

BIBLIOTECA
FUNDATIVNEI
UNIVERSITARE
CAROL I.

Nº Curent 23329 Format —

Nº Inventar 80353 Anul 1944

Secția Dep. I Răstul II

RADU ROSETTI

CU PALOȘUL

B 741 / 944

ROMAN ISTORIC

E. DUCULESCU

CU PALOȘUL

RADU ROSETTI

Inv. 80353

CU PALOȘUL

POVESTE VITEJEASCĂ DIN VREMEA
DESCĂLECATULUI MOLDOVEI

EDIȚIA a III-a

VOLUMUL I

333679

14776

CU UN CUVÂNT ÎNAINTE
DE
GENERALUL R. ROSETTI

CUGETAREA - GEORGESCU DELAFRAS S. A.

BUCUREȘTI IV. — STR. POPA NAN, 21

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA 23329:

1956

PC241/06

1961

D

B.C.U. Bucuresti

C27741

CUVÂNT ÎNAINTE

În rândurile ce urmează nu caut să înfățișez personalitatea autorului acestei povești vitejești, cum o numește dânsul, a cărei a treia tipăritură se prezintă acum cititorilor, după cererea lor stăruitoare, cum nici nu voi face vreo prețuire sau judecată asupra cuprinsului ei.

Cele ce aveam de spus asupra Tatei le-am spus în ale mele Mărturisiri, iar cât despre prețuire, ea este arătată de însăși nevoia ce a fost de a da la iveală această nouă tipăritură.

Ceea ce urmăresc prin rândurile de față este să dau cititorului câteva lămuriri asupra cărții.

Tata a fost, între altele multe, un pățimaș cititor de romane istorice. Mai era un tot atât de pățimaș cercetător al trecutului nostru și un deosebit de fermecător povestitor.

Răgazul ce-i dădu odihna silită ce-i fu pricinuită de căderea guvernului Lascăr Catargi în toamna 1895, îl făcu să-și pună în lumină aceste însușiri și să înceapă a așterne pe hârtie (la Gădinți, în iarna 1895/96) și să închiege într'un singur tot, frânturi de povestiri ce le avea în minte de mai mulți ani.

Lucrul mergea greu, la început, din pricina grijilor ce-l stăpâneau. O spunea în scrisorile sale către Ion Bianu, apărându-se cu adevărarea cro-

nicarului Miron Costin, că pentru a scrie „gând slobod și fără valuri trebuiește“.

La început povestea trebuia să se numească Păunașul Codrilor; curând însă căpătă numele de: CU PALOȘUL, poveste vitejască din vremea descălecatului Moldovei și cu acest titlu s'a publicat în foiletonul ziarului Epoca, 1 Noemvrie 1904—12 Aprilie 1905. În volum s'a tipărit mai întâi în 1905 la Tipografia „Universitară“ A. G. Brătănescu din București. Cuprindea 603 pagini iar coperta, tipărită în roș și negru, fusese desenate de C. R. Sturdza și înfățișa: în colțul din dreapta de sus ruinele Cetății Neamțului; în mijloc un călăreț moldovean cu sabia scoasă, pe când în fund fugeau călăreți dușmani, iar în colțul din dreapta, de jos, era o pecetie moldovenească. A doua tipăritură în volum s'a făcut în 1924, la Viața Românească din Iași, în 3 volume.

Sfârșindu-se de mult și această a doua tipăritură, am fost solicitat din numeroase părți să îngădui o alta. O fac din îndemnul de a aduce o smerită slăvire amintirii Tatei și de a fi de folos aceluia ce caută în vitejia trecutului tăria morală pentru vremile eroice ce le trăim.

GENERAL R. ROSETTI

8 Septemvrie 1943

I

La Voevodul Bogdan, vine un oaspe neașteptat

Era seara, pe la sfârșitul lunii Februar 1348. În sala cea mare a castelului său, mai bine zis, a casei întărite de la Cuhnia, în Comitatul Maramureșului, se primbla cu pas încet, adâncit în gânduri, un om de statură neobișnuit de înaltă.

Pletele lui bălăi, lungi dar rari, amestecate pe ici și colea cu fire albe, arătau că ajunsese în ceea ce, pe drept sau, mai degrabă, pe nedrept, s'a obișnuit a se numi floarea vârstei, adică că se afla între patruzeci și cincizeci de ani.

Fruntea îi era lată, ochii cenușii, reci, pătrunzători, cu pleoapele lungi și încrețite, nasul lung, drept și ascuțit la vârf. O păreche de mustăți bălăi subțiri dar lungi, lăsate în jos, acoperea gura mare cu buzele drepte ; fălcile erau dezvoltate și bărbia lată. Toată înfățișarea lui arăta o fire puternică, înzestrată cu o voință de fier și cu o iscusință ce lesne putea să se schimbe în vicleșug, puse în slujba unei minți puternice.

Imbrăcămintea îi era alcătuită dintr'un dolman de postav albastru, cu șireturi galbene, scurt și strâns pe trup și din cioreci roșii. Pe deasupra, purta o jupană sau manta de atlaz roșu cu mâneci largi, venind numai până la coaste, având

blană de samur la guler și la mâneci și strânsă la cingătoare cu o curea lată de vreo două degete, bătută cu flori de argint și la care atârna, în partea deaptă, un junghier cu mâner de fildeș. Era încălțat cu ciubote galbene care se suiau până sub genunchi.

Trupul lui urieș rămăsese sprinten, iar mersul hotărît și mândru arăta omul încrezător în sine și deprins a porunci. Acest bărbat era Bogdan, Voevodul Românilor din Maramureș.

El era urmașul unui neam vechiu pe care Ungurii îl găsisese în stăpânirea mai multor knezate întinse și care era înrudit cu neamurile cele mai de seamă din țările locuite de Români. Cucerirea ungurească, pe lângă că știrbise în chip simțitor stăpânirea knejilor în folosul noilor veniți, îi făcuse să se scoboare din starea de stăpâni la acea de mijlocitori între Ungurii cuceritori și mulțimea Românilor cucerțiți. Cu vremea însă, o parte din acești kneji, unii prin purtarea lor vitejască în războaie, alții prin însușirile arătate în slujba Crăiilor ungurești, izbutiră să-și întemeieze stări care, dacă nu erau strălucite și nu-i puneau pe aceeași treaptă cu nobilimea ungurească, erau totuși statornice și folositoare. Cea mai înaltă la care puteau să năzuiască era acea de Voevod al Românilor unui Comitat. Acest dregător judeca, în vreme de pace, toate pricinile ce se iscau între kneji și săteni, era însărcinat de Fișpan, de Voevodul Transilvaniei sau de Palatinul Ungariei, uneori chiar de Craiu, să facă cercetările trebuitoare în pricinile care priveau pe Români sau să iee parte la acele isvorînd din certuri între Români și Unguri. Pentru aceste slujbe primea anumite dări. În vreme de războiu, Voevodul era însărcinat cu adunarea și povățuirea oștenilor români. Erau Comitate în care erau mai mulți Voevozi, în

deobște însă era numai unul și în vremea în care se petreceau faptele al căror șir alcătuiesc povestirea noastră, Bogdan de la Cuhnia era singurul Voevod român în Maramureș. Stăpânirile lui erau foarte întinse, cuprinzând pe lângă Cuhnia, și satele Iodu, Bocicâcel, Vișâu de sus, Vișâu de jos, Moisei, Șiliștea de sus, Șiliștea de jos și Borșia, adică tot colțul Maramureșului cuprins între Comitatul de astăzi al Bistriței și Bucovinei. Veniturile acestor sate împreună cu foloasele aduse de slujba de Voevod, la care fusese ridicat încă din vremea Craiului Carol Robert, îi alcătuiau cea mea frumoasă avere din Comitat ; în această privință nu se putea măsura cu el nici unul din nemeșii localnici. Pe lângă starea lui materială, faptele războinice săvârșite de el atât în Crăiia trecută cât și în războiul purtat în anul 1344 de Voevodul Transilvaniei cu Tatarii în Moldova, apoi cu prilejul Cruciatei lui Lajos, în anul următor împotriva Litvanilor, îl pusese în vază mare atât printre Români cât și printre Unguri.

Bogdan stăpânea satele lui în puterea dreptului românesc, adică : ele nu erau stăpâniri desăvârșite ca acele ale nemeșilor ungurești, ci knezate. Pământul era privit ca fiind al Craiului și țărării români locuind pe el îl aveau în folosință din tată în fiu. Kneazul se bucura de dijme și de diferite dări la care erau supuși locuitorii : gloabe, drepturi de judecată, venituri din crâșme, din mori, și din pământuri nelocuite. El era însă supus la dări către clerul catolic și către vistieria crăiască, sarcini de care erau scutiți nemeșii și nu lua nicio parte la ocârmuirea țării.

Mulți Kneji, ademeniți de aceste foloase, intrase în rândurile nobilimii, lepădându-se de credință și de neam. Dobândirea unor asemenea foloase ar fi fost un lucru prea lesnicios pentru Bogdan : și în

multe rânduri i se propusese să apuce pe aceiași cale, dar răspunsese totdeauna că nu voește să cumpere foloase și drepturi, oricât de folositoare ar putea ele să fie, cu prețul părăsirii credinței în care trăise părinții lui și că nefiindu-i rușine de neamul din care s'a născut, nu se leapădă de el. Această nepăsare față de niște foloase atât de râvnite de obicei, mărise într'adevăr trecerea și vaza lui Bogdan printre Români dar, totodată, nemulțumise pe Unguri. Se stărnise împotriva lui bănuiala că această purtare era menită a-i mări vaza în ochii Românilor și a înlesni strângerea lor împrejurul lui pentru scopuri potrivnice coroanei. Fusesse chiar vorbă de a-l înlocui prin al Voevod, prin Ion, fiul lui Iuga, nepot de frate a lui Bogdan și care, prin stare și fire, se arăta a fi mai puțin primejdios ; dar, la urmă, nu se făcuse nimic. Mulți dintre nemeși și chiar dintre magnați îi datorau bani cu care se împrumutase pentru a putea duce traiul luxos adus în Ungaria de Craii angelini, și ei nefiind în stare să-i înapoieze, nu îndrăzneau să o rupă cu dânsul. Pe de altă parte, el îndeplinea slujba ce i se încredințase în chip vrednic și priceput. Dacă ocrotea, în marginea puterilor sale, pe Români împotriva samovolniciilor ungurești, nu-i cruța de câte ori se făceau inovații de vreo abatere de legi. Purtarea lui față de stăpânire părea cu totul neprihănită încât nu dădea dușmanilor prilej să-și sprijine bănuelile pe nici un fapt vădit. Vom vedea însă, în curând, care erau scopurile ce le urmărea în taină.

Odaia unde se afla Bogdan în seara în care începe povestirea noastră era, precum am spus mai sus, sala cea mare a casei ; într'însa se primeau oaspeții, într'însa se dădeau mesele, într'însa se judecau pricinile. Această încăpere lungă străbătea clădirea dintr'un capăt până în cel l'alt. Păre-

ții cei mai scurți, care dădeau afară, aveau câte două ferești alcătuite dintr'o mulțime de geamuri mici, legate între ele prin cercuri de plumb. Cu toate că sala se afla la rândul de sus, pe din afară de ferești erau zăbrele groase încrucișate. În ceilalți pereți erau câte trei uși de stejar, într'un singur canat și împodobite cu cuie de fier. Podeala era de scânduri de brad, iar grinzile și scândurile tavanului, netencuite, fusese înegrite de fum și de vreme. Încălzirea se făcea prin două sobe mari, cu vetre, așezate față în față, aproape de ușile din mijloc, și având înfătoșarea sobelor țărănești de astăzi : în fiecare din ele ardea câte un trunchiu întreg de fag.

Imbrăcămintea odăii era alcătuită dintr'o masă mare în patru muchii, pusă cam la mijlocul sălei, împrejurul căreia se vedeau vreo douăzeci de scaune de lemn cu speteze. Lângă fiecare ușă din mijloc, în partea în care nu era sobă, se afla câte un dulap mare ; de-a-lungul pereților se vedeau lavițe de lemn, două mese mici rotunde și un număr mare de scăuieșe cu trei picioare. Toate erau de lemn de stejar săpat, iar săpăturile datorite unui meșter de pe loc. Lângă fiecare sobă erau așezate câte două scaune mai mari, având speteze cu flori de alamă și perne de catifea roșie umplute cu lână. Pe spetezele tuturor scaunelor și pe dulapuri era săpată stema Voevodului : un buzdugan și un junghier încrucișate în mijlocul scutului.

Intr'un unghiu al sălei se vedea o icoană mare a Maicii Domnului, înaintea căreia ardea o candelă de argint. Toți pereții erau acoperiți cu unelte de răsboiu și de vânat de toate felurile : sulite, țapi, paloșe, baltage, buzdugane, ghioage, măciuci și junghiere de toate chipurile și de toate mărimile, arcuri, tolbe cu săgeți, coifuri, scuturi de fier, de lemn și de piele, toate prinse în cuie.

Faptul că nu vedeai pe ele niciun fir de colb și că erau unse cu îngrijire, dovedea că nu erau menite a sluji numai de podoabă ci că se așteptau de la ele slujbe bune la nevoie. Masa și lavițele erau acoperite cu scorțuri de lână ; dinaintea sobelor și sub masă piei de urși și de lupi acopereau podelele. În două sfeșnice mari de lemn boit, de chipul acelor ce se văd astăzi în bisericile dela țară, înalte de un stat de om, ardeau câte două lumânări de său care, deși groase cât brațul, cu greu ar fi putut lumina sala fără ajutorul focului din vetre.

Bogdan fu trezit din gânduri prin intrarea unei slugi care îl înștiință că la poartă s'a oprit un străin îmbrăcat în zale, care cere să fie adus înaintea lui. Voevodul, crezând că este vreun trimes de ai Fișpanului, porunci să-l aducă. În curând se auziră deschizându-se mai multe uși grele și în sală intră un bărbat sprinten, de statură înaltă, având pe cap coiful rotund obișnuit de Unguri, cu săgeata alcătuind nazalul ridicată în sus și purtând peste un dolman verde, o cămeșe de zale care se scobora până aproape de genunchi. Ciorecii de postav roșu intrau, deasupra pulpelor, în ciubote galbene la călcâii cărora luceau pinteni de aur.

Când îl văzu Bogdan care îl aștepta în picioare, cu spinarea întoarsă către focul unei sobe care bătea în plin asupra feței stăinului, isbuti numai pe jumătate să innăbușească un strigăt de mirare.

— Ștefan Stroici ! Se poate ? strigă Voevodul întinzând brațele spre străin.

— Se prea poate, vere, răspunse străinul și amândoi se îmbrășară cu căldură.

— Dar eu te știam pornit la Napole cu Craiul,

zise Bogdan, n'ai pornit? Te-ai întors de pe drum?

— Ți le voi spune toate, răspunse Ștefan, dar dă-mi voie să lepăd întâiu armele și zaua.

Zaua și armele fură scoase de pe călător, și i se aduse, pe o tavă de alamă, o cină alcătuită, căci se aflau în săptămâna albă, aproape numai din brânzeturi. Tablăua fu pusă pe o masă rotundă care se așeză lângă foc, și Ștefan, după ce zise o scurtă rugăciune, luă loc la dânsa; iar Bogdan se așeză în cealaltă parte a mesei, privind pe oaspele lui care mânca în tăcere.

Fața lui Ștefan era plăcută la privit: cu trăsături frumoase, luminată de doi ochi căprii mari și vioi, în care se citea o fire deschisă și vitează; pletele lui castanii erau lungi, barba scurtă o purta cam ascuțită. Fața galbenă și privirea întunecată a tânărului erau un lucru de mirare pentru Voevod. Indată ce cina, în vremea căreia ei schimbăse numai câteva cuvinte fără însemnătate, fu isprăvită, Bogdan nerăbdător, făcu un semn și slugile luând cu ele tablăua, eșiră.

— Acuma, zise el, cred că mă vei pune în cunoștința pricinei întoarcerii tale neașteptate și a supărării ce se vede scrisă pe fața ta.

— Ce zici supărare, strigă Ștefan sărind de pe scaun cu glasul schimbat, n'am părăsit oastea: am fost isgonit dintr'însa ca cel de pe urmă lefegiu fiindcă, în fața unei batjocuri ce nu o putea suferi nici om de neam nici oștean deplin, am tras paloșul în apărarea cinstei mele terfelite și am dat pedeapsa cuvenită aceluia care îndrăznise să-și facă râs de mine.

Și tânărul, căruia îi tremura tot trupul, căzu iar pe scaun apoi, sprijinind coatele pe masă, își acoperi fața cu mâinile și începu să plângă cu hohot.

Bogdan rămase încremenit atât la auzul vestii neașteptate cât și la vederea durerii de care era cuprins Ștefan.

II

Pentru ce Ștefan Stroici părăsise oastea Craiului Lajos.

După câțeva tăcere, băgând de seamă că Ștefan s'a mai liniștit, Voevodul zise :

— Spune-mi cum s'au întâmplat aceste lucruri care îmi par de necrezut. Cum de nu te-a ocrotit Craiul pentru care ai făcut atâtea jertfe ?

— Iartă, Bogdane, slăbiciunea ce ți-o arăt, zise Ștefan ridicând capul. Simțirile pe care le stăpânesc de două luni în sfârșit m'au învins. Îți voi spune tot căci pentru atâta venit-am întins la Dumneata.

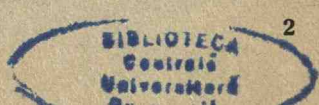
Precum știi, în toamna trecută am plecat la oastea Craiului care mergea la Napole să răz-bune moartea fratelui său Andrei, ucis cu știrea dacă nu din poronca soției sale, Crăiesei Ioana.

Duceam cu mine cincizeci de sulii, toți Români din satele mele, strânși, înarmați și ținuti cu chel-tuiala mea. Mi-am adus adesea aminte cum Dum-neata mă certai, zicându-mi că rău fac de-mi risi-pesc averea adunată de părinți pentru slujba Cra-iului unui neam de la care al nostru nu poate aștepta decât asuprire și batjocură și amar m'am căit că nu ți-am ascultat sfaturile. Ca o răsplătire a jertfelor ce le făcusem până atunci, nu mai slu-jeam ca altă dată sub banderiu Fișpanului de Maramureș ci aveam steagul meu și făceam parte

din banderiuul a însuși Craiului, alături cu cetele curtenilor. În vremea cât am străbătut Ungaria, munții Stiriei și țările Italiei, am putut să-mi dau samă că atât magnații cât și nemeșii de rând mă priveau cu ochi răi. Dacă unii erau supărați prin faptul că un Român se găsește pus pe aceeași treaptă cu ei, având steagul lui și primind, ca și ei, poronci numai de la Craiu, apoi ceilalți, care slujeau sub banderiuul Fișpanilor, se simțeau și mai amărâți văzând că acel Român să bucură de o vază la care ei nici nu se puteau gândi. Supărările nu-mi lipsiră delă început : mie mi se dădeau gazdele cele mai rele, eu eram însărcinat cu slujbele cele mai neplăcute, mi se făceau tot felul de greutăți pentru hrana oamenilor și a cailor ; decâteori locuitorii se jăluiau de vreun jaf făcut de oșteni, se învinovăteau Românii mei. Mult sânge rău făcutu-mi-au aceste necazuri zilnice și la grea încercare a fost pusă răbdarea mea. Dar le răbdam pe toate : dormeam fără adăpost pe pământul gol, îndeplineam toate însărcinările câte mi se dădeau, sufeream de foame și de sete, plățiam toate merindele scump și privigheam cu cea mai mare grijă purtarea slujitorilor, în nădejdea că, odată în fața dușmanului, vom ști, prin vrednicia noastră oștenească, să silim pe Unguri a ne privi cum trebuiesc priviți frați de arme viteji.

În ziua de 23 Decembre trecut, aflând Craiul care se afla la Aquilea, că Ludovic de Tarent, al doilea soț al Crăiesei Ioana, se pregătea să apere trecerea Voltturnului, poronci lui Neculai Cajetani, Grofului de Fundi, să iee trei mii de Italieni și trei mii de călăreți din cetele Curții și să asvârle pe dușman dincolo de Capua. Aflându-mă față, mă rugai ca și steagul meu să facă parte din Curtenii ce erau să meargă cu Cajetani și, spre

1771

măhnirea Ungurilor, cererea mea fu încuviințată.

A doua zi, în ajunul Crăciunului, plecarăm de cu noapte și ajungând la răvărsatul zorilor pe malul Volturnului, zărirăm pe dușman așteptându-ne dincolo de apă. Cajetani puse la mijloc Nemții și Italienii îmbrăcați numai în fier, împărți călărima ungurească la aripi și poronci să trecem îndată râul și să năvălim asupra Napolitanilor, apoi intră el cel de întâi, în apă.

Oastea întreagă se luă după dânsul și, cu toate că arcașii și prăștiașii dușmanilor aruncau asupra noastră o ploaie de săgeți și de pietre, ajunserăm repede la celalt mal și ne repezirăm cu sulițele întinse asupra potrivnicilor. Ceata mea fusese așezată la capătul aripei stângi, alătura era un steag al lui Paul Fejervary sub porunca fiului său Gyula. Dincolo de apă, găsisem în fața mea numai câțiva călăreți care, cum ne văzură pe mal, dădură dosul iară eu mă luaiu la goană după dânsii. Văzând însă că sunt puțini și că numai cu greu îi voi putea ajunge, mă întorc îndată, la pas, pentru a lăsa caii să răsufle. Când ajung iar aproape de râu, dau cu ochii de steagul lui Fejervary care, încă cu vre-o trei, năvălesc asupra unui deal ce se afla în marginea de la vale a șesului pe care mă întorceam și de pe care deal, ascunși în niște vii, un stol de arcași improșcau pe Unguri cu săgeți. Năvala călăreților, la deal, prin vii era o curată nebunie și în curând fiind respinși, ei se întorc în risipă având printre dânsii o mulțime de cai fără călăreți. Dar, în loc de a se cuminti, îi vedem tocmindu-se pentru o nouă năvală. Prevăzând că și de astă dată nu vor putea face nicio ispravă, descalec oamenii, lăsând numai vreo câțiva pentru paza cailor, și încep a sui dealul pe jos spre a lua pe dușman în coastă. Dealul, deși repede, fiind mic, ajunserăm în vârful lui tocmai

când călăreții noștri o luau pentru a doua oară la fugă fără a fi putut măcar intra în vii dar lăsând marginea lor semănată cu morți și cu răniți. Noi, însă, fără a mai dodăi, ne repezim asupra arcașilor, erau niște Genovezi, și intrăm într'înșii cu paloșele zmulte.

Ei nu aveau nicio putere pentru a să apăra de paloșe căci arcurile nu le mai puteau fi de folos, năvala noastră fiindu-le fără veste și noi amestecați cu ei. Intr'o clipeală, peste cincizeci zăceau morți sau răniți la pământ iar ceilalți, aruncând armele, căzuse în genunchi și cereau să le cruțăm viața. Uitându-mă atunci împrejur, zăresc de pe deal Napolitanii retrăgându-se în grabă pe toată întinderea băței și banderiile noastre înfipite pe locurile ce, mai dinioarea, erau în puterea dușmanilor. Atunci apuc steagul meu din mâna stegarului și îl înfig în pământ. Călăreții care por-nise în risipă cu Fejervary ajunsesse în fuga lor până la apă unde oprindu-se, se tocmiră din nou. Se văzură căpeteniile sfātuindu-se, apoi Fejervary, urmat de ai lui, apucă spre mine în treapădul cailor. Ajuns în marginea viilor și neputând străbate printr'insele grămadă călări, o ia la deal urmat numai de stegar și de vreo zece oameni, înaintând foarte cu greu printre vițe. Slujitorii mei abia isprăvisse să lege mâinile Genovezilor, temându-se să le lase mișcările slobode căci numărul lor era încă de trei ori mai mare de cât al nostru, când iată că ajunge și Fejervary la mine.

— Să trăiască Craiul, îi zic eu, mila Domnului, izbânda este a Măriei Sale.

Fără a răspunde un cuvânt, el descalecă, ia banderiu-l în mână, trânteste pe al meu jos cu piciorul și îl înfige pe al său în pământ.

Fapta era așa de neașteptată și fusese îndeplinită atât de iute încât nu avui vreme să-l opresc.

— Ce faci, nemernicule, ai înebunit ? strig eu punând mâna pe paloș.

— Nu este aicea locul pentru cârpa murdară a cânelui de Olah răcnește atuncea Ungurul și scoate paloșul, ci pentru banderiul magnatului maghiar și dacă Olahul nu-i mulțumit, sunt gata să-i taiu și urechile.

Paloșul meu eși din teacă și, nebun de mânie, printr'o lovitură puternică făcui să-i sară arma din mână apoi, prin două tăieturi în cruce, îi însemnaiu obrazul pentru toată viața.

Ungurul, greu rănit și chiorât de sângele care-i curgea din frunte, căzu jos cu un țipăt de durere. Slujitorii lui, făcând atunci o mișcare pentru a se arunca asupra mea, ai mei îmi săriră în ajutor și Ungurii, văzându-se în număr mic, puseră iar polașele în teacă. Eu zmulsei din pământ banderiul lui Fejervary și aruncându-l înlături ridicai iarăși pe al meu. Chiar atuncea se auziră trâmbițele sunând adunarea și toată oastea noastră se văzu clătinându-se în treapădul cailor spre locul unde fâlfâia banderiul lui Cajetani.

Ungurii ridicară de la pământ pe stăpânul lor rămas aproape fără cunoștință și unul dintr'înșii luându-l pe cal, se îndreptară spre tovarășii care văzuse întâmplarea dar, din pricina răpejunei cu care se petrecuse, abia avusese vreme să descalece și să se pue în mișcare spre noi.

Trâmbițele neconținând a suna, îmi strânsei oamenii și prinșii și ne scoborîrăm spre cai pe drumul cel mai drept. Incălecarăm cu toții și împingând înaintea noastră pe Genovezi, silindu-i să grăbească pasul pe cât le era cu putință, ne îndreptarăm spre locul unde era strânsă oastea, înconjurând dealul pe care se afla via unde se petrecuse lupta. Ajungând la cotitură văzurăm înaintea noastră oamenii lui Fejervary ; ei nefiind

ca noi împiedicați de prinși, se împreună cu grosul oastei mult înaintea noastră.

Când ajunserăm, găsirăm pe Cajetani înconjurat de mai mulți Unguri de seamă care, cum mă văzură, începură să strige aruncându-mi ocări și amenințări. Nu putea să încapă îndoială că cele întâmplate între mine și Fejervary le erau cunoscute. Făcându-mă că nu aud amenințările lor, mă apropii de Cajetani și îi dau seamă de lupta ce o purtasem fără însă a vorbi despre cearta cu Fejervary.

— Fiind că Dumneta ai numărul cel mai mare de prinși, îmi zise Groful, vei mai lua pe acei ce îi avem cu noi și, împreună cu cincizeci de oameni de ai căpitanului Verner, te vei duce la Măria Sa Craiul, la Aquileia, și îi vei spune de isbânda noastră. Vei mai adăoga că mergem înainte spre Capua, unde nădăjduim să intrăm pe la prânz.

Înțelegând că această însărcinare mi se dădea în scop de a mă depărta de prietenii lui Fejervary, spre a nu da loc la certe care ar fi putut să îngreueze mersul oastei, deși nu mă simțeam vinovat cu nimic și găseam că mi s'ar fi convenit o slujbă mai cinstită, m'am supus în tăcere. Cajetani, lăsându-mi toți prinșii cu cincizeci de lefegii nemți, apucă drumul spre Capua iar noi pornirăm îndărăt spre Aquileia. Cam pe la jumătatea calei, mergând încet din pricina prinșilor, furăm ajunși și întrecuți de Gabor Apor și Mihai Csaki, amândoi rude de aproape cu Fejervary. Privirile pline de ură ce-mi aruncară în treacăt și graba cu care păraseau o oaste ce trebuia să intre într'un oraș bogat și vestit, îmi dedeau destul de lămurit a înțelege că se întorceau atât de grabnic numai spre a mă pâri Craiului.

Abia ajuns la Aquileia, îmi ese înainte Armașul cel mare al Curții și, zicându-mi că are poroncă

de la Măria Sa Craiul să mă puie la opreală, mă duce la închisoare unde stau trei zile sub paza cea mai aspră. Dar nu eram prea îngrijit de soarta mea căci, deși mă așteptam ca bătrânul Fejervary să întrebuințeze toată trecerea lui la Curte pentru a răzbuna mândria neamului său smerită de mine și că magnații, aproape toți rude sau prieteni cu dânsul, să-i deie ajutor ca să mă piardă, totuși mă bizuiam pe dreaptatea lui Lajos. Nu puteam să cred că Craiul pentru slujba căruia cheltuisem o parte însemnată din avere, pentru care îmi vârsasem sângele de două ori și care trecea drept cavalier deplin, să mă poată măcar ține de rău fiind că pedepsisem cutezanța celui ce îndrăsnise să terfelească semnul la umbra căruia trăiau și mu-reau, de sute de ani, bărbați fără vină și oșteni fără frică, și pentru ferirea căruia de orice necinste eram dator să-mi dau oricând viața. Eram încredințat că pârlile și ura Ungurilor nu vor găsi nicio trecere la el, căci nu uitasem sprijinul ce mi-l dăduse înaintea Vilăului când am fost făcut cavalier. Erai acolo și-ți aduci aminte cum, după ce numai cu câți-va oameni, Români maramureșeni de ai noștri, răspinsesem năvala făcută în mijlocul nopții de knezii litvani Olgerd și Keistut asupra taberei și, deși greu rănit, cucerisem steagul lor, Craiul Boemiei care se oștise cu noi, a tras spada și, lovindu-mă, de trei ori peste umăr, m'a făcut cavalier.

Ți-aduci aminte de supărarea Ungurilor și cum a doua zi alergară la Lajos pentru a-i cere să hotărască că Craiul Boemii greșise căci nu putea să știe că, nefiind papistaș și nefăcând parte din nobilimea maghiară, nu sunt vrednic să fiu cavalier. Lajos atuncea le-a răspuns că cavaleria nu se poate lua înapoi și că cinstea ce mi s'a făcut fusese plătită cu sângele meu. Mă bizuiam, în sfârșit, pe faptul că purtând pintenii de aur tre-

buia înainte de toate să fiu judecat de cavaleri și că nu va fi unul care să găsească rea o faptă ce-mi era poroncită de toate legile cavaleriești... Dar mă înșelam amar !

A patra zi, de dimineață, intră în închisoare Armașul și-mi citește o carte iscălită de tot sfatul Coroanei, prin care se zicea că :

De oarece kneazul român Ștefan Stroici avusese îndrăzneala să rănească pe nobilul Gyula Fejervary și să arunce la pământ banderiuł zisului nobil, uitând deosebirea ce este între el și un asemenea nobil precum și supunerea ce-i datorește, deși pedeapsa ce s'ar cuveni lui Stroici pentru o asemenea faptă nu poate fi decât moartea, totuși Craiul, în mila sa, îi dăruiește viața. Hotărăște însă, că de îndată și sub pază, să fie dus la portul de mare cel mai apropiat, iar de acolo la Fiume unde va fi slobozit ; steagul lui va fi desfiițat și slujitorii ce-l urmau vor face deacum înainte parte din ceata lui Fejervary. Tot odată armașul mă vesti că steagul meu fusese ars cu un ceas înainte în fața oștenilor mei și a oamenilor lui Fejervary, că Craiul cu oastea pornise la Capua și că urma ca eu să plec la Ancona sub paza a șase slujitori nemți din straja curții.

Ești oștean, te tragi dintr'un neam tot atât de vechiu ca și al meu ; ești prin urmare în stare să-ți închipui ce am simțit la auzul acestei hotărâri crude și nedrepte, văzând mai ales neputința în care mă aflu ! De atunci durerea, mânia, și dorul de răzbunare mi-au fost soții nedespărțite măcar o clipă în lunga mea cale. Am venit întins la Dumneta, ruda mea și vechiul prieten căruia m'a încredințat părintele meu în ceasul morții. Viața mea este zdrobită, viitorul de oștean ce l'am visat din copilărie nimicit, averea pe jumătate dusă, rămân de râsul Ungurilor !

III

In care se vorbește de facerea unei țări

— La vârsta ta, dacă viața pare zdrobită, cu înlesnire se poate începe alta, răspunse Bogdan rece și arătându-se nemișcat. Cu adâncă mâhnire ascultatu-ți-am povestirea. Da, nedreptatea ce ți s'a făcut este crudă și strigătoare. Ți s'a sfărâmat viitorul de oștean al Craiului care se părea că-ți suride atâta ! Eu te prevestisem. Îți spuseseam că zadarnice sunt jertfele și silințele tale, că câtă vreme vei rămânea Român, vei găsi la Unguri numai ură și dispreț. La noi, sau rămâi Român și atuncea trebuie să te mulțumești cu un viitor fără fală dar liniștit sau, dacă visezi vr'o soartă mai mândră, trebuie să te lepezi de neamul și de credința părinților și să-ți prefaci inima în inimă ungurească. Eu nu m'am lepădat nici de lege nici de neam dar m'am mulțumit să fiu Voevodul Românilor din Comitatul Maramureșului, adică mai mare peste cei asupriți și supus poroncilor magnaților. Tu, iarăși ți-ai păstrat legea și neamul dar ai visat visuri mari, acum le vezi sfârșitul ! Inșă n'ai pierdut nimic, ești tânăr. Averea îți este încurcată, dar nu pierdută ; dacă te vei retrage la țară și-ți vei restrânge cheltuielile, o poți îndrepta în câțiva ani ; de o cam dată îți pot veni în ajutor cu ori cât ți-ar trebui. Apoi vom căuta o fată cu stare și, în liniștea unei căsnicii fericite, vei uita cu încetul neajunsurile ce au dat peste tine..

— Nu vorbi de căsătorie, îl întrerupse Ștefan, acest cuvânt deșteaptă în mine amintirea miresei frumoasă și iubită pe care mi-au răpit-o Tatarii

acum patru ani ; sunt destul de bătut de Dumnezeu acuma din curând pentru ca să nu mai atingi o rană ce este departe de a fi închisă ! Deci, Dumne-neta găsești cu cale să fii menit de azi înainte a duce viața obișnuită de obște a knejilor noștri. Să n'am altă grijă și alt scop decât vânarea banului, să gălesc în prăsila turmelor de vite, în judecarea pricinilor dintre săteni, în strângerea veniturilor mele și a dărilor stăpânirii uitarea visurilor tinereții și a dorului de răsbunare care mă arde. Fiind născut din părinți români, din neam falnic care a stăpânit odată lumea întreagă, trebuie oare să uit o ocară ca aceia ce mi s'a făcut și să nu mă mai pot gândi la vre un viitor mai falnic ?

Tânărul care rostise aceste cuvinte fiind stăpânit de o puternică mișcare, se sculase de pe scaun ; Bogdan se ridică și el în picioare apoi, punând mâna pe brațul lui Ștefan și stringându-l cu putere îi zise :

— Iartă-mă, Ștefane ! Am vrut numai să te încerc. Da, durerea ta este durerea mea. Batjocura ce ți s'a făcut ție mă arde și pe mine, ea este făcută neamului nostru întreg. Sunt gata să te ajut, să iau parte la răsbunarea ce ai de gând s'o iei. Spune-mi numai ce vrei să faci.

— Vreu, zise Ștefan, să-mi vând ocinile pentru ori cât voi putea prinde pe ele spre a putea aduna împrejurul meu o ceată de oșteni români cât se poate de numeroasă. Apoi să mă duc cu ei și să intru în slujba vreunui craiu dușman al Ungurilor. Mila Domnului, voi avea de unde să aleg căci numărul neprietenilor lor întrece cu mult pe acel al prietenilor.

Bogdan scutură capul ; un zâmbet îi trecu pe buză.

— Eu îți pot face parte, zise el, la altă răzbunare mai mare și mai aleasă. Îți pot da prilej să

deschizi în inima trufiei ungurești o rană ce va rămânea deschisă pe vecie ! Urmează-mă și îți vei răzbuna ocara chemând la o viață nouă un neam în amorțire și făcându-i o țară !

— O ! sunt gata să te urmez, te fac stăpân pe viața și pe averea mea !

— Ascultă !

Bogdan se așază pe scaun făcând semn lui Ștefan să-și reia locul, apoi urmă :

— Ești român și cunoști starea nesuferită a neamului nostru : lăcomia și trufia Ungurilor le știi, mari și mici, tineri și bătrâni, cu toții am simțit povara lor. Suferințele noastre nu sunt de astăzi nici de ieri, ele au început de veacuri ! Era o vreme în care se părea că trufia asupritorilor s'a mai muiat, că în inimele lor intrase o simțire mai blândă, că mintea lor greoaie în sfârșit pricepuse primejdia de a-și vedea casa plină de dușmani. Craii lor începuse a ocroti popoarele de altă limbă și de altă credință peste care domneau. Să putea nădăjdui că, cu vremea, o împăcare să va face și că fie-care neam, ori care i-ar fi credința și limba, va putea să le păstreze neatinse, să nu mai fie un norod de stăpâni peste noroadă de robi ! Zadarnică nădejde, închipuire deșartă !

De la urcarea pe tron a Craiului Carol Robert, vedem starea noastră înrăutățindu-se din zi în zi. Kneazul, ori cât de vechiu i-ar fi neamul, este pus mai jos de cât cel de pe urmă venetic care, prin slugărnicie, prin lingușire sau prin bani a stors Craiului o bucată de piele cu slove latinești pe ea. El nu este privit ca om întreg, căci înaintea judecăței mărturia unui nemeș prețuește cât aceea a patru kneji. El plătește biruri ca cel de pe urmă mișel ; iar nemeșul care nu le plătește ia parte la adunarea ținutului și la adunarea țării pe când kneazul nici poate visa să-și facă glasul auzit în

sfatul care, adesea, hotărăște asupra banului și a sângelui său. Vezi un neam așezat de curând în țară, Nemții, bucurându-se de aceleași drepturi ca și Ungurii, putând visa orice viitor fără a se lepăda de neamul lor, luând parte la toate sfaturile, pe când noi, băstinașii acestui pământ, suntem priviți ca o turmă de robi ! Și luăm parte la toate sarcinile, vărsăm sângele nostru șiroae în slujba Craiului, plătim dările cele mai nedrepte ! Apoi chiar, ca culme a nedreptății, pe când nemeșul este scutit de ori ce dare către biserica lui catolică, noi pravoslavnicii suntem siliți să dăm dijmă unor preoți cari nu se roagă pentru noi și sânt dușmanii cei mai neîmpăcați ai credinței noastre.

Dar dacă jalnică este starea knejilor, ce să mai zic despre acea a nenorociților din popor. Incărcat cu dări grele către Crai, către preoțimea papistașă, către stăpânul satului ce, adesea, este un Ungur care nu-i pricepe nevoile, nu-i înțelege limba și care caută să stoarcă dintr'însul tot ce este de stors, țăranul român nu este privit ca om, mărturia lui n'are nici un temei, uciderea lui se pedepsește numai cu o gloabă bănească. Mulți din knejii noștri în vremile din urmă, mai slabi de înger decât părinții lor, s'au lăsat a fi ademeniți de pofta unei soarte mai strălucite, mai falnice ; s'au lepădat de legea și de neamul lor, s'au făcut Unguri și papistași în schimbul unei privilegii crăești. Pilda a fost molipsitoare și pe zi ce merge vedem pe acei mai bogați, pe acei mai de seamă, pe acei ce ar trebui să rămâe în veci stâlpii neclătiți ai neamului, părăsind părinții din care s'au născut, pe cei de un sânge și de o lege pentru a se înneca în valurile nobilimii ungurești, înmulțind numărul acelor ce asupresc pe frații lor de eri.

Astfel, fără îndoială, va veni o vreme, poate nu prea depărtată, în care numai țăranul va rămânea

Român, singur, sărac, neînvăţat, neputincios, părăsit de ocrotitorii săi fireşti. Astăzi o nouă primădie ne ameninţă, Craiul voeşte să ne ia şi credinţa. Poronci straşnice au sosit pentru ca preoţii noştri care vor muri, să nu mai fie înlocuiţi prin alţii tot pravoslavnici, dar prin preoţi uniţi veniţi din Ţara Leşească. Se stinge astfel pavăza noastră cea de pe urmă. Precum vezi, nu se cruţă nimic pentru desfiinţarea neamului nostru şi dacă vom mai sta în nepăsare şi în amortire, va veni încurând, ziua în care acest neam nu va mai fi în fiinţă.

— Şi crezi că a sosit ceasul în care trebuie să ne răsculăm şi să cădem asupra Ungurilor cu fier şi cu pojar ? întrerupse Ştefan.

— Pe cine vrei să răscoli aice, răspunse Bogdan ; pe nişte kneji fără inimă, pe nişte ţărani fără arme ? Ţara geme de cetăţi a Craiului, a episcopilor şi a nemeşilor. La izbucnirea răscoadelor, Ungurii ar găsi în ele un adăpost teafăr şi, închişi în zidurile lor, ar aştepta în linişte sosirea oştilor crăeşti care ar face din noi fărâmi. Nu, alta este ţinta mea, şi Bogdan să ridică în picioare. Peste munţi, zise el arătând spre răsărit, este o ţară frumoasă ca raiul şi dulce ca mierea, o ţară străbătută de ape, mărginită de Dunăre şi de mare, cu câmpiile cele mai mănoase, cu pădurile cele mai tari, plină de bogăţii de tot felul, o ţară plină de oameni, şi de ce oameni ! De Români ca şi noi, dar încercaţi şi oţeliţi în lupte necontenite cu păgânii, deprinşi a-şi ara ogorul şi a-şi păzi turmele cu măciuca la brâu şi cu arcul în spinare, ageri, sprinteni, neobosiţi, un popor de zmei ; şi această ţară este fără de stăpân !

— Cum, fără de stăpân, întrerupse Ştefan ; în Moldova domneşte moşul nostru Sas, sub ascultarea Crăiei Ungureşti ; peste Siret ţara este stăpâ-

nită de Bârlădeni și de Ieșeni, iar peste Prut sunt Codrenii de la Kigheciu, apoi Hotinenii, Orheienii și Lăpușnenii, toți de sine stătători.

— Tocmai fiind că fie-care din aceste țărișoare este stăpână pe ea, zic eu că întregimea lor este fără de stăpân, răspunse Bogdan. Acel ce va izbuti să pue mâna pe Moldova, alungând pe nemernicul Sas, și să întrunească sub ascultarea lui puterile răzlețe ale Românilor de la Tutova, de la Prut și de la Nistru, acela va fi în stare să ție piept Craiului unguresc când el se va încerca să recucerească Moldova. El va fi pus temelia unei Domnii ce cu vremea este menită a fi Crăiie, unde Românii din această parte a munților vor găsi pururea ajutor, care va fi reazimul firesc al neamului nostru obijduit și de unde... cine știe? poate că va porni o dată mișcarea menită a sfărâma lanțurile Românimii asuprite, curățind de Unguri hotarul locuit de ea!

— Te-am înțeles, strigă Ștefan voios, vrei să faci peste munții noștri ceia ce au făcut Basarabii dela Făgăraș, vrei să întemeiezi o nouă Domnie românească!

— Vreu să fac mai mult, răspunse Bogdan. Basarabii au înființat o Domnie românească fără a îndrăzni să se lepede de stăpânirea Ungurului: ei au mai împodobit coroana Craiului cu o floare nouă. Eu, vreu să întemeiez o Domnie de sine stătătoare, al cărui sâmbure va fi o floare ce o voi zmulge din coroana lui Lajos: Moldova.

— Și eu, zise Ștefan, plecând genunchiul dinaintea Voevodului, cel dintâi supus al acestei Domnii, îți jur credință nestrămutată și orbească ascultare, cerându-ți însă ca în lupta ce o începi locul cel mai primejdios să fie de drept al meu.

— Lupta va fi grea și lungă zise Bogdan, ridicându-l, primejdii vor fi multe și mari iar cere-

rea ți-o pot îndeplini îndată : dar șezi căci avem multe de vorbit.

Gândul de a întemeia o Domnie românească pește munți s'a și născut în mine cu prilejul războiului care l-am purtat acolo cu Tătarii, când i-a învins pe Siret voevodul Lațc, războiul la care ai luat parte, în care ai fost atât de greu rănit și în urma căruia ai avut nenorocirea să pierzi pe logodnica ta, răpită de Tataari. De atunci mi-am urmărit țelul cu stăruință și astăzi am deplină încredere că anul viitor va vedea isbutirea mea, deși mai sunt greutăți mari de învins. Sas, Voevodul Moldovei, este cu drept cuvânt urît și disprețuit de obștea knejilor și a locuitorilor Moldovei. Lacom de avere, el seacă, fără cruțare, toate isvoarele de bogăție ale țării punând dări peste dări ; la dânsul judecățile nu sunt decât un mijloc de înavuțire, dreptatea fiind a celui ce aduce plocounul cel mai de preț. Adesea el a răpit averi sub cuvintele cele mai ușurate.

Văzând ura ce o au Moldovenii pentru el și temându-se de isbucnirea ei, s'a dat cu totul în brațele Ungurilor. Slugarnic și lingușitor către ei, le împlinește poftetele, ce zic, le ghicește, căci până acuma a mărit de trei ori, de la sine, și fără ca ei să fi cerut, birul ce-l dă țara Craiului. El nu este un Domnitor român ci un diregător unguresc.

Ajuns azi la adânci bătrânețe, domnia o lasă de fapt în grija fiului său Balc și a fraților de pe mamă a acestuia : Drag, Dragomir, Costea, Tatar și Ștefan. Balc este bărbat iscusit la sfaturi și ager în războaie dar mai lacom încă decât tată-său, crud și desfrânat la culme ; a făcut de răs o mulțime de fete și de neveste, stârnind astfel un noian de nemulțumiri. De mult l-ar fi ucis Moldovenii dacă nu s'ar păzi zi și noapte, fiind totdeauna înconjurat de o ceată de lefegii unguri,

gata să sfâșie pe ori-cine s'ar apropia de el. Frații lui sunt departe de a avea aceiaș iscusință și aceiaș agerime dar nu se lasă mai pre jos de el în ce privește lăcomia și desfrâul. Nemulțumirea este la culme, cea mai mică scânteie va ajunge pentru a aprinde pojarul care va nimici casa lui Sas, iar Moldovenii vor ridica voios în locul lui pe acel de la care vor auzi glasul de deșteptare. Măsurile mele sunt luate, când voi voi, Moldova va fi a mea.

Locuitorii micilor țări de peste Prut ; Hotinenii, Orheienii și Lăpușnenii se găsesc fără sprijin în fața necontenitelor prădări a Tatarilor de peste Nistru. Craiul leșesc Cazimir a vrut să-i facă cu sila să primească ocrotirea lui, dar ei, ferindu-se de el fiind că este papistaș, când a venit cu oaste ca să-i supuie, i-au strigat bărbătește împotriva și l-au pus pe fugă. Inșă ei ar primi bucuros stăpânirea unui Voevod de aceiași lege și de aceiași limbă care, închegând în mâna lui puterile lor răzlețe și întrunindu-le cu acele ale Moldovei, ar fi în stare să puie Tatarilor o stavilă puternică. Mi-am făcut printre fruntașii lor mulți prieteni și cărțile ce le-am primit în zilele din urmă mă încredințează că sunt gata să-mi dea ajutor pentru cucerirea Moldovei.

Neamul voinic și ager al Codrenilor de la Kigheciu, ocrotit atât de tăria locurilor pe care trăește cât și de minunata sa vitejie, a știut până astăzi să răspingă toate năvălirile tătărești urmărind pe păgâni până în țara lor. Mă temeam ca ei ferindu-se de orice legătură care ar putea macar să samene a supunere, să steie de o parte și să nu mă pot folosi de brațele lor voinice ; dar după cât aflu grija mea era zădarnică. Inmulțindu-se din zi în zi. ei nu mai încap în Codrul lor ; turmele de vite le pasc sub pază în câmpiile

ce se întind până la Dunăre, dar nu pot așeza sate în acele locuri deschise căci veșnic ar fi amenințați să le vadă pustiite de Tataari. Au înțeles că dacă vitejia lor ajunge pentru a apăra satele așezate pe râpele Kigheciului, spre a se putea lăți pe șas și a duce acolo un traiu câtuși de puțin teafăr, nu ajung puterile lor și că trebuie să se alipească de alții. Intrase chiar în vorbă cu Basarab, care și-a întins în anii din urmă stăpânirea în părțile de jos a Dunării, nădăjduesc însă să împiedic orice alcătuire între ei și Domnul muntelesc și să-i câștig pentru mine.

Dar greutatea cea mai mare am avut-o și o mai am cu Bârlădenii, după Moldoveni neamul cel mai însemnat la număr din câte sânt între munți și Nistru, iar în privința bogăției și a agerimii în războaie întrecând chiar pe Moldoveni. De câțeva vreme s'au încercat pe de o parte Basarab și pe de alta Sas să-i ademenească la închinare, făgăduind să le lese obiceiurile și datinele neatinse, ocârmuindu-se ei singuri și pe viitor, fiindu-le Domnul, căruia se vor inchina numai Căpitan al oștirilor și neavând ei a-i da alt ajutor decât acel de oaste la vreme de război, jurându-le în schimb ocrotire de Tataari și de alți dușmani.

Bârlădenii, parte plugari și gospodari de vite, parte negustori, deși au necaz mare din pricina vecinătății Tatarilor care, neconținut năvălind la ei, le răpesc turmele, îi silesc să se închidă în orașe, ucid sau robesc negustorii străini pe care îi întâlnesc pe drumuri, totuși până acuma, s'au ferit de a se pleca cătră vre unul din ei. Dar, de când Ungurii bătură pe Tataari au legat prieteșug mare cu dânșii. Am temeiuri pentru a crede că unii din fruntașii târgurilor lucrează printre ceilalți pentru ca să se închine Craiului Lajos, ca fiind mai tare. Ei nădăjduesc ca, prin această în-

chinare, să izbutească a dobândi micșorări de vamă atât pentru mărfurile lor cât și pentru acele ce trec pe la ei venind de la Țarigrad spre țările din Apus sau din acele țări spre Țarigrad. După cât știu acesta este sfatul târgoveților în mâna căroră stă astăzi puterea căci ei, ce nu au alt Dumnezeu decât banul, ar face prin o asemenea tocmeală din țara lor trecătoarea, bâlciul unde s'ar întâlni mărfurile din Răsărit cu acele din Apus. Alipirea Bârlădenilor cătră Unguri ar fi pentru năzuințele mele un glas de moarte căci, dacă Bârlădenii ar veni în ajutorul lui Sas, puterile lor întrunite m'ar putea învinge sau cel puțin ar prelungi lupta până la sosirea oștilor ungurești și împreună cu ele m'ar zdrobi. Dar eu cred că am acși de jocul negustorilor !

Precum îți spuseu puterea în Tutova este în mâna lor, bogățiile sânt ale lor, diregătoriile se împart între dâșii, iar knejii ce altă dată erau fruntașii și stăpânii țării cu locuitorii satelor, sărăciți și unii și alții de năvălirile Tatarilor, înomoliți în datorii cătră negustori, nu mai înseamnă aproape nimic. Prea puțini dintr'înșii rămași cu stare sânt primiți la sfaturi, unde glasurile le sânt înecate de mulțimea celor din târg. Acei kneji, deși săraci, sânt oameni de neam, mai toți oșteni vestiți care au slujit în oștile împăratului de la Țarigrad, în acele leșești sau ungurești. Trăesc la țară în mijlocul sătenilor care, în mare parte, i-au urmat în războaie și, împărțășind nevoile și primejdiile vieții lor, au mare trecere la ei. O parte din acești kneji, văzându-se nesocotiți și smeriți de negustorime, sunt adânc nemulțumiți și gata să se unească cu acel ce le va da prilej să moaie fudulia târgoveților și să câștige iar vaza lor de odinioară.

M'am folosit de această stare de lucruri și am

câştigat pentru scopurile mele pe cei mai însemnaţi din ei, venind chiar cu bani în ajutorul celor mai strâmtoraţi şi scăpându-i din ghiarele la-
come ale negustorilor. Cu cel mai vestit dintr'înşii, cu Toma Alimoş, am legat prietenie în vremea războiului cu Tătarii ; el este astăzi acel care lucrează acolo în numele meu. Am toată încrederea în înţelepciunea şi în credinţa lui, dar sarcina îi este grea, căci negustorii sunt puternici, parte din kneji tot mai ţin cu dânşii, alţii stau la îndoială. Implinirea scopurilor mele atârnă de la izbânda lui Toma Alimoş asupra târgoveţilor. Dacă vor fi Bârlădenii cu mine, Moldova este a mea şi puterile tuturor Românilor de peste munţi întrunite. Multe sunt oştile lui Lajos, dar mulţi sunt duşmanii ce şi i-a făcut trufia ungurească ; de jur împrejurul Crăiei lor nu vezi decât neprieteni, numai Leşii ţin cu ei. Imprejurarile vin în ajutorul nostru ; războiul napolitan ţine pe Craiu, şi îl va ţine încă multă vreme de parte de noi cu floarea puterilor lui. Vrăjbele cu Veneţianii sunt departe de a fi sfârşite şi în curând războiul va izbucni din nou în Dalmaţia. Sârbii, de abia învinşi se scoală din nou, în ţarul Duşan se ridică un potrivnic vajnic care sileşte pe Lajos să ţie la graniţă oşti numeroase ; Boemia şi Austria aşteaptă numai ceasul potrivit pentru a-şi răzbuna ocările din trecut. Vom avea de luptat numai cu o parte din oştirile lui şi, dacă izbutesc să încheg în mâinile mele toate puterile româneşti până la Nistru, nu mă tem să mă pun cu el, chiar dacă nu ar mai avea să se ferească şi de alţii : tari sunt codrii Moldovei şi vânjoase braţele Românilor !

— Şi ce parte ai de gând să-mi dai în această lucrare, întrebă Ştefan. Când crezi că vei putea să mă întrebuinţezi ?

— O parte aleasă, grea și primejdioasă, răspunse Bogdan. Până acum am lucrat peste munți prin doi oameni din care unul este Toma Alimoș, cellalt un călugăr, Isaia. Cel de întâi trebuie să-ți fie cunoscut și ție din războiul cu Tătarii, el lucrează pentru mine la Bârlad.

— Da, îl cunosc, dar prea puțin, știi că abia se întrunise oștile noastre cu Bârlădenii și s'a dat bătălia în care am fost atât de greu rănit.

— Cel de al doilea, urmă Bogdan, călugărul Isaia, este inima întregii mișcări ce se pregătește în Moldova și peste Prut. Intr'un trup sârbed, sub rasa-i sărăcăcioasă de călugăr s'ascunde o inimă de leu și o voință de oțel, stăpânite de o minte aleasă, ajutate de o învățătură mare și în-suflețite de o nemărginită iubire de neam. A ți-l zugrăvi mai bine ar fi lucru greu și muncă zadarnică căci în curând îl vei cunoaște și-l vei putea judeca. Amândoi mă înștiințează că este de neapărată trebuință sau să vin eu însumi sau să trimit în Moldova pe un om de încredere spre a face cu ei și cu căpeteniile prietene mie cele de pe urmă pregătiri. Este mai ales trebuința de un oștean priceput în trebile războiului, care să poată povățui oastea Moldovenilor răsculați până la sosirea mea sau până la acea a lui Toma Alimoș. Dacă aș merge însumi, lipsa mea de aici ar des-tepta bănuelile Ungurilor; aflarea mea în Moldova, unde sunt cunoscut, ar pune pe Sas pe urma scopurilor mele și aș da astfel prilej dușmanilor să împiedece împlinirea lor luând din vreme măsuri de apărare.

Sosirea ta îmi este deci binevenită, căci aflarea ta peste munți nu va putea deștepta nici o bănuială; te știu ager și destoinic în trebile războinice. Vei merge cu cărți de la mine întins la

călugărul Isaia, la sihăstria lui de lângă cetatea Neamțului...

— Când trebuie să plec ?

— Cât mai curând, chiar mâine dacă nu ești din cale afară ostenit.

— Până acum am fost prea scârbit pentru a simți truda, acuma sunt nerăbdător să dau și eu ajutorul meu la falnica lucrare ce o începi ; voiu pleca mâine.

— Bine, te voiu pune chiar în astă noapte în cunoștința amănunțită a tocmelilor ce au urmat între mine și Românii de dincolo. Mâne, cărțile și deplinele puteri ce ți le dau spre a te pune în stare să faci legături în numele meu, vor fi gata de dimineață și vei putea pleca.

IV

Un popas de cărăuși sub Perkiu

Acei din cititorii mei care au fost la Târgul Ocnei își aduc negreșit aminte de Perkiu, dealul din fața Oneștilor, dincolo de Troțuș, și de stâncile de pe coasta de amiază-zi a acestui deal, care par spânzurate în aer și gata să se prăbușească în capul călătorului silit să treacă sub ele.

Acum cinci-sute-cincizeci de ani ca și astăzi, drumul la Târgul Troțușului și la Ocnă trecea sub poalele Perkiului și miile de cărăuși care aduceau sarea în toate unghiurile țării dintre Nistru și Carpați făceau acolo, când drumul era bun, popasul de amiazi, iar când era desfundat de ploi, acel de noapte.

În seara în care se petreceau cele povestite de

noi în capitolul din urmă, o uriașă tabără de că-răuși plecase în revărsatul zorilor de la gura Oc-nei, unde fusese oprită vreme de două săptămâni din pricina unui desgheț neașteptat urmat de ploi.

Ei ajunsese sub Perkiu pe la asfințitul soare-lui, după ce necăjise ziua întreagă în noroiul cle-ios de pe șesul Trotușului în care roțile intrau până la butuc. Boii fusese desjugați și sloboziți în lunca care acoperea pe atunci malurile râului, iar oamenii, uzi până la cămeșă căci spre seară începuse iar să bureze, aprinseră focurile și înce-pură pregătirea cinei. Dacă, pentru țăranul nostru de astăzi, aceste pregătiri sunt de o mare ușu-rință, ele pe atunci erau și mai lesnicioase căci păpușoiul fiind necunoscut, fiecare avea cu dânsul pâne sau mălaiu și, de oarece căraușii noș-tri se aflau în săptămâna albă, udătura era alcătuită din brânză, din ceapă crudă, din bureți us-cați sau din câteva masline. Cina isprăvită, cei mai obosiți, învăliți în cojoace și cu căciula trasă peste ochi se lungiră pe lângă focuri, ceilalți se puseră la vorbă, vorbind despre treburile lor sau ascultând poveștile celor buni de gură.

Tabăra era alcătuită din oameni veniți din toate țărilor care mai târziu s'au topit în Domnia Mol-dovei. Intr'însa se vedeau Moldoveni de pe Mol-dova și Bistrița, Ciangăi de pe Siret, Bârlădeni de pe Tutovă și Berheciu, Codreni de la Kighe-ciu, Ieșeni, Hotineni, Orheiieni și Lăpușneni. Lo-cuitorii aceluiaș sat alcătuiau împrejurul aceluiaș foc, câte o ceată deosebită. Cam pe la mijlocul otacului, împrejurul unui foc voinic, erau adunați vr'o douăzeci de Codreni îmbrăcați cu chebe ro-șii sau albastre, cu bonde și nădragi de aba alba-stră cusute cu flori roșii sau galbene și încălțați cu ciubote lungi având turetcî suflecate sub genunchi.

Toți tineri și veseli, o duceau într'o șagă și într'un răs ; trei ploști mari se plimbau neconținut de la unul la altul și, după ce se isprăvisese cina, unul din ei, un flăcău oacheș de vr'o douăzeci de ani, nalt și spătos, scoase dintr'o căruță a laută și începuse a cânta. Cu încetul tinerii de pe la alte focuri se adunase, alcătuind împrejurul cântărețului, care nu se mai ostenea, un cerc din tot tineretul otacului.

Alăturea, lângă alt foc, mai mic, ședeau vr'o zece Moldoveni din satul Cristești de pe Moldova, aproape toți oameni făcuți, și ascultau vorbele unui bătrân cu barbă și plete albe, dar încă rumen la față și voinic.

— Nu, băeți, zicea bătrânul, nu m'ați înțeles : nu am vrut să zic că-i bine de noi și că Românul are astăzi o soartă de care trebuie să fie mulțumit și să aștepte pentru a să jălui ca să i se iee și cenușa din vatră. Văd și eu ca și voi toate nevoile ce sunt pe capul nostru, nedreptățile și jacurile ce le suferim, dar mi s'o urît de plângerile cari le aud de ani de zile. Barba mea din neagră ce era s'o făcut albă de când aud că Sas mânâncă țara, că knejii și juzii jăfuesc pe săteni, că birurile și jafurile nu mai sunt de suferit și că Românul seamănă malaiu și crește vite nu pentru dobânda lui dar pentru folosul Domnului, a judei sau a Ungurilor. Sunt ani de când îi aud văitându-se că se iau trei dijme în loc de una, că drepitate pentru cel slab nu este și că n'o mai rămas nevastă sau fată frumoasă care să nu fi fost necinstită de fiii lui Sas. Se vede că tot nu ne-o răzbit încă destul, că mare din cale afară fiind răbdarea Românului cuțitul nu o ajuns încă la os. Nu ajunge că ne aduce la sapă de lemn, nu ajunge că ne ie bucațica din gura copiilor, nu ajunge că-și bate joc de nevestele și de fetele noa-

stre, să vede că tot ar mai trebui să ne facă ceva ca să strigăm în sfârșit : destul ! Căci de ni s'ar părea că ajunge, nu ne-am mai jălui ca muerile și am apuca pe o cale care să ne poată duce la scăpare. Vedeți bine că jalbele și nemulțumirile noastre nu sparie pe Vodă, nu-l fac să-și schimbe calea și Dumnezeu știe dacă le cunoaște ! Nu este zi în care numele lui să nu fie blăstămat : iarna la șazătoare, Duminica la crăsmă, pe drumul mare la fiecare popas, n'auzi pe Român de cât jăluindu-se și ocărând stăpânirea. Iar Vodă lasă țara să se plângă în tihnă și o mânâncă pe zi ce merge mai mult, doar știe că Românul latră dar nu mușcă.

— Dar ce vrei să facem, pe ce cale să apucăm, moș Marine ? Întrerupse unul din oameni.

— Ce să facem și cum să facem, Andrei, nu-i aici locul s'o spunem. Înainte de toate trebuie să ne dăm seamă că cu vaitele și cu plânsetele nu putem ajunge la nimica. Câtă vreme Sas și di-regătorii lui vor vedea că față cu fără de legile lor noi plângem, dar ne supunem, ei vor urma înainte cu ele ; faptele lor în loc de a se mai astâmpăra vor crește din ce în ce : vedeți că nevoile și greutatețile noastre sporesc din zi în zi.

— Așa este, dăjdiile să înmulțesc în fiecare zi, zise alt cărăuș. Acum patru ani dădeam a doua dijină pentru ca să plătească Vodă birul țării către Tataři ; Tataarii sunt goniți peste Nistru și noi, nu numai că tot mai dăm acea dijmă, dar s'o mai adăogat încă una sub cuvânt că trebuie să plătim cheltuelile făcute de Vodă cu oștile ungurești cari ne-au ajutat ca să alungăm pe păgâni.

— Și ai să le vezi urcându-se și dintr'atâta, Stoiene, întâmpină Marin, cu plângerile noastre și cu răbdarea noastră avem s'ajungem să luăm noi

una din rodul pământului și al muncii noastre și să dăm nouă Stăpânirii.

— Și juzii din zi în zi să fac mai lacomi, zise alt Român care până atunci nu vorbise ; din trei zile de clacă câte era obiceiul să se facă judeiului până mai an, se cer astăzi șase și șapte. Ș'apoi judecățile lor, ce feluri de judecăți sunt ! Fără plocon nu te primește nici să-i vorbești ; dacă i-ai dat plocon iar acel cu care te judeci i-a dat altul mai mare, ori câtă dreptate ai avea tot te dă rămas.

— Ș'apoi cum vrei să fie altfel, Ioane ? zise Marin. Ungurii ca să scoată bani mulți din țară, îl lasă pe Sas să jupuiască cât poate și cât vrea, iar Sas ca să găsească unelte care să-l ajute în jafurile lui, lasă pe juzi și pe ceilalți diregători să jupoaie pe Român după placul lor, și noi, cei din sus, nu suntem cei mai de plâns.

Ați auzit la Ocnă ce ne spuneau bieții oameni de pe aice. Ei sunt amestecați cu Ungurii și preoții papistași sunt tari și mari la dânșii. Pe lângă că plătesc toate dăjdiile care ne apasă pe noi, mai dau încă o dijmă, a patra, unui vlădică unguresc care nici nu șede pe la noi. Dajdia este strânsă de popii și protopopii lui, și ei își mai fac și răs de Români. Ați auzit ce ne spunea omul cel care l-am lăsat în satul prin care trecurăm pe la toacă, Pleșeștii ? Cum avea el două fete, pentru păcatul lor frumoase, cum o trimes protopopul papistaș din Târgul-Trotușului să le ridice cu de a sila sub cuvânt că satul este închinat bisericii lui și are dreptul să le iee ca slugi, și le-o trimes pe urmă înapoi după ce le necinstise ! V'au spus oamenii cum prigonesc papistașii pe preoții noștri și cum vor să întoarcă pe Români de la legea lor, cu de a sila. Sas este Voevod și peste văile de aice dar, în loc să apere pe bieții oameni care sunt de o cre-

dință cu dânsul el ține cu papistașii. Preoții lor mare trecere au la el, și mulți zic că Vodă gândește că, cu vremea, să se lepede de legea noastră și să se facă și el papistaș ca să fie și mai bine văzut de Unguri. Atunci aține-te și vei vedea prigonire !

Uitați-vă, iată, oameni fericiți, urmă moșneagul arătând cu mâna la focul de alături, împrejurul căruia ședeau Codrenii și unde veselia, mulțămită cuprinsului ploștelor și a cântecelor, se făcuse din ce în ce mai mare și mai sgomotoasă. Ei n'au nici stăpâni străini, nici Voevodul lacom pe capul lor ; knejii aleg dintre ei câte doi Căpitani pentru a-i duce la război când se încearcă Tatarii sau alții să-i calce și să-i judece în vreme de pace. Iar knejii sunt drepti cu oamenii și, fiind pe vecie stăpâni, nu se lăcomesc să-i sărăcească spre a se îmbogăți ei cât mai curând. Pricep că dacă ar face una ca asta ar rămânea pe urmă copiii lor fără venit. Și apoi nici Codrenii cei de rând nu sunt oameni să se lese să fie nedreptățiți de cineva. La dâșii n'ar putea vre-un kneaz să iee ceia-ce nu este de drept a lui și mai ales nu ar îndrăzni fii unui Căpitan să necinstească casele oamenilor chiar a celor mai săraci. Se vede că numai noi suntem mai răbdători și mai blajini.

— Zău, nu te înțeleg, moș Marine, zise din nou Andrei, la început ne-ai zis că te-ai săturat de plânsetele oamenilor și că ai vrea să-i vezi lăsându-se de ele pentru a apuca calea care să ne ducă la scăpare. Și tot Dumneta de un ceas ne înșiri întreg pomelnicul nevoilor noastre fără a ne arăta vr'o cale de mântuire !

— Am vrut să vă arăt, răspunse bătrânul, că vă plângeți de un veac de om, de o sumedenie de nevoi cari, într'adevăr, ne apasă pe toți, dar că vă mărginiți numai la plângeri. Din păcate, deși

nevoile nu mai sunt de surerit, nu vă gândiți la ce este de făcut pentru a le înlătura. Eu vă zic lămurit vouă, oameni din satul meu precum și tuturor acelor care vorbim aceeași limbă, împărtășim aceeași credință și zăcem sub același jug de nevoi : conțeniți cu plânsetele și luați cu toții hotărârea bărbătească de a le pune capăt. Viața care o duceți este prea ticăloasă pentru ca să puneți vre-un preț pe ea ; fiți deci gata s'o jertfiți pentru a întemeia copiilor voștri un viitor mai bun, care să fie într'adevăr o viață omenească.

— Prin urmare dai a înțelege că trebuie să ne sculăm asupra lui Vodă și a Ungurilor ? Dar ce putere avem noi să stăm împotriva lor ? zise Stoian.

— S'ar găsi mijloace dacă am fi hotărâți cu toții să jertfim și viața și puțină avere ce ne-o mai rămas pentru mântuirea noastră și a copiilor noștri. Mulțimea ar fi cu noi, căci ea este nemulțumită, Vodă are cetăți și oșteni dar ar cădea cetățile și ar fi biruiți oștenii dacă fie-care din noi ar fi hotărât să nu părăsească lupta decât mort sau biruitor. Mai multă putere dă credința că lupti pentru dreptate și că mântuirea o poți găsi numai în urma izbândeii, decât cetăți și lefegii.

— Păunașul Codrilor doară nu are nici cetăți nici cei mulți lefegii și-și râde de Sas, de juzi și de Crijații de la Neamtu, zise Ion, iată un prieten adevărat al nevoșilor ! Oamenii lui Sas și Ungurii spun că-i lotru și s'o pus preț pe capul lui, dar mai mari lotri sunt Sas și juzii cari jăfuesc pe cel slab și sărac. Păunașul Codrilor lovește numai pe cei tari și puternici ; pe Sas, pe Unguri și pe diregătorii lacomi și jacași. Pe oamenii saraci tot de-a una i-o ajutat.

— Așa este, zise Andrei, am un cumătru în satul Costișa pe Bistriță, om bătrân și scăpătat.

Li murise boii în toamna trecută tocmai când era să-și cunune fata căreia îi făgăduise că-i dă boii de zestre. Părinții mirelui voiau acuma să strice logodna fiind că nici flăcăul nu prea avea stare. Era necăjit de tot bietul Român, când iată că într-o bună dimineață, sculându-se și eșind pe prispă, vede în bătătură o păreche de juncani frumoși de-ți alunecau ochi pe dânșii. Unul din ei purta o talancă spânzurată de gât, iar celalt o tăbliță de lemn cu slove pe dânsa. Omul, socotind că sunt vite pripășite sau de furat se duce cu ele la popa ca să vadă ce înseamnă slovele. Iar popa, după ce le citește, îi spune că stă scris pe tăbliță că Păunașul Codrilor dăruiește lui Vasile a Cucului, așa să numește cumătrul meu, o păreche de juncani pentru ca să nu-i rămâie fata nemăritată. Am văzut juncanii cu ochi mei și pot spune că nu găsești adesea vite așa de frumoase.

— Faptele cele bune ale Păunașului Codrilor nu se mai pot număra, spuse Stoian. Oamenii din Budești, de pe Cracău, pornise în vara trecută să facă din nou biserica din sat arsă de Tătari, acum patru ani. Când era clădirea gata, s'au trezit că nu au cu ce s'o îmbrace și tocmai atunci cade o pacoste mare peste ei : se găsește pe hotarul satului un Neamț de la Cetate, mort. Aflând Crijații, vin cu putere în sat și cât pe aici era să-i deie pârjol ; numai cu greu i-au îmbunat oamenii plătindu-le o gloabă cumplită, rămânând lipiți pământului și datori pe toată viața unor negustori din Piatra. Rămâneau fără biserică de n'ar fi trimis Păunașul Codrilor, prin un necunoscut, popii bani destui ca să îmbrace biserica cum n'ar fi fost în stare s'o îmbrace oamenii nici odată. Au adus treizeci și șase de preoți și de diaconi ca s'o sfințească și tot le-o mai rămas bani ca să plătească gloaba aproape întreagă.

— Dar câte fete sărace n'o măritat, pe câți nenorociți cari nu aveau cu ce să-și plătească gloabele nu i-o scăpat de la închisoare? Rău o făcut Păunașul Codrilor numai lui Vodă și Ungurilor, juzilor și knejilor vânduți lor! Auzit-ați de Micu, kneazul de la Bahna? El sărăcise pe niște biete femei văduve luându-le stupii din prisacă și vitișoarele din bătătură sub cuvânt că i-ar fi rămas niște datorii de la soții lor. Păunașul Codrilor i-o trimes răspuns prin un cioban că de nu dă avutul lor femeilor înapoi, până în trei zile, are să-l facă să se căiască. Kneazul, drept răspuns, o pus să ținuiască pe cioban de o ureche, în fața crișmei, și o scos toți oamenii ca să străjuiască zi și noapte împrejurul hotarului. Dar, tocmai la trei zile, într-o dimineață, s'o găsit kneazul ținuit de acelaș copac la care ținuiuse pe cioban, dar de amândouă urechile. Iar cireada de vite a Micului pierise peste noapte și kneazul n'o putut să puie mâna pe dânsa până când n'o dat vadanelor înapoi îndoit cât le răpise.

— Iată aproape anul de când o năvălit la Pângărați asupra lui Dragomir, fiul vitreg al lui Vodă, când ducea peste munți birul țarei și i l-o luat, rănindu-l și fugărindu-i oștenii. Pe capul lui este pus preț mare de Vodă și de Unguri și nu numai că nu-i prins, dar pe zi ce merge auzim de vr-o ispravă nouă. Oare cine să fie el, moș Marine?

— Nu știu cine-i Păunașul Codrilor, Neculai, nici de unde vine; știu numai că-i Român verde, răspunse scurt unchiașul.

— Acuma au pus și Bârlădenii preț pe capul lui, urmă Neculai.

— Da pentru ce? întrebare ceilalți. El de Români nu se leagă afară de acei vânduți lui Sas și Ungurilor. Ce legătură au oare Bârlădenii cu dânsii?

— Sunt Bârlădeni și Bârlădeni, răspunse moș Marin. Cei din oraș nu se potrivesc cu cei de la țară ; knejii și Românii din sate n'au nici în clin nici în mână cu Vodă și cu Ungurii, dar cu târgoveții stă treaba astfel. Știți că în vara trecută Păunașul Codrilor o pus pe la toate vămile niște tăbliți, pe care stă scris că de acum înainte, orice negustor străin intră sau iese din țara Moldovei are să-i plătească și lui aceiași vamă ce o plătește lui Vodă. Nu s'o putut afla cine o pus tăblițele ; ele s'au găsit pe la toate vămile în aceiași dimineață, bătute de o prăjină înfiptă în pământ ; însă, de atunci, n'o fost în stare nici un negustor străin să treacă prin țară fără a plăti vamă Păunașului.

Le ieșea înainte, el sau tovarăși de ai lui și, dacă nu dădeau vama cerută de bună voe, erau siliți s'o deie îndoită, de nevoie. Cum trebuie să știți, de la Țarigrad intră pe Dunăre o mulțime de mărfuri străine și merg din Țara Ungurească și din Țara Leșască la Țarigrad, tot prin Dunăre. Bârlădenii cumpără din aceste mărfuri pentru a le desface la dânsii și la noi. Luând Păunașul Codrilor încă o vamă peste cea luată de Bârlădeni și de Sas, pe lângă că mărfurile se scumpesc din pricina asta, apoi negustorii streini se feresc de a mai trece pe aice și precupeția Bârlădenilor târjește. De aceia, târgoveții fiind de o bucată de vreme tari și mari în țara Bârlădenilor, vor cu orice preț să scape de Păunașul Codrilor și au juruit o mulțime de bani, două sute de zloți, aceleia care îl va da prins sau lor sau lui Sas. Dar socot că nu se găsi nici un Român în stare să facă o faptă așa de mișelească.

— Oare unde stă el și câți tovarăși are ? întrebă din nou Neculai.

— Cred că stă prin codri, răspunse Marin, iar tovarășii lui sunt câte odată mulți altă dată pu-

țini, după împrejurări. Când o luat birul țării din mâinile lui Dragomir, se zice că ar fi avut cu el vre-o optzeci de oameni, altădată o ieșit înaintea negustorilor numai cu trei sau patru inși, une-ori chiar singur.

— Dar oare l-o văzut vre dată cineva? Ce fel de om este el? Unii zic că-i tânăr, alții că-i bătrân. Unii îl fac frumos ca soarele, alții spun că-i mai urât decât dracul, ziseră mai mulți de odată.

— Nu l-am văzut nici odată, răspunse Marin, dacă-l voi întâlni cândva, vă voi spune și vouă cum este la față și la trup.

V

Oaspele cărăușilor codreni

Tocmai atunce, cântecele și gălăgia ce o făcea tineretul adunat împrejurul focului Codrenilor, încetând de odată, moș Marin și tovarășii lui făcură mișcarea firească omului când încetează un sgomot cu care se deprinsese.

Uitându-se în acea parte, văzură că tăcerea era datorită sosirii înaintea aceluia foc a doi călăreți.

— Dorim bună sară și sănătate, rosti un glas puternic.

— Mulțămim Dumitale și-ți dorim și noi asemenea, răspunseră Codrenii într'un glas.

— Am văzut focul vostru de departe și am venit pentru a vă ruga să ne dați voie să ne mai uscăm hainele ude de ploaie, urmă străinul.

— Sunteți bine veniți, răspunse unul din Codreni, care părea mai de seamă, un tânăr de vr'o

douăzeci și cinci de ani, nalt și mlădios, cu ochi vioi și cu musteața castanie răsucită în sus, cu plăcere vă facem loc și la ploscă, și întinse spre drumeț o ploscă de lemn putând cuprinde vr'o două vedre.

Străinul care vorbise, descălecă, se apropie și pășind în spre Codrean, îi luă plosca din mână zicând :

— Mulțămim pentru amândouă și să fie cu bine, apoi ducând plosca la gură, trase o dușcă zdra-vănă.

— Bun vin prietene, zise el dându-i plosca în-apoi, bosioc, fac rămășag că-i dela Odobești și o trecut de patru ani.

— Ai găcit, nene, răspunse Codreanul râzând, se vede că ești cunoscător și deprins cu vinațuri bune. Dar, parcă erați doi, și luând iar în mână plosca o întinse celuiilalt călător care descălecăse și el și ținea caii de frâu.

Lumina focului bătea acuma în plin asupra călătorului care vorbise și căraușii rămaseră uimiți de statura și de frumusețea feței lui. Sub fruntea largă cuprinsă între plete lungi castanii, luceau doi ochi negri, mari, plini de viață și de foc ; nasul era drept, de chip frumos, cu nările mișcătoare, mustețile ceva mai deschise decât părul și răsucite în sus, lăsau să se vadă gura mândră și rumenă.

Purta îmbrăcămintea unui mocan cuprins : căciulă neagră mare, țuguiață ; peste cămeșa de pânză de in, un pieptar de piele de oaie cusut cu flori negre și roșii, pe deasupra pieptarului o bondă de suman. Era încins cu un chimir lat de piele neagră, bătut cu flori tot de piele ; ițarii de lână intrau în ciubote de iuft rusesc care să suiau până la genunchi. Peste chimir se vedea o curea de care era atârnat un paloș lung cu mânerul de

os. Nu i se putea da mai mult de două-zeci și patru până la două-zeci și cinci de ani și dacă fața arăta o fire voinică, statura lui de urieș, umerile late, brațele lungi și mânele frumoase dar mari, făceau dintr'însul o icoană a puterii. Acel ce-l însoțea era un mocan de statură mijlocie și de faptură îndesată; părea cu vr'o zece ani mai în vrâstă de cât tovarășul lui și deși purta îmbrăcăminte de aceiași croială era lesne de găcit din înfătoșarea lui față de cel d'întăi că unul era stăpân iar cellalt slugă.

Caii străinilor atrăsese de la întâia vedere băgarea de seamă a Codrenilor, atât de iubitori și de cunoscători de cai frumoși. Cel de pe care descălecaser întâiul străin era un armăsar sur rotat, cellalt o iapă neagră: capul mic cu ochii blânzi dar vioi, gâtul vânos, coama deasă, părul luciu și picioarele vânjoase ale calului arăbesc se unea la ei cu pieptul lat, și sapa puternică a *dextrierilor* încălecați de cavalerii îmbrăcați în fier din apusul Europei. De oblâncul fiecărei șale era atârnată în partea stângă, de o curea, o ghioagă năstrujită iar dinapoi, de fiecare plocad, era legat un arc, în tocul lui de piele și o tolă de săgeți.

— Frumoși cai mai aveți, nene, zise Codreanu care le întinsese plosca cu vin, și care nu-și putea lua ochii de pe ei, deși sunt încă departe de bătrânețe, prin multe țări oștit-am și mulți cai văzut-am, dar numai un singur loc știu unde să se crească acest soi.

— Trebuie să-l cunoști bine, răspunse străinul, ei vin chiar de la voi căci, după port, văd că sunteți Codreni de la Kigheciu. Mi i-o trimis un frunț al vostru care îmi este prieten bun. Trebuie să cunoști pe Gheorghită al Șalgăi?

— Cum nu, răspunseră Codrenii într'un glas și

cu o mirare voioasă pe fața lor, el o fast ales în toamna trecută Căpitan de Codru și este kneazul nostru.

Atunci, adăogă cel care părea mai mare printre ei, trebue să fii Mihule, tovarășul lui Gheorghită în oștile leșești, fratele lui de cruce, despre care vorbește într'una.

Ești omul care n'are păreche în mânuirea paloșului și a sulitei, arcașul care nu știe ce vrea să zică a da greș, ești Mihule cel grozav care rupe potcoava cea mai groasă în două, numai cu câte două degete de la fiecare mână ! Mă bucur că te cunosc ! Eu mă numesc Toma Făgău, sunt din satul lui Gheorghită și omul lui. Dar înainte de a te odihni, hai să mai cinstim odată în sănătatea Căpitanului nostru și a fratelui său de cruce, și îi întinse plosca din nou...

Mihule, luînd-o răspunse :

— Să trăiască Gheorghită, Căpitanul vostru și fratele meu de cruce, să trăiți și voi, Codreni voinici și Români verzi !

După ce bău, plosca trecu iar din mână în mână iar Mihule așezându-se lângă foc alături cu Toma începu să întrebe de Gheorghită, cum îi merge și ce i s'a mai întâmplat de când s'a despărțit de el.

Dacă oamenii dimprejurul lui moș Marin s'ar fi uitat la el în clipa în care Mihule, descălecând, se apropiase de foc, ei ar fi văzut că moșneagul tresare ușor și că o mirare mare se oglindește pe toate trăsăturile lui. Dar aveau și ei ochii ațintiți asupra străinului, și bătrânul își alcătuisese iar, aproape îndată, o față nepăsătoare deși nu pierdea nimic din ce se petrecea și se zicea alături. Focul Cristeștenilor fiind aproape stins, moșneagul trimise pe unul din tovarăși să aducă câte-va lemne de luncă. Apoi, zicând că începe a-i fi frig,

se duse și el să se mai încălzească la focul Codrenilor care dădea semne de viață lungă căci ei, după ce aprinsese un plop întreg, mai făcuse alăturea și o stivă de uscături spre a-l hrăni neconținut. Marin se așează drept în fața lui Mihu și începu să-și încălzească, când o mână când cealaltă, când un picior când cellalt, părând cu totul nepăsător la cele ce se petreceau și se ziceau împrejurul lui Mihu, vorbind cu Toma, dădu cu ochii de moșneag și fără a da nici un semn de mirare, ținu ochii ațintiți asupra lui, așteptând să arunce și Marin o privire spre el și, când acesta în chipul cel mai firesc se uită la dânsul, Mihu îi făcu cu ochiul un semn neînțeles pentru ceilalți la care bătrânul răspunse în același fel.

— Când veneam spre voi, zise Mihu Codrenilor, se auzea un cântec frumos, oare de ce o fi amuțit cântărețul, parcă văd o lăută în mâna flăcăului celui oacheș.

— Văru-meu Filip, este un cântăreț vestit la noi, zise Toma. El este în stare să cânte trei zile și trei nopți de a rândul, fără a răguși și fără a zice de două ori acelaș cântec.

— Imi plac și mie cântecele, zise Mihu, și de oarece m'ați primit atât de bine și m'ați bucurat cu vești bune de la prietenul meu cel mai drag, dacă nu vă este cu supărare v'aș cere lăuta și v'aș cânta și eu ceva.

— Ne va fi cu mulțămire, răspunseră voios Codrenii și dându-i-se lăuta, Mihu cu un glas puternic, dar cald, începu să cânte.

El zise mai întâiu un cântec de iubire, dulce și plin de dor, apoi un cântec vitejesc care însufleți adnarea. Cerură cu toții să-l mai cânte odată, dar Mihu le zise că are altul care poate le va plăcea și mai bine.

Și începu să zică durerea unei mame încă ti-

nără și frumoasă, care se plânge fiului ei că un străin lacom și varvar a bătut-o, a pradat-o, a batjocorit-o și și-a făcut răs de ea.

Flăcăul care este voinic și începe a învăța paloșul, întreabă, nebun de mânie, care este numele acelui neom pentru ca nu cumva să treacă noaptea fără ca acea rușine să fie răzbunată.

Mama răspunde că el este prea tare și prea mare pentru ca un copil să-l poată învinge.

Flăcăul zice ce mânie cumplită simte pentru ocară făcută ei, ființei celei mai frumoase, celei mai duiosă, celei mai sfinte din lume, îi dă inimă de leu și putere de zemu care-l vor duce la biruință, ori cât de mare și de tare ar fi potrivnicul lui, înfruntă zece morți dar nu mai rămâne nici un ceas nerăzbunat.

Atunci mama îi zice că ea nu a fost batjocorită de nimeni dar că o mamă mai mare, mai frumoasă mai dulce și întru toate sfinte, mama țară, este zilnic prădată, batjocorită și pângărită de un Voevod lacom plătit de dușmani străini.

Dacă mama pentru o ocară făcută ei a dat fiului său inimă de leu și putere de zmeu, apoi nemărginit mai mare trebuie să fie mânia ce o simte pentru ocară făcută zilnic mamei țări; inima trebuie să-i fie cât zece inimi de leu și puterea cât puterile întrunite a zece zmei.

Flăcăul cade în genunchi înaintea ei și-i mulțamește fiind că l-a deșteptat din amărârea în care trăise până atunci și jură că pleacă fără întârziere să lupte în potrive acelor care-și fac răs de țară, ca să-i răpuie. Când Miha tăcu, izbucniră din toate părțile strigăte însuflețite de mulțămire care păreau că nu mai au sfârșit.

După ce se făcu puțină liniște, Miha zise :

— Ne vom mai vedea și altă dată și atunci vă voi cânta și partea a doua a cântecului : lupta și

biruința flăcăului căci poate va da Dumnezeu ca până atunci el să iasă biruitor.

— Amin! Să deie Dumnezeu! Așa să fie! se auzi din toate părțile și în ochii tuturor celor de față să citea acuma dorul de voinicie și de răzbunare.

Apoi Mihu, după ce zise un nou cântec de iubire dădu lăuta lui Filip rugându-i să-i mai arate și el cum se cântă în Codru.

Noaptea era înaintată când Mihu făcu iar semn din ochiu lui moș Marin care nu-și schimbase locul. Atunci bătrânul sculându-se, se întoarse iar la tovarășii lui cari aprinsese focul din nou și strinsese destule uscături pentru a-l face să ție până la ziuă; dar în loc să se culce el le zise că merge în luncă să vadă dacă străjerii-și caută de datorie. Strecurându-se printre care și printre focurile aproape stinse, își luă drumul spre apă dar, când ajunse la marginea otacului, cărnii spre stânga și ajunse la drum, îl urmă pe o depărtare de vr'o sută de stâneni apoi dând peste o bucată mare de stâncă în marginea drumului, se tupi lângă ea.

Mihu, puțin după plecarea lui Marin, se sculă zicând lui Toma:

— Hainele mi s'au uscat bine și caii s'au odihnit, calea mea fiind încă lungă sunt silit să mă despart de voi. Vă mulțumesc pentru prietenia ce mi-ați arătat-o și te rog să spui lui Gheorghită că nădăjduesc să mă întâlnesc cu el în curând. Am niște turme de oi pe valea Kinezei, trebuie să văd cum au iernat și ce-mi fac ciobanii; cu acel prilej mă voiu repezi și până la Codru. După ce Codrenii îl siliră să mai aducă încă o dată plosca la gură, Mihu își luă rămas bun de la toți, strinse cu căldură mâna lui Toma apoi, încălecând el și cu tovarășul lui, apucară pe drum la vale.

Când ajunseră în dreptul stânței lângă care era tupit moș Marin, se auziră trei șuerături ușoare. Mihu opri calul. Bătrânul se apropie de el.

— Dorim sănătate, Căpitane, zise el încet.

— Bucuros de întâlnire, moș Marine, răspunse Mihu. Ai vr'o veste pentru mine ?

— De o săptămână și mai bine te caută Părintele și Petrea Cărăbuș prin oameni trimiși în toate părțile ; focurile de vestire ard în fiecare noapte pe vârfurile munților și nime nu știe unde te afli.

— Am fost înștiințat răspunse Mihu, că pe la trecătoarea Oituzului au să intre niște negustori ducând marfă din Lipsca și din Brașov la Țarigrad. După cât mi se spunea ei trebuiau să între numai decât în țară și crezând că voiu zăbovi numai o zi sau două n'am mai dat de veste nici Părintelui nici lui Petrea. Dar negustorii au plecat numai azi din Brețcu unde au stat zece zile din pricina ploilor. I-am vămuit fără nici o împotrivire din partea lor și acum mă întorceam în sus. Nu mă mir că nu s'au văzut focurile căci munții sunt ascunși de neguri. Oare știi de ce mă caută ?

— După cât am putut înțelege Sas trimete iar bani peste munți. De astă-dată merg cu ei doi feciori domnești : Dragomir și Ștefan. Pe lângă un steag întreg de oșteni de ai lui Vodă se string și oamenii din satele supuse Cetății. Părintele și cu Petrea au luat toate măsurile pentru a aduna un număr îndestulător de oameni de ai noștri, dar fără de Dumneta nu prea am nădejde de izbândă.

— Nu știi când trebuie să plece ?

— Dragomir și cu Ștefan trebuie să fi ajuns azi la Neamțu și nu știu cât vor popăsi acolo. S'ar putea să plece chiar mâne, dar eu cred, că tot

are să fie nevoie de o zi pentru a aduna oamenii de prin sate. Ori cum, cel târziu poimăine trebuie să plece, așa că dacă vrei să fii de față n'ai nici o clipă de pierdut, grăbește.

— Caii ne sunt odihniți, zise Miheu, și mâine de amiază voi fi la Neamțu; de vor fi plecat ai noștri îi voi întâlni pe drum.

— La toate răspântiile vei găsi veste de la Părintele înștiințându-te despre mersul lor.

— Oare Nemții de la Cetate întovărășesc și ei pe oamenii domnești? mai întrebă Miheu.

— Crijatul cel bătrân care e mai mare peste Cetate a plecat de vr'o zece zile peste munți cu nevasta lui luând cu sine vr'o cincisprezece Nemți, așa că n'au mai rămas acolo decât Crijatul cel tânăr cu vr'o zece, doisprezece oșteni și nu cred să poată lăsa Cetatea pustie.

— Lupta va fi deci numai cu lefegiii lui Vodă căci oamenii din strinsură nu ne vor sta împotriva; îndată ce vor năvăli ai noștri, vor rupe-o de fugă, zise Miheu.

— Dacă vor ști că ești de față, cu bună seamă că nu vor fi nebuni să-și puie viața în primejdie pentru Sas și să se opue Dumitale. Mulți din ei chiar poate să ți-ar da ajutor, căci ai făcut o mulțime de bunătăți prin satele acele și printr'însele avem mulți oameni pregătiți pentru lucrarea cea mare.

— În tabăra asta, zise Miheu, arătând spre otac, sunt adunați oameni cam din toate părțile țării și de peste Siret și Prut, luatu-te-ai în vorbă cu dâșii de departe ca să afli cum gândesc ei și dacă avem sorți să avem cu noi obștia pentru împlinirea scopurilor noastre?

— Din toți Moldovenii cu cari am vorbit n'am găsit nici măcar unul care să nu fie sătul de câte le îndură și să nu urască pe Sas. Sunt încredin-

țat că chiar mâine, dacă ar vrea Părintele, s'ar scula țara ca un singur om asupra lui Vodă.

— Poate că de acuma nu va mai trece mult și va sosi ceasul în care vom da-o pe față. Dar, rămâi sănătos, moș Marine, căci trebuie să mă grăbesc dacă este să joc și eu în horă.

— Să ne vedem cu bine, Căpitane, răspunse moșneagul.

Călăreții se făcură în curând nevăzuți, luând drumul pe Tazlău în sus, iar moș Marin apucă spre luncă.

VI

În care facem cunoștința unui Neamț foarte îndrăgostit

Aproape de vârful Capotei, în mijlocul unei poieni din Ciortolom, pe drumul ce duce de la Borzești, pe Trotuș, la Răcăciuni pe Siret, se vedea în vremea în care se petreceau întâmplările care le povestesc, un rateș mare de piatră acoperit cu șândilă.

Clădirea era îndoită de lungă cât era lată. Una din fețele mai lungi privea spre Trotuș, cealaltă în spre Siret. La capătul de la deal, în perețele despre apus, era o poartă mare de stejar în două canaturi prin care intrai într'un fel de sală mergând până la jumătatea clădirei. Poarta era destul de largă pentru a lăsa să intre carele mocănești cele mai largi, înhămate cu patru cai buziș. În stânga sălei se vedeau ușile și ferestruicile a douăsprezece chilioare menite a adăposti pe călători, iar în dreapta ușile odăii care slujea de crâșmă, a altor patru odăi și a cuhnei. În ca-

pățul sălei, la dreapta, era un grajd cu stânoage și corlăți, iar în stânga un loc slobod sub acoperământ unde se adăposteau trăsurile. În perețele care privea în spre Siret, din jumătate de stânjen în jumătate de stânjen se vedeau deschizături înguste, numai de două degete și lungi de o palmă în chip de metereze. Tot astfel de deschizături se vedeau în dreapta și în stânga porții de intrare precum și în perețele de la vale, în fața acelei porți. Perețele despre miazăzi, cu privirea în spre Trotuș, avea șapte deschizături: o ușă și șase ferești. Două deschizături mari, fără geamuri, fără cercevele și o ușă erau a crâșmei, iar patru ferești mai mici luminau fiecare câte o odaie. Ușa crâșmei era alcătuită din blăni de stejar, groase de un lat de mână, legate pe dinăuntru cu șini puternice de fier încrucișate și prinse de lemn prin numeroase piroane. În partea dreaptă a acestei uși se vedea un oblonaș mișcător în balamale. În loc de ferești, precum am spus-o, erau două deschizături ce se puteau închide sau deschide după voie, ridicând și scoborînd niște obloane grele de stejar, întărite cu fier și legate de ușorul de jos prin balamale groase, în care se vedea asemenea cât un oblonaș mișcător. Celelalte ferești, toate, aveau geamuri mici, rotunde, și erau apărate pe din afară prin zăbrele de fier, groase și încrucișate.

Două zile după cele povestite în capitolul din urmă, pe la toacă, se aflau în crâsmă doi inși. Unul era un bărbat nalt și spătos, cu părul și barba bălăi, cu ochii albaștri, cu trăsături regulate și chiar frumoase, a cărui îmbrăcăminte era aceea purtată atunci în toată Europa de lefegii nemți, cunoscuți în țara lor sub numirea de *landesknechte*, pe care Francezii au schimbat-o mai târziu în *lansquenets*.

Peste o haină scurtă de piele galbenă, purta o cămeșă de zale, strinsă la cingătoare prin o curea de la care, în partea dreaptă, spânzura un junghier. De la altă curea, mai lată, ce trecea peste umărul drept și era prinsă sub brâu, atârna o spadă dreaptă, lungă și lată, cu mânerul în chip de cruce, menită a fi mânăuită cu amândouă mânele.

Nădragii erau de piele galbenă, cu franjuri tot de piele la genunchi, acoperind în parte turețile ciubotelor care se suiau până de asupra pulpelor. Coiful de oțel rotund, cu o pană de vultur și mânușile de piele îmbrăcate cu platoșele subțiri de fier, erau puse pe masa lângă care se așezase pe un scăunel cu trei picioare. La perete era răzămată o sulită cu coada de lemn, lungă și scobită la mijloc, purtând sub fier o flamură neagră și argintie. Prin ușa deschisă se vedea, legat de căpăstru, la un stâlp în fața crâșmei, un cal sur, mare și puternic, cu frâul scos, care mânca voios ovăsul cuprins într-o traistă atârnată de capul lui. Sub șea, o zale deasă acoperea spinarea, coastele și deșerturile calului, gâtul și pieptul îi erau acoperite de platoșe de fier și la pământ, lângă frâu, se vedea frunteiul, tot de fier, ce-i fusese scos pentru a-l lăsa să mănânce în tihnă.

A doua ființă care se afla în crâșmă, din dosul tejghelii, cu coatele răzămate pe ea, era o femeie care arăta a fi cam de douăzeci și cinci de ani și de o frumuseță neobișnuită. Părul bogat, bălan, bătea în roșu, fruntea scurtă era lată și albă ca zăpada, ochii mari, verzi, presărați cu aur, sub niște sprincene mai închise decât părul, erau plini de viață. Chipul nasului era fără prihană, gura gingașă, cu buzele deschise, pline, roșii ca cireșile coapte, descoperea niște dinți mici, strălucind de albeață. Pelița întregii feți era străvezie, albă

și rumână. Gâtul alb și mlădios, linia umerilor fără greș, pieptul bogat. Din mânecile largi ale cămeșii, ieșeau brațele albe, purtând niște mâni mari dar strimte, cu degete lungi și subțiri, a căror albeață dovedea că frumoasa femeie le privea ca o podoabă menită a fi pururea scutită, nu numai de munca câmpului, dar chiar și de multe lucrări ale gospodăriei casnice. Purta o cămeșă de pânză de in albă, cu mânecile largi și, de asupra, o bontă de postav alb, cusută cu flori roșii; peste o fustă albă, o fotă de lână albastră cu dungi roșii, lăsând, pe partea stângă, să se vadă fusta și strinsă la cingătoare de o bată roșie și albastră.

Părul îi era strins într'o basma de mătasă roșie ce-i acoperea toate partea de dinapoi a capului și a cărei capete îi cădeau pe spete.

Ostașul vorbea și, din când în când, întrerupea vorba pentru a sorbi din ulcica cu vin pusă dinaintea lui.

— Da, zicea el și după vorbă se cunoștea a fi Neamț, Dumneta tot mă porți cu vorba. De un an eu vin pe aice în fiecare lună și te rog să te înduri de mine, iar Dumneta tot răspunzi că încă nu ești hotărîtă, că trebuie să mai aștept....

— Ți-ar fi părut poate mai bine ca din capul locului să răspund: nu, întrerupse frumoasa femeie râzând. Îți pot împlini lesne dorința și pot spune: nu și acuma.

— Tot îți bați joc de mine, răspunse Neamțul. Știi cât te iubesc și Dumneta numai mă necăjești. Nu mă iubești de loc, numai râzi de mine. Ah! și îmi ești atât de dragă; de când te-am văzut numai la Dumneta gândesc.

— Ia ascultă, Hans, zise ea, eu nici nu te-am rugat să mă iubești, nici nu ți-am făgăduit că te-oiu iubi. Când mi-ai spus că vrei să mă iei de

nevastă, ți-am răspuns că nu pot să mă hotărăsc așa, cu una cu două, să-mi leg soarta și să mă duc după un bărbat de alt neam și de altă lege. Văzând, însă, cât de mult ții la mine și că ești un bărbat frumos și un oștean voinic, ți-am spus să-mi dai vreme să mă mai gândesc și să mă deprind cu gândul de a-ți fi nevastă. De atunci m'am tot gândit și ceia ce mi se părea altă dată cu neputință, mi se pare astăzi lucru mult mai firesc și mai puțin greu. Mai aibi puțin răbdare și, deși nu-ți pot făgădui numai decăt, totuși îți zic că ai sorți mari să-ți fiu soție. Dacă pui pe mine prețul care zici că-l pui, nu-i mare lucru să mai aștepți câteva luni.

— Ah, Vidro, nu câteva luni, dar și câțiva ani aș aștepta bucuros dacă aș fi încredințat că odată vei fi a mea. Dar singură spui că nu poți să făgăduiești numai decăt, vra să zică tot este primejdie să nu-mi fie împlinită dorința. Gândește câtă grijă am eu departe de Dumneta, când te știi aici, la o crâsmă pe drumul mare, unde vin fel de fel de oameni și ești așa de frumoasă în cât nu te poate vedea nici un bărbat fără ca să te poftească.

— Șh crezi poate că eu sunt femeie să mă uit la toți drumeții câți trec pe aici, întâmpină Vidra ridicându-se în picioare și lăsând astfel să se vadă falnica ei statură cu mijlocul subțire și mlădios. Crezi poate că acea pe care vrei să o iei de soție este femeie să mulțamească poftele călătorilor pentru a-și spori precupeția, urmă ea cu glasul răstit, cu sprincenile încrețite și cu ochii scânteietori. Îți bați joc de mine fiind că sunt o femeie singură..

— Nu, Vidro, nu, răspunse Neamțul îngrijit de supărarea ei și îmblânzindu-și glasul, nu înțelegi, ești prea iute. Eu cred că ești curată ca un înger, dar trece pe aice multă lume, pe mine nu mă iubești și poate să-ți placă vre unul din ei și atunci

vei uita pe bietul Hans și vei merge după acela care poate va fi mai frumos și mai bogat decât Hans ! Eu de asta mă tem și, zicând aceste cuvinte cu jale, Neamțul ridică iar ulcica cu vin la gură, dar zadarnic o răsturnă căci nici nu mai era nici o picătură într'însa.

Vidra luă atunci în mână un ulcior mare ce se găsea lângă dânsa și, ridicând oblonul din mijlocul tejghelii, merse la masa unde ședea Hans și umplu din nou ulcica Neamțului. Apoi, punând ulciorul iar la loc, rămase în picioare lângă tejghe.

— Lucrul despre care vorbești, zise ea, s'o întâmplat o dată, dar sunt mulți sorti că n'are să se mai întâmple de acum înainte. Nu mai sunt eu femeie să mă îndrăgostesc în cel de întâiu făt frumos ce-mi va eși înainte. Destule necazuri tras-am cu bărbatul meu care o murit. El era tânăr, frumos și bogat dar din tinereța, frumuseța și din bogățiile lui făcea partea cea mai mare altora, nu mie care mă prăpădeam după dânsul. Când o murit, ucis din pricina unei femei, m'o lăsat săracă pe drumuri și, de nu mă lua la dânsa mătușa Sanda, nu știu unde ajungeam. Mie îmi trebuie un bărbat statornic și cuminte, lângă care să pot trăi liniștită. Până astăzi din câți m'au pețit ești cel către care mă trage inima și mintea mai tare.

— Dragă Vidră, zise Hans, fii incredințată că voi face tot pentru ca să fii fericită. Jur că, de când ochii mei te-au văzut pentru întâia oară, de atunci nu m'am mai gândit la altă femeie și cât voi trăi nu va fi alta pentru mine. Dar, îndură-te de mine, nu mai pot îngădui asemenea traiu, necentenit tremur să nu cumva să te pierd. Aș aștepta cât de mult dacă cel puțin nu ai trăi într'o crâsmă. Mută-te la Troțuș sau la Bacău sau la Piatră și voi fi liniștit. Dacă ți-i milă de Hans, te rog, mută-te de aici.

Vidra scutură capul.

— Nu pot să părăsesc pe mătușa care mi-o făcut atât bine, mai ales acuma când e slabă și bolnavă. Ș'apoi ce-aș face eu singură într'un oraș ? Acolo primejdia de care te temi ar fi cu mult mai mare, căci m'ar vedea lume mai aleasă. Aice, într'adevăr, trec mulți, dar știi bine că eu nu mă port prin crâșmă și stau mai totdeauna în odaia mea. Numai când vine vre un prieten vechiu, mă mai arăt ; avem slugi care poartă grija crâșmei. Trebuie de o camdată să ai răbdare...

— Până când ? întrerupse Hans supărat.

— De o camdată, răspunse Vidra, așteaptă până la toamnă, îți făgăduiesc că atunci îți voi da un răspuns hotărîtor.

— Și la toamnă vei fi nevasta mea ? întrebă Hans voios, sculându-se de pe scaun și apropiindu-se de Vidra.

— La toamnă îți voi da un răspuns hotărîtor și cred, zise ea plecând ochii în jos, că voi zice da.

Hans, care se afla acum lângă dânsa nu-și mai putu stăpâni bucuria și făcu o mișcare pentru a o strânge în brațe și a o săruta ; dar ea, sprintenă ca o șopârlă, lunecă din brațele lui. Când Neamțul înfierbântat se luă după ea și întinse din nou brațele ca s'o cuprindă, mâna albă a Vidrei se ridică în sus pentru a cădea, cu o putere de necrezut la o femeie, asupra fâlcei îndrăgostitului prea grăbit. Lovitura fu atât de puternică în cât Hans cât de zdravăn era el, șovăi pe picioare și, ca să nu cadă, fu silit să se apuce cu mâna de tejghea. Apoi rămase ametit, cu urechile țiuind și cu toate stelele câte sunt în cer într'o noapte de vară senină și fără lună trecându-i dinaintea ochilor. Când își mai reveni în fire văzu pe Vidra la câțiva pași, dreaptă și nemișcată, cu ochii scân-

teind, cu nările mișcând și buzele deschise într'un surâs răutăcios care lăsa să se vadă dinții mici și ascuțiți înțeleștați, iar mâna ei ținea un cuțit. Dar privirea ce i-o aruncă Hans era atât de rușinată și atât de păcătoasă în cât înfăptoșarea ei hotărâtă și chiar sălbatecă se schimbă îndată și băgând cuțitul în sân, zise Neamțului liniștit și cu un zimbet :

— Dacă ai poftă să mai capeți una și apoi să nu mă mai vezi cât vei trăi, poți să te mai încerci.

— Iartă-mă, Vidro, zise Hans rușinat, bucuria m'a înnebunit și nu m'am putut stăpâni. Dacă vrei, eu până la toamnă nu mai vin aici, numai mă tem să-mi pierd capul cu totul dacă nu te-oi vedea atâta vreme.

— Nu-ți cer așa de mult, răspunse Vidra cu totul domolită, poți să vii de câte ori vrei, dar să știi că dacă te vei mai obraznici vr'o dată, se sfârșește tot între noi. Acuma pune-te jos și-ți isprăvește vinul căci calea-i lungă până la Bacău, nu mai ai mult de stat, și tânăra femeie se așează pe o laviță lângă masa la care Hans își reluă locul.

— Ia spune-mi ce s'o mai întâmplat pe la Cetate.

— Cavalerul nostru cel bătrân a plecat acum zece zile în Țara Nemțească. El a luat pe soția lui cu dânsul, dar ea merge numai până la Udvarhely și trebuie să se întoarcă mâne sau poi-mâne.

— Și cine o rămas acum mai mare peste Cetate? întrebă Vidra.

— Este cavalerul cel tânăr Ulrich, și eu stau sub poroncile lui.

— Dar am uitat la câți oameni poroncești?

— Avem două-zeci și cinci de Nemți, dar acum

au rămas numai zece, căci ceilalți au plecat cu Cavalerul Albrecht și se întorc cu jupâneasa.

— Cum, întrebă Vidra, cu o mirare voioasă, care nu ar fi putut să scape unei minți mai agere de cât cea a lui Hans, numai zece Nemți sunt în Cetate.

— Ba, mai sunt țăranii din satele de sub ascultarea Cetății.

— Dar când rămân așa de puțini Nemți în Cetate, se mai trimit ei cu slujbe pe din afară ?

— Nu se mai trimite pe nimeni afară, căci cu zece oameni de abie putem păzi Cetatea. Numai pe mine m'au trimis la protopopul nostru de la Trotuș cu cărți, fiindcă Cavalerii au încredere în mine. Dar Nemții, câți au rămas nu pot eși din Cetate căci în țăranii Cavalerii nu prea au nădejde.

— Dar pe Păunașul Codrilor, tot nu l'ați putut prinde ? Aud că n'o conținut cu hoțiile.

— Nu-mi vorbi de Păunașul Codrilor. De doi ani umblăm toată vara după dânsul fără a putea pune mâna pe el. Par'că este lucru vrăjit. Când îl căutăm în sus, el este în jos, când îl căutăm în jos, el este în sus. Se vede că știe mai bine de cât noi unde avem să-l căutăm.

— Poate că a fi cumpărat pe unul din voi, zise Vidra râzând. Dar aveți de gând să umblați după dânsul și în vara asta ?

— Indată ce se va întoarce Cavalerul Albrecht, am să plec cu zece Nemți și cu un căpitan al Voevodului, cu trei zeci de slujitori, pentru paza drumului mare între Suceava și Smirodava. Acolo pradă Păunașul Codrilor pe negustorii cari trec prin țară și avem mare nădejde să punem în sfârșit mâna pe el.

— Dar știți măcar cum este, la față și la trup, tânăr, bătrân, frumos, urât ?

— Da, știm bine că-i om gros și spătos, cu păr sur, cu barbă roșie și trecut de cinci-zeci de ani. Eu să-l văd îndată l-aș cunoaște.

— Dacă știți așa de bine cum este, apoi nu poate să mai scape, trebuie să puneți mâna pe el. Da, Hans, când vei fi în urmărirea lui, cred că te vei mai răpezi și pe aice, căci înainte de a mă hotărî, dacă te ieu sau nu, vreau să te cunosc mai bine. Și apoi cine știe? Pe aice trece lume din toate părțile țării, și multe s'aud, poate să afli de la trecători vre-o știre care să-ți ajute mult în căutarea Păunașului.

— Știi, zise Hans, măgulit și încântat de cuvintele Vidrei, că mă răpăd la Dumneta de câteori pot scăpa. Câte odată Cavalerii au vrut să trimită pe alt slujitor cu cărți la Trotuș, dar totdeauna am cerut să fiu trimis eu și am făcut de multe ori ocoale de patru zile, cu dus și cu întors, pe ger sau pe ploae, numai ca să te văd un ceas. Nu trebuie să te îndoiești că am să viu de câteori voi putea găsi prilej. Dar trebuie să plec de acuma, căci altfel nu voi putea fi în Bacău astă noapte.

Și Hans, golind ulcica, se sculă de pe scaun, ieși afară, scoase traista cu grăunțe din capul calului, o strânse într'unul din rafturile de la șea și puse frâul. Apoi intră iar în crâsmă, își așază coiful pe cap, puse mânușile, luă sulita și apropiindu-se de Vidra îi zise :

— Vidro, eu plec și doresc să te văd iar în curând. Până atunci mai gândește-te la bietul Hans din când în când. Deschide-ți inima la iubirea lui și hotărăște-te să-l faci fericit. Și acum dă-mi mâna să ți-o sărut înainte de plecare.

Vidra îi întinse, par-că ar fi fost o Crăiasă, o mână pe care Neamțul îndrăgostit își lipi buzele cu evlavie, îi dori cale bună și întoarcere grab-

nică; urmându-l cu ochii după ce încălecă până ce se făcu nevăzut în dosul rateșului. Dar atunci un zimbet de dispreț se văzu pe buzele ei, zimbet însoțit de cuvintele :

— Ce prost !

VII

In care facem cunoștința unui popă sătul de popie

Vidra era să reintre în crâșmă când zări, venind dinspre valea Tazlăului, în umbletul cel mare, un preot călare pe un cal murg.

Ea rămase pe loc și preotul nu oprise încă bine calul când îl întrebă repede, cu glasul tremurând :

— Ce s'o întâmplat ? Cum îi este ?

— S'o întâmplat ca totdeauna, răspunse preotul descălecând și încredințându-să că sunt singuri, i-am pus pe fugă și am luat banii.

— Dar el, nu-i rănit ?

— Nu știi că viața lui este vrăjită și că nu se atinge de el nici paloșul, nici sulița, nici săgeata ? Ii teafăr și în curând trebuie să fie aice.

Vidra răsuflă lung.

Noul venit era un preot de vr'o treizeci și cinci de ani, de statură mijlocie, dar spătos. Pletele și barba îi erau negre ca pana corbului, fața rumenă, cu sprincene stufoase și ochii negri, cu nasul mare și gros, s'ar fi putut numi frumoasă de n'ar fi fost stricăță de o gură mare cu buze groase și vinete.

— Chiamă pe cineva să-mi adăpe calul și poroncește să mi se deie un ulcior de vin vechiu, că nu mai pot de sete.

Vidra reintrând în crâșmă, deschise ușa ce dădea în sala dinăuntru și chiemă pe un argat și pe o slujnică care veniră îndată.

Ea poronci celui dintâiu să îngrijească de calul părintelui, iar celei de a doua să scoată din pivniță un ulcior de vin vechiu.

După ce se aduse vinul, preotul se puse pe scaunul pe care șezuse Hans și, turnând din ulcior în ulcică, dădu îndată pe gât tot coprinsul ei.

— Bun vin, zise el, pocnind din limbă, și umplând ulcica pentru a doua oară.

— Dar spune-mi, cum s'au petrecut lucrurile și dacă lupta o fost grea, întrebă Vidra care nu-și putea stăpâni nerăbdarea.

— Cum s'o întâmplat? Știi că Părintele Isaia trimisese în toate părțile să caute pe Căpitan care nu se găsea nicăierea. Văzând că banii pleacă de la Neamțu la Piatră și că nu s'aude nici o veste de la Căpitan, Părintele poroncește lui Petrea Cărbuș să adune câți oameni va putea la Buhalnița, în strâmtoare, și să năvălească asupra feciorilor Domnești, Dragomir și Ștefan, când vor trece pe acolo. Dar, pe de altă parte, trimite pe Matei Ursu cu vr'o trei-zeci de oameni să prăde casele unor sfetnici de ai lui Vodă pe Șomuz, cu poroncă s'o iee dela gura Șomuzului în sus, făcând larmă mare că el este Păunașul Codrilor și purtând pene de păun la căciulă. Dragomir și Ștefan, pierzând o zi în Piatra în desfătări, după obiceiul lor, le-o și venit veste că Păunașul Codrilor pradă pe Șomuz, căci Părintele s'îngrijise ca vestea să se răspândească cât mai răpede. Auzind ei de asta s'au bucurat tare și au plecat fără grijă după amiazi. Dar, cu o zi înainte de plecarea lor, iată că sosește și Căpitanul la noi, care eram mai bine de două sute, în codru, la Buhalnița. Știind că au de gând să facă cel întâi popas de noapte la Pân-

gărați, ne-am așezat în strâmtoare, sub vârful Bisericii, la Buhalnița, unde am stat ascunși ieri noapte și ieri până aproape de prânz. Feciorii lui Vodă plecase din Piatra fără de grijă căci, precum ți-am spus, credeau pe Păunaș în altă parte. Aveau cu ei două steaguri, vr'o sută cinci-zeci de slujitori ai Curții și ca două sute de oameni de strânsură din satele ce ascultă de Cetate.

Înainte mergeau vr'o cincisprezece slujitori, în urma lor vr'o sută de oameni de strânsură, apoi un steag de slujitori cu căruțele cu banii și cu pieile cele scumpe, după ei rămășița strânsurei și, la coadă, al doilea steag de slujitori. Noi eram așezați de amândouă părțile drumului, supuși după stânci și copaci. Căpitanul o lăsat slujitorii cari mergeau înainte să treacă de noi și apoi o dat semn din corn să începem năvala. Într'o clipă arcașii noștri, trăgători aleși, unul și unul, au dat jos pe slujitorii cari mergeau în cap și am năvălit cu toții strigând : Iată Păunașul Codrilor ! Iată Păunașul Codrilor ! Oamenii de strânsură îndată au dat dosul, băgând o nerânduială cumplită în steagul cel întâiu de slujitori. Aceștia, amestecați fiind cu ei în învălmășeala aceia, nu știau cum să se apere și deși unii din ei s'au luptat vitejește, după puțină vreme au purces în risipă lăsându-ne stăpâni pe care. Țăranii venind după care, fugise și ei și dăduse peste al doilea steag de slujitori care, voind să vie mai curând în ajutorul tovarășilor lor, au început să taie în țărani, iar aceștia se apărau și căutau să treacă cu sila prin slujitori. Ajungând peste ei și celelalte două cete în risipă, era o îngrămădeală și o amestecătură cumplită, așa că, când i-am ajuns, au luat-o cu toții la fugă ucigându-se unul pe altul pentru a ieși mai de grabă din strâmtoare. Dragomir și Ștefan au scăpat cu mare nevoie. Pe

cel dintâiu era cât pe ce să-l ajungă Căpitanul și o putut scăpa numai fiindcă, văzând primejdia stăpână-seu, un slujitor s'o aruncat cu paloșul asupra Păunașului, plătind apoi cu viața îndrăzneala lui. Banii s'au împărțit pe loc, iar pieile și partea Căpitanului s'au trimis cu zece oameni aleși și cu Paisie la tainițele lor.

— Și Mihu vine astăzi ?

— Până la noapte trebuie să cadă nezmintit. Ar fi sosit de mult de nu s'ar fi dus cu Petrea Cărbuș până la Bacău, nu știu pentru ce. Dar ulcioru-i gol, fă bine și pune să-mi mai scoată unul că nu mi-am putut încă astâmpăra setea.

Vidra chemă din nou pe slujnică care aduse alt ulcior cu vin și-l puse pe masă lângă preot. Acesta umplu ulcică după ulcică și le deșertă una după alta, privind în tăcere pe Vidra care ședea pe laviță și părea adâncită în gânduri. Se vedea în ochii lui că avea ceva de zis, dar că-i venea greu să înceapă vorba. În sfârșit, pe semne că vinul îi dezlegă limba căci, după ce tuși, zise :

— Jupâneasă Vidră, tare te văd gânditoare și mai că aș face rămășag că știu la ce te gândești.

— Mi se pare că dacă ai ghici, asta n'ar vra să zică că ești năzdrăvan.

— N'am zis că știu *la cine* gândești, dar la *ce* gândești. Că gândul îți este nedespărțit de Căpitan o știu mai mulți, nu numai eu ; dar eu ghicesc de ce ești mâhnită când gândești la el.

— Te înșeli, mi se întâmplă adesea să fiu îngrijită, știind viața primejdioasă care o duce, dar n'am pentru ce să fiu mâhnită.

— Ba Dumneta vrei acuma să mă înșeli pe mine ; fericită ai fi dacă nu ai avea altă grijă de cât primejdiile zilnice care-l amenință. Anul trecut primejdiile erau aceleași dar ochii Dumitale erau mai veseli. Nu te temi de un rău ce s'ar pu-

tea întâmpla trupului lui, să piardă în luptă un ochiu, sau un picior, sau chiar viața, te temi să nu pierzi Dumneta inima lui.

— Ce vrei să spui? Nu te înțeleg.

— Ba mă înțelegi foarte bine. Eu știu că în cugetul Dumitale îți zici că de o bucată de vreme s'au înmulțit trebile Căpitanului din cale afară și că o prins a uita drumul Ciortolomului nostru. Așa că am ghicit?

— N'ai ghicit nimic, strigă Vidra cu ciudă, îți spun că nu înțeleg ce zici.

— Vezi, ciuda cu care îmi răspunzi dovedește că am dreptate și că am pus degetul pe rană. Da, Căpitanul nostru mult drum calcă și multe gazde are. În țara noastră se găsesc multe femei frumoase și nu este nici fată nici nevastă care să nu se uite cu drag la el și căreia să nu-i umple ochii.

— Dacă știi ceva, te rog spune-mi, zise Vidra, necazul făcând-o să-și piardă cumpăneala.

— Ha! vezi că am dreptate și că singură acum ai dat de gol focul care te arde. Nu știu mult, dar tot știu ceva. Știu că gazda Căpitanului la Bacău este sora lui Petrea Cărăbuș, care-i văduvă și vestită de frumoasă. De o bucată de vreme multe trebi mai are Căpitanul la Bacău, șede acolo cu săptămânile.

— Dacă aș ști că se poate întâmpla una ca asta... zise Vidra, cu dinții încleștiți.

— Te-ai răzbuna, nu-i așa? zise preotul. Și mie, jupăneasa Vidră, adăogă el uitându-se țintă la dânsa, mi se pare că ai și început să te răzbuni.

— Ce vrei să zici?

— Când am ieșit în poiană mai dinioară, am văzut de departe plecând de aice un Neamț frumos de la Cetate. Dumneta erai în ușă și-i doreai

călătorie bună ; de o bucată de vreme des îl mai întâlnesc pe aice.

— Și Dumneta îți închipui că eu mă uit la acel păcătos de lefegiu nemțesc, strigă Vidra mânioasă, sculându-se de pe laviță. El este un prost care, de aproape doi ani, și-o pierdut mințile după mine și vrea să mă ia de nevastă. Iar eu sufer venirea lui aicea și ascult prostiile lui numai fiind-că el nu știe să-și stăpânească limba și-mi spune toate alcătuirile ce se fac la Cetate asupra lui Mihă. De câte primejdii nu l-am înștiințat în urma vorbelor Neamțului !

— Doamne, jupăneasă Vidră, frumoasă mai ești când te mâinii, zise preotul liniștit ; eu n'am vrut să te supăr. Știindu-te o femeie părăsită de acel ce îl iubești, singură în pustietatea asta unde nu vezi decât cărăuși și pe ici și colea câte un drumeț mai de seamă, văzând pe un oștean voinic și frumos invârtindu-se împrejurul Dumitale, mi-am zis și eu că ar fi lucru firesc dacă l-ai fi ales ca să-ți mângâie durerea.

— Și drept astfel de femeie mă iei, strigă Vidra și mai mânioasă, cu ochii scânteind și cu glasul tremurând. Astfel crezi că m'ași răzbuna de necredința aceluia ce mi-o fost și-mi este încă mai drag decât ori-ce în lume. Crezi că i-aș da cuvânt să mă disprețuiască, că aș îndreptăți oareș cum viclenia lui, dovedind că sunt nevrednică de credință, fiind în stare să mă dau după cel de întâiu venetic rătăcit pe aici nu știu de unde.

— Dar nu te supăra și mai ales nu striga așa de tare că au să te auză slugile și jupâneasa Sanda, zise preotul. Am avut și eu o bănuială nedreaptă, iartă-mă căci văd acum că nu avea nici un temei. Nu-ți poți închipui cât mă bucur văzând că am fost înșelat. Dar, te rog, șezi că am să-ți spun lucruri ce se cade să fie spuse în tihnă și în li-

niște. Jupâneasă Vidră, urmă el după ce tânăra femeie se puse iar pe laviță, că ești părăsită și înșelată nu mai încape îndoială. Eu cred că se cade ca în loc de a da Căpitanului vreme să te părăsească cu desăvârșire, bătându-și joc de Dumneta, să o iei Dumneta înainte și să te lepezi de el. Mă bucur că nu vrei să te dai după un venetic fără căpătâiu ca Neamțul despre care vorbeam, dar singură nu poți rămânea. Trebuie să-ți alegi un bărbat statornic care să-ți fie un sprijin pentru viitor. Ascultă-mă. Eu de popie m'am săturat de mult și acuma am început a fi sătul și de lotrie. Văd bine că treaba s'îngroașe : Căpitanul s'o făcut din zi în zi mai cutezător. Astăzi putem zice că poartă războiu deschis cu Vodă și, în curând, trebuie să i se infunde. Măine, poimâne va fi prins, mulți din noi cu dânsul și ne vom sfârși viața la spânzurătoare sau pe roată. Eu copii n'am, preoteasa mi-o murit de mult, sânt hotărât să părăsesc biserica și poporul, să-mi rad barba, să-mi tai pletele și să plec. Am strâns o grămăgioară bună de bani și mă voiu așeza în Hotin sau în Orhei, unde nime nu cunoaște pe popa Stoian din Patrașcani și acolo, cu cât am, mă voi apuca de negustorie. Eu te iubesc pe Dumneta de mult. Lasă pe Căpitan să se drăgostească cu Stanca, sora lui Carăbuș, până când l'or prinde oamenii lui Vodă, lasă pe Părintele Isaia să viseze și să puie la cale lucruri mari cari nici odată nu se vor putea împlini și vină cu mine ; îți jur că te voi lua de nevastă. Bănișori trebuie și Dumneta să ai mulți ; adăogându-i la câți am eu, vom putea să ne apucăm de negustorie mare și să trăim în liniște și în belșug. Astăzi trăiești într'o crâsmă în pădure și ești ibovnica unui Căpitan de haiduci cărui i s'o urât de Dumneata căci se iubește cu altele. Măne poimâne te va lăsa pe

drumuri să îmbătrânești în sărăcie, dacă nu te vor sluți cum-va vr'o dată judecătorii ca partașă și tăinuitoare de fapte haiducești. De mă vei asculta, vei trăi în oraș, într'o casă frumoasă, vei fi Vidra, nevasta negustorului Stoian, cinstită de toată lumea. Iată ce aveam de spus, acum aștept răspunsul Dumitale.

— Și eu, zise Vidra sculându-se și privindu-l cu ochii plini de dispreț, îți răspund că numai cu greu m'am silit să ascult vorbele Dumitale. Mișelule! Te-am înțeles! Ai bârfit pe Mihule pentru a mă depărta de el crezând că-ți voi cădea în ghiare. Poftești banii ce presupui că-i am, nu mă poftești pe mine. Spui că vrei să mă iei de soție crezând că nu știu că un răspopă nu se poate cununa, ca să mă poți astfel ademeni să te urmez. Dar află că găsesc mai cinsteș să rămân ibovnica chiar înșelată a lui Mihule, sluga, roaba lui, decât nevasta unui mișel viclean și lăcom ca Dumneata chiar de n'ar fi răspopit. Piei de dinaintea ochilor mei! Și, să știi, că îndată ce va veni Mihule îi voi aduce la cunoștință vorbele ce mi le-ai zis.

— Când m'am hotărât să-ți vorbesc, zise Stoian rece și nemișcat, știam că nu mă vei crede de o dată și că nu vei primi îndată să vii după mine. Dar eu sunt răbdător de felul meu. Cu vremea vei vedea că toate câte ți le-am spus sunt adevărate și că-ți sunt un vroitor de bine. Cine va trăi va vedea. Dar nu sunt un copil. Am prevăzut că, orbită de patimă, ai putea avea de gând să spui lui Mihule cele ce ți le-am zis. Să știi că, de vei face una ca asta, a doua zi oamenii lui Vodă vor afla toate adăposturile Păunașului Codrilor și numele tovarășilor lui de căpetenie. Să mai știi că în zadar s'ar încerca să mă împiedece să vorbesc, luându-mi viața, căci toate câte le-aș putea grăi

le-am scris într'o carte încredințată unui prieten și el, îndată ce ar afla că mi s'a întâmplat ceva sau, chiar că m'am făcut nevăzut de mai multe zile, va pune-o în mâna diregătorilor. Prin urmare dacă vei vorbi, știi la ce te poți aștepta.

Vidra nu avu timp să răspundă căci intrară atunci în crâșmă mai mulți călători care, în cursul acestei convorbiri, trăsesse la rateș și fu silită să iasă spre a chema slugile. Aceste, la venirea lor, fură urmate de o femeie în vrâstă, purtând îmbrăcămintea unei țărance avute de la munte, care întrebă pe călători de trebuințele lor. Iar preotul, după ce goli ulciorul cu vin și plăti prețul slujnicei care luase loc la tejghe, se apropie de bătrână și, după ce-i lăudă vinul își luă ziua bună și plecă. Rateșul cu încetul începu a se umplea de oameni, cei mai mulți cărauși venind despre Bacău cu deșertul spre a încărca sare de la ocnă, alții venind de la ocnă cu sare sau cherestea spre Bacău.

Vidra se duse în odaia ei, a două după crâșmă, a cărei ușă dădea în sala din mijloc. De întâi era stăpânită numai de mânia și disprețul ce stârnise într'însa vorbele preotului ; cu încetul însă, amintindu-și toate amănunțimile convorbirii lor, vorba despre deseale și lungile absenți ale iubitului ei, precum și tragerea lui în gazdă la o femeie a cărei renume de frumuseță venise până la ea, simți deșteptându-se din nou într'ânsa înțepăturile necazului ce o chinuia de atâta vreme. Zădarnic căuta să se încredințeze că Stoian mințise pentru a o face mai plecată către dorințele lui, faptul că Mihă dădea din ce în ce mai rar pe la dânsa era prea adevărat și, deși se încerca să creadă că legăturile lui cu sora lui Cărbuș, cu frumoasa Stanca Floareș, erau numai o iscoadă a preotului, totuși temerea ei era stârnită și chinurile mărite.

Pe de altă parte amenințările preotului o înspăimântau de oarece știa că Stoian, fiind una din căpetăniile cetei, cunoștea aproape toate tainele lui Mihău și putea să-l piardă ori când. Se întrebă dacă trebuie sau nu să pue pe iubitul ei în cunoștința celor întâmplare între Stoian și ea. Înțelegea că vorbele preotului erau o dovadă că nu mai era vrednic de nici o încredere, că se prea putea ca el să vândă pe Mihău, fără ca acesta să facă vre-o faptă dușmănească împotriva lui și că prin urmare era de neapărată trebuință ca el să fie înștiințat de apucăturile viclene ale lui Stoian pentru a lua măsuri de apărare. Dar, cunoscând iuțeala și îndrăzneala lui Mihău, se temea ca nu cumva el prin vre-o faptă necugetată, să nu-și pricinuiască singur peirea. Ii părea acuma rău că nu se stăpânise și nu se prefăcuse față de preot, lăsându-l să creadă că deși vorbele lui au mirat-o, totuși ea nu se poate încă hotărî, cerându-i vreme pentru a se mai gândi la ele.

VIII

Cine era Mihău.

Vidra, fiind astfel chinuită când de bănuiala că Mihău o părăsește, când de grija pentru viața lui, nu băgase de seamă că noaptea căzuse până ce intră o slujnică purtând o lumânare în mână care îi zise :

- O sosit jupânu Mihău.
- Unde-i ? întrebă Vidra, sărind de pe scaun și putând de abia vorbi, de tare ce-i bătea inima.
- Chiar acuma o intrat în odaie la jupâneasa

Sanda cu un om care l-o ajuns tocmai când descăleca.

Vidra, fără a mai asculta cele de pe urmă vorbe a slujnicii, eși repde în sală și intră în odaia de alături care se găsea între a ei și crâșmă. Când intră, zări în fața ușei, stând în picioare, pe moșcanul ce-l văzurăm la otacul cărăușilor de sub Perkiu și care, precum a ghicit cititorul de mult fără îndoială, era una și aceeași ființă cu ibovnicul frumoasei Vidra și cu Păunașul Codrilor. Mihu părea cuprins de o mare mânie căci sprincenile îi erau încrețite și privirea cruntă. Vidra era să se arunce în brațele lui dar se opri pe loc văzând că în odaie mai era un om care stătea în fața lui Mihu. Era un țăran mic la trup și uscăcios, cu pletele și mustețile negre, având îmbrăcămintea purtată și astăzi de țăranii de la munte, dar cu capul legat, rupt, plin de noroiu și de sânge, și părând coplesit de osteneală.

Când Mihu dădu cu ochii de Vidra, fruntea i se mai însenină și făcu o mișcare ca să se apropie de ea dar, stăpânindu-se îndată, îi făcu numai cu capul un semn ușor și se întoarse din nou către țăran zicându-i cu glas răstit :

— Vorbește !

Iar țăranul arătând pe Vidra cu ochiul, Mihu zise din nou cu glasul mai asupru, mai ridicat :

— Vorbește !

— Iată cum s'o întâmplat, Căpitane, zise atunci Românul. Știi că prada s'încărcase pe patru cai și că eram rânduți, fratele Paisie și eu, cu șase oameni din Bălțătești și patru din Cracăoani, s'o ducem la părintele Isaia care trebuia să ne aștepte sub Horaița. Am plecat pe înserate. Noaptea era întunecoasă și, când am ajuns sub dealul Simonului, o început a ploua și mergeam încet printre stânci și dărâmături, caii căzând în-

tr'una. Cu mare greu ne-am suit până la curmătura de la care te scobori în Cracău și, când am ajuns cu toții în vârf, ne-am pus jos ca să răsuflăm puțin. De odată se năpustesc asupra noastră, de după niște stânci, o ceată de oameni. Eu de abia apucasem să pun mâna pe ghioagă când am primit o lovitură cumplită în cap și am căzut jos leșinat. Cât voiui fi stat așa nu știu, dar când mi-am venit în fire, făcând o mișcare, am auzit glasul lui Paisie care întreba cum îmi este. Eram încă amețit, nu i-am putut răspunde deocamdată și numai după ce mi-o dat să bea ceva vin dintr'o ploscă, mi-am dat seamă despre ce s'o întâmplat și l-am întrebat cum a scăpat.

El mi-o spus că acei care au năvălit asupra noastră erau Ianoș Ungureanul cu haraminii lui și că el, când s'au ivit, aflându-se la o parte și văzând că Ungurii sunt mulți și că n'aveau ce le face, o smuls de pe un cal care păștea lângă el doi desagi cu bani și o scăpat cu ei în râpa de sub noi. Acolo, ascunzându-se în țihlă, o auzit vaietele oamenilor noștri măcelăriți de Unguri apoi, după ce au conținut acele vaiete, chiotele de bucurie a hoților când au dat de pradă și plecarea lor. După ce s'au depărtat, Paisie, îngropând desagi cu bani în tufiș, s'o suit iar în deal unde o găsit trei Unguri și pe ai noștri toți zăcând la pământ morți, iar pe mine suflând. După ce mi-am venit bine în fire, ne-am sfătuit ce să facem și ne-am hotărât ca el să meargă să dea de știre Părintelui, iar eu, să mă duc la dascălul Gheorghe din Roznov să-i spun întâmplarea pentru ca el să te înștiințeze pe Dumneta.

Am ajuns în Roznov pe la prânzul cel mic iar dascălul Gheorghe fiind rănit din lupta de eri și neavând alt om de nădejde sub mână, mi-o dat un cal și m'o trimes tot pe mine aici să-ți spun

pășania noastră. Țăranul încetând să vorbească, Mihu a cărui frunte se întunecase din ce în ce mai mult în vremea acestei povestiri, stătu câțva în tăcere cu ochii îndreptați spre pământ apoi, ridicând capul, zise cu un glas surd care tremura de mânie :

— Dacă aveți grijă să trimiteți înainte pe vre o doi, trei inși pentru cercetarea drumului, nu se întâmpla una ca asta și nu eram acum cu toții de râsul hoțomanului de Ianoș. Să știi că voiu afla de la Paisie cum s'au petrecut lucrurile, și că de te voiu găsi vinovat cu ceva, îți vei plăti vina cu viața.

Era să urmeze, dar ușa se deschise și mocanul pe care l-am văzut însoțind pe Mihu în tabăra cărăușilor vârî capul în odaie.

— Cu voia dumitale, am să-ți spun ceva, Căpitane.

Mihu s'întoarse iar către țăran și-i zise :

— Du-te de mănâncă și de te odihnește, vom mai vorbi mâne.

După ieșirea Românului, Mihu făcu semn mocanului să vorbească :

— Pe vârful Benei se văd cinci focuri așezate, într'un șir ; cel din capătul de la deal îi mai mare ; în dreapta și în stânga celui de la mijloc se văd două focuri mai mici.

— Ha, zise Mihu și fața i să înveseli : Paisie o dat de ei. Onea, oamenii trimiși de mine cu prada s'au lăsat să fie loviți fără veste de Ianoș Ungurul, hoțul cel vajnic și crud care pune copiii în țapă sub ochii mamelor. Ianoș i-o ucis pe toți afară de Paisie și de țăranul pe care l'ai văzut aici și le-o luat toată prada. Dar se vede că Paisie s'o pus pe urma lor și știe unde sânt, căci cele cinci focuri în șir cu cel din capătul de la deal mai mare înseamnă că este treabă la dealul Si-

monului, iar cele două mai mici de la mijloc sânt iscălitura lui Paisie ; ştiu acuma unde trebuie să adun tovarăşii. Incalecă îndată, du-te în fuga mare în vârful Benei şi spune lui Apostol Găburici să aprindă numai de cât cinci focuri în cerc ; unul să vie drept spre miază noapte şi să fie mai mare de cât celelalte patru, iar în mijlocul cercului alte patru în cruce, şi toate să ardă până în ziuă. Stăi, adaose el văzând că Onea se întorcea spre uşă, Fulger şi cu Vijelia sunt osteniţi, ei vor rămânea aice ca să se odihnească. Când vor fi două ceasuri până în ziuă, vei pune şălele pe Tunet şi pe Trăsnet şi vom pleca.

Onea ieşi.

— Cum, zise Vidra apropiindu-se de Mihă, de abia ai sosit şi iar pleci ?

— Vidro, draga mea, zise el luând-o în braţe şi sărutând-o de mai multe ori, ai auzit ştirile ce mi s'au adus şi ai văzut ce însemnează răspunsul care mi-l trimite Paisie. Ştii că nu pentru întâia oară Ianoş îndrăzneşte să se atingă de mine şi de oamenii mei ; dacă aş îngădui ca îndrăzneala lui să rămâie nepedepsită, apoi rău s'ar ştirbi renumele de străşnicie al Păunaşului Codrilor, renume care o avut o parte atât de mare în izbânde noastre. Mi-o scăpat Ianoş odată, nu-mi va scăpa a doua oară.

— De trei săptămâni nu te-am mai văzut, şi acuma iar pleci pentru nu ştiu câtă vreme, zise Vidra mâhnită.

— Vidro, de mult tânjesc după tine ; acum trei zile veneam de pe Oituz aicea plin de dorul tău, cu gândul să petrec câtă-va vreme cu tine când, la Oneşti, am primit veste că Părintele mă căuta peste tot locul şi că Sas iar trimite bani din ţară peste munţi. Nu puteam pierde nici măcar o clipeală. Călătorind toată noaptea de abia am putut

ajunge la vreme spre a face pregătirile trebuitoare pentru lupta ce s'o dat ieri. Astă noapte am petrecut-o iar pe cal căci trebuia ca numai de cât, înainte de ziuă, să fiu în Bacău.

— Se vede că treaba ce o aveai în Bacău era vajnică și grabnică de tot, zise Vidra uitându-se în ochii lui.

— Foarte grabnică, răspunse Miheu, căci un tovarăș de ai noștri, cunoscut de noi ca nu tocmai tare de înger, o fost cunoscut de un Ciangău care, aducând niște marfă din Galați la Bacău, era față când ai noștri au oprit pe negustori în drum și i-au silit să plătească vama hotărîtă de mine. Șoltuzul o închis pe tovarășul nostru și era vorba să-l chinuiască până când va spune cine o mai fost cu el, unde șed tovarășii și căpeteniile lui. Noroc că o aflat numai decât Petrea Cărăbuș și, ajungând noi astă noapte în Bacău, prin bani am cumpărat păzitorul temniții care l-o făcut pe Român scăpat.

— Și ce ai făcut la Bacău atâta vreme, căci ai ajuns aice foarte târziu și calea-i numai de vr-o patru ceasuri ?

— Eram cumplit de ostenit după două nopți petrecute pe cal și m'am odihnit puțin.

— Dulce o mai trebuit să fie aceea odihnă și greu o trebuit să-ți vie să părăsești o gazdă atât de plăcută.

— Vidro, zise Miheu uitându-se la rîndul lui, drept în ochii ei, nu te înțeleg ce vrei să spui ?

— Vreu să spun că de o bucată de vreme rar te vedem pe aice și scurte sunt șederile tale ; iar cu cât vii mai rar la noi, aud că cu atâta mergi mai des pe la Bacău și zăbovești mai mult acolo. Și eu bănuiesc că pricina care o făcut să ne urăști pe noi și să îndrăgești Bacăul este sora lui Că-

răbuș, Stanca Floareș, la care aud că tragi în gazdă.

— Și tu crezi că pentru dânsa eu te dau uitărei pe tine? întrebă Mihă. Oare cine ți-o vârat prostia asta în cap?

— Chiar de nu mi-ar fi zis nime nimica, răceala ta de astă toamnă încoace ar fi de ajuns ca să-mi deștepte bănuielile, zise Vidra ne mai putându-și opri lacrimile. De mult presupuneam că inima ta s'o depărtat de mine, că altă femeie este stăpână pe ea, dar acuma oamenii cari știu mi-au spus că trebile ce zici că te tot țin departe de mine sunt numai niște minciuni și că-ți petreci vremea la Bacău lângă Stanca cea frumoasă.

— Vidro, răspunse Mihă punând o mână pe umărul ei, rău faci că te potrivești la bârfelile unor oameni pe cari nu-i cunosc dar care nu pot să nu ne fie dușmani și mie și ție. Mă cunoști de aproape trei ani și minciună din gura mea încă nu ai auzit: îți jur că de când cunosc pe Stanca lui Floareș n'am schimbat cu ea nici zece cuvinte și că nici nu știu cum îi sunt ochii. Am fost la Bacău numai pentru neapărate trebuinți și nici odată pe mai mult decât câteva ceasuri. Dar spune-mi cine te-o umplut de minciuni?

— Poate n'o fi Stanca, zise Vidra fără a răspunde la întrebarea lui, dar atunci trebuie să fie alta!

— Și de ce oare trebuie numai decât să fie alta? întrebă Mihă.

— Nu mai ești cu mine Mihă cel de odinioară, este ceva schimbat în tine și inima-mi zice că nu mă mai iubești.

— Te înșală inima, zise Mihă așezându-se pe laviță lângă ea și îmbrățișând-o, bănuelile tale sunt fără temei. În vremea din urmă am tot

fost pe drumuri pentru că lucrarea cea mare care o înghebat-o Părintele se apropie de ceasul în care se va începe lupta hotărîtoare și pregătirile pentru izbânda ei au cerut de la mine multă muncă și mult zdruncin. Dar fii liniștită, nu ai de ce să te temi, inima mea tot a ta este, într'însa nu se ascunde chipul unei alte femei, eu tot pe tine te iubesc.

— Poate, răspunse Vidra, dar nu ca altă dată.

— Ba tot atâta, zise Mihi sărutându-i ochii. Dar, adaoase el rîzînd, mi se pare că tu începi a mă iubi mai puțin, căci iată-mă aici de mai bine de un ceas și nici nu te-ai îngrijit să afli de sunt flămînd sau nu.

— Iartă-mă că m'am gândit numai la durerea mea, zise Vidra sculându-se și zicându-și în sine, că altă dată Mihi și-ar fi adus aminte de foame numai după ceasuri de dezmerdări și nesfârșite cuvinte de dragoste. Părăsi odaia cu un lung suspin.

În curînd veni femeia în vrîstă care o văzurăm în crăsmă îngrijindu-se de trebuințele călătorilor, urmată de o slujnică, aducând cu ele șervete, străchini și linguri de lemn. Mihi se închină la dînsa numind-o mătușă Sandă, și întrebînd-o de sănătatea ei, iar ea îi răspunse numindu-l : ne poate.

Se aduse mîncarea și Mihi se puse la masă, dar deși mîncă cu poftă, era ușor de văzut că gîndurile îi erau aiurea. După ce isprăvi, se închină iarăși dinaintea bătrînei luîndu-și noapte bună, o vesti că pleacă înainte de ziuă apoi, eșind afară, trecu pe dinaintea odăiei Vidrei și intră alături, încuind ușa după el cu zavorul. O lumînare de seu, pusă într'un sfeșnic de lemn așezat pe o masă mică de brad. lumina odaia : lângă sfeșnic, pe masă, se aflau armele lui Mihi : ghioaga, ar-

cul și tolba cu săgeți, căci cu paloșul rămăsese incins. Lângă ușă, în partea dreaptă, era un pat de lemn cu salte, acoperit cu un macat de piei de lup ce ajungea până la pământ, iar deasupra așternutul era făcut. La masă erau două scaune de lemn alb și, din stânga, o ladă de Brașov. În perețele despre odaia Vidrei se vedea o ușă; pereții erau văruiți, podelile de jos și pardoseala de sus erau de brad. Mihu merse drept la colțul dintre fereastră și odaia Vidrei, unde ardea o candelă înaintea unei icoane și, îngenunchind, apăsă cu mâna pe capătul unei podele. Două scânduri se ridicară îndată descoperind o bortă în care putea încăpea un om; Mihu răzămă scândurile ridicate, de perete, apoi mergând la ladă o deschise cu o cheie ce o luă din chimir și scoase dintr'ânsa o frânghie lungă cu noduri, având la un capăt un belciug de fier. Inchise iar lada cu îngrijire, apoi îngenunchind din nou lângă bortă, prinse belciugul într'o verigă ce se afla sub scândura de la marginea bortei. Pe urmă, stingând lumânarea, bătu ușor în ușa Vidrei. Ușa se deschise îndată și tânăra femeie apăru pe prag cu o lumânare în mână.

Părul despletit îi atârna pe spate în șuvițe de foc; scosese bonda și fota: cămeșa de in subțire lăsa să se vadă, în toată strălucirea lor, brațele și sânul de marmoră; fusta scurtă lăsa descoperită albeața de zăpadă a picioarelor goale și a gleznelor. Era atât de frumoasă în cât Mihu rămase nemișcat privind-o.

— Frumoasă mai ești! zise el în sfârșit. Apoi, intrând în odaie și cuprinzând-o în brațe адаose:

— Frumoasă cum nu mai este alta!

Vidra ascunse capul în sânul lui fără a răspunde.

— Vidro, urmă Mihu, ridicându-și încet capul

și silind-o să se uite în ochii lui, Vidro, alungă gândurile cele negre și bănuelile zadarnice. Viața care o ducem este numai primejdii. Mâne, ce zic, peste un ceas, poate să întâmpinăm un sfârșit strașnic. Noi, numai din când în când avem parte de o clipă de liniște și de fericire ; nu mai turbura o asemenea clipă cu închipuiri dureroase și cu îngrijiri deșerte. Vidro, nu ne-am văzut de trei săptămâni, uite, brațele mele cer să te strângă, pieptului meu îi este dor de căldura sânelui tău, buzele mele sunt flămânde de sărutarea buzelor tale. Miezul nopții s'apropie și când va răsări luceafărul de ziuă el trebuie să mă găsească călare ; ne rămâne un ceas pentru dragoste și două pentru somn.

— Ah, Mihule, răspunse Vidra, o presimțire-mi spune că acest ceas de fericire are să fie cel de pe urmă al dragostei noastre și aș dori să mor acuma în brațele tale, răzămată de pieptul tău, cu buzele tale pe buzele mele.

IX

Ștefan Stroici întâlnește pe o jupâneasă puțin prietenoasă.

Precum fusese hotărât, Ștefan Stroici plecă din Cuhnia spre Moldova în dimineata după sfătuirea lui cu Bogdan. Era însoțit de o slugă care se afla de patru ani la dânsul și care îl urmase în Italia, Anton Guercy, un Francez.

Anton părăsise Franța de tânăr cu un nobil din Burgundia care se afla în slujba Impăratului nemțesc. Stăpânul său căzând într'o bătălie, Anton

trecu în slujba unui cavaler al tagmei Purtătorilor de Spadă și luă parte cu dânsul la mai multe războaie împotriva Leșilor, a Litvanilor și a Rușilor. Acest cavaler găsindu-și și el sfârșitul pe câmpul de războiu, Anton căzu în robia unui kneaz român care ținea un steag de călăreți români pentru slujba Craiului leșesc. Mai pe urmă kneazul, ajuns la bătrânețe, se retrase din slujba leșască și se întoarse la locul lui urmat de Anton care petrecu în Moldova ani îndelungați. În cursul unei călătorii ce o făcu la Dunăre pentru trebile stăpânului, o mare nenorocire lovi pe bătrânul kneaz, nenorocire în urma căreia își pierdu și viața și averea. Sluga credincioasă, când se întoarse, găsi casa risipită și averea toată luată în stăpânire de Voevodul Moldovei. Sătenii îl sfătuiră să se depărteze cât mai curând de pe acele locuri căci toți oamenii de încredere ai kneazului fuseseră măcelăriți și era în primejdie să aibă și el parte de aceiași soartă. Anton urmă sfatul ce i se dădea și, trecând munții în Maramureș, intră în slujba lui Ștefan Stroici.

El era un bărbat de statură mijlocie și uscăcios, purta părul scurt și mustețile lungi. Fața lui, dubită de soare și de vijelii, era luminată de doi ochi cenușii mici dar vioi și pătrunzători. Deși se apropia acum de șeasezeci de ani era încă sprinten și puternic. Călăreț îndrăzneț, iscusința lui în mărirea paloșului și a sulitei uimise pe toți tovarășii de războiu. Era viteaz, bun la inimă, lipsit de vicleșug și credincios celui a cărui pâne o mânca. Cam uitase limba părinților lui dar vorbea foarte bine nemțește, leșește și românește iar acum începea a rupe și ungurește.

În dimineața zilei a treia după plecarea lor din Cuhnia, Ștefan care luase drumul cel mai lung, prin Udvarhely, ajunse la granița Moldovei și, pe

la prânzul cel mare, se opri la o crâsmă pentru a odihni caii. Dinaintea crâșmei, șaptesprezece cai, legați de niște țaruși bătuți în pământ, mâncau grăunțe din traistele atârinate de capetele lor. Șălele și frăele intinse pe pământ alături de caii precum și cincisprezece sulii lungi, înfipite în pământ, ar fi fost destulă dovadă că acești cai erau oștenești, chiar de nu s'ar fi văzut, în crâsmă și pe prispa ei, bând și mâncând, o ceată de Nemți, cu coiful pe cap, acoperiți cu zale și purtând spezi lungi și late care le spânzurau subsuoară.

Ștefan, lăsând pe Anton să scoată șălele de pe cai și să le dea grăunțe, se duse în crâsmă unde crâșmarul, un Sas nalt, cu părul balan și cu fața spână, îmbrăcat în haine strimte nemțești, vărsa vin în oalele ostașilor. Aceștia văzând înfătoșarea hotărîtă și oștenească a lui Ștefan, armele lui scumpe și, mai ales, pintenii de aur ce-i zângăneau la călcăie, se închinară la el, purtând tot odată mâna la coif, iar cei ce ședeau jos se sculară drepti. Ștefan le răspunse plecând ușor capul, apoi întrebă pe crâșmar nemțește, dacă are vre o odaie în care s'ar putea odihni câtva.

— O singură odaie am, răspunse crâșmarul, și într'insa se află acuma, întorcându-se de la Udvarhely, soția cavalerului de Wolkenstein, de la Cetatea Neamțului, cu o slujnică. Dumnealor, adaoase el arătând pe oștenii nemți, o însoțesc.

— Atunce, răspunse Ștefan, mă voi odihni și eu aice cum voi putea și, așezându-se pe un scaun, poronci crâșmarului să aducă vin pentru el și pentru sluga lui.

În fundul crâșmei ședeau, pe aceiaș laviță, împărțind o masă ușoară, doi țărani români care, când intră Ștefan, vorbeau cu câțiva Nemți ce se strânseseră împrejurul lor. Unul din aceștia, reluând vorba întreruptă, întrebă pe țărani :

— Credeți voi oare că Păunașul Codrilor să umble tot pe aici ?

— Cine poate să știe unde se află Păunașul Codrilor, răspunse unul din Români. Astăzi îl întâlnești pe Șomuz, mâne pe Trotuș, poimâne pe Bistrița, par'că-i o nălucă. Spun oameni cari au fost față la lupta de alaltăeri că avea vr'o trei sute de oameni cu dânsul și astăzi s'ar crede că au intrat în pământ, sau că s'au stins în văzduh. Pe toată valea Bistriței întâlnești numai oameni pacinici, și mâne poate să auzim de vr'o nouă faptă a lui, spre Suceava sau spre hotarul Țării Muntenesti.

— Spui că erau trei sute ? mai întrebă Neamțul îngrijat.

— Cel puțin așa am auzit noi, răspunse Românul. Slujitori de ai lui Vodă și strânsură din sate erau ca la patru sute de oameni și peste cinci zeci au rămas morți ; singur am văzut cum i-au îngropat eri niște oameni cu popa din Pângărați.

— Pentru noi, n'avem teamă, zise alt Neamț, căci meseria noastră este războiul și Păunașul Codrilor n'ar putea lua de la noi de cât lovituri. Dar avem grijă fiindcă ne este încredințată stăpâna noastră.

— Nici o grijă să n'aveți pentru dânsa din partea Păunașului, zise atunci cellalt Român, care tăcuse până atunci, el nu se leagă de femei și mai ales de una ca Jupâneasa voastră care-i vestită pentru bunătatea și binefacerile ei. Păunașul Codrilor ar apăra-o chiar, la nevoie, de orice dușman. Dar acuma nu umblă numai el prin codri și nu iese numai el la drumul mare ; să vă ferească Dumnezeu de vr'o întâlnire cu Ianoș și cu haraminii lui.

— Cum ? Iar s'a ivit pe aici ? întrebare mai

mulți Nemți. De an vară nu se mai auzea de el !

— Sunt trei zile de când s'o ivit din nou la Pipirig și o prădat pe un preot dintr'o cătună depărtată. Umbla vorba că preotul are niște bani ascunși și atâta l-au chinuit până ce și-o dat sufletul și după moarte au început să chinuiască pe preoteasă. Au legat'o de un stâlp în curte și i-au aprins foc sub tălpi, apoi văzând că tot nu spune unde sunt ascunși banii, și cum era să spue când ei săracii n'aveau bani, au tras doi copii în țapă sub ochii mamei. Știți că tot așa o mai făcut și altă dată. Dacă o da el peste voi, rău aveți s'o duceți, ne fiind în număr pentru a vă pune cu dânsul căci are împrejurul lui o ceată de cinci-zeci de hoțomani. Mai ales că are ciudă pe voi de când, în primăvara trecută, ia-ți ucis o mulțime de tovarăși și era cât pe ce să-l prindeți. Apoi când dă de o femeie frumoasă n'o scapă din mână până când nu-și mulțamește pofta asupra ei și stăpâna vă este mândră de tot. Eu v'aș sfătui să părăsiți gândul de a merge la Cetate de a dreptul prin codri, ci mai bine să înconjurați frumos pe Bistriță și să mâneți astă noapte în Piatra.

O fată tânără, bălaie cu ochii albaștri deschiși, purtând o rochie de lână albastră, cu peptarul lung, cu mânecile largi până la cot și înguste de la cot în jos, intră atunce spărietă în crâșmă, zicând că stăpânei ei i-a venit rău de -odată, că se necăjește cu dânsa fără a o putea aduce în cunoștință și ceru să i se aducă repede o cofă cu apă. Mai mulți Nemți săriră numai de cât căutând o cofă, iar soția crâșmarului, o Săsoaică naltă, albă și grasă, ieșind din bucătărie, alergă cu tânăra spre odaia unde se afla stăpâna ei.

— Se vede că stăpâna voastră nu este deprinsă cu călăria și că truda drumului a fost prea mare

pentru ea, zise Ștefan aceleuia din Nemți care să vedea că este peste ceilalți.

— Până aice părea mai puțin obosită de cât noi și era foarte veselă, răspunse Neamțul, mă duc la ușă să văd ce este.

S'întoarse după puțină vreme zicând că i-a spus slujnica că doamna, la sosire, era bine și veselă dar că, apropiindu-se de fereastră, dăduse de odată un țipet și căzuse jos leșinată, acuma începea să-și revie în fire și credea că se vor putea pune pe drum în curând. Ștefan atunci îl întreabă dacă nu ar fi mai bine să urmeze sfatul dat de țăran, de a merge la Cetate prin Piatra în loc de a tăia de a dreptul prin munți.

— Și eu cred că sfatul este bun, zise Neamțul, și l-aș urma bucuros, dar Cavalerul nostru mi-a poruncit să mă întorc pe acelaș drum pe care am venit, adică prin codri și nu îndrăznesc să-i calc porunca, afară numai dacă stăpâna ar hotărî altfel. Dar dacă Cavalerul i-a fi spus ca și mie să meargă de a dreptul prin codri, nu este nimic în stare s'o hotărască să facă în alt chip.

— Cavalerul trebuie să-i fie foarte drag sau să fie cumplit de aspru, zise Ștefan surâzând.

— Cavalerul nostru este bărbat de șase-zeci de ani trecuți și ori ce dorință a soției lui este o poroncă pentru împlinirea căreia, atât el cât și noi, ne-am da cu fericire viața. Dar ea are numai dorința de a face bine lumii întregi și de a-și mulțami soțul în toate. În lucrurile cele mici ca și în acele mari nu iese din cuvântul lui măcar că știe că ori ce face ea este sfânt pentru el.

— Și de mult o are de soție? Cum de și-a părăsit ea țara și neamurile pentru a-l urma în această țară depărtată și plină de primejdii?

— S'au căsătorit de vr'o doi ani, dar ea este Româncă.

— Ramâncă, întrebă Ștefan, de unde ?

Când Neamțul era să răspundă, slujnica cea bălaie ieși pe prispă și-i spuse că stăpâna simțindu-se acuma bine voiește să plece.

Neamțul, lăsând pe Ștefan, își strânse îndată tovarășii, cu toții începură să puie șălele pe cai, iar Stroici poronci și el lui Anton să facă pregătirile de plecare. După ce totul fu gata, oșteanul care vorbise cu Ștefan se duse la ușa odăii în care se afla stăpâna sa și după ce bătu într'înșă, intră. Când ieși de acolo, fața lui arăta o mare îngrijire și, oprindu-se în fața lui Ștefan, îi zise :

— Vezi că am avut dreptate ! Doamna noastră vrea să meargă de-a dreptul, prin codri ; în zadar m'am încercat s'o fac să-și schimbe hotărîrea, n'a fost chip.

Tot atuncea ea se arată pe prispă urmată de tânăra slujnică. Era o femeie de statură mijlocie ; rochia de postav verde închis cu poala lungă, lipită pe dânsa, făcea să reiasă trupul ei mlădios. Capul îi era acoperit cu o glugă de mătăasă cenușie scoborându-se pe umeri, cu canaf de fir atârnat din dos și cu ceapraz de aur împrejur, însă din față nu se putea vedea nimic căci era îmbrodită într'un vâl negru și foarte des.

Ștefan se închină la ea purtând mâna la coif apoi zise oșteanului :

— Du-te și spune doamnei că Cavalerul Ștefan Stroici îi trimite închinăciuni plecate și o roagă, de oare ce merge și el spre Neamțu, să-i deie voie să fie și el de pază lângă dânsa până acolo.

Neamțul, apropiindu-se de prispă se grăbi să pue pe stăpâna lui în cunoștința celor vorbite de Ștefan, iar ea, după o scurtă îndoială, răspunse, însă cu un glas atât de slab în cât acei care, ca Stroici, erau mai departe nu putură să audă răs-

punsul. Oșteanul i-l aduse și spre marea mirare a tuturor acest răspuns suna astfel :

— Doamna de Wolkenstein mulțamește Cavalerului Stroici, atât pentru închinăciunile trimise cât și pentru însoțirea la care zice că este gata ; paza ce i-a dat-o soțul ei fiind îndestulătoare, este hotărâtă să-și urmeze calea însoțită numai de oștenii ce sunt cu dânsa și roagă pe Cavaler să nu se ostenească întru nimic pentru slujba ei.

Foarte mirat și chiar jignit de acest răspuns neașteptat și potrivit obiceiurilor cavalierești de atunci, Ștefan se închină din nou la doamnă, la care închinăciune ea răspunse plecând ușor capul.

Nemții aduseră la prispă două iepe albe, având pe ele șăle bărbătești, însă cu speteze de piele din dos și, dinainte, cu rezămători pentru genunchi, care porneau de la oblânc și se scoborau până jos. Deși șălele femeiești cu furci începuse a fi întrebuințate în Italia și în Franța, ele erau încă necunoscute în Germania și cu atât mai mult în țările răsăritene. Doamna și slujnica ei încălecară deci bărbătește și Nemții, suindu-se și ei pe cai, se depărtară cu toții în treapăd. Ștefan îi urmă o bucată de vreme cu ochiul apoi, încălecând și el, apucă cu Anton pe urma lor, potrivindu-și mersul după mersul lor și ținând între el și ei o depărtare de vreo două bătai de arc. La o cotitură cârniră spre stânga, părăsind drumul mare de pe vale și începură a sui la pas colnicile dealurilor care despart valea Bistriței de acea a Neamțului. Suișul fiind greu și cărările strimte, încurcate cu copaci căzuți, hogașuri și stânci, mergeau foarte încet și soarele era jos, oând ajunseră la culmea munților sub care șerpuește Neamțul. Aice era o poiană mare care se întindea pe coasta dealului, cu un șipot de apă rece și limpede care curge în capătul de la vale. Caii fiind însetați și foarte obosiți

atât de suiș cât și de povara oștenilor, toți oamenii mari, grei și acoperiți cu zale, se făcu popas, șalele fură scoase și caii duși la apă. Ștefan, lungit pe pământ, răzămat pe un cot la o depărtare oareș care de locul unde descălecaser soția cavalerului, urma cu un ochiu nepăsător mișcările Nemților care, după ce adăpaseră caii, le puneau traistele cu grăunțe în cap. De odată văzu venind spre el și oprindu-se în fața lui, pe oșteanul cu care stătuse de vorbă la crâșmă.

— Domnule Cavaler, zise el, mă iartă dacă îți turbur odihna, dar de astă dimineață am o pre-simțire, o neliniște care mă face să cred că ne pân-dește o nenorocire. La multe războaie luat-am parte, multe primejdii înfruntat-am și de multe ori uitatu-m'am în ochii morții, dar nici odată n'am simțit ceia ce simt astăzi. Nu pot împăr-tăși temerile mele tovarășilor căci mă tem să le moi inima. Avem să fim loviți, o simt. Dacă am avea de dat lupta în loc deschis nu m'aș prea îngriji căci oamenii care-i am cu mine sunt toți oșteni aleși și incercați, în stare să înfrunte un număr împătrit de dușmani. Dar de acuma, intrăm într'o vale strimță unde nu pot merge doi călăreți alătura și fel de fel de piedici au să ne despartă unul de altul. Nu mă tem pentru mine sau pentru tovarăși, dar pentru sarcina ce ne este încredințată. Te rog, nu avea inimă rea pentru o toană de femeie, toană cu totul neobișnuită la stăpâna noastră, și la pornire nu te ține atât de departe de noi. Brațul Dumitale și acel al slugii ce te însoțește ne pot fi de mare folos; aș dori să rămâneți cât mai în apropiere. Apoi, adaoase el, dacă mi-se va întâmpla să cad îți încredințez Dumitale paza stăpânei și povățuirea peste oamenii mei. Ești oștean deplin, asta se vede de departe

și vei ști să dobândești ascultare de la ei fără ca să le vorbesc eu mai înainte.

— Datoria mea de Cavaler este să-ți împlinesc dorința, răspunse Ștefan mișcat de conștiința ce o pune a oșteanului în îndeplinirea datoriei. Mă voiu ținea lângă voi în vremea mersului și în luptă, dacă luptă va fi, veți vedea că nu sunt leneș și că mi-se cuvin pintenii de aur ce-i port. Apoi dacă, ferească Dumnezeu, ți s'ar întâmpla vre-o nenorocire, fii încredințat că nu voi cruța nimic pentru ca stăpâna voastră să ajungă teafără la Cetate.

— Iți mulțămesc, zise Neamțul care acum a părăsit mai liniștit, nu mă așteptam la mai puțin din partea Dumitale. Numele meu este Conrad Müller și, dacă voi avea norocul să scap astă noapte, se va găsi poate prilej să te ajut la rândul meu.

— Cum astă noapte? Eu credeam că înainte de noapte vom fi în Neamțu?

— Dacă nu se va întâmpla nimic și dacă nu vom găsi prea mulți butuci în curmezișul drumului, vom ajunge pe la miezul nopții, dar mai curând nu, și Conrad mulțămindu-i din nou se îndreptă spre ai lui.

Indată ce caii isprăviră grăunțele, șălile fură puse și se dădu semnalul de pornire. Ștefan care pusese pe Anton în cunoștința celor vorbite cu Conrad, se ținu acum în apropiere de Nemți.

Dacă suișul fusese greu, călătorii noștri găsiră scoborișul și mai anevoios. Caii lunecau neconținut pe poteca îngustă urmată de ei în care ploile din zilele trecute săpase adevărate râpi, și o mulțime de copaci zăceau răsturnați în curmeziș așa că oștenii toți descălecase și câte doi inși duceau de frâu caii femeilor. Când ajunseră în pârâu înoptase bine. Iar, acolo, drumul mergea chiar prin albia îngustă, cu maluri adânci și călătorii

erau siliți să meargă unul după altul, iar caii lunecau într'una pe bolovani. Ștefan se folosise de noapte pentru a scurta depărtarea dintre dânsul și doamna de Wolkenstein, ne mai despărțindu-i acumă decât slujnica și vre-o doi Nemți.

X

Român și Ungur

Călătorii noștri mergeau în tăcere, de aproape un ceas, în matca pârâului când, de odată, din dreapta și din stânga, izbucniră chiote sălbatice și, de după copaci, o droaie de oameni năvăli asupra lor cu baltage, cu măciuci și cu ghioage. Ștefan care desprinsese baltagul aninat de șea, simți calul căzând sub dânsul și se văzu față în față cu o spada lui Anton intră subsuoara hoțului și îi scăpă umbră uriașă care ridica măciuca asupra-i, dar zilele.

— Mulțămesc, Antoane, strigă el sărind în pîvind în dreapta și în stânga se repezi înspre femeii. Ajunsesse lângă ele, călcând peste trupuri de oameni și de cai, când auzi glasul lui Conrad strigând :

— Dumnezeu să-mi fie milostiv Domnule Cacioare de pe calul mort. Invârtind baltagul și lovaler, scapă pe stăpâna.

Un hoț se aruncă înaintea lui Ștefan dar o lovitură de baltag în frunte îl culcă jos. Se afla acumă lângă doamnă care se găsea încă călare când simți o durere în coasta dreaptă și, aproape tot o dată, primi în cap o groaznică lovitură de măciucă care îl doborî la pământ fără cunoștință.

Nemții se apărau cu cea mai desăvârșită vitejie, dar câte trei și câte patru hoți se năpusteau asupra fie-căruia din ei, caii spărieți nu puteau fi mânuiți cu înlesnire în strâmtoare, lunecau pe bolovani și cădeau turtind călăreții sub ei; sulitele și spezile lungi cu cari erau înarmați oștenii le erau de puțin folos față cu baltagele, cu măciucile și cu paloșele scurte ale potrivnicilor. După o luptă înviersunată toți oștenii zăceau la pământ morți sau răniți și doamna de Wolkenstein, legată pe calul ei, se afla în puterea hoților.

Ianoș era un hoțoman înalt și spătos: capul lui cu țeastă groasă și frunte îngustă, ochii negri și mici, nasul scurt și gros, buzele umflate, acoperite de o păreche de musteți negre, groase și lungi, a căror capete treceau dincolo de urechi, brațele lungi peste măsură cu mâini cât niște lopeți, îi dădeau o înfățișare de fiară. Luând în mână o făclie de coajă de mesteacăn, făcută de hoți pentru a le înlesni căutarea armelor și a lucrurilor de preț rămase asupra oștenilor căzuți, el se apropie de tânăra femeie, iar ea, îngrozită la vederea acestui neom, întoarse capul.

— No, zise Ianoș dând făclia în mâna unui hoț și întorcându-i capul cu de a sila, tu ține destul de scump pe minie ca eu să văd fața ta, și neputându-i-o vedea din pricina vâlului cu care era îmbrobodită, i-l zmulse fără cruțare.

Dar, văzând frumusețea strălucită a feței ce descoperise, hoțomanul rămase câtva fără a putea vorbi.

— No, zise el când își veni iar în fire, scump doo-zeci die vitieji pentru un femei, dar acum, la mine nu pare reu. Eu învață la tinie dragostie unguresc și când învățat bine dam napoi la borbat dacă plătiești binie pentru învățat.

Apoi, cu un râs sălbatec, îi întoarse spetele lăsând-o pe jumătate moartă de spaimă.

Hoții aduseră căpitanului lor un cal negru, mare și frumos și, după ce el încălecă, toată ceata porni urmând drumul în jos.

După un mers de vr'o jumătate de ceas prin albia pârâului, valea lărgindu-se, intrară într'o poiană lungă și îngustă, iar când ajunseră în mijlocul acestei poieni, de o dată s'auzi un glas puternic care striga :

— Stați !

Când Ianoș și cu Ungurii uimiți se uitară împrejurul lor, văzură că din toate părțile îi încunjură o mulțime de oameni înarmați care se părea că au ieșit de sub pământ. Iar din pădure venea înaintea lor un călăreț de o statură de urieș, cu trei pene lungi de păun la căciulă și a cărui față de la ochi în jos, era acoperită cu un văl negru. Oprind calul, el mai strigă :

— Lepădați armele !

Ungurii se mai uitară împrejurul lor pentru a vedea încă odată pe unde ar putea să scăpe dar, de jur împrejur, se vedea la lumina lunei care răsărea atunci, un îndoit lanț de oameni cu arcurile întinse.

— Lepădați armele, mai strigă încă o dată călărețul cu un glas poruncitor.

— Și cine ești tu, ca să ne poroncești nouă ? întrebă Ianoș.

— Sunt Păunașul Codrilor, răspunse călărețul care nu era altul de cât Mihu. Voi, cutezătorilor, ați îndrăznit să vânați pe pământurile mele. Și n'ați vânat ca niște voinici, dar ca niște mișei atingându-vă de femei și de prunci, bizuindu-vă să vă puneți cu bărbații numai când ați fost cinci la unul.

— Dar tu astăzi viteaz ești când ai adunat zece oameni la unul de ai mei ?

— Am venit să pedepsesc niște lotri mișei, nu ca să mă lupt cu bărbați viteji ! Incă o dată : lepădați armele.

— Nu vom lepăda armele după poronca unui mișel, dar vom muri cu răscumpărare, zise Ianoș. Sunteți zece la unul și vă temeți să vă apropiați de noi !

— Ianoș, zise Mihă, dacă într'adevăr ai poftă de luptă dreaptă sunt gata să mă măsoar singur cu tine ca să se vadă care din noi este mai bărbat.

— Și dacă tovarășii tăi vor vedea că-i greu de tine, ei îți vor veni în ajutor și mă vor omorî mișelește pe la spate, zise Ianoș.

— Pentru tovarășii tăi nu-ți pot da nici o nădejde, răspunse Mihă, dar în cât te privește, de mă vei dovedi, vei pleca teafăr de aici și spre mai mare credință vom eși amândoi din cerc.

— Primesc, răspunse Ungurul.

— Dați-vă în lături și lăsați-l să treacă, strigă Mihă întorcându-se către acei care închideau cercul la drum ; ori-ce s'ar întâmpla între noi, nu vă mișcați dar urmați a păzi pe ceilalți hoți cu arcurile întinse.

Cercul se deschise și Ianoș ieși dintr'însul urmat de Mihă.

— Ianoș, zise el, să mergem la o depărtare până la care să nu poată ajunge săgeata.

Când ajunseră aproape de capătul de la deal al poienii, Mihă zise :

— Aci să ne oprim, și amândoi se opriră.

— Cum vrei să ne luptăm, întrebă Mihă, călări sau pe jos ? Cu paloșul sau cu ghioaga ?

— Călări și cu ghioaga, răspunse Ungurul.

— Fie după voința ta, zise Mihă. Să mergem fie

care până la marginea pădurii, tu din sus și eu din jos, ș'apoi să ne răpezim unul la altul.

— Fie, zise Ianoș.

Amândoi se despărțiră și, când ajunseră la marginea poienii, fiecare din ei întoarse calul, apoi punând mâna pe ghioagă să răpezi asupra celui-lalt. La drum se întâlniră, se ridicară în scări și ghioagele grele zburară în văzduh învârtindu-se deasupra capetelor potrivnicilor dar, de o dată, chinga de la șaua lui Ianoș se rupse și el căzu greu la pământ.

— Rău semn Ianoș, zise Mihiu stăpânindu-și calul și plecând ghioaga în jos.

Ungurul sări în picioare strigând :

— Eu știu să mă lupt și pe jos.

— Ba nu, răspunse Mihiu, am spus că lupta va fi dreaptă și dreaptă trebuie să fie, și sărind de pe cal zise :

— Să ne luptăm pe jos cu paloșul.

— Bine, zise Ungurul, paloșul mi-e prieten, și aruncând ghioaga scoase paloșul.

Mihu trase și el pe al lui și amândouă se încrucișară zăngănind și aruncând scânteie, dar după câte-va lovituri zadarnice din partea lui Ianoș, feful lui Mihiu atinse cu putere pe acel al Ungurului, de a lungul, de la vârf spre mâner, zmulgându-i-l din mână și făcându-l să sară departe. Mihiu se răpezi și puse piciorul pe paloșul căzut la pământ :

— Acuma, Ianoș n'ai ce spune, n'ai știut să-țiții prietenul în mână, viața ta este în puterea mea.

— Vino de o ia, răspunse Ianoș hotărît.

— Voiu veni și voiu lua-o, fii pe pace, zise Mihiu, dar voiu veni bărbătește fără nici o armă, pentru a mă lupta cu tine voinicește numai cu brațele, și aruncând paloșul, înaintă asupra lui cu pas liniștit.

Ungurul îl aștepta nemișcat, iar când nu mai rămase decât o palmă de loc între ei, scoase cu iuteala fulgerului un cuțit din brâu și se aruncă asupra lui Mihu. Dar, ori cât de iute fusese mișcarea lui, Mihu o văzuse și era pregătit : cu mâna stângă apucă brațul drept al Ungurului iar cu cea dreaptă îi cuprinse gâtul stringându-l cu putere.

— Ha, câne ! Eu îți dăruiesc de două ori viața și tu umbli cu vicleșug ; dar acuma îți vei lua pe-deapsa.

Ianoș făcu o opinteală desnădăjduită dar în zadar, cu brațul drept nu putea face nici o mișcare căci era strins ca într'un clește de fier iar acel stâng încerca în zadar să desprindă mâna dreaptă a lui Mihu care-i stringea gâtul tot mai tare.

— Ai dus o viață mișălească, vei muri ca un mișel, zise Păunașul Codrilor și, dând o zmuncitură puternică, ciolanele Ungurului se auziră pocnind, apoi trupul lui fără viață căzu la pământ.

Tovarășii lui Mihu care priveau lupta, căci acuma se vedea ca ziua, dădură un strigăt de bucurie, iar Ungurii căzură în genunchi.

Mihu se încredință că Ianoș nu mai dă nici un semn de viață, apoi încălecând, intră iar în cercul alcătuit de Români.

— Legați pe acești mișei, poronci el, iar dacă unii dintr'înșii s'ar împotrivi trageți cu arcurile în ei ca în niște câni.

Dar Ungurii, cu totul încremenți de spaimă, n'aveau nici un gând de împotrivire și în scurt timp fură legați de mâni și de picioare.

— Căpitane, zise unul din Români, iată o femeie legată pe un cal și care pare a fi moartă.

— Deslegați-o repede și dați-o jos cu îngrijire. Adunându-se mai mulți pentru a o deslega și a o întinde pe pământ, unul din ei zise de odată :

— Ii Jupâneasă de la Cetate !

— Nu se poate, zise altul.

— Ba da, ea este, Jupâneasa Maria, o cunosc, zise un al treilea.

Mihu, descălecând, să apropie de locul unde zăcea nenorocita femeie și ingenuchind lângă dânsa puse urechea pe pieptul ei.

— Nu-i moartă, trăește zise el, trebuie să fi leșinat de spaimă. Aduceți răpede puțină apă. Oare cum să fi căzut ea în mânilor lui Ianoș? O știam peste munți cu soțul ei?

Unul din Unguri care știa bine românește spuse atunci cum năvălise ei asupra oștenilor sub paza cărora ea călătorea și cum o răpise după ce omorise pe toți Nemții.

Se aduse apă într'un corn și Mihu stropi fața tinerei femei care deschise ochii, se ridică răsămându-se pe un cot, aruncă împrejurul e o privire mirată, apoi văzându-se încunjurată de o mulțime de oameni înarmați își aduse aminte de nenorocirea ei și își ascunse ochii cu mâna.

— Nu te teme, Jupâneasă, zise atunci Mihu care rămăsese în genunchi lângă dânsa, te afli între prieteni și nu ai de ce să te mai temi.

— Dar, îngână ea, hoții...

— Hoții sunt legați în puterea noastră și în curând vor lua pedeapsa ce li se cuvine precum a și luat-o căpitanul lor.

Maria privea cu uimire și cu frică pe Mihu a cărui față îmbrobodită precum și lungile pene de păun înfipite în căciulă îi dădeau o înfățișare grozavă și o nelinișteau.

— Jupâneasă, zise el pricepând simțirile care o tulburau, fii în tihnă; fața mea este acoperită dar inima îmi este deschisă și curată când îți spun că toți câți ne aflăm aci îți suntem prieteni. Cunoaștem cu toții bunătatea sufletului Dumitale despre care avem ca dovezi nenumărate bine-

faceri și cu toții suntem gata să te slujim pe cât va fi în puterea noastră. Când vei fi mai liniștită ne vei povesti prin ce împrejurări ai căzut în mâinile hoțului sângeros...

Dar ea, aducându-și atunci aminte de întâmplarea feroasă în urma căreia fusese răpită, sări de o dată în picioare strigând :

— Ștefan !... oștenii !... O, dacă cun spui, în piepturile voastre bate o inimă miloasă, nu vă pierdeți vremea cu mine aici. Mie, mi-este bine acuma, dar în pădure zac o mulțime de oameni viteji care și-au pus viața pentru mine. Poate că pînă dînșii să mai fie unii vii, nu-i lăsați să piară cu zile, iar dacă sunteți creștini nu îngăduiți ca trupurile lor să rămâie prada fiarelor. Dar ce zic, voi veni și eu, voi merge în fruntea voastră !

Mihu se sfătui răpede cu vr'o doi din tovarășii lui.

— Jupâneasă, îți voi împlini dorința și te voi urma. Acei care zac în pădure sunt de alt neam și de altă credință decât noi, s'au arătat dușmani neîmpăcați, de multe ori găsitu-ne-am față în față cu ei în luptă nemiloasă, dar nu va fi zis că Păunașul Codrilor o lăsat oșteni viteji, chiar dușmani lui, să piară în codri și să putrezească fără mormânt. Suntem gata să plecăm.

Dar jupâneasa auzind că acel care-i vorbește este Păunașul Codrilor, haiducul vestit despre care umblau atâtea vorbe, ea fiind soția unuia din acei care îi erau dușmani de moarte și de doi ani îl urmăreau zi și noapte, rămase încremenită.

— Ești Păunașul Codrilor, zise ea încet, ești... și glasul i se opri tremurând

— Da, Jupâneasă, sunt Păunașul Codrilor, acel pe care soțul Dumitale îl vânează ca pe o fiară ;

sunt omul cel îndrăzneț, care nu se sfiește să poarte războiul cu Sas și cu Ungurii, acel pe capul căruia s'o pus preț, pe care-l numiți lotru, dar peste toate sunt ocrotitorul celor slabi și prietenul celor buni și drepti.

— Multe auzit-am de Dumneta, zise Maria după o clipă de tăcere, multe pâri și multe laude ; până acuma nu știam ce să cred, dar acuma îmi aduc aminte că pârilă veneau dela cei mari și tari iar laudele de la acei mici și slabi. De astăzi înainte știu ce să cred.

— Și știi că vei crede numai ce este drept răspunsu Mihui, căci plecarea Dumitale este de a asculta pe acei mici și slabi. Dar noaptea trece și ziua nu trebuie să-mi găsească tovarășii adunați. Cincizeci de oameni vor veni cu mine, treizeci vor rămânea aici cu Petrea Cărbuș pentru paza Ungurilor. Ceilalți să se împrăștie.

Se aduseră caii ; Mihui ajută pe Maria să încalce și plecară. Păunașul Codrilor și cu ceilalți tovarăși mergeau pe jos având pe Maria în mijlocul lor, iar Onea urma ducând de frâu calul lui Mihui.

Înaintau răpede și în curând ajunseră locul pe care se dăduse lupta. Precum arătarăm mai sus, acei cari însoțeau pe soția cavalerului, fusese siliiți de strâmtoarea albiei pâriului în care era drumul să meargă câte unul. Din această împrejurare și, cu toate că în vremea luptei oștenii, pe cât le fu cu putință, se apropiase unul de altul, trupurile lor erau împrăștiate pe o depărtare destul de mare. Cele dintâi peste care dădură erau acele a trei Nemți și patru Unguri zăcând aproape grămadă.

Maria sărise îndată de pe cal și urmărea cu un tremur a trupului întreg mișcările Românilor care trăsesese la o parte trupurile Nemților și căutau la

dînsele semne de viață, dar în zadar : erau reci și înțepenite de moarte. Ceva mai departe, în altă grămadă zăcea un Neamț cu capul aproape despărțit de trup, iar sub el doi Unguri. Ridicându-se trupul oșteanului, să auzi un gemăt și dându-se acele ale hoților la o parte, Maria recunoscă pe Conrad într'un lac de sânge. Bietul oștean avea un jungher înfipt în piept care după ce trecuse printre verigile zălei străpunsese haina de piele groasă. Fu ridicat și întins cu îngrijire pe pământ uscat iar jalnica căutare urmă mai departe. După Conrad se găsiră încă doi Nemți dar aceștia morți. Mișcarea de care era cuprinsă Maria creștea din ce în ce, când se dădu peste o adevărată movilă de trupuri acoperind pe jumătate un cal alb care se zbătea din când în când. Se scoase din grămadă un Neamț cu capul zdrobit și, la lumina faclelor, se zări trupul lui Ștefan, cu fața galbenă și plină de sânge ; Maria căzu în genunchi lângă el.

— Păcat de voinic, frumos este, zise unul din Români. Nu pare a fi Neamț.

— Trebuie să-l cunoști, Jupâneasă, întrebă Mihă, cine-i ?

— Nu... da, îngână Maria, tot trupul fiindu-i scuturat de un tremur cumplit, e un... o rudă a mea... un kneaz... din Maramureș... da oare nu mai este nici o nădejde ?

— Puțină, zise clătinând din cap Mihă care în-genunchiase și el și pipăia trupul rănitului, dar mort încă nu-i, este încă cald. Apropieti faclele, poronci el scoțând un cuțit din brâu. Apoi descleștându-i dinții cu degetul îi ținu puțin cuțitul dinaintea buzelor și pe urmă îl apropie repede de facle.

— Suflă, strigă voios, vedeți, cuțitul este asudat ! Dar, să vedem unde-i rănit !

Și scoase coiful din capul lui Ștefan și dintr'însul ieși un șivoiu de sânge.

— Capul este spart, zise Miheu, dar coiful o amortit lovitură căci numai aice, și arată partea stânga a frunții, simt ciolanul rupt; dacă ar fi numai atâta n'ar fi mare lucru. Ha! urmă el pipăind pieptul, aice stă treaba mai rău, și arată în partea dreaptă o bortă; grozavă lovitură de țapă a primit el aici, vedeți că zaoa, cât era ea de bună, este ruptă. Dacă rana nu va fi adâncă tare, poate să scape, sânge văd că nu mai curge. Ridicați-l cu îngrijire și-l puneți pe muschiul de lângă tulpina ceia de brad; Jupâneasa spune că-i Român.

Ștefan fu lungit pe mușchiu și Maria se puse în genunchi lângă el, iar Miheu cu tovarășii urmări cercetarea celorlalte trupuri. Găsiră pe Anton zăcând fără cunoștință lângă un cal ucis, cu brațul rupt dar fără alta rană și, tocmai la urmă, pe un Neamț, turtit în pârâu sub calul lui mort dar altfel nevătămat și care își recâștigă cunoștința îndată ce calul fu scos de pe el. Ceilalți oșteni erau înțepenii de moarte, iar Ungurii câți se mai găsiră suflând primiră lovitură de milă fără ca să se mai cerceteze dacă mai aveau sorți de viață sau nu.

Miheu poronci oamenilor să facă în grabă trei târgi acoperite cu cetină pentru ridicarea răniților și se întoarse la Maria pe care o găsi nemiscată lângă Ștefan.

— Jupâneasă, zise el, am luat măsuri pentru ca răniții să fie duși de oamenii mei, pe târgi, până la Humulești, iar pentru paza trupurilor celor uciși vor rămânea doi inși care se vor depărta numai când vor vedea apropiindu-se acei ce vor fi trimiși de la Cetate pentru ridicarea morților.

— Îți mulțămesc, răspunse Maria, fii încredințat că nu voi uita nici odată binele ce mi l-ai

făcut mie și bieților răniți. Dar... mă tem că ruda mea să nu-și dea sufletul pe drum, multe ceasuri au să treacă până i se vor putea lega rănilile.

— Am legat multe răni în viața mea, răspunse Mihiu, și dacă vrei să-mi dai ajutor, îl pot lega eu de o cam dată, dar să ne grăbim că ne mai rămân numai patru ceasuri de noapte și-i departe de aicea până la Humulești.

— O ! sunt gata, spune-mi numai ce trebuie să fac.

— De o cam dată să-i ridici capul și să-l ții ridicat până ce-l voi spăla și lega. Onea, adăose el, adu-mi scama și pânza de legat din rafturi.

Capul fu spălat și legat cu o fâșie de pânză apoi Mihiu răzămă pe Ștefan de brad, spuse Mariei să-l ție și, scoțând zaoa și dolmanul, deschise cămeșa, îi desvăli pieptul și descoperi rana. Borta era lată, două coaste rupte și rana, după cât își putu da socoteală Mihiu, adâncă. Maria spărietă îl întreabă :

— Crezi că va putea trăi ?

— De va avea zile va trăi, răspunse Mihiu, am văzut oameni cu borte mai mari în piept îndreptându-se, dar multă îngrijire are să-i trebuiască.

Rana fu spălată, umplută cu scamă și tot pieptul înfășat într-o legătură strinsă.

Targele gătindu-se, se așezară răniții pe ele apoi, punându-se câte doi oameni la fiecare targă, apucară cu toții drumul la vale, Maria urmând călare targa pe care era întins Ștefan.

XI

Dreptatea Păunașului

Ei străbătuse jumătate din cale până la poiana unde rămăsese Cărăbuș când, la o cotitură a drumului, auziră înaintea lor un țipet și zăriră o umbră care fugea printre copaci.

— O nălucă ! zise un Român.

— Ferește-ne, Doamne de lucru necurat ! zise altul crucindu-se.

— Mama pădurii ! strigă un al treilea.

— Nu vă este rușine ! strigă Mihuc. Drac, nălucă sau mama pădurii, după dânsa și mi-o prindeți !

Vr'o câțiva oameni se răpeziră după umbră și în curând se întoarseră aducând ceva între dâșii.

— Ce era ? întrebă Mihuc.

— O femeie, Căpitane.

— Ce femeie ?

— Neculai Pârvu spune că-i slujnica Jupânesei de la Cetate.

— Hertha, strigă atunci Maria, Hertha trăește ?

La auzul glasului stăpânei, fata scăpă din mâinile țăranilor, alergă la Maria pe care o recunoscă de departe la lumina faclelor și se aruncă pe ea cuprinzându-i mijlocul cu amândouă brațele.

— Ah ! milostivă doamnă. milostivă doamnă, zicea ea nemțește, plângând și râzând tot odată, ce noapte înfiorătoare, ah ! Dumnezeu !

— Hertha, sărmană Hertha, răspunse Maria dezmerdându-i fața, eu te credeam moartă ! Cum de ai scăpat din mâna hoților ?

— Ah ! milostivă doamnă, milostivă doamnă zicea ea neconținut, credeam că nu vă voi mai vedea și că am să mor singură în codri.

— Jupâneasă, zise atunci Mihu, noaptea trece și fata poate spune ce are de spus mergând, să ne urmăm drumul.

Porniră din nou și Hertha, răzămată de șaua Mariei, îi povesti cum, în clipa în care năvălise hoții, simțind că calul cade sub dânsa, sărise în lături; mâna grea a unui hoț se abătuse pe umărul ei când văzu, învârtindu-se de asupra capului ei, umbra unei spezi și mâna care o apucase lunecă de pe dânsa. Simțindu-se slobodă, o luă la fugă la deal prin codru fără a ști unde merge și închipuindu-și că aude pe hoți urmărind-o. Nu-și putea dea seamă câtă vreme fugise astfel; simțindu-se obosită și ne mai auzind nici un zgomot se puse jos și se odihni câtva. Înțelegând că tot suindu-se la deal, s'ar depărta de drumul care ducea la Cetate, după ce se simți odihnită, începu să se scoboare spre pârau și ajunsese la drum când auzi gură și văzu mișcându-se umbrele acelora care însoțeau pe Mihu și pe Maria. Crezând că iar a dat peste hoți, spaima o făcuse să scape un țipăt și începuse a fugi, dar se împiedecase de o buturugă și căzuse iar oamenii care o urmăreau puseseră mâna pe ea. Socotea că ajunsese ceasul ei cel de pe urmă când auzi glasul cunoscut al stăpânei.

Când Hertha își isprăvea povestirea ajungeau la poiana în care îi aștepta Petrea Cărăbuș cu Ungurii legați.

— Aice, Jupâneasă, zise Mihu, trebuie să ne despărțim. Două-zeci de oameni de ai mei te vor însoți cu răniții până la Humulești, iar acolo ești cunoscută și vei găsi cu cine să-i duci la Cetate. Îți doresc să-i vezi în curând sănătoși, dar am să-ți fac o rugămintă.

— O, spune! zise Maria. Îți este împlinită de

mai înainte dacă împlinirea ei este în puterea mea.

— Slujnica Dumitale și oșteanul care o scăpat teafăr au văzut fețele tovarășilor mei ; se poate întâmpla ca. în curând să se întâlnească cu ei, și mult rău ar putea să aibă bieții oameni dacă s'ar afla că stau în legătură cu mine. Cer, prin urmare, ca Dumneta să întrebuințezi toată trecerea ce o ai pentru ca ei, dacă vor întâlni vre-o odată pe unul din acei pe care i-au văzut astă noapte aici, să se facă că nu-l știu.

— Îți făgăduesc că vor rămânea necunoscuți ; slujnica mea și oșteanul care o scăpat atât de minunat sunt oameni cinstiți și buni creștini ; spre liniștea Dumitale îi voi face să jure, aice în fața tuturor că ori unde-i vor întâlni, nu-i vor cunoaște, și scoțând din sân o cruce neagră având pe ea chipul Mântuitorului răstignit, chemă pe Hertha și pe oștean și-i făcu să rostească jurământul cerut.

— Să știți, le mai zise Maria, că dacă vă călcați jurământul, mă faceți și pe mine sperjură, căci iată : jur și eu pe această cruce că nici eu, nici voi nu vom cunoaște sau da de gol vre-o dată pe unul din acei care ne-au scăpat din mâna hoților. Așa să-mi ajute Dumnezeu ! Și blăstămată să fiu dacă eu sau unul din voi ne vom călca jurământul.

Oșteanul și Hertha căzură în genunchi înaintea Mariei și se legară din nou către dânsa că vor ține cu sfințenie jurământul lor.

Oamenii care trebuiau să meargă cu Maria fiind gata de plecare, ea înainte de a încăleca s'apropie de Mihai și-i zise :

— Înainte de a ne despărți îți mai mulțămesc încă odată pentru binele ce ne-ai făcut. Îți voi rămânea recunoscătoare în veci și te las având

credință că, cu drept cuvânt, te numești ocrotitorul celor slabi și prietenul celor buni. Și-i întinse mâna.

Mihu, îi luă mâna plecându-se, o atinse cu buzele și zise :

— Cuvintele Dumitale au plătit de zece ori ajutorul ce ți l-am putut da. Rămâi sănătoasă, Dumnezeu să-ți dea fericirea care ți se cuvine și să-ți răsplătească binele care îl semeni împrejurul Dumitale.

Vom lăsa acum pe Maria să plece cu răniții spre Neamțu, sub paza tovarășilor Păunașului Codrilor și vom rămânea de o cam dată cu el.

Indată ce însoțitorii Mariei se depărtară în pădure, Mihu întrebă pe Petrea Cărăbuș :

— Gata sunt ștreangurile ?

— Gata, Căpitane.

— Luați pe hoți și-i spânzurați fiecare de câte un copac din marginea de la deal a pădurii, iar trupul lui Ianoș aninați-l de mărul cel din mijlocul poienii.

Zadarnic căzură Ungurii în genunchi și se rugară să fie lăsați cu viață, poronca Păunașului fu îndeplinită fără milă și în curând să clătinau, bătute de vânt, treizeci și două de trupuri înțepenite.

— Acuma, zise Mihu care în decursul acestei feroase lucrări stătuse de o parte, este răzbunată ocară făcută de Ianoș Păunașului Codrilor, și țara s'o mântuit de aceste ființe cu chipul de om dar cu inima de fiare. Vă mulțumesc că v'ați adunat atât de răpede și în număr atât de mare : puteți de acuma să vă împrăstieți pe la casele voastre.

— Căpitane, zise Petrea Cărăbuș, om mărunțel și sprinten, cu o față plăcută și deschisă, înveselită de doi ochi mari negri și vioi, ai făcut astăzi

o faptă dreaptă, dar îți mai rămâne una de împlinit.

— Ce este ! întrebă Mihul.

— Andrușca și cu Timofei să vie aice ! strigă Petrea.

Doi oameni, unul nalt și zdravăn celalt mărunțel, slab, amândoi bălani și bărboși, cu ochi suri mici, cu nasul turtit și cu gura mare, purtând căciuli de vidră și sub cojoacele de oaie cămeși roșii peste nădragi negri vârați în ciubote de iuft, se apropiară de Mihul și de Cărbuș.

— Faceți cerc împrejurul lor, mai poronci Petrea. Iar, după ce cercul fu făcut, zise lui Mihul.

— Căpitane, cu părere de rău te înștiințez că acești doi străini primiți în mijlocul nostru nu s'au îndurat să se lese de năravurile lor. Mi s'o jăluit Dumitru a Stancăi din Grumăzești că, ieri noapte, au intrat doi tâlhari în ograda tătâne-său care trăiește în marginea satului, om de peste optzeci de ani, și i-au furat dintr'o căsoaie un ulcior cu miere, cinci ocă de ceară și trei găște. Auzind zgomot, unchieșul o ieșit afară cu baba și o vrut să intre în căsoaie dar tâlharii i-au răsturnat luând-o la fugă și, până să sosească vecinii treziți de țipele bătrânilor, s'au făcut nevăzuți. Dar unchieșul îi văzuse și, după cum mi i-o zugrăvit fiul său, am bănuir că trebuie să fi fost Rușii. Căutându-i am găsit miere asupra lor și luându-i din scurt singuri au mărturisit faptul.

— Ați auzit ? întrebă Mihul pe vinovați, cu fruntea încrețită și cu glasul aspru. Ce aveți de zis pentru apărarea voastră ? Știți cum pedepsesc eu pe tâlhari !

— Iertare, Căpitane, strigară Rușii căzând în genunchi, adevărat că am furat, dar nu le-am făcut bătrânilor nici un rău și fără de voința noas-

tră i-am răsturnat fugind. Iartă-ne că nu vom mai face.

— V'am mai iertat odată, zise Mihu ; știți cu câtă nevoie v'am scăpat anul trecut când erau să vă spânzure Hotinenii pentru un furt de cai. V'ați jurat atunce mie că nu sunteți vinovați, iar eu v'am ajutat să fugiți și v'am primit între tovarășii mei cu tocmeală să fiți oameni de treabă. De atunce v'am mai prins cu un furt la Bacău pentru care v'am pedepsit. Acuma am să vă spânzur alătura de Unguri.

— Fie-ți milă de noi, strigară nenorociții ; lasă-ne viața ; avem cu ce despăgubi pe unchieș, dăm tot dar îndură-te de noi.

— Lasă-le viața, Căpitane, zise Petrea la urechea lui Mihu, ne au fost de mare ajutor. Au o mulțime de meșteșuguri ; străbat peste tot locul și ne aduc vești de mare folos.

— Nu le voi lua viața, zise Mihu tare, dar nu vreau să-i mai număr printre oamenii mei. Trebuie să se știe că Păunașul Codrilor nu are de a face cu talharii ; oamenii lui sânt oșteni, nu hoți. Vă dăruiesc viața, zise el cătră Ruși, dar să știți că nu mai faceți parte din tovarășii mei ; dacă veți îndrăzni să vă arătați la adunările noastre, vă spânzur de cel dintâiu copac. Petrea ! Ii vei sili să plătească unchiașului de trei ori cât făceau lucrurile furate ; apoi vei pune să le tragă, aice, înainte de plecare, câte două sute de nule.

Porunca Păunașului Codrilor fu împlinită fără zăbavă și când Mihu călare, urmat de Onea, ieșea din poiană și intra în pădure, îndreptându-se spre miază-zi, codrii răsunau de vaietele celor doi Ruși care-și primeau pedeapsa.

XII

In care Ștefan își regăsește logodnica.

Clădită în veacul al treisprezecelea de Cavalerii Nemți ai Sântei Marii de la Ierusalim, pe un deal care stăpânește atât valea Ozanei cât și șesul Topoliței, Cetatea Neamțului a văzut desfășurându-se în vreme de cinci veacuri, șirul faptelor care alcătuiesc trecutul Moldovei.

În zidurile ei au trecut, pe rând Cruciații îmbrăcați în zale, veniți din locuri depărtate pentru a înfrunta năvălirile păgânilor, Bogdan descălecătorul Moldovei, Petru Mușat, întemeitorul Domniei, Alesandru-Cel-Bun, întâiul legiuitor al țării, Marele Ștefan, acel Domn prea mare pentru o țară mică, Petru Rareș, vrednicul fiu al eroului, crudul Lăpușneanu, Movileștii și Sobieski, eroul polon.

Ele au văzut nașterea Moldovei, au privit-o în floare și, înainte de a fi sfărâmate, au fost marturi ai decăderii de care fusese cuprinsă. Nu le-a fost dat să vadă, întregi, renașterea și noua pornire spre fală a neamului românesc.

Unde sunt ele oare astăzi, căci pe locul Cetății au rămas numai temelii și crâmpiele de ziduri?

Fost-au ele oare răpite de Români pentru a fi păstrate în casele lor ca odoare scumpe, pe lângă icoanele familiei, sau măcar strânse ca amintire a trecutului țării? Nu, din ele sunt făcute aproape toate casele Jidanilor din Târgul Neamțului. Pietrele cari au privit tot trecutul nostru, care, în zilele de grea cumpănă, au adăpostit cinstea și averea țării, lespezii de la capelă pe care au îngere-

nunchiat atât urieșii întemeietori ai țării, acei ce au croit-o înfruntând pe cel mai puternic rege al Europei, cât și voinicii de la Războieni când se pregăteau să moară pentru cruce și țară ; acele pietre și acei lespezi privesc astăzi prăsindu-se și îmbogățindu-se uricioasa și lacoma omidă care roade sânul nenorocitei Moldove. Această nepăsare pentru trecut va rămânea o pată veșnică asupra neamurilor care au trăit de la 1830 încoace.

În vremea în care se petreceau faptele alcătuiind povestirea noastră, rămășițele de astăzi erau o falnică cetate încredințată de craiul Ungariei vitejiei Cavalerilor Albrecht de Wolkenstein și Ulrich de Lidenberg, amândoi urmași a unor neamuri vestite din Germania de miază-zi. Straja Cetății, precum auzirăm din gura lui Hans, se alcătua din douăzeci și cinci de lefegii nemți și din Românii satelor vecine, închinat Cetății, care făceau strajă cu schimbul și al căror număr era mai mare sau mai mic după trebuință.

Veniturile satelor închinat erau ale Cavalerilor, ele erau alcătuite din gloabe, din dijma pământului, din desetina stupilor, din goștina porcilor, din deosebite dări în bani și în fructe precum și din venitul crâșmelor și din acel al morilor.

Cavalerii judecau pricinile pentru moarte de om și pentru tâlhărie, iar pricinile mai mici se cercetau în fiecare sat de judele ales de locuitori care era însărcinat și cu strângerea dărilor. Cavalerii erau însă ținuți să plătească din acele venituri lefile slujitorilor și să întâmpine cheltuielile pentru hrana cailor și pentru ținerea Cetății în stare bună.

Sătenii, pe lângă dări, mai erau datori să facă cu schimbul de strajă, atât în lăuntru Cetății cât și pe dinafară, să lucreze un număr de zile pe

an la meremeturi și să îndeplinească oareși-care slujbe casnice.

Cavalerii nu erau puși sub ascultarea Voevodului Moldovei, dar erau datori să-i dea ajutor pentru păstrarea buneii liniști și pentru toate trebile Craiului, fiind însă ținut și Voevodul la aceleași îndatoriri către dânșii.

Cetatea era alcătuită, pe atunce, dintr'o clădire în patru muchii ceva mai lungă de cât lată, cu o curte la mijloc ; cu două rânduri pe toate laturile și avea, la fiecare colț, câte un turn pătrat cu trei rânduri ; podul mișcător și poarta se aflau în partea din spre răsărit. Rândurile de jos și de sus a părții despre miază-zi, care privește spre Ozana, slujeau de locuință Cavalerului Albrecht de Wolkenstein care era castelan al cetății. Celalt Cavaler locuia în încăperile din rândul de sus al laturii despre răsărit, iar în rândul de jos al acestei laturi se aflau cancelaria, locuința capelanului și sala de judecată. În rândul de sus al laturei despre apus erau capela și încăperi pentru oșteni, iar în rândul de jos închisoarea și un cerdac cu stâlpi în care se adăposteau caii în vreme de împresurare și unde, vara, în vreme liniștită, dormeau sătenii de strajă. În rândul de sus al laturii despre miază noapte erau mai multe odăi pentru oșteni, iar în cel de jos bucătăriile și mai multe hambare. Toate laturile coprindeau câte un singur șir de odăi, a căror uși dădeau într'o sală îngustă având în fiecare capăt câte o scară.

Lemnăria ușilor într'un singur canat și a fereștilor era de stejar ; podelile de jos și de sus, de brad. Toate fereștile aveau geamuri mici, rotunde, întrunite prin cercuri de plumb și zăbrele groase de fer. Laturea despre miazăzi, deasupra râpei, nu era apărată nici de șanțul nici de zidul ce înconjura celelalte laturi. În partea despre Cri-

văţ, între şanţ şi zid, se afla un loc slobod, sădit cu pomi, iar în colţul despre apus al acestei curţi, lipite de zid, erau grajdurile pentru cai şi pentru vite precum şi mai multe hambare.

Odaia din rândul de mijloc al turnului, care se afla între locuinţele celor doi Cavaleri, era încăperea în care se găzduiau străinii de seamă.

Această odaie avea o fereastră privind spre Ozana şi două uşi. Pe pereţi şi pe jos erau întinse scoarţe frumoase de lână ; un pat de stejar săpat, cu baldachinul răzămat pe patru stâlpi suciţi, un jilt mare ,trei scaune de stejar cu spetezele săpate şi o masă alcătuiau îmbrăcămintea ei.

Două săptămâni după întâmplările povestite mai sus, târziu după miezul nopţii, se găseau în acea odaie luminată de o făclie de ceară, împrejurul patului în care zăcea Ştefan Stroici cu capul legat şi cu pieptul înfăşat, patru inşi.

În genunchi, lângă capul patului, să afla Maria care, de când îl adusese la Cetate, nu părăsise pe rănit nici zi nici noapte ; lângă dânsa se ţinea în picioare credincioasa Hertha. De cealaltă parte a patului, cu mâna pe pulsul bolnavului, şedea un călugăr minorit cu părul şi barba albă, iar la picioarele patului, cu coatele răzămate pe el, sta un bărbat tânăr şi voinic, cu părul şi musteţile blonde, cu faţa deschisă şi plăcută, îmbrăcat în hainele strimte obişnuite în apusul Europei.

Rănitul avea ochii deschişi şi din buzele lui ieşeau cuvinte fără şir.

— Daţi de tot... Tătarii... Maria... nu vă lăsaţi.. iată Ungurul nemernic... izbânda va fi a noastră...

— Părinte Anselm, zise nemţeşte Maria spărită cătră călugăr, niciodată n'a aiurit ca astăzi, oare nu i se apropie sfârşitul ?

— Eu cred, fiica mea, răspunse liniştit călugă-

rul, că să apropie un sfârșit, dar deși nu mă pot încă rosti cu hotărîre, acest sfârșit este acel al bolii, iar nu acel de care te temi. Ori-cum, în cursul acestei nopți are să i se aleagă, ferbințeala asta cumplită și pulsul acesta nu mai pot ține mult. Dar să-i mai dăm să bea din leacul ce i l-am pregătit, nădăjduiesc că-l va mai liniști. Maria, cu cea mai mare îngrijire, ridică capul lui Ștefan cu o mână, îi descleștă dinții cu cealaltă, iar Hertha îi vârsă în gură câte-va linguriți din cuprinsul unei cești, apoi capul rănitului fu așezat din nou pe pernă. Buzele i se mișcă iar, dar pentru a alcătui cuvinte fără înțeles. După o clipă de liniște călugărul zise încet :

— Pulsul s'a mai domolit, a închis ochii și Maria uitându-se la Ștefan văzu că, într'adevăr, închisese ochii :

— S'ar părea că doarme, zise ea.

Călugărul făcu un semn cu capul apoi, după oareși-care așteptare lăsând mâna bolnavului să plecă și apropie urechea de gura lui :

— Doarme, zise el, aud cum trage sufletul ; pulsul este acuma aproape liniștit. Apoi sculându-să, zise Mariei.

— După cât mă pricep primejdia a trecut ; din somnul de acuma se va trezi răcorit și, cu o îngrijire bună, în câte-va săptămâni va fi pe picioare. Prin urmare, poți să mergi să te odihnești : trebue să fii zdrobită de oboseală căci de două săptămâni nu te-ai culcat. Cavalerul Ulrich și cu mine vom rămânea pe lângă rănit.

— Da, milostivă Doamnă, zise Cavalerul, mergi de te odihnește, căci mă tem să nu te îmbolnăvești și Dumneta de atâta oboseală. Poți să fii încredințată că Părintele Anselm și cu mine nu ne vom depărta de lângă bolnav.

— Nu răspunse Maria, nu mă voiui resimți

dacă nu voi dormi încă câteva ceasuri ; îndată ce va căpăta cunoștința vă făgăduiesc că mă voi retrage, dându-vă de știre : până atunci rămân și vă rog pe amândoi să mergeți să luați puțină odihnă.

Văzând că stăruințele lor ar fi zadarnice, părintele Anselm și cu cavalerul eșiră, iar Maria se așează pe scaunul părăsit de capelan făcu semn Herthei să șază pe perna pe care stătuse în genunchi și tinerile femei rămaseră singure lângă Ștefan care urma să doarmă liniștit.

Ceasurile treceau, fata învinsă de oboseală adormise și ea cu capul pe muchia patului, Maria însă rămăsese nemișcată cu ochii ațintiți asupra rănitului. De vre-o două ori îi pusese ușor dosul mânei pe obraz și văzuse cu bucurie că fierbânțelea ce până atunci crescuse neconținut din zi în zi, făcuse loc unei ușoare sudori. Era aproape de revărsatul zorilor când Ștefan făcu, deodată o mișcare și deschise ochii.

Maria se sculă de pe scaun și se plecă asupra lui. Zărindu-i fața, rănitul deschise ochii mari și făcu o încercare zadarnică pentru a se ridica în pat.

— Mario, zise el... visez !

Maria, galbenă ca ceara, nu răspunse.

— Mario, zise Ștefan cu glasul slab și încercându-se din nou să se ridice, Mario nu, nu visez... sunt treaz... răspunde-mi Mario... tu ești sau umbra ta ?

— Eu sunt, Ștefane, răspunse Maria speriată de mișcarea de care îl vedea coprins, eu sunt... Maria.

— Tu... Maria... logodnica mea... trăești... te-am găsit ? Unde mă aflu ? și făcând o încercare des-nădăjduită, izbuti să se ridice pe un cot dar numai pentru o clipă căci junghiurile care le simți

la corp și în coastă îl siliră să se lase iarăși pe spate.

— Da, Ștefane, da, zise Maria punându-i binișor mâna pe umăr pentru a-l liniști, eu sunt Maria, logodnica ta ; trăesc și tu te afli printre prieteni. Ai fost foarte bolnav, dar acum, cu voia lui Dumnezeu, ai să te faci bine, dar te rog, nu vorbi că ești încă slab și vorba te ostenește.

— Mario, urmă Ștefan și mâna lui căută mâna ei, Mario, te-am găsit, de acum nu te mai las.

— Ștefane, te rog, dacă... dacă mă mai iubești, nu mai vorbi, nu te mișca așa, că iar are să-ți fie rău.

— Te iubesc, o da, te iubesc, dar tu, tot mă iubești ? Dă-mi mâna.

Maria, ca să-l liniștească îi dădu mâna și simți cum degetele lui Ștefan se încercau să i-o strângă.

— Mario, tu tot mă iubești, nu-i așa. Răspunde, te rog, răspunde !

— Da, Ștefane, da, răspunse biata femeie care își pierdea cumpătul cu totul, dar liniștește-te, te rog.

— Spune-mi că mă iubești și că nu mă vei mai părăsi, zise el.

— Nu, nu te voi părăsi, dacă vei șede binișor și nu vei mai vorbi, altfel iau mâna mea din mâna ta și mă duc.

— O nu, nu te duce, se rugă rănitul cu glasul stins, lasă-mi mâna ; dar spune-mi încă odată că tu ești Maria, logodnica mea și nu umbra ta, nu o nălucă amăgitoare, spune-mi că mă iubești.

— Da, Ștefane, eu sunt Maria, eu, logodnica ta și te... te... te iubesc, zise Maria zăpăcită, dar te rog nu vorbi !

Rănitul ostenit de opintelile ce le făcuse tăcu,

numai degetele lui strânsesă mai tare mâna iubitei ; închise ochii și în curând adormi din nou.

Maria, atuncea, trezi pe Hertha care dormea dusă și o trimise să roage pe Părintele Anselm să vie ca s'o înlocuiască. Călugărul veni îndată însoțit de un tânăr îmbrăcat în haina obișnuită de ucenicii minoriților ordinului sfântului Francisc. Maria se apropie de Anselm și zise hotărâtă :

— Am să-ți spun lucruri de cea mai mare însemnătate, și care nu rabdă întârziere, te rog să mă urmezi în odaia mea ; fratele Ambrosie și cu Hertha vor sta cu bolnavul care doarme liniștit, și de va fi trebuință vor veni să ne deie de știre.

Călugărul se închină în tăcere, fără a părea prea mirat de cererea tinerii femei și, după ce spuse câteva cuvinte lui Ambrosie, ieși după dânsa. De oare-ce partea cea mai însemnată a convorbirii ce o avu Anselm cu soția castelanului de Neamțu se va cunoaște din cele ce au să urmeze, spre a nu mai obosi pe cetitor nu-i vom mai urma în odaia Mariei și vom începe iar șirul povestirii noastre la întoarcerea călugărului în odaia rănitului, aproape două ceasuri după ce eșise cu Maria.

— Doarme liniștit, răspunse Ambrosie la întrebarea ce-i puse Anselm.

— Semn bun, răspunse acesta, cred ca după somn răcorirea și cunoștința vor fi depline, iar în cât privește slăbiciunea, cu o căutare îngrijită și cu hrană bună, o vom învinge cu ușurință. Dar nu mai am nevoie de voi aice : Hertha du-te de ajută pe stăpână-ta să se desbrace și să se puie în patul în care o așteaptă de două săptămâni. Tu, Ambrosie, poți merge să-ți vezi de trebi. Spune Cavalerului Ulrich că departe de a avea nevoie de el, m'ar îndatori dacă, deocamdată, n'ar veni,

căci ceia ce trebuie mai presus de toate este liniște ; când voiui fi obosit îl voiui chema.

Anselm dar rămase singur cu Ștefan care-și urma somnul și era aproape de amiază când auzindu-l mișcând și întorcându-se la el, minoritul văzu că este treaz și că căuta pe cineva cu ochii. Zărind pe călugăr, rănitul întrebă :

— Unde mă aflu ?

— Te afli teafăr într'o casă de prieteni, răspunse Anselm care vorbea bine românește, și nădăjduiesc că acum ești afară de ori-ce primejdie. Mai aibi puținică răbdare și în curând te vei putea scula.

— Dar, zise Ștefan, mi s'a părut că lângă patul meu era astă noapte o femeie, care se numea Maria, visat-am sau nu ?

— Dacă vrei să vorbești de Maria soția Cavalerului Albrecht de Wolkenstein, castelanul acestei Cetăți, răspunse călugărul după oarecare îndoială, atunci nu ai visat căci de când te-a adus aici rănit și până astă dimineață, ea nu te-a părăsit nici zi nici noapte și faptul că ai scapat cu viața îl datorești mai ales îngrijirilor ei. Altă Marie nu s'a apropiat de patul în care zaci și nici nu este în Cetate.

— Iar voiui fi visat, zise Ștefan cu un lung suspin, dar, adăose el după o tăcere, capul este slab, sânt amețit și nu înțeleg, nu-mi aduc aminte cum am venit aici.

— Le vei afla toate la urmă, răspunse minoritul, dar acuma ești încă prea slab, vorba te slăbește și mai tare ; după două, trei zile le vei înțelege toate. Deocamdată voiui chema pe ucenicul meu ca să-mi ajute să-ți primenesc legăturile și pe urmă vom căuta să-ți dăm ceva mâncare pentru ca să începi a-ți câștiga iar puterile.

Rănila fură spălate și legate din nou cu ajuto-

rul lui Ambrosie și Ștefan luă cu o plăcere vădită o ceașcă de zamă și două degete de vin vechiu.

— Mă prind că ai mai vrea, zise Anselm zâmbind, dar pentru întâia oară ajunge. Mai spre seară ți se va mai aduce ; acumă închide ochii și caută să dormi.

Ștefan era atât de slab în cât nici nu încercă să mai scoată un cuvânt ; închise ochii și adormi îndată.

Rămase în aceeași stare două zile și două nopți ; se trezea numai pentru a-și vedea legăturile primenite și pentru a mânca. Părintele Anselm, Cavalerul Ulrich și Ambrosie, îl păzeau pe rând.

În dimineața zilei a treia să întărise bine și înfăptoșarea rănilor era cât se poate de mulțamitoare ; mânca cu poftă și goli cu totul paharul de vin ce i se adusese.

— Bun vraciu mai este tinerețea, zise Părintele Anselm care-l privea cu plăcere. Mulțamește lui Dumnezeu, fiule, pentru firea puternică cu care te-a înzestrat ; mulți răniți căutat-am în viața mea, dar nu-mi aduc aminte să fi văzut vre unul în stare mai desnădăjduită decât aceia în care te aflai când te-au adus aice.

— Mulțamesc lui Dumnezeu dar mulțamesc și celor care m'au căutat atât de bine, răspunse Ștefan. El acumă prinsese puteri și-și aducea bine aminte de întâmplările în urma cărora fusese rănit. Dar, adaoase el, aveam cu mine o slugă credincioasă la care țin foarte mult, trebuie să cred că a fost mai puțin norocoasă decât mine căci altfel aş fi văzut-o până acumă.

— Sluga îți trăiește, răspunse Anselm, dar și el este în pat cu brațul drept frânt ; viața nu-i este de loc în primejdie și cred chiar că brațul i se va îndrepta cu totul, dar la vrâsta lui firea nu mai lucrează ca în tinerețe, și vor trece câte-va săp-

tămâni dacă nu câteva luni până ce va putea să-l întrebuințeze.

— Dar acuma, spune-mi, te rog, Părinte, ce s'a întâmplat după ce am căzut rănit și cum s'a isprăvit lupta.

Părintele povesti atunci, spre marea mirare a lui Ștefan, nimicirea oștenilor nemți, răpirea Mariei de către Ianoș, întâlnirea lor cu Păunașul Codrilor, învingerea lui Ianoș și aducerea răniților la Cetate.

XIII

In care Ștefan Stroici află lucruri de seamă pentru el.

După ce puse mai multe întrebări asupra Păunașului Codrilor, Ștefan zise de odată :

— Mi s'a zis de către un oștean de aicea, în dimineața zilei în care am fost rănit, că soția cavalerului de Wolkenstein este Româncă. In vremea războiului cu Tătarii, acum patru ani, am avut prilej să cunosc pe cei mai mulți din knejii de aicea. A cui fată este ea oare ?

— Destul ai vorbit pentru astăzi, fiule, zise Anselm fără a răspunde acestei întrebări. Acuma este vreme să dormi.

Tomai atunci intră și Cavalerul Ulrich în odaie și călugărul, sculându-se, îi zise :

— Bolnavul nostru merge răpede spre bine dar s'a făcut din cale-afară vorbăreț. Numai decât trebuie să doarmă acuma. De aceia, fii-bun, Domnule Cavaler, de nu te lua în vorbă cu el, iar dacă ar vrea numai de cât să vorbească, să nu răspunzi la întrebările lui.

— Fii pe pace, Părinte, răspunse Cavalerul râzând, sunt oștean și știu să împlinesc orbește poroncile celor mai mari.

Părintele ieși iar Ștefan, vrând nevrând, fu silit să tacă și, de urât, s'adoarmă. Trecură alte două zile în timpul cărora puterile rănitului crescură văzând cu ochii, rana de la cap era aproape tămăduită, iar starea acelei de la coastă se îmbunătățise mult. Părintele Anselm, după ce îi legă rănila, spuse lui Ambrosie să iasă, se așează pe scaun lângă pat și începu să vorbească cu glasul lui încet și blând :

— Mare este mulțămirea mea, fiule, că te văd în sfârșit ieșit din ori-ce primejdie și îndreptându-te răpede spre o însănătoșire deplină. Cred că aș face rău dacă aș mai întârzia să-ți împărtășesc niște vești ce știu că au să-ți tulbure rău atât inima cât și mintea. Datoria mea de preot și de prieten al casei în care ne aflăm este să vorbesc; n'am făcut-o până acum căci, în slăbiciunea în care te aflai, orice sguduire ți-ar fi putut primejdui zilele, dar astăzi, când ți-ai recâștigat puterile în mare parte, nu mai pot tăcea căci aș pune în primejdie numele, liniștea, și viitorul unei ființi ce trebuie să ne fie scumpă la amândoi.

Ștefan se uita la el cu mirare.

În noaptea în care ți-ai recâștigat cunoștința n'ai visat...

— O, Doamne — strigă Ștefan, Maria trăiește !

— Da, zise călugărul, Maria trăește...

— Oh ! zise Ștefan, de ce m'ai amăgit ? O asemenea veste mi-ar fi grăbit îndreptarea !

— Știam, răspunse domol minoritul, că vestea cum că acea pe care n'ai încetat s'o iubești trăiește ,ar face mult pentru a-ți grăbi îndreptarea, dar mă temeam că întregirea acestei vești să nu te dee din nou pradă fierbințelei și aiurării. Nu

te-am amăgit, căci Maria pe care ai plâns-o până astăzi ca moartă este Maria soția Cavalerului Albrecht de...

— Dumnezeule, strigă Ștefan, am găsit-o numai pentru a o pierde încă odată !

— Întâlnirea voastră este fără îndoială o nenorocire, urmă Anselm, căci are să redeștepte, poate mai vie, durerea de odinioară, făcându-te să înduri pentru a doua oară chinurile ce fusese alinate de vreme.

— Dar ea, cum de și-a călcat jurămintele către mine, cum de m'a uitat și s'a învoit să fie a altuia ?

— O, nu-ți face păcat învinovățind-o, nu știi cât a suferit și prin câte a trecut !

— Dar mi-a jurat că nici o dată nu va fi a altuia, este o femeie fără credință !

— Nu știi cum o nedreptățești prin aceste bănueli. Te rog, aibi puțină răbdare și lasă-mă să te pun în cunoștința împrejurărilor care au silit-o să iee pe Cavalerul Albrecht de soț.

Văzând că Ștefan, amețit de această știre cumplită tăcea, călugărul urmă :

— Ți-aduci aminte că te aflai la tatăl Marii, la kneazul Orsat, la Orsătești pe Tutova, când se auzi că Tătarii au năvălit în Țara Leșască și că de acolo se îndreaptă spre Țara Ungurească. Ți-ai părăsit pe loc logodnica, schimbând cu dânsa jurămintele de veșnică credință și iubire și te-ai întors în grabă, ajungând în Maramureș odată cu păgânii, luând parte la luptele ce s'au dat împotriva lor și în care au fost învinși. I-ai urmărit cu oastea Voevodului Laț peste munți și ai luat parte la bătălia hotărâtoare ce s'a dat pe malurile Siretului. Păgânii au fost zdrobiți cu desăvârșire dar Dumneta ai fost lăsat greu rănit, ca mort, pe câmpul de bătălie. Tătarii învinși s'au

împărțit în mai multe drâmbe, unii apucând în sus, alții în jos pe Siret și Bârlad, pustiind tot în calea lor.

În oastea Voevodului era și cavalerul Albrecht de Wolkenstein, castelanul acestei Cetăți cu câțiva oșteni nemți și cu oameni de strinsură din satele închinăte. El, îndată după bătălie, se puse cu vre-o cincizeci de călăreți în urmărirea dușmanilor, pe Bârlad. Era de mult prieten cu tatăl Mariei și când, seara, ajunse la porțile Bârladului, auzi că o parte din Tătari apucase pe Tutova, în sus. Cuprins de o presimțire rea, cu toată oboseala oamenilor și a cailor, se puse iar pe urma lor. Satele de a lungul văii erau arse și o mulțime de trupuri slujite de a nenorociților locuitori zăceau pe drumuri.

În revărsatul zorilor era în Orsătești și, pe locul unde fusese satul, găsea niște grămezi de dărămături aprinse, casa kneazului în flăcări, trupul lui și acele ale slugilor împrăștiute prin curte. Un om scăpat prin minune de urgia păgânilor, văzând oșteni creștini, ieși din ascunzătoare și povesti cum Tătarii năvălise fără de veste în ziua din urmă, după căderea nopții, măcelărise bărbați, femei și copii, dând pe urmă foc satului. Kneazul care abia avusese vreme să se închidă în casă, încercase în zadar să se apere; Tătarii pătrunsese în intru, ucisese pe kneaz și pe slugile ce-l înconjurau și răpise pe frumoasa sa fiică Maria. După desăvârșirea acestei lucrări de nimicire trecuseră, peste dealuri, în valea Similei. Albrecht, după o scurtă odihnă, se puse iar în urmărirea lor, străbătu valea Similei până la gura ei, trecu apa Bârladului și-i urmări în valea Kinezei; tocmai peste Prut îi ajunse. Păgânii, mai mulți decât creștinii, se pregătiră de luptă dar Cavalerul, văzând micul număr al tovarășilor săi,

se opri pe loc și trimise Tătarilor pe unul de ai lor care rătăcise și fusese prins de creștini, cu însărcinare să ducă vorbă precum că el nu are de gând să-i supere dacă ei primesc să înapoieze teafără, pe fata kneazului Orsat în schimbul unei răscumpărări bănești. Tătarul se întoarse cu răspuns din partea mârzacului că fata, fiind de o frumusețe minunată, este menită să fie dusă hanului, dar dacă Cavalerul primește să-i numere o mie de zloți, el este gata să i-o lese. Cavalerul fu silit să consimtă și se hotărî ca Tătarii să ducă pe Maria dincolo de Nistru și acolo să aștepte cu dânsa opt zile sosirea banilor. Un oștean credincios al lui Albrecht fu trimis să însoțească fata spre a o păzi de ori-ce necuviință, iar Tătarii, din partea lor, trimiseră creștinilor ca zălog pe fratele mârzacului și Cavalerul se întoarse îndată la Bârlad. Cinstea lui era bine cunoscută de târgoveți, dar numai cu greu izbuti să adune banii și, pornind din nou, ajunse la Nistru unde Tătarii primiră banii și predară în mâinile lui, numaidecât, pe Maria, teafără, dar adânc zdruncinată atât de oboseală cât și de întâmplările grozave la care fusese față.

Albrecht o duse la Bârlad în casa unui negustor prieten lui și, acolo biata fată fu înștiințată de oameni care te cunoșteau și se întorceau de la război că ai căzut pe câmpul de bătaie și că au văzut cu ochii cum te duceau la groapă.

— Și numai prin minune n'am fost îngropat, întrerupse Ștefan. Numărul morților era atât de mare în cât nu se mai dovedea cu săpatul gropilor și nevenindu-mi încă rândul, vărul meu Bogdan puse vracii să-mi mai cerceteze trupul iar aceștia mai găsiră încă semne de viață în mine.

— Aceste se întâmplară, pe semne, după plecarea Bârlădenilor, așa că ei aduseră Mariei numai

știrea despre moartea Dumitale, urmă călugărul. Pe când biata fată, care acuma pierduse tot ce-i era drag pe lume, se lupta cu jalea-i cumplită, Cavalerul Albrecht se îngrijea ca cuvântul ce-l dăduse negustorilor să fie ținut. Satul Orsătești fiind pustiit de oameni, turmele kneazului fiind pierite și casa lui arsă, nu-i mai rămânea Mariei nici o avere, el trebuia acuma să despăgubească pe negustorii care îl împrumutase cu banii răscumpărării din mijloacele lui și era departe de a fi om bogat. S'întoarse aici lăsând pe Maria în sama negustorului la care să afla, strinse puțini bani ce putu să-i adune și trimise cărți fraților lui, în țara nemțească, cerându-le să vândă micile ocini ce le avea acolo și să-i trimită de sârg prețul ce-l vor putea dobândi. Când, după cinci luni de așteptare, credinciosul trimis cu cărțile se întoarse, îi aduse de abia cinci sute de zloți căci numai atâta se putuse prinde pe ocini. Cavalerul se duse la Bârlad și plăti șase sute de zloți din datorie. iar patru sute se tocmi să-i plătească în patru ani, din veniturile lui de castelan al Cetății noastre.

Dar negustorul la care se afla Maria și soția lui murise și fata era amenințată să rămâie pe drumuri căci neamuri nu avea. Atunci Cavalerul, atât pentru a-i putea da un adăpost teafăr și cins-teș cât și împins de simțirile deșteptate într'însul de frumusețea și de bunătatea Mariei, o rugă să-l primească de soț. Ce era să facă biata fată? Era singură în lume, fără părinți, fără avere și te știa mort. Știa că Albrecht își jertfise tot avu-tul și se osândise la mai mulți ani de lipsă pen-tru a o mântui de soarta cumplită ce i se pregătea. Avea acuma prilej să răsplătească binele ce i să făcuse jertfindu-și, la rândul ei, frumusețea și tinerețile pentru a mângâia și a lumina bătrâne-țile binefăcătorului ei. După ce îl puse în deplină

cunoștință a logodnei și a iubirii voastre nevinovate, primi să-i fie soție, cerându-i numai să n'osilească să se lepede de legea în care se născuse. Trei ani au trecut acuma de când bătrânul meu prieten și-a adus tânăra nevastă în această cetate și de atunci nici cel mai mic nour n'a venit să tulbure cerul senin al căsniciei lor. Ea, înțelegând și prețuind mărinimia și simțirile alese ce deosebesc pe soțul ei, își devărsă la rândul ei comorile sufletului pentru a-i înveseli și a-i înfrumuseța viața. Și, pe lângă dânsul, noi toți câți trăim împrejurii-i, tot poporul care locuiește pe această vale, toți acei ce o cunosc, se încălzesc la razele acestei bunătăți. Nu este pe împrejur durere care să nu o aline, fericire la care să nu fi luat parte. Deși mijloacele lor sunt din cele mai restrimite, ea găsește chip să vie în ajutorul tuturor nevoieșilor și totdeauna e senină și voioasă. Pentru Albrecht orice dorință a ei este o poroncă, ori ce zice sau face este sfânt, dar ea nu știe ce este o toană femeiască și când cere, cere numai pentru alții.

Imi pare rău că sânt silit să-ți măresc durerea arătându-ți ce ai pierdut într'însa, dar împlinesc acuma o datorie sfântă care cere să nu te cruț. Deși, fiind preot de altă lege, nu-i sânt duhovnic, ea a văzut în mine, de la început, un prieten și nu mi-a ascuns nimic din cugetele ei curate. Știu deci cât de mare și cât de curată a fost iubirea voastră; nemărginit de mare a fost durerea Marei când a aflat că te pierduse și numai cu încetul, vremea, acel vraciu al tuturor durerilor, a putut s'o aline și s'o amortească, rămânându-i o amintire tot odată jalnică și dulce. Te las să judeci ce cumplită sguduitură a primit biata Maria când, de odată, prin fereastra odăiei în care să afla, te-a zărit urcându-te pe prispa crâșmei

unde întâmplarea a voit ca amândoi să faceți popas. Acuma vei înțelege atât leșinul de care a fost cuprinsă cât și pricina pentru care nu a primit însoțirea Dumitale. Când te-a adus aice, mi-a spus îndată tot și, cu toate că o rugasem să se ție de-o parte, ea știind că nici-o-dată îngrijirea ce o pot da unui bolnav niște bărbați nu poate înlocui pe acea a unei femei, mai cu seamă în starea de primejdie în care te aflai, te-a căutat zi și noapte : trebuie să mărturisesc că datorești viața acestei îngrijiri neadormite. Când, recâștigându-ți simțirile, ai cunoscut-o, ea îndată ce te-a văzut adormit și liniștit, m'a chemat și mi-a cerut s'o sfătuesc și să-i arăt purtarea ce de acum trebuia s'o aibă față de Dumneta. În urma sfaturilor mele, și văzându-te afară de orice primejdie, s'a hoărât ca, deocamdată, să nu ți se mai arăte, însărcinându-mă pe mine să te pun în cunoștința durerosului adevăr îndată ce nu va mai fi de temut ca starea să ți să înrăutățească în urma unei asemenea vești.

— Și n'am s'o mai pot vedea nici odată ? întrebă Ștefan desnădăjduit.

— Ba, ai s'o vezi, răspunse Anselm, căci rănilile te vor mai ține la noi încă șase săptămâni cel puțin, și s'ar da loc la bănueli nedrepte dacă stăpâna casei ar sta atâta vreme la o parte fără a vedea pe un Cavaler ce-i este oaspe în urma rănilor primite în apărarea ei. Dacă, de câteva zile, nu s'a mai arătat, pricina este că am crezut de cuviință ca, înainte s'o vezi, să fii pus în cunoștința faptelor îndeplinite. Mă temeam că dacă ai recunoaște-o fiind și alții de față, să nu se poată da un înțeles rău cuvintelor nesocotite ce ți-ar fi putut eși din gură și să nu sufere mai pe urmă numele ei.

— Și când putea-voi s'o văd ? întrebă Ștefan cu nerăbdare.

— În toate zilele, răspunse Anselm, dar, adăose el, uitându-se drept la dânsul, numai față cu alții. Inseamnă-ți bine că nu mai trebuie s'o privești altfel de cât ca pe o prietenă, ca pe o rudă. Nu hrăni vre-o nădejde vinovată, Maria este hotărâtă să-și păstreze credința către soț.

Sânt incredințat că avem în fața noastră un Cavaler plin de cinste și că nu te vei încerca s'o întorci de la calea datoriei ; încercarea ar fi zadarnică și ar putea numai să tulbure liniștea viitorului ei. Dacă o iubești cum se cuvine să fie iubită, trebuie ca cinstea ei și bunul ei nume să-ți fie mai scumpe decât orice în lume.

— Dar ei, întrebă Ștefan, nu i-a mai rămas nimic din dragostea ce a avut-o odată pentru mine ?

— Ea, înainte de toate este roaba datoriei, răspunse călugărul, și datoria poroncindu-i să nu cunoască altă dragoste de cât aceea a soțului, știu bine că va izgoni din inima ei, fără milă, orice altă simțire. Te rog, dacă ții la numele ei, să nu scăpi nici un cuvânt ce ar putea să dea a înțelege altora că o cunoști de mai de mult. Dar văd că ești foarte tulburat și că-ți trebuie acum odihnă numai de cât. Te las să te liniștești și voi trimite pe Ambrosie ca să stea cu Dumneta, și cu aceste cuvinte, Anselm ieși, lăsând pe Ștefan în prada unui iad întreg de chinuri.

A doua zi, după amiază, Cavalerul Ulrich se afla la bolnav și pentru a-l scoate din mâhnirea în care îl vedea cufundat, îi povestea niște fapte războinice, când Anselm se arătă la ușă și zise lui Ștefan :

— Stăpâna noastră, care te-a căutat cu atâta îngrijire pe când erai fără cunoștință, dorește să

se încredințeze prin sine de calea ce-ai făcut-o spre bine și să-ți arăte recunoștința ei pentru vitejia cu care ai apărât-o.

Și călugărul dându-se la o parte, Maria intră în odaie.

Era albă ca varul și cuprinsă de un tremur ce abia îl putea stăpâni, dar frumuseța îi era uimitoare.

Nici naltă, nici mică, era de o făptură fără greș de la creștet până la picioarele mici și înguste. Părul bogat era auriu, ochii negri, mari, luminoși și plini de bunătate, genele lungi și sprincenele bogate, negre și ele, sub o frunte albă și senină; nasul era drept, gura mică. Purta o rochie de lână albă, cu corsajul lung și cu mânecile largi între umăr și cot, strânse pe braț de la cot în jos; împrejurul mijlocului mlădios purta un colan de fir. Înaintă încet înspre patul lui Ștefan care se schimbă și el la față și o privea înmărmurit.

— Imi pare bine că văd pe apărătorul meu apropiindu-se răpede de însănătoșire, zise ea nemțește, și glasul-i cam surd tremura. Pot în sfârșit să-i aduc mulțămirile mele pentru cavalerasca lui purtare, și întinse mâna lui Ștefan.

Dar Ștefan era atât de tulburat, în cât numai după o bucată de vreme se gândi să iee mâna întinsă și să o sărute fără a putea scoate nici un cuvânt. Maria se așeză pe un scaun lângă patul bolnavului: ar fi vrut să vorbească dar cuvintele nu-i ieșeau din gură. Ștefan, în sfârșit, își reveni în fire.

— Mie mi să cade, milostivă Doamnă, zise el, să-ți mulțănesc pentru îngrijirea cu care m'ai căutat și căreia, o știu de la Părintele Anselm, îi dătoresc viața; eu trebuie să-ți rămân vecinic recunoscător.

Vorbele lor urmară, mărginindu-se de o parte

și de alta la cuvinte de curtenie, dar cât de departe erau mințile vorbitorilor de vorbele rostite de buzele lor ! Ele călătoreau departe, spre un colnic de deal la fundul Tutovei, unde doi tineri nepăsători schimbau odinioară, sub umbra unui ștejar bătrân, jurăminte de vecinică iubire și nevinovate desmierdări !

După un ceas, Maria se sculă și luându-și ziuă bună de la Ștefan, ieși din odaie vestindu-l că de acum înainte va veni să-l vadă în fie care zi.

Se ținu de cuvânt, în fie-care zi după amiazi venea în odaia lui pe când se aflau într'însa Cavalerul Ulrich și Părintele Anselm, își lua loc lângă patul rănitului dar vorbele ce le schimbau erau aproape aceleași, curtene dar reci. Și Ștefan se întreba adesea dacă bucuria de a o vedea și de a privi fața ei dulce și frumoasă, nu era covârșită de mâhnirea pricinuită de asemănarea ce o făcea între amintirile de odinioară cu desnădăjduirea de azi.

Cavalerul Ulrich și Părintele Anselm își dădeau toată silința ca să scurteze pentru rănit lungimea zilei. Anselm, mai ales, izbutea adesea să depărteze gândurile care-l chinuiau, povestindu-i în tâmplările vieții sale. Ștefan și cu Ulrich ascultau ceasuri întregi, luptele la care luase parte și călătoriile ce le făcuse în țări depărtate căci, în tinerețe, călugărul, urmașul unui neam mare din Saxonia, fusese un cavaler frumos și vestit prin vitejie, și părăsise lumea în urma unei dragoste nenorocite.

XIV

**Maria este hotărîtă să rămâie credincioasă
soțului ei**

Ștefan, într'o dimineață, avu bucuria să vadă pe Anton intrând în odaia lui. Bătrânul oștean, destul de uscăcios din firea lui, rămăsese acum numai cu pielea și cu ciolanele ; el purta brațul într'o legătură atârnată de gât.

Mare-i fu bucuria când își văzu stăpânul atât de aproape de însănătoșire. Incepu îndată să-i povestească toate câte le auzise despre Păunașul Codrilor atât la oștenii Cetății cât și de la țărani care veneau la strajă.

Deodată, Ștefan se bătu pe frunte și, sculându-se în pat, zise cu glasul schimbat.

— Dă-mi repede hainele.

Anton, crezând că Ștefan voiește să se scoale începu să-l sfătuiască să șadă liniștit fiind încă prea slab pentru a ieși din pat.

— Adu-mi numai decât hainele și nu mai pierde vorbele în zadar, îi strigă cu mânie Ștefan foarte mișcat, nu vreau să mă scol, dar îmi trebuesc hainele numai decât : aleargă și le cere.

Bietul Anton, văzând că ele nu sunt în odaie, ieși pe cât de iute îl ierta slăbiciunea și se întoarse în curând urmat de o slugă care aducea în brațe hainele pătate de sânge scoase de pe rănit la sosirea lui în Cetate. Ștefan puse îndată mâna pe dolman și, întorcându-l pe fața din întru, începu să pipăie căptușala din partea stângă a pieptului, dar în zadar : căptușala era tăiată în mai multe locuri și într'însa nu se afla nimic.

— Antoane, zise Ștefan și desnădăjduirea era întipărită pe fața lui, îmi lipsesc niște cărți al căror coprints poate fi primejdios pentru o lume întreagă ; ele mi-au fost încredințate de vărul meu, Bogdan de la Cuhnia, spre a le aduce unor prieteni de ai săi aice ! Știi că la pornirea noastră le-ai cusut în căptușala dolmanului și acuma le-am căutat și ele nu mai sunt acolo. Cerce-tează dacă nu cumva le-a găsit cineva când m'au adus aice, dar fără a spune ce sunt și de unde sunt.

Anton ieși iar și, după ce zăbăvi cât-va se întoarse cu Părintele Anselm și cu Cavalerul Ulrich care-i spuseră că cărțile nu sunt nicăiure și că își aduc bine aminte că, când au desbrăcat pe Ștefan pentru a-l pune în pat, căptușala dolmanului era ruptă, căci ei căutase cu de amănuntul toate hainele lui pentru a găsi și a pune la o parte lucrurile de preț ce s'ar găsi în ele. În haine nu se aflase nimic, dar oșteanul care fusese găsit zăcând sub cal primise de la tovarășii Păunașului Codrilor împreună cu toate lucrurile Nemților, și o pungă de piele, cu bani, pe care era cusută stema Cavalerului român luate toate de la Ungurii lui Ianoș.

— Se vede, adaose minoritul, că hoții după ce au ucis pe oșteni, v'au căutat pe toți și dând de cărțile cusute în căptușala hainei ce o purtai, le-au scos crezând că poate ar fi lucruri de preț apoi, văzând că sunt niște hârtii ce nu le pot fi de nici un folos, le-au lepădat în codru.

Ștefan era foarte supărat de pierderea cărților ; căci pe lângă că ele cuprindeau lucruri de cea mai mare greutate, ce-i erau cunoscute numai în parte, ele mai alcătuiau și puterile lui pe lângă prietenii lui Bogdan în Moldova.

Apoi, deși împărtășea credința lui Anselm în

cât privea soarta lor, totuși se temea ca ele, prin o întâmplare oareși care, să nu fi căzut în mâinile lui Sas sau în acele ale oamenilor lui și știa cât de primejdios era cuprinsul lor. Ii trebuiau acum alte cărți, dar nu știa prin cine să deie de veste lui Bogdan căci Anton nu putea să încalce încă vreme îndelungată și nu era chip să ceară Cavalerului Ulrich vre-un credincios spre a-l trimite la Cuhnia căci, pe de o parte se temea să nu deștepte astfel bănuieli, iar pe de alta, Cavalerii de la Neamțu fiind oamenii Craiului unguresc îi venea greu să-i facă pe dânșii, după ce ei îl primise în casă și-l îngrijise, să lucreze pe neștiute împotriva datoriei lor. La urma urmelor, văzu că o singură cale îi este deschisă: ca îndată ce se va îndrepta, să se întoarcă singur la Cuhnia spre a pune pe Bogdan în cunoștința celor întâmplare și a lua de la el alt rând de cărți.

De Paști, Ștefan, care se sculase din pat de câteva zile, fu în sfârșit în stare să iasă din odaie și să iee parte la masă împreună cu Maria, cu Cavalerul Ulrich și cu Părintele Anselm.

Prilejurile de a se găsi împreună cu Maria deveniră mai dese, dar ea nu ieșea de loc din răceala ce i-o arătase la întâia lor întâlnire, ferindu-se mai ales de a rămânea singură cu el. Ștefan simțea că dragostea lui pentru ea crește din zi în zi și purtarea Mariei către el, în loc de a-l liniști și de a-l răci îi stârnea patima mai tare. Puterile i se întorseseră acum cu totul, rănile îi erau tămăduite, vedea apropiindu-se răpede ceasul plecării și nu vroia să părăsească Cetatea fără a fi vorbit cu Maria singură. Căuta prilejul fără a-l găsi când, într-o seară, aflându-se cu toții la masă, Părintele Anselm și cu Cavalerul Ulrich fură înștiințați că ajutorul vlădicăi catolic de Mil-

cov, de care atârnavă toate parohiile din Moldova, se afla în Piatra și, în urma unor întâmplări neprevăzute, neputând veni la Cetate unde era așteptat, îi ruga să se răpadă cât mai curând la el, având a se întreține cu ei despre trebi grabnice. Părintele și cu Cavalerul porniră de sârg spre marea bucurie a lui Ștefan care înțelese că se iveau în sfârșit prilejul căutat de el atâta vreme. La plecarea călătorilor, se afla în curtea din lăuntru a Cetății împreună cu Maria venită acolo spre a-și lua ziua bună dela ei. Când ea voi să se întoarcă în spre casă, Ștefan, închinându-se, îi zise în nemțește în auzul tutulor oștenilor ce erau de față.

— Înaintea mesei spuneai, milostivă Doamnă, că ai suferit de căldura zilei de astăzi și că, pentru a te răcori vrei să petreci câteva ceasuri afară, sub copacii de lângă poarta Cetății. Ți-aș părea oare prea îndrăzneț dacă te-aș ruga să-mi dai voie să te însoțesc ?

Maria rămase o clipă nehotărîtă și Ștefan înțelese că căuta un cuvânt pentru a nu se afla singură cu el dar, la urmă, se vede că se răsgândi, căci zise :

— Cu plăcere, Domnule Cavaler, Hertha adu-mi mantelul și vină și tu.

Ștefan, pricepând că ea voiește ca Hertha să-i însoțească, își mușcă buzele și amândoi, ieșind pe poartă, trecură peste podul mișcător și se îndreptară spre un brad uriaș aflat la jumătate de cale între pod și zidul înconjurător, împrejurul căruia era o laviță pe care se așezară. Crengile bradului se lăsau în jos împrejurul laviței ascunzându-i vederii oștenilor care stăteau în poartă, soarele asfințise și noaptea cădea răpede.

Întâmplarea veni în ajutorul lui Ștefan căci,

Hertha zăbăvind în casă, el se folosi de această împrejurare, pentru a zice Mariei :

— Mario, de când am aflat că tu mai ești pe lume, mintea și inima mi-au fost stăpânite de un singur gând, de o singură dorință : să rămân singur cu tine numai un ceas ca să-ți pot zice cel puțin o parte din câte fierb în mine. Mario, dacă într'adevăr m'ai iubit o dată, îndură-te de mine, îndură-te de iadul de care am parte și hărăzești-mi acuma un singur ceas. Nu ai pentru ce să te ferești de mine ; iată fata vine, te rog, trimite-o înapoi.

Fără a-i răspunde, Maria zise liniștit Herthei care se apropia de ei :

— Uitasem că n'ai șezut la masă, du-te de mănâncă.

După ce fata se depărtă, Maria ridică ochii ei cei limpezi spre Ștefan, și zise cu glasul ei cam surd dar dulce și plin de un farmec nespus pentru el :

— Sunt gata să te ascult.

— Crud a fost ceasul în care, de abia îndreptat de rănilile ce le promisem, fui zdrobit de veste cumplită că ai fost răpită de Tătari și de multe ori, blestemat-am soarta care a hotărât să scap ca prin minune de moarte, numai pentru a auzi îngrozitorul sfârșit al visurilor mele de fericire. Fuseși întâia, singura mea dragoste, toate visurile mele de viitor falnic și strălucit, de nemărginită fericire casnică, erau legate de tine, nu-mi închipuiam viața fără de tine. Și când toate greutățile erau învinse, când nimic nu mă mai despărțea de tine, aud că o soartă mai cumplită de cât moartea te-a smuls din viața mea. Știrea mi se dăduse cu amănunțimi de oameni vrednici de încredere și rănilile mă ținuse pe coastă vreme prea îndelungată pentru ca să fi putut nă-

dăjdui că scăparea ta este încă cu putință. De nespus au fost chinurile ce le-am îndurat, atunce, când ziua și noaptea îmi închipuiam suferințele tale în mijlocul păgânilor sălbătici, când, o Doamne, te vedeam în vis pângărită de dânșii !

Vremea, cu încetul, depărtă acele vedenii înfiorătoare însă fără a-mi alina durerea, fără a-mi stinge dorul. Dar se vede că măsura suferințelor ce mi-au fost ursite era încă departe de a fi plină, căci acum, când pentru a doua oară m'am trezit în urma unei lupte între viață și moarte, primesc o nouă și cumplită lovitură, aflu că ai scăpat de pângărirea păgânilor dar... că ești soția altuia. Și acuma am ajuns să blastăm soarta care n'a vrut ca fierul ce m'a lovit să intre mai adânc pentru ca să cad mort la picioarele tale.

— Nu blăstăma, zise Maria spărietă de patima și de desnădăjduirea cu care Ștefan vorbise, nu blăstăma ! Voința cerească hotărăște fie-căruia din noi măsura bucuriilor și a durerilor de care trebuie să aibă parte pe pământ, iar, noi, putem numai să ne închinăm înaintea ei și să-i cerem să ne deie puterea trebuitoare pentru a purta cu vrednicie povara lor. Crezi, poate, că durerea mea o fost mică când, abia scăpată de o soartă înfiorătoare, după ce-mi văzusem părintele măcelărit sub ochii mei, am primit vestea grozavă că tu nu mai ești și că sânt lipsită de cel de pe urmă sprijin ce-mi rămânea pe pământ, pe care întemeiasem, în visurile tinereții, fericirea întregii mele vieți ? Crezi că inima nu mi s'o rupt când m'am hotărât să fiu soția altuia ? Crezi că durerea și dorul meu se strânsese când, de odată, te-am văzut înaintea ochilor mei, în dimineața zilei în care ai fost rănit ? Crezi că de atunci am mai avut o clipă de liniște și că mici sunt durerile care-mi sfâșie inima ?

— Mario, strigă Ștefan, luând mâna ei în mâna lui și strângând-o cu putere, te aud și nu-mi vine să cred cuvintele tale, Mario, înțeles-am oare bine? Tu tot mă iubești?

— Da, zise Maria cu hotărâre, da, Ștefane, te iubesc; iubirea care ai deșteptat-o în mine va pieri numai atunci când voiu pieri și eu.

— O Doamne, zise Ștefan, de acuma uitat-am toate durerile și toate chinurile; visurile de odinioară sunt aproape de împlinire! Mario, mai zi-mi încă odată că nu mă înșel, că în adevăr mă iubești, că mă vei iubi tot-deauna, și ducând mâna albă și gingașă a iubitei la buze, o acoperi cu sărutări fierbînți.

— Da, te iubesc, zise Maria, încercându-se în zadar să-și tragă mâna înapoi, și te voiu iubi tot deauna, dar nu da cuvintelor mele un înțeles ce nu-l pot avea, te iubesc dar sunt legături care ne despart pe vecie.

— Și ar fi oare cu putință un asemenea lucru? strigă Ștefan. S'ar putea oare ca două ființe care se iubesc cum ne iubim să-și vadă zdrobită toată fericirea, toată viața, din pricină că, în urma unor vești amăgitoare, crezând că nu mai sânt, te-ai legat cătră altul pe care nu-l iubeai? Dar oare care legătură este mai tare, acea către soțul tău, făcută când erai prada unei amăgiri și silită de împrejurări sau cea dintâi, cătră mine, făcută după îndemnul inimii pe când nimic nu-ți silea voința și nici o amăgire nu-ți rățăcea mintea? Uitat-ai oare jurământul ce mi l-ai făcut acum patru ani, într-o noapte de primă-vară, senină ca și asta, că vei fi a mea pentru viața întreagă și îți aduci numai aminte de acel ce ți s'a stors într'un ceas de amăgire?

Maria întoarse spre dânsul fața-i acoperită de lacrimi și zise:

— Mi-am călcat jurământul cătră tine din pricina împrejurărilor cumplite ce-ți sunt cunoscute. Incredințată că nu mai trăiești, m'am legat cătră altul și preoți de amândouă credințele au cerut binecuvântarea dumnezeiască pentru această legătură. Ori-cât de mari ar fi chinurile ce aş avea să le îndur de acum înainte, oricât de mare este iubirea ce o am către tine, voi păstra neatinsă credința jurată soțului meu.

— Dar de ce să jertfești fericirea întregii tale vieți când chiar legea noastră nu oprește desfacerea unei căsătorii nenorocite. De acum înainte, nimic nu ne mai poate despărți !

— Ne despărțește pentru totdeauna faptul că sunt soția altuia. Albrecht pentru a mă scoate din robia Tătarilor și-o jertfit averea întreagă : această jertfă o făcut-o atuncea când nici nu se gândea să mă iee de soție știind că sunt logodită cu altul, ci împins numai de prietenia ce o avut-o pentru tatăl meu și de mărinimia firei lui. Micile ocini ce le-o avut în Țara Nemțească le-o vândut pentru a plăti prețul răscumpărării mele și puținul venit ce-l trage din slujbă l-o amanetat pe ani spre a întregi acea răscumpărare ; pentru mine a rămas sărac la bătrânețe. Eu eram singură, fără de nici un sprijin pe lume, de la el numai auzit-am cuvinte de mângâiere și de nădejde ! Mi-o cerut să-l ieu de soț numai după ce s'o încredințat că nu am nici o rudă, nici un neam la care aş putea să gădesc un adăpost. Și atuncea, departe de a întrebuința vre-un meșteșug pentru a mă ademeni, mi-o atras el singur băgarea de seamă asupra deosebirei de vârstă între noi, asupra sărăciei lui și asupra vieții singuraticice ce m'aștepta aice. De voia mea mi-am legat soarta de dânsul, mulțumită să-i răsplătesc o parte din binele ce mi-l făcuse. De atuncea bunătatea

și iubirea lui n'au slăbit cu nimic, singurul țel ce-l are în viață este de a mă vedea fericită, de a împlini ori-ce dorință aș avea, de a-mi înveseli viața : el trăește numai pentru mine și prin mine. Din partea mea, fac tot ce-mi este cu putință pentru a-i mângâia bătrânețele și a-i dovedi că nu sânt nevrednică de jertfele ce le-o făcut. Și ai voi ca astăzi, uitând acele jertfe, uitând jurămintele făcute în fața altarului, să-i sdrobesc rămașița de viață, căci necredința sau părăsirea din parte-mi ar însemna moartea pentru el.

— Dar nu te gândești și la mine, răspunse Ștefan, nu ți-e milă de chinurile mele, vrei să mă osândești să le îndur o viață întreagă !

— Judec durerea ta, după durerea mea, zise Maria, și mâna ei strânse ușor mâna lui Ștefan, dar ești tânăr, ai o viață întreagă pentru a mă uita și a-ți găsi fericirea în altă parte.

— Dar dacă nu te-am uitat până acuma, când te credeam pierdută, cum gândești că te voi uita de acum înainte după ce te-am găsit și când știu că ești pe lume... Mai multă durere ai pentru un soț ce nu-l poți iubi, ce este de altă lege, de alt neam, de cât pentru acel pe care ți-l aleşei odinioară ca să-ți fie tovarăș pe viață, care este de aceeași lege și de aceeași limbă cu tine, care te iubește și pe care zici singură că-l iubești ?

— Cu vremea durerea ți s'ar fi alinat și stins, or s'ar fi aproape stins dacă întimplarea nu ne-ar fi adus iarăși față în față. Dar mi-aduci aminte că soțul meu este în adevăr străin, de altă lege, de altă limbă ; deci am cătră neamul meu datoră sfântă, să nu-l fac de ocară, să nu-i dau prilej să se căiască că o luat o Româncă de soție și că i-o încredințat cinstea și fericirea lui. Nu trebuie să dorești ca eu să fac neamul nostru de rușine în fața străinului.

— Văd, zise Ștefan desnădăjdut, că te gândești la toți și la toate, numai la mine nu.

— Ba mă gândesc și la tine, răspunse Maria, mai mult decât te gândești tu singur. Mă gândesc că ești Cavaler, că porți piteni de aur, că pe pavăza ta se află săpate niște semne ce de veacuri au urmat numai calea cinstei și, astăzi tu voești să momești soția altui Cavaler a cărui pâne și sare ai mâncat-o ! Și, dacă te-aș asculta, ai fi în primejdie să vezi, adunându-se la judecată Cavaleri din toată Creștinătatea pentru ca să te osândească la sfărmarea pavezii și a pintenilor de aur ca fiind un nevrednic și un viclean.

— Dar se poate oare numi momeală faptul de a lua înapoi bunul meu cel mai scump, ce-mi fusese răpit ? Ș'apoi ce ne pasă de judecata lumii, când lumea pentru noi se mărginește la tine și la mine. Ah, Mario, nu te gândești la mine, dar gândește-te la tine. De ce să-ți jertfești tinerețile în brațele unui bătrân pentru care poți avea cel mult recunoștință fiască ? Nu ești sătulă, nu ești destul de amărâtă până acuma de cuvintele lui de iubire ce te lasă rece, de desmierdările lui de care inimii tale trebuie să-i fie groază ? O, știu că ele sunt pentru tine o pedeapsă, un chin nemărginit de mare. Nu te gândești cât de dulce ar fi viața lângă acel ce te iubește, pe care tu îl iubești, a cărui cuvinte de iubire ar găsi răsunet în inima ta, ar face-o să tresară și să salte de bucurie, de a cărui desmierdări te-ai împărtăși cu fericire, și Ștefan înconjură cu brațul mijlocul tinerii femeii al cărei trup întreg fu sguduit de un fior.

— N'ai dreptul să dai cu piciorul în fericire, urmă el, ce ne pasă de judecata altora când este vorba să ne câștigăm raiul care ne-a fost răpit, și

ne mai putându-se stăpîni, Ștefan o strinse cu patimă la piept și-i acoperi fața cu sărutări.

Dar Maria, cu o putere pe care nu-i o presupunea, se smulse din brațele lui și făcu un pas spre poartă. Ștefan, sculându-se, se răpezi ca s'o oprească :

— Ștefan Stroici, zise ea oprindu-se, cu glasul tremurând dar cu fața hotărâtă, iar îți aduc aminte că ești Cavaler și că mă faci să mă căiesc de încrederea ce ți-am arătat-o !

Ștefan, rușinat, rămase mut.

— Rămâi cu bine, zise ea cu glasul îmblânzit, după o clipă de tăcere. Astăzi ne-am văzut pentru cea de pe urmă oară dar de departe ca și de aproape voiu dori fericirea ta și mă voiu ruga pentru ea. Uită-mă ! și cu aceste cuvinte Maria se îndreptă răpede spre poarta Cetății, urmată cu ochii de Ștefan care, în jalea și în desnădăjduirea lui, nu mai găsea nici un cuvânt.

XV

Ștefan Stroici în fața Părintelui Isaia

A doua zi, Ștefan de abia se îmbrăcase după o noapte fără somn, când o slugă intrând în odae, îi spuse că a sosit un călugăr care cere să fie adus înaintea lui.

— Să vie, zise Ștefan mirat.

În curând intră în odae un tânăr călugăr, de statură mijlocie, cu plete lungi castanii și cu barba rară.

El se închină adânc înaintea cavalerului nostru.

— Bună dimineața, Părinte, zise Ștefan, spu-

ne-mi te rog, cine ești, de unde vii și cu ce te pot sluji.

— Nu sânt încă Părinte ci numai un frate neînsemnat, ucenic la Ieromonahul Isaia.

La auzul numelui de Isaia, Ștefan se înroși căci acest nume îi amintea însărcinarea ce-i fusese dată de Bogdan și cărțile pierdute. Se simțea vinovat văzând cât de stăpânit fusese cu gândiri străine de acea însărcinare.

— Și ce dorește de la mine Ieromonahul Isaia ? întrebă el.

— Părintele Isaia mi-o spus : mergi frate Paisie la Cetatea Neamțului, unde se află rănit kneazul român de peste munți Ștefan Stroici; cere să fii adus față cu el și-i spune din partea mea : Binecuvântare duhovnicească și sănătate ! Voința lui Dumnezeu o făcut ca cele pierdute să nimerească în mâinile spre care erau trimise. Am aflat că cu voia Atot Puternicului rănile kneazului sunt lecuite și, dacă îi va fi cu voie s'asculte molitvele de mulțămire, ce, ca bun creștin, este dator, s'aducă Domnului pentru minunata sa scăpare prin glasul unui preot de legea cea adevărată, sânt gata să le zic, dacă va bine-voi să-și deie osteneală să vie până la sihăstria mea.

Înțelesul ascuns în aceste cuvinte nu fu pierdut pentru Ștefan ; el își mușcă buzele și răspunse :

— Mulțămesc Părintelui pentru bunăvoința lui și pentru grija ce o poartă sănătăței mele sufletești ; mă voi grăbi să merg chiar astăzi la Cuvioșia sa, numai de voiu afla unde se află sihăstria lui.

— Părintele m'o însărcinat să te duc până la el.

Deși Maria îi hotărâse că nu o va mai vedea, Ștefan nu pierduse nădejdea că va găsi în acea

zi, cea de pe urmă în care erau să fie singuri, căci Anselm și cu Cavalerul Ulrich trebuia să se întoarcă spre seară, o clipă spre a face o nouă încercare pe lângă iubita lui. El răspunse călugărului :

— Nu știu dacă voi putea merge până după amiază și nu aș voi să te fac s'aștepți.

— Părintele mi-o spus să mă supun cu totul poroncilor Dumitale și să-ți aștept voia pentru plecare.

— Atunce, zise Ștefan, te voi înștiința îndată ce voi fi gata de plecare.

Călugărul se închină cu smerenie și părăsi odaia.

Veștile ce le primise acum Ștefan de la călugărul necunoscut cătră care îl trimisese Bogdan, redeșteptase într'însul simțul datoriei și a marii răspunderi însușite de el când primise însărcinarea Voevodului. Întâlnirea lui neașteptată cu cea pe care o credea pierdută cu desăvârșire, precum am văzut, îi redeșteptase patima întreagă și acea-stă patimă în zilele de pe urmă câștigase într'atâta stăpânire asupra întregii lui ființi în cât lucrarea măreață începută de Bogdan și, a cărei izblândă atârna în mare parte de la izbutirea călătoriei lui, fusese aproape uitată. Cuvintele călugărului îi dădeau a înțelege că întâmplarea făcuse ca cărțile Voevodului să ajungă tocmai în mâinile acelui care trebuia să le primească.

Deși simția în urma acestei vești o bucurie și o ușurare mare, totuși cugetul îl mustra pentru ușurința cu care se deprinsese cu faptul pierderii lor. Simțea că cinstea și datoria îi cereau să jertfească toată vremea și toate puterile lui pentru izbutirea unei pricini ce era nu numai cea a lui Bogdan și a lui, dar a unui neam întreg. Ele îi mai poronceau să părăsească Cetatea fără cea mai

mică întârziere. Simțirile lui cavalierești, asemenea îl mustrau căci nu-și putea ascunde că dacă nu răsplătise căutarea și ospătarea ce o primise la Cetate prin o faptă osândită de toate legile cinstei, aceasta nu se datora voinței lui. Pe de altă parte dragostea ce o simțea pentru Maria, cu toată hotărârea arătată de dânsa de a nu-și călca datoriile către soțul de care o legase împrejurările, cu toate muștrările lui de cuget, îl împingeau să nu părăsească Cetatea fără o de pe urmă și hotărâtoare întâlnire. Hrănind încă în fundul inimei nădejdea că iubirea ei către dânsul, iubire netăgăduită de ea, tot va învinge la urmă în inima ei, știind că Maria era totdeauna sculată și îmbrăcată de dimineată, trimise s'o roage să-l primească, zicând că are să-i împărtășească lucruri de seamă și nesuferind întârziere.

Spre marea lui supărare, Hertha îi aduse răspuns că milostiva doamnă se află cam bolnavă și nu-și va putea părăsi odaia câteva zile.

Înțelese atunci că Maria fugea de o nouă întâlnire și necazul îi crescuse. Ieși din Cetate și se primblă prin livadă chinuit de gândurile cele mai potrivnice. În sfârșit se hotărî să meargă să vadă pe călugăr ; trimise să cheme pe Paisie și întrebindu-l dacă poate merge pe jos până la Sihăstrie, fratele îi răspunse că ea se află numai la vre-o patru bătaii de arc de Cetate.

Ieșiră împreună pe poartă, înconjurară zidul ei de împrejmuire și scoborându-se în pâraul care curge sub poala de miază-zi a dealului, apucară de a lungul lui la deal. După un mers de un sfert de ceas apucară pe o scursură îngustă la dreapta și se găsiră în curând înaintea unei porți grele de stejar legată cu fier.

Alătura cu ușa se vedea, în pământ, o deschizătură mică, cu zăbrele de fier, închisă cu un

oblon gros de stejar care în clipa sosirii lor era ridicat în sus.

Paisie se opri și bătu de două ori în ușă. Aceasta se deschise îndată și Ștefan, urmând pe ucenic, intră într'o peșteră luminată prin deschizătura de lângă ușă. Păreții netezi și bolta bine alcătuită nu-și datorau ființa unei întâmplări ci mânei omului. Chipul peșterei era aproape rotund, în păreți se vedeau trei uși într'un canat. Imbrăcămintea se alcătuia dintr'un pat de scânduri acoperit cu o rogojină, având la căpătâiu o cergă și o pernă, patru scaune cu câte trei picioare fără speteze, o masă de brad în patru muchii și un mic dulap de scânduri. La părete în fața patului, era un iconostas cu mai multe icoane, iar înaintea lor ardea o candelă de alamă galbină.

În mijlocul peșterii sta în picioare un călugăr, mic la stat și uscăcios. Pletele rari și barba cam ascuțită erau sure, fruntea de sub potcapul ros era naltă și sprîncenile stufoase. Ochii erau negri, mari, de toată frumusețea și când privirea lor se opri asupra cavalerului el se simți pătruns până în fundul inimii. Nasul era drept cu nările mișcătoare, fălcile puternice, gura mare cu buzele strânse, bărbia puternică. Deși haina îi era din cele mai calice și statura mică, avea o înfățișare impunătoare.

Ștefan scoase de pe cap căciulița de catifea verde împodobită cu o pană de vultur și, apropiindu-se de călugăr, se închină și îi sărută mâna, iar Paisie ieși prin una din uși.

— Bine ai venit, zise călugărul cu un glas puternic și cald nepotrivit cu trupu-i sărbed, te aștept de mult.

— Am auzit, Părinte, răspunse Ștefan, că cărțile ce-mi erau încredințate pentru Cuvioșia Ta

și-mi fusese răpite de tâlhari, printr'o întâmplare fericită au nemerit în mâinile Cuvioșiei Tale.

— Noi, creștinii, numim o asemenea întâmplare milă și prevedere dumnezeiască, răspunse călugărul. Cărțile au nemerit la mine încă din ziua aducerii Dumitale la Cetate și, auzind că de o bucată de vreme te afli sănătos, am trimes pe ucenicul meu să-ți vestească sosirea lor, ca nu cumva să te pui în zdruncin spre a dobândi altele și spre a te mântui de grija cumplită ce trebuia s'o resimți, temându-te ca aceste scrisori să nu fi căzut în mâni dușmănești.

Ștefan se înroși căci în cuvintele călugărului discoperea mustrarea pentru ușurința cu care se deprinsese cu faptul perderii scrisorilor.

— Așteptam numai îndreptarea mea deplină pentru a mă întoarce la Cuhnia și a pune pe vărul meu în cunoștința nenorocirii ce mi s'a întâmplat, zise Ștefan după o tăcere. Dar, urmă el, ai avut bunătatea să-mi propui să zici însuși Cuvioșia Ta, molitvele de mulțămire ce, ca bun creștin, sânt dator să le aduc lui Dumnezeu pentru minunata mea scăpare de moarte : sânt recunoscător Cuvioșiei Tale și gata să le ascult.

Un zimbet ușor încreți buzele călugărului :

— Slujbele mele preotești sânt la îndemâna oricărui creștin, mare sau mic, bogat sau sărac ; cu atât mai mult sânt gata să mă rog Domnului pentru ruda Voevodului Bogdan și să aduc Cerului mulțămiri fierbinți pentru că ți-o păstrat zilele. Dar nu știu dacă trebuie mai întâi să-i mulțămim pentru primejdia trupească din care ai ieșit sau să-i aducem rugăciuni pentru ca să te mântuie de acea sufletească în care ai căzut.

— Nu te înțeleg, Părinte, răspunse Ștefan înroșindu-se, căci înțelesese prea bine.

— Eu mă tem că nu vrei să mă înțelegi, zise călugărul rece.

— Nu cred că am dat până acum Cuvioșiei Tale dreptul să te îndoiești de cuvântul meu, zise Ștefan încrețind sprincenile.

— Eu cred, răspunse călugărul nemișcat, uitându-se țință în ochii tânărului și silindu-l prin puterea privirii să-i întoarcă spre pământ, că am tot dreptul să stau la îndoială asupra celui ce l-o ales Bogdan spre a-i ține locul într'o lucrare de la izbânda căreia atârnă soarta unui neam întreg !

La auzul acestor cuvinte rostite cu un glas disprețuitor, întâia mișcare a lui Ștefan fu de a căuta mânerul paloșului și de a răspunde în chip răstit, dar înfătoșarea călugărului, privirea lui liniștită și stăpânitoare îl făcu să rămăe nemișcat și-i pironi limba în gură.

— Dar, urmă bătrânul cu mai multă putere și stând nemișcat pe loc, credeam că un cunoscător de oameni, ca Bogdan, care știe să puie pe fiecare la locul ce i se cuvine, ne-ar fi trimes aice pe un om vrednic de falnica lucrare ce o urmărim, pe un bărbat cu inimă stăpânită numai de iubirea de neam și dorul de a-l desrobi, iar nu pe un făt-frumos oareși-care gata să uite tot pentru o poftă nelegiuită de femeia altuia !

— Părinte, răspunse atunci Ștefan liniștit dar hotărât, uitându-se la rândul lui drept în ochii călugărului, haina ce o porți mă împerică să dau vorbelor Cuvioșiei Tale răspunsul ce l-aș da altuia. Dar mă nedreptățești. Vina mea, dacă vină este, nu-i atât de mare cum ți-o închipui : am fost numai om când nu-mi era iertat să fiu om. În cât privește cărțile lui Bogdan, pierderea lor a fost pricinuită de întâmplări ce nu le putea prevedea nime și știi că eram în neputință de a face

ceva pentru aflarea lor. Dar, mă mai învinuești că aș fi uitat însărcinarea ce mi-a încredințat-o Bogdan și aș fi pus în primejdie izbânda lucrării care trebuie să ne fie tuturora mai scumpă decât ori-ce pe lume și că aș fi uitat-o împins de o poftă nelegiuită pentru femeia altuia. Nu vreau ca această bănuială să apese asupra mea și cer să ascuți de la mine, fie ca duhovnic fie ca namestnic a lui Bogdan pe locurile aceste, povestirea împrejurărilor care au făcut ca purtarea mea să poată stârni bănueli în mintea Cuvioșiei Tale.

Călugărul făcu lui Ștefan semn să iee loc pe un scaun și așezându-se pe altul în fața lui, îi zise :

— Vorbește, te ascult !

Ștefan povesti logodna lui cu Maria, rățacirea în care îi adusesese pe amândoi împrejurările, făcându-l pe el s'o creadă în puterea Tătarilor pe când ea era încredințată de moartea lui. Povesti căsătoria Mariei cu Cavalerul de Wolkenstein, viața lui în cei patru ani de pe urmă, nedreptatea Craiului Lajos către dânsul, mergerea la Cuhnia și convorbirea cu Bogdan, însărcinarea ce-i o încredințase acesta, povesti întâlnirea cu Maria, lupta cu hoții și aducerea lui la Cetate, povesti, în sfârșit, cum se găsisese față în față cu iubita și toate câte se petrecuse între ei.

— Ca duhovnic, urmă el, ești dator să-mi dai iertare de păcate, dar această iertare nu-mi ajunge, îți cer să vorbești acum ca namestnic al lui Bogdan și să te rostești, fiind în deplină cunoștință a împrejurărilor, dacă purtarea mea este într'adevăr acea a unui nevrednic de încrederea ce a pus Bogdan într'însul.

— Purtarea Dumitale, zise Isaia îmblânzit prin mărturisirea tânărului, nu este neprihănită nici ca creștin nici că pătaș la o lucrare măreață. Ca

creștin ești vinovat căci ai voit să momești soția legiuită a altuia și numai credinții ei cătră soț și datorie se mulțamește faptul că ai rămas pe marginea pierzaniei. Ca trimis al lui Bogdan însărcinat cu ducerea unor cărți de văjnicia celor purtate de Dumneta, a căror cădere în mâni rele putea să pricinuiască nu numai moartea celor mai aprigi susținatori ai lucrării noastre dar chiar și nimicirea ei, ești și mai vinovat. Fiind dată înseamnăta acelor cărți, erai dator să le ferești de orice întâmplare, urmând șleahul cel mare, iar nu să apuci de-a curmezișul prin codri, uitând grija lor pentru o deșertăciune cum este însoțirea unei femei ce nici nu o cunoșteai. Inșă uitate fie păcatele trecutului, întâia parte a însărcinării ce ți-o dat-o Bogdan, aducerea cărților în mâinile mele, o fost îndeplinită, întâmplarea sau, mai de grabă, voința lui Dumnezeu, o îndreptat greșala făcută de ușurința Dumitale. Dar înainte de a începe îndeplinirea celor ce rămân de făcut, vreu să știu dacă ești hotărât să jertfești pentru izbânda lor orice altă patimă, orice altă nădejde.

— Am hrănit în zilele din urmă, răspunse Ștefan, o nădejde ce o numești nelegiuită. Acea de la voința căreia atârna îndeplinirea ei nu mi-a lăsat nici o îndoială că această nădejde este deșartă și că trebuie s'o îngrop pentru vecie? Nu mai este, deci, nicio pricină care ar putea să mă facă să șovăiesc în calea apucată și nu-mi mai rămâne altă patimă și alt scop decât desrobirea neamului nostru și răzbunarea nelegirilor a căror pradă acest neam este de veacuri.

— Am pierdut din pricina.. rănilor Dumitale, zise călugărul, săptămâni menite în gândul meu să fie întrebuințate la o muncă rodnică. Astăzi nu mai avem nici măcar o clipă de pierdut. Ne vom pune îndată pe lucru și mâne trebuie să ple-

căm. Cred că vindecarea Dumitale este destul de înaintată pentru ca să poți călători ?

Gândul de a părăsi Cetatea și a se depărta de Maria ar fi părut lui Ștefan nesuferit cu o zi înainte, stăpânit cum era de iubirea lui, dar atât hotărîrea Mariei cât și cuvintele călugărului zdrobise în el ori ce nădejde de a-și vedea dragostea încununată de izbândă. Pe de altă parte simțirile lui cavaleriești se deșteptase și ele nu-l îngăduiau să mai rămâe oaspete unor oameni care, prin starea lor, erau dușmanii pricinii îmbrățoșate de dânsul și în fața cărora putea să se găsească în curând cu paloșul în mână.

— Acei ce m'au îngrijit cred că încă o săptămână de liniște mi-ar putea fi de mare folos, dar mă simt chiar astăzi destul de tare pentru a te însoți. Numai nu știu dacă până mâne voi putea găsi un cal căci atât al meu cât și acel al slugei mele au fost uciși în lupta cu hoții.

— Mă însărcinez să-ți găsesc până mâne un cal de care ar putea rămânea mulțumit ori ce oștean, răspunse călugărul. Bogdan îmi scrie că deși el te-o pus în cunoștința lucrurilor, totuș nu o putut să intre în amănunțimi, întâiu pentru că i-o lipsit vremea ș'apoi fiind că chiar el nu le cunoaște toate. Urmează deci că fără a mai întârzia să-ți împărtășesc cele ce sunt de neapărată trebuință. Dar avem multe de vorbit și nu te vei putea întoarce la Cetate până de seară, vei fi deci silit să te mulțamești cu masa ce ți-o va putea da un biet călugăr.

— Sânt oștean, și deprins să mă mulțamesc cu cât găsesc, răspunse Ștefan.

— Dar este nevoie să-ți câștigi răpede puterile. Din fericire un nepot al meu, pe care-l așteptăm din ceas în ceas, vânător și pescar vestit, mi-o trimis o căprioară și câteva hârzoabe de păstrăvi

afumați. Două ploște mari cu vin vechiu de Nicorești însoțeau acele merinde și astă-zi sânt în stare să fac cinste oaspei meu.

XVI

Părintele Isaia arată lui Ștefan Stroici chipul în care a lucrat.

Tocmai atunci intră ucenicul Paisie aducând, pe o tablă de lemn, o ploscă, două ulcele de lut și un colac cald.

— Până ce va sosi ceasul prânzului și nepotul meu, zise călugărul, putem să stăm de vorbă. O ulcică de pelin vechiu și o bucată de colac proaspăt îți va da putere și răbdare. Apoi, umplând amândouă ulcelele :

— În sănătatea Dumitale sufletească și trupească și în izbânda lucrării noastre, zise el ciocnind cu Ștefan.

După ieșirea ucenicului, călugărul începu să arăte lui Ștefan starea în care se aflau atât Moldova cât și țările megieșe, apoi îi destăinui în chip amănunțit alcătuirea întregii mișcări.

— Făcusem cunoștința lui Bogdan, zise el, cu prilejul războiului purtat de Lațc cu Tătarii, în Moldova ; faima vitejiilor Voevodului ajunsese de mult până la noi și în curând îmi putui da seamă de însușirile strălucite cu care era împodobită mintea lui.

Faptul că inima fie-căruia din noi era stăpânită de aceeași mândrie de neam ; de acelaș dor de a-l dezrobi și de a lucra la mărirea lui ne apropie răpede făcând să nască între noi o temeinică prie-

tenie. După încetarea războiului, l'am urmat la Cuhnia unde am petrecut împreună mai multe săptămâni și atunci, în urma unor lungi și amănunțite chibzuinți, am hotărît să ne punem la lucru spre a răsturna pe Sas, a întruni într-o singură oblăduire pe toți Românii din această parte a munților spre a ridica pe Bogdan în scaunul noiei Domnii.

La întoarcerea mea în țară, mi-am început lucrarea întâi în popor. Doi ani de zile de-a-rândul am mers din sat în sat, am auzit plângerile lui și am căutat să deștept în el dorința de mântuire. Haina ce o port depărta de mine ori-ce bănuială și-mi dedea prilejuri pentru a pătrunde în fundul inimii sătenilor. Când vorbeam cu obștea, îmi măsuram cuvintele cu îngrijire, ast-fel că, chiar dacă erau auzite de oamenii lui Sas, puteau să fie luate numai drept cuvinte de mângâere sufletească.

În safturile mele cu ei nu puteam atinge partea cea mai înaltă a scopurilor mele : dezrobirea neamului de sub domnia străină și întemeierea unei mari Domnii românești ; ei n'ar fi înțeles o asemenea cugetare, s'ar fi spăriet de ea și s'ar fi depărtat de mine. Poporul nostru este îndrăzneț, el desprețuește viața căci viața pentru dânsul are aproape numai amărăciuni ; fiind nepăsător de moarte, căci primejdiile de tot felul în mijlocul cărora trăește l-au deprins cu dânsa din copilărie, o înfruntă cu ușurință pentru cel mai mic câștig, și chiar adesea numai dintr'un dor de vitejie. Lefegii români furnică în oștile stăpânitorilor străini și pretutindeni se aduc numai laude strălucitei lor vitejii. Dar, despărțiți de veacuri în oblăduiri mici, vecinic supuși domniei străine, s'au deprins cu dânsa : gândul că neamul lor este mare la număr, că dacă el și-ar întruni puterile

ar putea să fie de sine stătător, mândria de el, dorul de mărire și de fala lui este străin, puțini sunt acei în stare să-l priceapă. Dacă Sas ar fi fost un stăpânitor drept și vrednic, poporul ar fi fost mulțămît de el și n'aș fi putut găsi nici o pârghie pentru a-l ridica, n'aș fi putut găsi nici o înfriurire asupra lui. Dar lăcomia, jafurile și nedreptățile Voevodului sunt simțite de toți, ticăloșia ocârmuirii lui o stârnit în toate sufletele ură și dor de mântuire.

Vorbeam deci cu poporul de nevoile lui zilnice, mulțămindu-mă să hrănesc în inima lui simțirile de împotrivire ce le vedeam. Când găseam însă vre-un om mai deștept, mai hotărât, în care dorul de răzbunare pentru nedreptățile suferite vorbea mai cu putere, atuncea mă sileam să deștept într'însul voința de a-și tâlmăci simțirile prin fapte. Când îl vedeam bine pregătit îi descopeream o parte din scopurile mele și îl legam prin jurământ strașnic la neobosită părtășie în munca mea pentru dezrobirea obștească, la supunere oarbă către mine. Îl însărcinam să lucreze neconținut printre ceilalți săteni, hrănind cu cea mai mare râvnă focul nemulțămirii ce fierbea într'înșii și să ațite în inimele lor dorința de a se împotrivi jafurilor și nedreptăților Stăpânirii. Mai era însărcinat să aleagă prin satele învecinate oameni hotărâți ca el, de a căror credință îmi era răspunzător, și pe cari îi puneam pe urmă în legături cu mine.

Astăzi puține sunt satele unde să nu am mai mulți asemenea credincioși. Cea mai mare parte din ei știu numai că țelul ce-l urmărim este răsturnarea lui Vodă și punerea pe scaun a unui stăpânitor drept, vrednic și cu durere de popor. Dar câți-va din ei, mai deștepți, mai vrednici de credință, știu că țintim mult mai departe și că

ostenelile noastre sunt menite a întemeia, sub Domnia lui Bogdan, o mare Țară Românească, cuprinzând într'însa toate oblăduirile dintre munți și Nistru.

Ei sunt oameni de frunte a căror minți vioae au priceput îndată mărimea acestei cugetări și în a căror inimi calde s'o trezit iubirea de neam ; ei sunt astăzi ajutorii mei cei mai neobosiți, sfetnicii mei cei mai de credință. Dar lucrarea mea nu s'o mărginit numai la popor, ea s'o întins și asupra boierimii : Sas o nedreptățit fără cruțare pe acei kneji și juzi ce n'au voit să se facă unelte supuse a patimilor lui ; multe case au fost necinstite și batjocorite de nevrednicii săi fii. Credincioșii mei din popor mă puneau în cunoștința trecutului și a împrejurărilor fie-cărui nemulțămît ; mi-era lesne în urmă, intrând de a dreptul în vorbă cu ei, să-mi dau seamă despre acei care erau vrednici de încredere. Aveam a face cu oameni de neam vestit, cei mulți din ei erau oșteni care-și făcuse un nume falnic prin războaie ; firile lor mândre și dârje erau cuprinse de un dor nemărginit de răzbunare, pentru nedreptățile și ocările suferite : munca mea printre dâșii o fost ușoară. Cu toții cunoșteau pe Bogdan al cărui renume de oștean viteaz și de cârmuitor drept și vrednic străbătuse de mult până la ei ; primiră cu bucurie să lucreze cu mine la înlocuirea lui Sas print'r'însul. Toată greutatea era de a-i întruni, de a stinge vrăjbele și neînțelegerile dintre ei și de a îndrepta pornirea lor pe calea cea dreaptă. Cu încetul am învins această greutate și am avut fericirea să văd dușmani neîmpăcați dându-și mâna spre a lucra de acum împreună la mântuirea obștească. Pentru cei mai mulți din ei această lucrare nu este decât un mijloc de răzbunare, unii, o știu, iau parte la ea împinși mai cu seamă de

nădejdea să se îmbogățească cu prilejul unei Domnii noi sau prin dobânda ce le va ieși din războaiele ce le vom purta ; alții, în sfârșit, s'au unit cu noi din pricina dorului de vitejie firesc în inima fie-cărui oștean. Puțini sunt acei cu suflete alese, în care arde acelaș dor ce arde în noi și sunt gata să jertfească tot pentru mântuirea și mărirea neamului. Dar acestea erau puterile ce s'au putut aduna pentru purtarea luptei care are să ne ducă la izbândă, din ele trebuia tras tot folosul putincios.

Rămânea acuma un pas greu de făcut : era trebuință de un povățuitor, de un cap al întregii mișcări care, întrunind în mâna lui toate puterile, să le îndrepte cu dibăcie spre țel.

Mă temeam ca alegerea acestui povățuitor să nu deie loc la certe, căci printre kneji erau mulți care prin stare, prin faimă războinică și prin alte însușiri erau în drept să râvnească la această sarcină pe cât de cinsteșă pe atât de împovărătoare. Spre mirarea mea însă, când i-am adunat la o sfătuire tainică, ei cu toții au hotărât, într'un glas: că de oare-ce toată această mișcare fiind pornită de la mine și eu bucurându-mă de toată încrederea lui Bogdan, se cuvine ca, și de acum înainte, să fiu tot eu povățuitorul lor, făgăduindu-mi supunere și ascultare. Nu m'am mulțămît cu această alegere, i-am întrunit pentru a doua oară, în număr mai mare, le-am zis că sânt gata să las locul de căpetenie altuia mai vrednic, mulțămindu-mă a-i fi sfetnic, dar ei au hotărât din nou că acest loc mi se cuvine numai mie și cu toții mi-au făcut jurământ de oarbă supunere.

Intinsesem cercul silințelor mele peste hotarele Moldovei și făcusem legături de prietenie cu fruntașii țărilor românești de pe Siret și Prut, chiar înainte de a întruni în mâinile mele toate firile

mișcării. Izbutisem să găsesc printre fruntașii lor oameni care au înțeles foloasele unei lucrări obștești ; mi se făcură făgăduinți că mișcarea împotriva lui Sas va fi sprijinită de megieșii români ai Moldovei.

Am adus pe cei mai de seamă din ei aice, i-am adunat la un loc cu căpeteniile tovarășilor mei din Moldova în mai multe întruniri și i-am făcut să priceapă folosul ce l-ar trage cu toții închegând în aceiași mână puterile lor răzlețe, puteri mici câtă vreme fiecare din ele lucra la o parte, dar vajnice odată strânse împreună. Când m'au întrebat care ar putea să fie mâna destul de puternică și de dibace pentru a putea ținea închegate aceste puteri, le-am numit pe Voevodul Bogdan din Maramureș, pe care îl rădicam întâi la scaunul Moldovei, iar pe urmă îl făceam Domn al tuturor Românilor dintre munți și Nistru. Nici unul nu se ridică împotriva acestui cuvânt dar cu toții se legară să lucreze în țările lor pentru a lăți faima numelui lui Bogdan.

S'au ținut de cuvânt : astăzi acest nume răsună pretutindeni între Siret și Nistru și Bogdan este privit de Românii de pe acele locuri ca cel mai falnic fiu al neamului românesc, ca mântuitorul și ocrotitorul firesc al aceluiași nume. De atunci am pășit răpede spre ceasul hotărîtor, acel ceas nu mai poate întârzia : mișcarea este pregătită în toate amănunțimile ei și am cerut lui Bogdan să vie el însuși sau să-mi trimită un credincios cu care să putem hotărî ziua în care va izbucni.

Înainte însă de a putea lua o asemenea hotărîre, spre o mai bună încheșuire a izbândeii noastre, trebuie ca împreună cu Dumneta să adunăm căpeteniile tovarășilor noștri de luptă, atât pe acele din boierime cât și pe cele din popor.

Așteptam cu mare nerăbdare să te văd însă-

toșit căci în acel sfat trebuie ca Dumneata, rudă și sol al lui Bogdan, să iei în numele lui oareșicari îndatoriri menite a avea o înriurire puternică asupra mișcării noastre.

Știi că la noi pământul este al Stăpânirii, că locuitorii aice, ca și Românii de peste munți, nu sunt stăpâni desăvârșiți pe el. În satele stând, în puterea unor drepturi strămoșești, sub ascultarea knejilor, sătenii se bucură de roada pământului muncit de ei, iar kneazul ia numai dijmă din acea roadă, mai bucurându-se de osebite venituri cum sune acele de pe mori, de pe crâșme, de pe heleșteie și altele. În satele unde, în loc de kneji poroncesc juzi numiți sau întăriți de Stăpânire, dijma se stringe de dânșii pe seama lui Vodă iar ei, pe lângă venitul de pe mori, crâșmă și heleșteie, se folosesc și de o parte din gloabele plătite de locuitori pentru judecăți.

În vremile din urmă, când sub un cuvânt, când sub altul, Sas o izgonit pe mai mulți kneji din knezatele lor, punând juzi în loc și făcând dintr'însele sate domnești.

Pe de altă parte, pe lângă dijma legiuită luată din vechime, mai ia acuma alte două dijme, atât de la locuitorii satelor domnești cât și de la acei ai satelor knejești; nemulțumind într'acest chip atât pe kneji cât și pe sătenii de rând. Nădejdea că venind Bogdan în locul lui Sas aceste neajunsuri să vor îndrepta, nu m'o ajutat puțin în lucrarea mea și eu n'am stat la îndoială ca să le fac făgăduinți în această privință. Acum socot că dacă aceste făgăduinți ar fi reînoite în chip lămurit de credinciosul lui Bogdan ele nu ar putea decât să facă pe tovarășii noștri să lucreze cu o râvnă mai deosebită și mai aprinsă.

Iar în ziua în care va izbucni mișcarea, lățirea vestei foloaselor făgăduite de Bogdan va mări în

chip simțitor numărul nostru. Pentru a mulțami pe țărani va trebui deci să te legi, în numele Voevodului, că din ziua în care el să va urca pe scaunul Domniei, nu se va lua de la locuitori mai mult decât o singură dijmă pe an din roada pământurilor muncite de ei și că numărul zileleor de clacă va fi același ca în trecut.

Spre a atrage cu desăvârșire pe kneji, va trebui să le făgăduiești că noul stăpânitor le va întări în chipul cel mai desăvârșit, prin privilegii liniștea și vrednica stăpânire a veniturilor satelor stăpânite de ei, atât lor cât și urmașilor lor. Iar pentru a atrage pe juzi, mai numeroși decât kneji și bucurându-se în cea mai mare parte de o mare trecere în satele lor, va trebui să te legi că noul Voevod va răsplăti slujbele juzilor care vor ținea cu el, hărăzindu-le pe vecie lor și urmașilor lor atât veniturile de care se bucură astăzi cât și dijma ce o ia acuma stăpânirea, asemănându-i cu totul cu knejii. Cred că va fi bine să te legi prin jurământ că aceste făgăduinți vor fi împlinite cu sfințenie.

Am luat deci toate măsurile pentru ca peste trei zile knejii și juzii cei mai de seamă și un număr de săteni fruntași să s'adune la casa kneazului Baloș din Poiana. Această adunare nu va putea da loc la bănueli de oare-ce, în ziua Sfinților Impărați Constantin și Ileana, kneazul Baloș, a cărui singură fată se numește Ileana, are de obicei să adune la dânsul cu acel prilej, în fiecare an, pe prietenii și cunoscuții lui.

De acolo vom porni la Iași și peste Prut spre a încheia, în numele lui Bogdan, legături și cu tovarășii noștri de pe acele locuri care au și ei nevoi și dorinți ce ți le voi arăta pe drum. Ne vom întoarce pe la Bârlad unde vom hotărî cu Toma Alimoș ziua în care va trebui să aruncăm vâlul.

Puterile noastre nu sânt de disprețuit. După socotelile mele Moldova singură ne va putea da, din întâia zi, opt mii de oameni pedestri și șease mii de călăreți. Cu această putere ne va fi ușor să închidem pe Sas în Suceava. Ieșanii și Hotinenii s'au legat să ne aducă câte două mii de călăreți și câte o mie pedestrime, Orheienii și Lăpușnenii vor veni în ajutorul nostru cu cinci mii de călăreți și o mie de arcași vestiți, iar Gheorghiiță a Șalgăi, unul din Căpitanii Codrului, ne va aduce patru mii de călăreți, astfel că cel mult o lună după izbucnirea răzcoalei vom avea la îndemână o oaste cuprinzând nouă-spre-zece mii de călăreți și unsprezece mii de pedestrime cu care vom aștepta sosirea lui Bogdan și a Maramureșenilor lui.

Cât privește Cetatea Neamțului, cel mai tare din toate adăposturile lui Sas, ea va fi în mâna noastră chiar din ceasul în care se va da semnul luptei, precum îți voi dovedi-o chiar azi și din capul locului vom dobândi astfel un loc de mare tărie, pe care ne vom putea răzâma la ori ce întâmplare, și unde ne-am putea adăposti după vre-o neizbândă vremelnică.

Și care sunt puterile ce Sas ni le poate pune împotrivă? Miezul puterii lui este alcătuit din o mie de slujitori Unguri și Sași care stau în Suceava, și de alte câteva sute împrăstiate prin celelalte orașe; acești de pe urmă vor fi măcelăriți sau prinși de poporul răsculat iar Knejii și juzii prieteni lui chiar dacă ar fi urmați de toți oamenii din satele lor nu sunt în stare să adune mai mult de șase mii de oameni, pe jumătate călăreți și pe jumătate pedestri, adică toată puterea lui nu va putea alcătui nici o treime din puterea noastră.

— Dar Bârlădenii ? întrebă Ștefan. Nu te bizui pe ajutorul lor ?

— La Bârlad, cu toate ostelile noastre, cu tot ajutorul ce ni-l dă Toma Alimoș, am dat peste greutăți mari. Toată puterea țării este în mâna fruntașilor târgului și ei se află în legături strinse cu Sas. Până acuma am putut câștiga numai pe vre o câțiva din ei. Șoltuzul și pârgarii sunt atât de aplecați spre Sas și, mai ales, spre Basarab, în cât nici nu am încercat să ne lipim de ei.

Toma Alimoș are o vază mare în țara lor și la chemarea lui sânt încredințat că vor răspunde o parte însemnată din kneji și din săteni ; după socotelile noastre ar putea aduna împrejurul lui la patru mii de călăreți și tot atâți oameni pedestri. Dar, deocamdată, va fi silit să-i întrebuințeze pentru a se lupta în țara lui cu puterile ce vor fi adunate de târgoveți, și nu se va putea uni cu noi înainte de a-i fi învins. Ori-cum, tot ne ajută mult prin faptul că-i împiedecă să mărească numărul dușmanilor noștri.

Acuma îmi rămâne să-ți mai destăinuiesc o parte însemnată, poate chiar cea mai însemnată din toată chibzuiala mea.

Intr'o lucrare ca a noastră, multe se pot dobândi printr'o minte înțeleaptă și ageră, printr'o inimă tare și prin brațe puternice, dar puterea minții, a inimei și a brațelor se înzecește când, cu dânsa se unește puterea banului. Cu banul se dobândesc brațe vânjoase și arme pentru acele brațe, prin banul bine întrebuințat în ajutoare date la ceasul potrivit, se vine în ajutorul prietenilor strâmtorați, slabi de înger, împiedecându-se astfel trecerea lor în partea potrivnicului ; prin bani se pătrunde până la sfaturile lui și se ajunge la cunoștința tainelor lui celor mai ascunse ; cu bani, în sfârșit, se țin oștirile, se între-

gesc din nou șirele lor împuținate, să înlocuesc armele tocite sau pierdute.

Văzându-mă ajuns în capul unei ocărmuiri tainice, lucrând împotriva ocărmuirii nemernice a lui Sas, m'am gândit să am și eu slujitorii mei în fața slujitorilor lui, visteria mea în fața visteriei lui. Dar, cu deosebire că această visterie nu trebuie să se umple din avutul câștigat prin sudoarea celui sărac, prin jaf și prin înșelăciune, ci prin bir pus străinului și prin dijmuirea cât de mare, luată de la jefuitorii norodului, chibzuite astfel ca măcar o parte din jaf să poată fi întrebuințată de mine pentru mântuirea lui. Ai auzit vorbindu-se de Păunașul Codrilor și de isprăvile lui, îi datorești faptul că te găsești în viață. Află că Păunașul Codrilor nu este nici un lotru obicinuit nici un haiduc stăpânit de setea prăzii sau de vre un dor nebun de voinic. Cetașii lui nu sunt niște lotri și el este Căpitanul care poroncește slujitorilor mei. Ei alcătuesc floarea oștirii mele și în ziua în care se vor sfărâma lanțurile Moldovei ei vor lupta în fruntea tuturor.

XVII

Ștefan Stroici face cunoștință cu Mihu

Ștefan rămăsese mut de surprindere :

— Văd în ochii Dumitale nu numai mirarea la auzul acestor vești neașteptate dar și scârbă. Fiind oștean deprins a te lupta cu dușmanul în fața lumii, în luptă voinicească dar cinstită, te temi să nu te vezi silit să primești, ca tovarăși de luptă, voinici de codru care lovesc într'ascuns sau chiar

de dinapoi și luptă nu pentru cinste ci pentru pradă.

Liniștește-te ! Nici unul din cavalerii răătăcitori despre care vei fi auzit povestindu-se de cântăreții din apus sau la șezători, împrejurul focului otacelor, n'o purtat vr'o dată, la șold, spadă mai neprihănită decât paloșul Căpitanului meu. El o ieșit din teacă numai în apărarea celui slab și nedreptățit, el o lovit numai pentru pedepsirea nedreptății, a răutății și a răului în luptă dreaptă de viteaz, față în față și ochi în ochi, el n'o intrat în teacă decât cu cinste.

Oștenii mei sunt împărțiți în toate satele Moldovei, de la hotarul leșesc până la cel muntenesc, de la munți până la Siret : un jurământ de oarbă și neapărată supunere îi leagă cătră mine și cătră Căpitanul ce l-am pus în fruntea lor. De câte ori mi se aduce vestea unui jaf, unei nedreptăți făptuită de oamenii lui Sas, prin focuri aprinse pe dealurile cele mai înalte ale țării, înșirate după împrejurare, când într'un chip când într'altul, putând astfel înlocui vorba sau slova scrisă, se chiamă la un loc dat un număr de oameni sub poronca Căpitanului sau a unui namestnic al lui. În curând nedreptatea este îndreptată sau pedepsită, dobânda luată pe nedrept înapoiată păgubașului, iar făptuitorul globit. O treime din gloabă este împărțită la oameni, două treimi, partea Căpitanului, se varsă în vistieria noastră. De două ori până acum izbutit-am să punem mâna pe birul țării trimis de Sas peste munți. De anul trecut am pus bir pe negustorii străini ce trec prin țară. Ne plătesc aceiași vamă ce o plătesc lui Sas și, până astăzi, cu toate străjuirile lui Vodă încă nici un negustor n'o izbutit să iasă din țară nevămuț de noi. Lucrul nu s'o făcut fără de veste ci pe față ; s'au pus la toate granițele tăbliți arătând

cât era să se plătească de fiecare și pentru orice soi de marfă. Cu banii adunați am alinat suferinți, am ajutat oameni săraci, ne-am făcut prieteni credincioși, am pătruns până în sfaturile lui Sas, am adunat arme pentru ceasul luptei și ne mai rămân grămezi de aur și de argint pentru purtarea războiului de mântuire. Mergi de cutreeră țara, oprește-te atât prin curțile knejilor cât și prin bordeile sărăcimii, abate-te chiar și prin casele acelor ce țin cu Vodă : sânt încredințat că nicăiri nu ți se va putea dovedi măcar o faptă mișelească a Păunașului, o picătură de sânge nevinovat vărsat de el, o cruzime zadarnică săvârșită, un capăt de ață luată pe nedrept de oamenii lui fără ca fapta să nu fi fost pedepsită de dînsul de sîrg și cu cea mai neînduplecată strășnicie ! Tot norodul sărac s'închină astăzi în numele lui, toți îl binecuvîntează.

Cetele de hoți care jupuiau țara mai înainte au fost stinse de el și drumețul pașnic poate astăzi să doarmă cu desagii de bani și fără arme pe drumul mare, dar folosul cel mai de preț ce l-am dobândit este poate încrederea poporului în puterea lui, văzând că cu tărie de înger se poate înfrunța și învinge stăpînirea.

Da, Păunașul Codrilor este un oștean viteaz și drept. Dacă în luptă-și ascunde fața sub un vâl negru, n'o face de teamă, dar în urma poronciile mele. Acel vâl nu-i este de folos în potrive armelor dușmanilor ci este menit a-l feri de trădare și a îngreua pentru oamenii Stăpînirii urmărirea și aflarea lui.

— Și cine este oare acel voinic, întrebă Ștefan, asupra căruia cuvintele călugărului lăsau o puternică întipărire.

— El este... un nepot al meu, fiul unei rude a mele, rămas la naștere orfan de tată și de mamă

și pe care l-am crescut. Se trage din neam vechiu și vestit, dar iată-l că sosește, și călugărul sculându-se de pe scaun merse de deschise ușa.

Mihu, îmbrăcat mocănește, intră în peșteră.

Luându-și din cap pălăria de pâslă neagră, sărută mâna călugărului care-l sărută pe frunte și după ce închise ușa cu îngrijire îl luă de mână și îl aduse înaintea lui Ștefan, zicând :

— Nepotul meu, Mihu, apoi adăugă : Păunașul Codrilor.

Mihu tresări și se uită mirat la moșul său. dar acesta îi zise :

— Kneazul Ștefan Stroici, căruia i-ai scăpat viața, este trimisul lui Bogdan în părțile noastre cu deplină putere să încheie orice legătură și să lucreze în numele lui împreună cu noi la dezrobirea obștească ; pentru el n'avem taine.

Ștefan, câștigat cu desăvârșire de înfătoșarea frumoasă, deschisă și voinicească a lui Mihu, îi întinse mâna pe care acesta i-o strânse cu putere.

— Sânt fericit că pot întâlni pe acel căruia îi datoresc viața, îi zise el.

— O datorești mai ales unei ființi mult mai dulce decât mine, răspunse Mihu, dar sânt fericit că întâmplarea m'o pus în stare să fiu de ajutor trimisului Voevodului Bogdan.

După ce mai schimbară câte-va cuvinte de curtenie, Mihu începu să deie seamă călugărului despre diferite însărcinări ce primise de la el și în curând Paisie aduse masa.

Călugărul bea și mânca puțin dar Ștefan și cu Mihu făcură cinste atât păstrăvilor și butului de căprioară cât și vinului de Nicorești cu o poftă de tânăr ieșit din boală și de călător flămând.

— Spune-mi te rog, Părinte, întrebă Ștefan,

cum au nemerit cărțile lui Bogdan în mâinile Dumitale.

— Foarte ușor, zise călugărul. Toate lucrurile găsite la Unguri s'au strins de oamenii lui Mihiu, între ele s'au aflat cărțile și mi s'au adus a doua zi, tocmai când voiam să trimit pe Mihiu la Cuhnia.

După ce se sculară de la masă, Isaia îndreptându-se spre una din ușile din fund, făcu semn lui Mihiu și lui Ștefan să-l urmeze ; ei îl urmară în tăcere. Dincolo de ușă peștera se îngusta și bolta ei se scobora treptat. În curând se găsiră la gura unei chioarce în care cu greu puteau pași doi oameni unul lângă altul iar uriașul Mihiu era silit să ție capul plecat. După un mers de un sfert de ceas călugărul, oprindu-se, scăpără și aprinse un capăt de lumânare : ajunsese în capătul chioarcei.

— Acest drum sub pământ, zise el, este datorit muncii aproape neîntrerupte a ucenicului meu în vreme de trei ani. El o fost cunoscut până azi numai lui, mie și lui Mihiu. Șase palme de pământ ne despart de altul, în curmezișul lui, care duce la Cetate în oraș. Acesta este cunoscut numai de cei doi Cavaleri de la Cetate, de preotul papistaș și de un Sas credincios, în a cărui casă din oraș se află gura lui. Gura cealaltă este în fântâna Cetăței, la zece stânjeni sub pământ. Un ceas de muncă ajunge pentru a doborî bucata de pământ care desparte aceste două drumuri. Printr'insele putem năvăli în Cetate ori când, cu două sau trei sute de oameni și cei două zeci sau trei-zece de Nemți ce o păzesc nu ne-ar putea face decât puțină împotrivire. Nu vorbesc de oamenii din satele închinat care se aduc de pază în fie-care zi : ei departe de a se opune nouă ne-ar veni în ajutor. Vezi că am avut dreptate când

ți-am zis că Cetatea Neamțului va fi a noastră chiar în ceasul în care va izbucni răscoala.

— Și oare ce întâmplare fericită te-a pus în cunoștința acestui drum sub pământ, întrebă Ștefan după ce se întoarseră în peșteră.

— Ființa lui mi-o fost descoperită acum trei ani de cătră o slugă a Sasului în a cărui casă se află gura chioarcei, când acea slugă era în ceasul morții. El făcuse această descoperire din întâmplare, numai cu câte-va zile înainte de a fi atins de boală, căutând o tainiță pentru a ascunde niște lucruri furate de la stăpân. Iar eu, înțelegând tot folosul ce-l puteam trage de aicea, pentru a mă încredința mai bine am vârat vremelnice pe un credincios slugă la acel Sas și el, într-o noapte, o izbutit să meargă prin acel drum sub pământ de la casa Sasului până la Cetate, întorcându-se teafăr înapoi și putând prin ajutorul a două răsufători să însemne pe unde trece drumul.

Părintele Isaia mai începu să ceară din nou lui Mihail seamă despre osăbite însărcinări ce-i dăduse, întrerupându-se din când în când pentru a pune pe Ștefan în cunoștința mai multor amănunțimi privind lucrarea lor.

Soarele era aproape de asfințit când Stroici părăsi peștera spre a se întoarce la Cetate; plecarea lor fusese hotărâtă pentru a doua zi de dimineață.

Când Ștefan ajunse la Cetate, Părintele Anselm și cu cavalerul Ulrich sosise. Ei auziră cu mirare hotărîrea luată de oaspele lor și să încercară în zadar să-l înduplece să mai stee vre-o câteva zile, arătându-i temerile ce aveau că rănilor lui, încă rău vindecate, să nu se deschidă din nou în cursul călătoriei. Ștefan le mulțami pentru prietenia ce-i o arătau; dar rămase neschimbat în hotărîrea lui.

Insă văzându-se din nou cuprins de un dor nebun de a mai vedea odată pe Maria, rugă pe Părintele Anselm să-i spue că pleacă în zori de ziua și dorește s'o vadă în acea seară spre a-și lua ziua bună de la dânsa și a-i mulțami pentru toate bunătățile ei.

După o zăbavă destul de lungă minoritul se întoarse cu Maria. Fața ei era mai albă de cât de obicei.

— Am auzit că ne părăsești, zise ea, și lui Ștefan i se păru că glasul ei atât de dulce tremură, și mi-a părut rău căci mă tem ca osteneala drumului să-ți facă rău. Trebuie oare numai decât să pleci ?

— Fii încredințată, Doamnă, răspunse Ștefan, că numai temeiuri din cele mai vajnice pot să mă facă să părăsesc mai curând de cât credeam această casă unde am fost primit cu atâta bunătate și unde am petrecut ceasuri ce nu le voi uita nici odată.

Apoi, după ce îi mulțami pentru îngrijire și ospățare ; își luă ziua bună de la dânsa.

Nu-și putea sătura ochii privind-o cât vorbea cu ea iar când luă mâna ei întinsă și să plecă ca s'o sărute, i se păru că este pe cale de a părăsi lumina zilei și a se cufunda în întuneric.

— Rămâi sănătos ! Să te ajute Dumnezeu ! cu aceste cuvinte Maria părăsi odaia.

A doua zi, Ștefan, după ce îmbrățișă pe Părintele Anselm și pe cavalerul Ulrich, încălecă pe murgul voinic ce i-l trimisese Părintele Isaia prin Onea. Ochii lui se îndreptară în spre fereastra Mariei, i-se păru că, pentru o clipă, perdeaua este ridicată într-o parte și că doi ochi de nespusă dulceață îndreaptă razele lor spre dânsul.

XVIII

**Părintele Isaia povestește ce a făcut la Țarigrad
și la Roma.**

Isaia și cu Mihu așteptau pe Ștefan în marginea de la deal a orașului. Cu dânșii erau Onea și încă două slugi voinice.

Ei apucară pe Ozana în jos. La prânzul cel mic trebuiau să ajungă în Cristești unde erau să se oprească câteva ceasuri, căci Părintele și Mihu își dăduse întâlnire cu Petrea Cărăbuș la casa lui moș Marin. Lipsa lor din Moldova având să fie prelungită era de neapărată trebuință ca ei să se sfătuiască cu dânsul ca unul ce era să înlocuiască în acel răstimp pe Căpitan în povățuirea cetașilor lor.

Când ajunseră la casa moșneagului, acesta lipsea de două zile și baba, rămasă singură, era foarte îngrijită căci uncheșul îi spusese la plecare că să va întoarce a doua zi de dimineață, și acuma după douăzeci și patru de ceasuri de așteptare, nu primise încă nici o veste de la el.

Călătorii, fiind hotărâți de mai înainte să se oprească în Cristești până după amiază, nu se îngrijiră de fel de neființa prelungită a moșneagului. Ei mângâiară pe babă zicându-i că moș Marin este om prea cuminte pentru ca să se fi vârat în vreo primejdie dar că el se va fi întârziat la casa vre-unui prieten și trebuie să sosească dintr'un ceas într'altul.

Bătrâna, fiind înștiințată însă de cu noapte de sosirea oaspeților, le pregătise prânzul.

Văzând că ceasurile sunt înaintate iar nici Pe-

trea Cărăbuș nici Marin nu se arată, călătorii se puseră la masă și făcură cinste borșului de puui și plăcintelor de brânză pregătite de gospodină.

După masă se apucară de vorbă și Ștefan, mirat de înțelepciunea și de învățătura care reieșeau din toate cuvintele călugărului, îl întreabă :

— Iartă-mă, Părinte, dacă îți pun această întrebare, dar tare aş dori să știu unde ți-ai însușit o învățătură din nenorocire atât de neobișnuită la preoții și călugării noștri ?

— Învățătura mea, răspunse călugărul, este foarte mică față de aceea a multor mireni și preoți din apus. De mic copil mi-o plăcut să învăț și am avut norocul să-mi pot astâmpăra setea de carte la cel mai mare izvor de învățătură ce-l are creștinătatea.

— Ai fost la Kiov ? mai întreabă Ștefan.

— Am fost la Kiov și la Țarigrad, dar învățătura ce o poți culege în aceste două orașe este mică pe lângă aceea de care poți avea parte la Roma.

— Ai fost la Roma ? strigă Ștefan uimit, o! dacă nu-ți este cu supărare, povestește-ne prin ce împrejurări ai ajuns tocmai acolo.

— Precum v'am spus, zise călugărul după oareși care tăcere, de mic mi-o plăcut cartea. Tatăl meu, urmașul scăpătat al unor kneji vestiți, era preot. Văzând pe deoparte setea mea de carte și pe de alta slăbiciunea trupului meu, mă pregătise din capul locului pentru tagma bisericească. Rămas de tânăr orfan de tată și de mamă, eram hotărât să-i urmez dorințele. Mă pregăteam să mă duc la Halici pentru a dobândi hirotonirea de diacon de la Vlădica din acel oraș cu gândul de a mă întoarce îndată spre a mă așeza în satul în care mă născusem.

O... nenorocire, zdrobindu-mi toate visurile și

făcând ca priveliștea locurilor pe care trăisem și care până atunci îmi păruse un raiu, să se schimbe pentru mine în lăcaș de chin și de durere nepusă, le-am părăsit pentru totdeauna și, în loc de a merge la Halici, m'am îndreptat spre Kiov cu hotărâre de a mă călugări. La Kiov am intrat în mănăstirea Lavrei celei mici, unde, după o ucenicie de un an, m'am făcut ieromonah.

Tocmai atuncea mitropolitul Mihail al Kiovului se silea să aducă o apropiere între Biserica de la Răsărit și aceea de la Apus. Incercările lui, bine văzute de unii din călugări, găseau în alții o împotrivire înverșunată. Mă aflam printre cei de întâi căci de la început mă încredinșasem că desbinarea din Biserica creștină putea să fie numai spre paguba întregii creștinătăți. Mi se părea că deosebiri de păreri asupra înțelesului tainelor erau mai ales roada încăpățănării unora și a nemăsuratelor pofte de putere a altora.

Sfaturile noastre în mănăstire purtau mai ales asupra acestor mari întrebări; ele adesea, se schimbau în sfezi aprinse. Setos de a pătrunde la adevăr, cetisem nu numai toate cărțile aflate în mănăstirea noastră, dar și cele împrăstiate prin celelalte biserici și mănăstiri din Kiov. Cu cât ceteam mai mult cu atâta mi se tulbura mintea mai tare. Adevărul însă, cel atât de dorit, rămânea tot atât de depărtat de mine, îndoiala în loc de a se micșora creștea.

Nu înțelegeam acum cum frunțașii bisericii creștine puteau să se sfâșie cu atâta turburare asupra înțelesului întunecat a unor cuvinte a căror tălmăcire, sau într'un chip sau într'altul, nu putea s'aducă nici umbră de tulburare miezului binefăcătoarei și mântuitoarei învățături a lui Hristos.

Cărțile noastre erau, aproape toate, cărți gre-

cești sau tălmăciri rusești a scrisurilor părinților Bisericii din Țarigrad și din țările grecești. Învătasem grecește spre a le putea ceti în limba lor și a mă putea încredința, prin mine însumi, de adevăratul înțeles al cuvintelor. Crezând că voi găsi la Țarigrad și cărți mai multe și dascăli mai luminați, trei ani după sosirea mea în Kiov, m'am folosit de mergerea în orașul împărătesc a unui Arhiereu rusesc pentru a-l însoți.

În Țarigrad am găsit, într'adevăr, o nemărginită comoară de cărți și dascăli, a căror dibăcie în mânuirea cuvântului și a condeiului mă umpleau de mirare. Dar, ca și la Kiov, toate vorbele, toate cuvintele lor purtau numai asupra înțelesului unor cuvinte. Deși citeam cu sârguință toate scrisurile grecești și ascultam cu cea mai deosebită băgare de seamă cuvintele frunțașilor Bisericii, lumina tot nu se făcea în mintea mea. Iar privești ce mi-o arăta clerul grecesc îmi umplu în curând inima de scârbă. Acest cler era fără de seamă, cu mult mai deștept și cu mult mai învățat de cât acel rusesc dar lăcomia, desfrâul și vicleșugul îl rodeau până la măduvă

Poporul în mijlocul căruia trăiam era plin de înțelepciune vioaie, învățat, priceput la toate, dar stricat cu desăvârșire, mișel și neputincios. Mă miră faptul că ei, Grecii, vorbind numai grecește, își ziceau Romani când, în tot Țarigradul, nu găseai nimic viu sămănând a Roman, numai lucrările uriașe făcute de dânșii și lăsate de Greci să se dărâme și să se prăbușească sub povara veacurilor. Vorbeau neconținut de Roma; cuvintele lor, însă, erau numai cuvinte de ură și de hulă. Mi se păru în curând că acea ură și acea hulă ascundeau numai o teamă nespusă de puterea Romei și o ciudă cum o resimte adesea o ființă

slabă când se gândește la alta falnică și puternică.

După o ședere de doi ani în Țarigrad, simțindu-mă mai nedumedit, mai setos de a ști de cât în ceasul sosirii mele, am plecat la Roma.

Indată ce am pus piciorul într'însa mi-am dat seamă că intru, nu numai în altă biserică dar chiar în altă lume. În locul anarhiei din Biserica răsăriteană, unde fiecare Patriarh dă poporului său o îndreptare deosebită, unde patimile fiecăruia din ei sfășie Biserica în orice ceas, la Roma un singur poruncitor ține în mâinile lui frâiele întregului Sobor. Când acel unul poruncește toți se închină, ascultă și tac.

Aici am găsit o învățătură cu mult mai înaltă, cu mult mai temeinică, și o nemărginită comoară de cărți. M'am pus pe lucru cu însuflețire : toată ziua și o parte bună din noapte mi se trecea cetind sau ascultând învățătura descălilor. Erau tagme întregi de călugări a căror menire era numai știința : învățau în tot cursul vieții lor, fără a obosi vreodată. Fruntașii lor erau cei mai învățați dintr'înșii care împărțeau celorlalți știința lor prin graiu și prin scris. Toată viața era jertfită pentru fala și mărirea Bisericii fără ca vreunul să aibă în vedere un folos pentru sine.

Dar în scurt timp eram în stare să mă îndreptez că acești adevărați ucenici ai lui Hristos alcătuiau numai o parte nemărginit de mică față cu oșbtea preoțimii papistașe și că afară de acea pătură subțire, ea este supusă acelorași patimi care necinstesc pe acea din Răsărit : lăcomia, vicleșugul, desfrâul. Aceste apucături se dădeau pe față numai în cât privea purtarea lor în lume, dar nu aveau nici o înriurire asupra trebilor Bisericii, în deobște căci aice poroncile Papei erau pretutin-

deni urmate cu o supunere oarbă, cu ascultare desăvârșită.

Frumoase erau cuvintele cărților și a dascăliilor din Roma, totuși, nu au fost în stare să-mi curme nedumerirea. Atâția ani petrecuți în căutarea adevărului au întărit numai în mine credința ce o căpătasem de la început că Biserica creștină ruptă în două, se ceartă asupra unor cuvinte seci, asupra unor lucruri de care Hristos nu o vorbit niciodată. Și în această vreme, ea lăsa cu totul în părăsire nemuritoarele lui povește, de un înțeles atât de ușor. Am ajuns, chiar la urmă să fiu incredințat că tălmăcirea dată de către Catolici acelor cuvinte a părinților Bisericii, din care isvorîse cearta, este mai încurcată și mai grea de înțeles pentru mintea omenească de cât acea dată de Biserica Răsăritului. Râvna de a pătrunde adevărul care trăise în mine până atunci, începu să slăbească căci pierdusem orice nădejde să pot odată pătrunde până la acel adevăr. Dar setea de a învăța crescuse; numai ea se îndreptă pe alt drum.

De la sosirea mea în Roma rămăsesem uimit de rămășițele uriașelor clădiri a Romanilor, ele făcuse o puternică întipărire asupra inimii și a minții mele. Le cercetam neconținut; rămâneam ceasuri întregi privindu-le pironit în fața lor de o putere ce nu mi-o puteam tălmăci.

Părăsind cu încetul cărțile bisericești și cuvântările din amvon, am început să răsfoiesc izvoarele vechilor scriitori latini a căror limbă o știam bine. Am început să cetesc isprăvile acelui popor urieș, pornit dintr'o așezare de bejănari, care întemeind întâiu un oraș și-a croit pe urmă un petec de țară apoi, cu încetul, a supus Italia întregă și în cursul vremurilor, o cucerit lumea toată făcând-o să trăiască fericită și înfloritoare

sub legile lui. În curând mi-am dat seamă că pârghiile cu ajutorul cărora Romanii izbutise să ajungă, de la așa micime la atâta mărimă, fusese iubirea și mândria nemărginită de neam, supunerea oarbă la lege și jertfirea fără preget a fiecăruia pentru binele obștii.

Și nu mă puteam împiedeca să fac o asemănare între împărăția vechei Rome și puterea Romei papistașe de astăzi. Roma veche domnise asupra lumii prin puterea armelor, pusese sub jug mai toate popoarele, iar Craii aceloră care nu fusesse de tot supuse se închinau la cuvintele venite de la Orașul cel vestit și se grăbeau să îndeplinească poroncile primite de la el. Când, la un asemenea Craiu, sosea vre-o solie, vre-un legat cum se zicea pe atunci, de la Roma, acel Craiu îl primea cu fruntea plecată și îl așeza în dreapta lui. Astfel, astăzi când merge un legat al Papei la vre-un Craiu creștin, Craiul își pleacă fruntea înaintea solului Romei și se închină la cererile lui. S'au văzut Crai și chiar Impărați, oameni groaznici, trufași, puternici care îndrăznise să înfrunte pe Papa, să nu vreie să asculte poroncile lui, chiar să pornească cu oaste asupra lui. Dar toți acești cutezători, fără deosebire, s'au văzut siliți să-i ceară iertare, în genunchi, desculți și cu capul acoperit de cenușă. Și eu vedeam în această Romă nouă, atât de puternică și ea, deși de o putere deosebită de cea a Romei vechi, urmașa, moștenitoarea ei firească. Vedeam în acel Oraș un lăcaș ursit de pronia Dumnezeiască să fie pururea scaunul Puterii celei mai de căpetenie pe pământ! Mijloacele care adusesse pe Roma veche la stăpânirea lumii toate prin puterea armelor, supunerea la legi, ascultarea oarbă către cei mai mari, jertfirea fiecăruia pentru binele obștesc, erau mijloacele întrebuințate și astăzi de Roma

nouă pentru lățirea și întinderea stăpânirii Papei asupra întregii lumi catolice, nu prin arme ci prin cuvânt.

Zece ani cercetat-am izvoarele vechi latinești, zece ani hrănit-m'am cu amintirile Poporului Craiu. Am învățat pe de rost șirul minunatelor fapte războinice împlinite de brațele Romanilor. Mi-am întipărit în ochi chipul lucrărilor mărețe cu care au împodobit scaunul lor. Am căutat să mă pătrund de înțelesul legiuirilor înțelepte ieșite din mințile lor.

Un fior îmi scutura tot trupul, de la creștet până la talpă, când îmi ziceam că acei Romani, acei stăpâni ai lumii erau strămoșii noștri : că noi sântem carne din carnea lor, sânge din sângele lor, moștenitorii adevărați ai Poporului Craiu. Apoi, îndată, mă apuca o nemărginită jale când gândeam la starea de înjosire în care zăceau urmașii stăpânilor lumii. Nu mai era clipă de odihnă în care aceste simțiri să nu-mi stăpânească și să nu-mi tulbure adânc inima și mintea. În mine, domneau acum atot puternice, iubirea și mândria de neam. Ele nu mă lăsau să dorm noaptea în pace, nu mă îngăduiau să citesc ziua în tihnă, înțâpându-mi neconținut inima cu gândul robiei rușinoase în care zace neamul din care am ieșit.

Atunci s'o născut în mine dorul de a-mi jertfi puterea, mintea, inima și viața pentru desrobirea și deșteptarea lui Visasem odată să fiu un însemnat apostol, propovăduind pacea și unirea între Biserici. Acuma eram stăpânit de dorul de a fi un apostol al neamului. S'o deșteptat în mine, o crescut și s'o înfipt în sufletul meu credința ne-strămutată că neamul românesc străbate astăzi numai un șir de încercări, că, cu vremea, el este menit să iasă învingător dintr'insele și să se

îndrepte cu pași răpezi spre falnica cale ce i-o fost trasă de strămoșii lui.

Această lucrare nu este aceea a unei vieți de om sau chiar a unui singur veac, de cânsa vor avea parte veacuri multe și rânduri nenumărate de vieți omenеști. Eu mă simt vrednic să mulțănesc îndestul Domnului fiindcă m'o ales pe mine, nevrednicul, ca să fiu înainte mergătorul, întâiul propăvăduitor al unei lucrări atât de falnice.

Mâna Atot Puternicului o călăuzit pașii mei de la început. De scurtă vreme mă întorsesem în țară când am avut norocul să fac cunoștința lui Bogdan. Găsisem miezul împrejurul căruia era să se înceapă lucrarea de deșteptare visată de mine în fața rămășițelor Orașului veșnic. Țelul vieții mele sta acumă lămurit înaintea ochilor mei. Întâiu închegarea puterilor române dintre munți, Nistru și mare, într'un singur mănunchiu purtat de o mână puternică și pricepută, apoi, întărirea acestor puteri adunate în una.

M'aș simți fericit să văd întâia parte a acestei lucrări împlinită : voi tinerilor veți lucra pentru împlinirea părții a doua. Celor ce se vor ivi pe viitor, urmașilor voștri, le vor cădea alte sarcini. Vor fi pentru acest neam zile de miere amestecate fără îndoială cu zile amare dar, în sufletul meu, nestrămutată rămâne credința că la urmă el din toate încercările va eși biruitor !

XIX

Un călător greu de vămuit.

Cuvintele Părintelui Isaia erau atât de adânc simțite și atât de însuflețite în cât ele făceau pe Ștefan și pe Mihi să simtă la auzul lor că le trece un fior dealungul spinării. Și ei aveau despre Romani numai științe foarte nelămurite. Deși erau departe de a putea înțelege simțirile cari stăpâneau pe călugăr, totuși acesta știuse să stârnească într'înșii dorul de a ști mai mult și ei începură a-i pune fel de fel de întrebări asupra Romei și a Romanilor vechi și noi la care Părintele răspundea cu o vădită plăcere.

În acest chip ceasurile treceau, soarele era acum jos și nu se arăta nici Petrea Cărăbuș nici moș Marin.

Părintele și cu Mihi începură a bănuî că fără de știrea lor, să se fi ivit împrejurări care ar fi făcut trebuitoare vre-o lovire din partea cetii lor. Această bănuială câștigă mai multă putere când pe la toacă, văzură intrând în curte două femei care începură să întrebe pe baba lui moș Marin dacă nu are vre-o veste de la unchieș. Ele erau îngrijate căci bărbații lor plecase cu dânsul, lăsând vorbă că vor zăbovi numai până a doua zi.

Mihu ar fi dorit măcar să afle încotro apucase ei spre a trimete pe Onea să-i urmărească pe la credincioșii din satele vecine, dar femeile nu-i puteau da nici o lămurire în această privință.

Ii mai liniștea însă faptul că în cele două nopți de mai înainte nu se văzuse nici un foc pe dealuri ceia ce era o dovadă că dacă Cărăbuș, în cursul

călătoriei ce o făcea la Suceava pentru trebi de ale sale, găsisse prilej nemerit pentru o lovire, această lovire nu putea să fie decât fără seamă. Dar pe de o altă parte întârzierea pusă de Cărbuș la întâlnirea cu Părintele și cu Căpitanul, întâlnire despre care fusese vestit la vreme, nu putea să fie pusă de cât pe seama unor temeieri vajnice.

Noaptea venise acuma și Părintele, spre marea lui supărare, se hotărâse să rămâe peste noapte la Cristești, când un pas greoiu se auzi pe prispă, ușa se deschise și moș Marin intră în casă.

Unchieșul era galben la față, fără pălărie, cu hainele rupte și plin de sânge. La vederea Părintelui și a Căpitanului rămase la ușă.

— De unde vii. Marine, ce s'o întâmplat, întrebă călugărul nerăbdător și îngrijat, văzându-l în asemenea stare.

Moș Marin fără a răspunde căzu pe lavița de lângă ușă cu un oftat greu.

— Ce este ? ești rănit ? s'o întâmplat vre-o nenorocire ? mai întrebă Părintele.

Moșneagul se sculă de pe laviță dar nu putu să se ție pe picioare și căzu din nou pe dânsa.

— Iartă-mă, Părinte, dar nu pot sta în picioare din pricina unei lovituri de paloș ce am primit-o de asupra genunchiului. În fierbințeala cea de întâiu am putut veni până aici dar numai eu știu cum. Acuma simt că mi se înțepenește piciorul... mă simt slab de tot, și glasul se muie.

Mihu și cu Părintele să răpeziră la dânsul, îl ridicară în brațe și-l întinseră pe pat. Baba și Onea fură chemați, Marin fu desbrăcat : atunci se văzu că pe lângă mai multe tăeturi pe umere și pe brațe, el primise, de asupra genunchiului drept, o tăietură de paloș adâncă și lungă care străbătuse prin carne până la os. Rănile fură spă-

late și legate cu îngrijire, apoi i se dădu moșneagului o oală cu vin.

Simțindu-se mai în putere, Marin spuse babei și lui Onea să iasă apoi, făcând semn călugărilor și lui Mihu să se așeze lângă dânsul, își începu povestirea.

— Alaltăeri, pe la amiazi, un om din Oniceni mi-o adus veste că Petrea Cărăbuș mă așteaptă în pădure, sub Dealul Crucii, cu câți oameni voi putea aduna. Am dat îndată de știre celor doi tovarăși ce-i aveam aici apoi, plecând cu dâșii, am adunat în drum oamenii noștri din alte cătune. Am strins astfel zece inși și ne-am întâlnit cu Cărăbuș la locul hotărât, pe la asfințitul soarelui.

El mi-o povestit atunci că, pe când se întorcea de la Suceava, i s'o dat de știre pe drum că niște negustori din Cetatea Albă, venind cu blăni și alte mărfuri din Țara Leșască, trecuse granița Moldovei. Ieșindu-le înainte Gheorghe Mănicuță cu șese oameni de ai noștri și cerându-le, în numele Păunașului, să plătească drepturile de vamă hotărâte de el, acei negustori s'au pus de pricină și au sărit la ei. S'a încins o luptă în care o căzut Mănicuță cu încă unul de ai noștri iar ceilalți cinci de abie au putut să scape din mâinile potrivnicilor.

Întâlnindu-se doi dintre dâșii cu Cărăbuș, i-au spus împrejurarea. Povesteau cu groază că negustorii sunt numai trei, cu zece argați care mână caii de la căruță, dar că, împreună cu ei se află un voinic cărunt, mai nalt și mai spătos decât Căpitanul, amarnic ca un zmeu. Ziceau că de mâna acelui voinic o căzut Mănicuță și celalt tovarăș al lor, iar ei amândoi fusesse răniți tot de dânsul.

Cărăbuș avea și el cu dânsul zece oameni și,

după ce ne-am sfătuit împreună, am hotărât să-i așteptăm în locul în care ne aflam. Pe acolo le era și drumul căci noi credeam că vor urma să vie pe valea Moldovei. Socoteam că vor sosi a doua zi, adică ieri, de dimineață. Însă ei nesosind până la prânz, Cărăbuș o trimis pe unul din tovarăși călare pentru ca să cerceteze dacă nu-și vor fi cumva schimbat drumul.

Omul s'o întors pe la toacă aducându-ne veste că negustorii cu pricina după ce poposise toată ziua la Bogdănești, au lăsat valea Moldovei și au apucat peste dealuri pentru a da în valea Siretului.

Cum am auzit această veste am și pornit și mergând toată noaptea i-am ajuns de dimineață mai jos de Lespezi. Cărăbuș s'o ferit să-i lovească în loc deschis dar, urmărindu-i de departe, când i-am văzut că intră în pădurea de sub dealul Ruginii am făcut un înconjur ca să le ieșim înainte.

Erau de toate zece care mari, înhămate cu câte șease cai. Lângă ele mergeau patru călăreți printre care se deosebea de departe, căci îi întrecea cu umerile și cu capul, voinicul despre care ni se povestise.

Câte opt din noi s'au înșirat din fiecare parte a drumului, iar Petrea cu mine și cu alți patru le-am eșit înainte și, la un semn dat, cu toții ne-am răpezit asupra lor strigându-le să steie în numele Păunașului Codrilor.

Au oprit carele pe loc, dar argații care mânau caii de călare au sărit îndată jos și cu paloșele în mână, s'au aruncat asupra acelor din noi care le veneau împotrivă. Iar voinicul cel urieș, urmat de ceilalți trei călăreți, au năvălit asupra noastră fără a zice măcar un cuvânt. Multe lupte văzut-am, Căpitane, mulți viteji de toate neamu-

rile cunoscut-am și de multe ori găsit-m'am în fața unui paloș ascuțit purtat de un braț voinic, dar niciodată nu mi-o fost dat să văd paloș mănuit cu puterea și cu iuțala cu care era învățat paloșul acelui voinic.

Petrea Cărăbuș nu-i copil și puțini au fost acei ce au rămas în viață după ce au încrucișat paloșul cu el, dar de astă dată-și găsisse stăpânul. Voinicul se repezi întâi la dânsul și, într'o clipă, am văzut pe tovarășul nostru zăcând la pământ cu pieptul străpuns.

— Cum? întrerupse Mihă, galben de mânie, Petrea Cărăbuș este ucis?

— Știu numai că l'am lăsat zăcând într'un lac de sânge în mijlocul drumului. Doi de ai noștri care erau mai aproape s'au aruncat vitejește asupra urieșului dar el, prin două lovituri cumplite, i-o întins lați cu capetele spintecate. Vrau să mă arunc și eu atuncea asupra lui cu ghioaga dar doi din călăreții care-l întovărășeau mă grămădesc între dânsii și încep a mă pisa cu paloșele. M'am apărat cât am putut. Izbutisem să trântesc de pe cal pe unul din ei și era să curm zilele celui-lalt când cel căzut, ridicându-se în picioare, îmi trage deasupra genunchiului o lovitură cumplită care mă doboară la pământ. Potrivnicii mă lasă și se răpăd spre care.

Eu mă scol și, uitându-mă împrejur, văd pe cei patru oameni care stătuse în drum cu Cărăbuș și cu mine zăcând morți iar, împrejurul carelor, o învălmășală mare. Urieșul cu toți tovarășii lui grămădise pe trei de ai noștri în mijlocul lor și-i măcelăreau rău. Ne mai văzând pe alți de ai noștri în picioare, am înțeles că au fost uciși sau puși pe fugă și văzând că nu mai este nimica de făcut, am intrat în pădure și, cu mare greu, am venit acasă iar, la intrarea în sat, m'am întâl-

nit cu Ion Neagu care se întorcea și el, rănit. Era dintre acei care năvălise asupra argaților și mi-o spus că acei oameni numai argați nu puteau să fie ci oșteni deplini, foarte viteji și iscusiți în mânuirea armelor

Unchieșul ostenit tăcu. Mihu ieși afară și se auzi glasul lui poroncind lui Onea să-i pue șaua pe cal. Când se întoarse, călugărul care rămăsese gânditor, îl întrebă :

— Ce ai de gând să faci ?

— Mă duc pe urma lor. Voiu ști eu să răzbun moartea lui Petrea și să-i silesc să plătească o vamă împătrită.

— Dar așa, singur ?

— Știi bine că de multe ori am eșit singur înaintea negustorilor și că i-am vămuit în tot deauna fără ca ei măcar să îndrăznească să mi se opue.

Călugărul clătină din cap.

— Știu, dar după ce am auzit, mi se pare că de astă dată avem a face cu oameni pregătiți la o apărare înverșunată și duși de un oștean de frunte.

— Dacă om lăsa această ocară nerăzbunată, am pierde rodul celor de pe urmă trei ani de muncă și de primejdie. Știi bine că puterea noastră se datorește mai cu seamă faptului că până acuma n'am fost încă învins niciodată întemeindu-se astfel credința că nu putem fi biruiți și că este zadarnic a ne sta împotriva. De astăzi înainte această credință ar fi știrbită și ar merge tot micșorându-se dacă ocara aceasta nu ar fi spălată. Potrivnicii noștri s'ar îmbărbăta și îndrăzneala lor ar crește văzând că putem fi biruiți. De acum înainte s'ar slăbi credința în atot puternicia Păunașului, însuși tovarășii noștri ar pierde încrederea într'înșii și la altă împrejurare n'ar mai arăta aceiași îndrăzneală.

— Aşa este, răspunse călugărul liniştit. Sânt şi eu de părere că această înfrângere nu trebuie lăsată nerăzbunată cu nici un preţ. Dar nu te gândeşti că dacă s'ar întâmpla să fii învins în lupta ce vrei s'o dai singur împotriva atâtor potrivnici voinici, faima că însuşi Păunaşul Codrilor o fost în sfârşit biruit, lăţindu-se în ţară, ne-ar face şi mai mult rău decât neizbânda unui namestnic al său.

— Dar atunce ce este de făcut ? întrebă Mih.

— Aceşti negustori mai au încă de străbătut un drum destul de lung până la ieşirea lor din ţară. Avem vreme până atunce să adunăm destui oameni pentru a zădărnici ori ce împotrivire. Semnele de foc se pot aprinde chiar în astă noapte şi mâne, cel târziu poimâne, acei cutezători îşi vor primi pedeapsa lor.

Mihu nu răspunse dar fruntea-i încreţită şi ochii încruntaţi arătau destul că deşi recunoştea dreptatea vorbelor călugărului vitejia lui nerăbdătoare cu greu se îndura să se supue lor.

— Dar unde să adunăm oamenii ? întrebă el, în sfârşit după o lungă tăcere.

— Negustorii mergând la Cetatea Albă, pot alege unul din cele trei drumuri următoare. Să ţie tot valea Siretului, în jos, până la Dunăre, sau părăsind-o la Cozmeşti, să apuce drumul prin Tecuciu, Bârlad şi valea Kinezii sau, în sfârşit, dela Smirodava pot cârni spre stânga, trecând Siretul şi străbătând dealurile, să dea în valea Bârladului, iar de acolo să apuce spre Dunăre. Ori care din aceste drumuri ar alege, pe la Smirodava trebuie să treacă negreşit. Cred deci, că locul cel mai nemerit pentru a-i opri ar fi între Steţcani şi Smirodava, pe lunca Siretului. Înainte de mâne seară negustorii nu pot să fie în Smirodava, popasul de noapte trebuie să-l facă în lunca Siretului.

Iar noi aprinzând focurile de pe acum, putem aduna până mâne dimineată peste o sută de oameni de nădejde, față de care, ori cât de voinici ar putea fi argații negustorilor și oșteanul care-i poartă, tot nu vor avea cum să ne stee împotriva.

— Ai dreptate, zise Mihiu, așa trebuie să facem. Dar pe mine mă ustură rău la inimă faptul că nu sânt slobod, singur și fără a pierde o clipală, să răsbun moartea unui tovarăș credincios ca Petrea Cărăbuș. Dar, fie cum va fi, nu putem să lăsăm trupul lui în prada fiarelor. Vom trimete pe Onea să aprindă focuri în vârful Moțcăi, iar eu mă voi duce de a dreptul la locul în care s'o dat lupta. În drum mă voi opri la preotul din Pașcani, care este de ai noștri, îl voi lua cu mine și vom astruca în luncă, creștinește, atât trupul lui Petrea cât și a celorlalți tovarăși căzuți.

— Nu vei merge singur, zise Ștefan, cu voia Părintelui, te voi însoți și eu.

— Dar, de ce să rămân eu singur aici ? zise călugărul. Vin și eu.

Pregătirile de plecare fură făcute îndată și după ce moș Marin le desluși în chip amănunțit locul unde zăceau tovarășii lor, călătorii își luară ziua bună dela el și plecară.

Indată ce ieșiră din sat, Onea se despărți de dânșii pentru a merge să aprindă focuri în vârful dealului Moțca, ridicătura cea mai înaltă din toată vecinătatea, după ce primi de la Mihiu povățuire pentru numărul focurilor ce aveau să fie aprinse și chipul în care trebuiau așăzate. Ceilalți urmară drumul spre Pașcani unde ajunseră pe la zece ceasuri din noapte, trăgând de-a-dreptul la casa preotului. Descălecară și Mihiu, după trei șuerături, bătu de patru ori ușor la ușă, apoi mai dădu un

șuiier lung. Ușa se deschise îndată și călătorii intrară în casă.

În tindă fură întâmpinați de preot, un om nalt și voinic, de vre-o patruzeci de ani, cu barba și pletele negre, care ținea o opaiță în mână. Departe de a arăta vre-o mirare la vederea Căpitanului și a Călugărului, îi primi cu cuvintele de:

— Bine ați venit! Vă așteptam.

Și-i duse în odaia din dreapta tindei, unde se vedeau, dormind pe un pat, trei copii ai preotului, iar preoteasa, o femeie tânără și frumoasă, isprăvea să-și prindă fota.

Părintele Isaia, mirat, zise oaspei său:

— Și de unde știai că avem să sosim?

— Eram încredințat că Căpitanul nu va întârzia să vie să răzbune pățania lui Petrea Cărbuș, răspunse preotul.

— Bietul Petrea! zise Părintele Isaia. Noi am venit să te luăm ca să ne ajuți să-l astrucăm creștinește, dar poate că nu ne-ai așteptat pentru...

— A-l îngropa? întrerupse preotul. Ferească Dumnezeu; doară datoria mea nu este să îngrop oamenii vii.

— Cum? întrebare călugărul, Miha și Ștefan într'un glas, Petrea trăește?

— Noi nădăjduim că va mai trăi ani îndelungați și că va face încă multe vitejii, răspunse preotul zâmbind.

— Dar ni s'o spus de cătră unul de ai noștri, om de toată încrederea, care o luat parte la luptă și abia a scăpat dintr'însa rănit, că l'o lăsat zăcând în drum, străpuns de o lovitură de paloș.

— O văzut moartea de-aproape, răspunse preotul, dar întâmplarea i-o scăpat zilele. Rana nu-i este primejdioasă de loc. O împunsătură de paloș i-o străpuns partea stângă a pieptului, dar

chiar la margine, și dacă o căzut jos pricina o fost puterea cumplită cu care o fost purtată lovitura. Paloșul o intrat până la mâner și două coaste sunt zdrobite de lovitura mânerului. Omul care i-o purtat-o trebuie să aibă o putere de urieș.

— Dar unde se află acum Petrea ?

— Aice la mine, în odaia cea mare unde doarme. De aceia v'am adus aice, lucru pentru care vă rog să mă iertați.

— Dar cunoștința și-o are ?

— Deplină.

— Dar din oamenii ce erau cu dânsul o mai scăpat vre-o unul.

— Eu am fost vestit de întâmplare de însuși negustorii cu care s'o întâmplat harța, când au trecut pe aicea. Ei mi-au povestit că, fiind opriți în drum de niște hoți, i-au ucis pe toți afară de doi care au fugit și alți doi ce-i duc legați de un car. Acei negustori s'au oprit aicea numai puțin și au purces înainte, spre Smirodava. Cu ei era un boier bătrân, având înfătoșare de viteaz mare și trup urieș, iar argații lor purtau paloșele la brâu și semănau mai mult a ostași încercați de cât a argați. Cum au plecat am luat cu mine trei oameni credincioși și m'am dus pe drumul Lespezilor, prin luncă, până ce am dat de locul unde zăceau ai noștri, sub dealul Ruginii, și privirea era destul de jalnică.

Am găsit șapte-spre-zece trupuri, toate răci și întâpenite. Le-am săpat răpede o groapă în care i-am astrucat pe toți după ce am făcut prohodul pe scurt și în grabă. Când era să ne întoarcem am auzit un cal nechezând și căutându-l și dând de el, am cunoscut roibul lui Petrea Cărăbuș. Era prionit într'un ochiu de poiană și lângă dânsul zăcea Petrea. El, după plecarea negustorilor, își venise în fire și se târâse cum putuse până la locul

în care lăsase calul iar, ajuns acolo, îl apucase leșinul din nou. I-am legat rana cum am putut, apoi l-am suit pe cal și sprijinindu-l din fiecare parte, l-am adus aice de vre-o trei ceasuri. L-am culcat, i-am spălat rana încredințându-mă că nu este primejdioasă și i-am legat-o bine. Omul și-o venit în fire, o cerut puțină mâncare și ne-o povestit toată întâmplarea. Acuma doarme liniștit de vre-un ceas. Să n'aveți nici o grijă pentru el căci cel mult peste zece zile va fi pe deplin îndreptat.

— Pe la ce vreme trecut-au negustorii pe aicea și unde crezi că vor fi poposit astă noapte? întrebă călugărul.

— Au plecat pe la toacă și, după cât spuneau, aveau de gând să facă popasul de noapte sub Muncel, în luncă.

— Oare, după ce au fost loviți de două ori, nu se vor fi abătut ei dela drumul mare pentru a face popasul de noapte într'un sat? mai întrebă Părintele.

— Nu, răspunse preotul, încă oameni așa de îndrăzneți n'am văzut. Voinicul cel bătrân despre care v'am vorbit, zicea în gura mare că numai de un lucru îi pare rău și anume că Păunașul Codrilor nu i-o ieșit singur înainte. Dar o adăogit că tot mai are nădejde că până va eși din țară, îl va duce păcatul să se încerce să-l oprească, dându-i astfel prilej să spânzure leșul lotrului de un copac la cea dintâiu răspântie, iar urechile tăiete are de gând să le ținuiască de o tăbliță ce o va pune la vama Bârladului, pentru a arăta negusturilor că, de acum înainte, pot merge în pace după trebile lor.

— Am să-i împlinesc dorința mai curând de cât crede, strigă atuncea de odată Mihu care, nebun de mânie se răpezi pe ușă afară.

Părintele Isaia îl urmă în grabă dar, fără a ținea seamă de cuvintele lui, Mihai își deslegă calul, se aruncă pe dânsul apoi, dându-i pintenii, sări cu el peste poarta ogrăzii preotului și se făcu nevăzut în întuneric, gonind spre Smirodava.

— Mare rău poate ieși din vorbele Dumitale nesocotite, zise Isaia preotului când se întoarse în odaie ,ajută-ne cel puțin să micșorăm primejdia.

— Sânt gata, zise preotul. Știi că sânt din suflet al vostru, n'am crezut că...

— Destule vorbe, îl întrerupse Isaia. Care este numărul oamenilor de încredere pe care ne putem bizui în acest sat ?

— De toți sunt șase.

— Răpede-te călare pe la dâșii, scoală-i din somn, silește-i să încalece numai decât și grăbește cu ei, în fuga cailor, pe urma Căpitanului. Eu merg înainte. Să deie Dumnezeu să nu ajung prea târziu.

Preotul se grăbi să iasă.

— Nu vii cu mine, Jupâne Ștefane ? întrebă călugărul pe Stroici care se uita și asculta în tăcere.

XX

Tatăl și fiul

În Ștefan Stroici se petrecea o luptă grea. Plecase de la Cetate hotărât să uite tot spre a se arăta vrednic de încrederea lui Bogdan. Pe drum, cuvintele călugărului îi umpluse inima de râvnă și de însuflețire pentru lucrarea începută de el. Dar, de la sosirea lui moș Marin, tovărășia cu niște

oameni cari eșau la drum înaintea negustorilor pașnici spre a le cere niște dări ce numai voința lor le făcuse legiuite, jigneau adânc simțirile lui cavaleriești. Deși încredințat că călugărul nu-i mințise când îi spusese că aceste dări nu erau puse de Păunașul Codrilor pentru dobânda lui ci pentru a mări mijloacele menite să înlesnească desrobirea neamului, totuși i se părea necinsteș pentru un cavaler și înjositor pentru pricina susținută de ei ca să lucreze în taină, dând lumii prilej să-i privească ca niște lotri. În inima lui nu putea să simtă decât aplecare pentru voinicul care apăraseră atât de vitejește pe negustori și-și zicea că tot astfel ar fi urmat și el de s'ar fi aflat în locul lui.

Dar, pe de altă parte nu putea să uite că era de datoria lui să steie pe lângă acei către care îl trimisese Bogdan și, pe lângă că datora lui Mihail faptul că se afla în viață, se simțea atras de firea deschisă și vitează până la nebunie a acestuia. La întrebarea lui Isaia, Stroici răspunse deci fără a mai sta la îndoială :

— Sânt gata să te urmez ori-unde.

Trecură prin sat în treapădul cel mare. Dar după ce lăsară după ei cele de pe urmă case, Isaia zise lui Ștefan :

— Am o presimțire rea, mă tem de o mare nenorocire. Să ne grăbin cât vom putea și, cu aceste cuvinte, dădu pînteni calului și o luă la goană, urmat aproape de Ștefan și de cele două slugi.

Caii fiind de soiu, tineri și iuți, zburau ca vîntul prin lunca Siretului prin care trecea drumul mare spre Smirodava. Calea era pustie : din când în când, norii groși care acopereau luna se răreau spre a se îndesa în curând : în acele răstimpuri de lumină, păreau nișe năluci.

După o goană de vre o trei sferturi de ceas,

zărîră, în dreapta drumului, o lumină și, în curând, se încredințară că ea vine de la un foc mare de otac iar, când se apropiară de ea, auziră zângănit de arme și glasuri pline de mânie.

Părintele, oprindu-și calul, sări jos și alergă cât îl duceau picioarele spre locul de unde venea zgomotul, iar Ștefan care descălecaser și el se luă după dânsul cu paloșul în mână.

— Ha căne, zicea un glas puternic dar răgușit de mânie, tu crezi că te poți juca cu mine cum te joci cu slujitorii lui Vodă? Am să te învăț eu cum se poartă paloșul!

Ochii călugărului deprinși cu întunericul, purtă atunce să vadă pe Mihai stînd față în față cu un om de statură tot atât de înaltă ca și a lui dar neasemănat mai spătos.

Paloșele lor încrucișate se despărțeau unul de altul numai spre a purta niște lovituri pornite cu iuțeala fulgerului dar care, totdeauna, întâlneau ferul potrivnicului, iar din cumplitetele lor ciocniri ieșeau ca o ploaie de scânteie.

Tocmai atunci Mihai purta o lovitură grozavă, fulgerătoare, la grumazul potrivnicului, dar paloșul acestuia întâlni ferul lui, îl înlătură cu putere, și dus de o mână care părea de oțel, i-ar fi străpuns fără îndoială pieptul dacă Păunașul Codrilor n'ar fi făcut o săritură înapoi.

— Era bine purtată, strigă străinul, dar o cunoșteam de mult și ți-am arătat că răspuns i se cuvine. Acuma să vedem de vei ști tu răspunsul ce se cade să se deie la întrebarea ce ți-o voi face și înaintă din nou asupra lui Mihai.

Tocmai atunci luna ieșea de sub nourul gros care o ascundea și la lumina ei călugărul văzu fața și chipul acelui care se lupta cu Păunașul Codrilor. Era o față frumoasă de voinic bătrîn, cu ochi

de vultur, cu părul cărunt și cu lungi musteți albite de vreme.

Haina era alcătuită dintr'un dolman de postav albastru având două rânduri de mâneci, unul îngust și lipit de brațe, cellalt lat și deschis, atârând slobod de la umere. Peste dolman purta o cămeșe de zale fără mâneci, strânsă de trup printr'o cingătoare de piele neagră cusută cu flori de aur dela care atârna teaca de oțel a paloșului. Iar peste zale avea un conțeș ușor de postav albastru, împodobit cu șireturi negre, cu mâneci largi deschise cari atârnavă de la coate drept în jos și deschis la piept. Nădragii de postav albastru, asemenea împodobiți cu șiret negru, erau vâriți în ciubote de iuft roș cu turetcile suflecate care se suiau până la genunchi. Pe cap purta o pălărie de păslă neagră cu fundul înalt și împodobit cu ciapraz de fir și cu pană de vultur.

La vederea străinului un țipet eși din pieptul lui Isaia și, fără a ține seamă de paloș, el se aruncă între cei doi potrivnici.

— În numele Mântuitorului, stați ! strigă el.

Mihu, recunoscând glasul călugărului, făcu un pas înapoi.

— În lături, răcni străinul care în întuneric nu avusese timp să bage îndată de seamă haina noului venit.

Tot odată de pe împrejurul lor eșiră mai mulți oameni cu paloșe goale în mână.

Dar Isaia, scoțând răpede din sân o cruce cu chipul Mântuitorului răstignit pe dânsa, o întinse spre bătrân zicând tot o dată cu un glas poroncitor :

— Toma Alimoș ! Dacă crezi în acest semn și dacă nu-ți este teamă de blăstămul Cerului, oprește-te !

Străinul auzindu-se strigat pe nume, văzând

crucea și băgând în sfârșit de seamă haina călugărească, lăsă vârful paloșului în jos iar oamenii înarmați care-i încunjurase, se opriră pe loc.

— Și cine ești Dumneta, Părinte, care iei apărarea unui lotru de pe drumul mare și vrei să-l scapi de pedeapsa ce i se cuvine ?

— Un smerit rugător al lui Dumnezeu, răspunse călugărul, Isaia ieromonah de la Neamțul.

La auzul acestui nume mirarea cea mai vie se zugrăvi pe fața lui Toma Alimoș. Infăptoșarea semeață a oșteanului se schimbă ca prin farmec, și, închinându-se înaintea călugărului, el zise :

— Mă bucur că fac, în sfârșit, cunoștința unui om pe care de mult doream să-l cunosc și stau cu totul la poroncile Cuvioșiei Tale.

— Atuncea, zise călugărul, dă-mi voie, nu să-ți dau o poroncă ci să-ți fac o rugămintă : pune paloșul în teacă și spune tovarășilor Dumitale să-ți urmeze și ei pilda.

Toma puse îndată fierul în teacă, ceia ce făcură atât tovarășii lui cât și Mihi.

— Acuma, zise părintele, te rog să vii cu mine la oare-și care depărtare căci am să-ți fac o destăinuire care este menită numai pentru Dumneta.

— Sânt gata ,răspunse Alimoș, dar n'aș voi ca în vremea în care vom vorbi împreună să-mi scape puiul de uliu care o avut cutezanța să mă trezească din somn și, mărturisind singur că este căpitan de lotri, o îndrăznit să mă cheme la luptă.

În Mihi, din clipa în care Părintele rostise numele potrivnicului său, se făcuse o schimbare desăvârșită. Toată mânia, tot dorul de a răzbuna atât pe tovarășii săi uciși cât și știrbirea renumelui său, căzuse. Ele făcuse loc mirării amestecată cu mândrie și cu un soi de spaimă, dacă acea

simțire putea să aibă ființă în inima lui Mihi, văzând că încrucișase fierul cu acel oștean a cărui vitejii, cântate de o lume întreagă, semănau cu minunile din povești și care tot odată, era unul din sprijinii cei mai puternici ai neamului românesc. Se simțea atras către el de un farmec netălmăcit și nu-și putea sătura ochii privind la acea înfătoșare în care cinstea, frumusețea, puterea și bărbăția se întreceau una pe alta. Simțea că între dânșii lupta, de acum înainte, era cu neputință.

Când auzi eșind din gura lui Alimoș cuvintele batjocoritoare pentru el, iuțimea firei îl făcu să s'înroșească și să apuce mânerul paloșului dar, stăpânindu-se îndată, zise, închinându-se înaintea viteazului :

— Fii pe pace, Jupâne, cinstea de a mai încrucișa paloșul cu Toma Alimoș este destul de mare pentru mine ca să aștept cu nerăbdare până ce vei binevoi să mă cinstești din nou, dacă vrei crede că este cu cale.

— Puiul de uliu are gură de aur și știe să se poarte ca un curtean, răspunse Alimoș, care la rândul său nu se putea împedeca să privească cu plăcere înfătoșarea frumoasă și voinică a tânărului său potrivnic, — păcat numai că și-o ales o meserie atât de scârboasă. Voiu primi chezășia Părintelui ; dar cine-i cellalt, strigă el deodată, zărind pe Ștefan care rămăsese până atunce nebăgat de seamă.

— Este un prieten al nostru și nu mă îndoesc că în curând va fi și un prieten al Dumitale, se grăbi să răspundă călugărul, iar în cât privește pe Păunașul Codrilor îți dau chiezășie că nu se va mișca din locul său până ce nu te vei întoarce.

Toma Alimoș, după ce zise câteva cuvinte la ureche unuia din tovarășii săi, se întoarse către

călugăr și spuindu-i că este gata să-l urmeze, amândoi se depărtară. Iar Mihul se așeză jos lângă foc ; Stroici luă loc lângă dânsul și tovarășii lui Alimoș se așezară și ei la oareși-care depărtare de tineri. În dosul lui Mihul și al lui Ștefan erau slugile cu caii.

Când călugărul se văzu la o depărtare, de cincisprezece stânjeni de foc, se opri și uitându-se în prejurul lui, văzu la lumina lunei, care acuma eșise cu desăvârșire din nouri, un plop trântit la pământ. Merse de se puse pe el și făcu semn lui Toma să iee loc lângă dânsul.

Isaia rămase câțeva vreme fără a vorbi. Părea sub stăpânirea unei mișcări adânci și trupul îi era scuturat de un cutremur. După ce se reculese câțva începuturi să vorbească.

— De trei ani de când lucrăm împreună, nu ne-o fost dat să dăm ochii unul cu altul. Hotărâri vajnice au fost luate de noi fără ca să ne fi consfățuit altfel decât prin ajutorul unor credincioși. Doream să te văd, doream să vorbesc cu Dumneta, însă îți mărturisesc că nu mă gândeam la această întâlnire fără o teamă ascunsă.

— Dar pentru ce, întrebă Toma Alimoș mirat, nu înțeleg...

— Ai să înțelegi în curând. Imi dai voie să-ți fac o povestire, povestire din cele mai jalnice ? Te rog ascultă-mă cu răbdare.

Sunt douăzeci și cinci de ani de când trăia într'un sat, în jos de Bârlad un tânăr, orfan de tată și de mamă. El se scobora din neam cinstit ; fără a fi bogat nu era lipsit de mijloace. Bunul său fusese kneaz peste satul întreg și avusese patru copii dar tânărul despre care vorbesc fiind singur la părinți rămăsese stăpân pe a patra parte din sat adică pe mai bine de o sută de pământuri.

Tatăl său fusese preot și el fiind slab de trup și de fire pacinică, învățase carte de tânăr și se pregătea să intre și el în tagma preotească. Învățătura și-o primise într'un sat megieș, de la un preot prieten cu tatăl său, în casa căruia fusese luat după moartea părinților.

Acel preot avea o fată frumoasă, bună și blândă. Trăind lângă dânsa, văzând-o în fiecare ceas, tânărul se văzu cuprins de o dragoste nebună. Ea, din partea ei, își închipuia că îl iubea. Tatăl fetei se învoi cu bucurie la căsătoria lor. Se hotărî ca tânărul să meargă la Halici spre a dobândi treapta de diacon și, apoi, să se întoarcă spre a se căsători. Dar preotul, tatăl fetei, muri fără de veste și judecăți neașteptate cu neamurile întârziară plecarea tânărului la Halici.

Tocmai atunci sosi în vecinătate, la un sat al său, un boier bogat, tânăr încă dar vestit atât prin faima unor vitejii nepomenite, săvârșite în războaie cu fel de fel de neamuri, cât și prin frumusețea strălucită a chipului său. Fata preotului, logodnica tânărului despre care am vorbit, și acest voinic se văzură din întâmplare. El fu cuprins de pofta ei iar ea uită totul pentru dânsul. Și cum era să nu uite pe logodnicul ei, pe tânărul sârbed, urât, sfiicios, neînsemnat și să nu i se umple ochii la vederea voinicului vestit, îndrăzneț, frumos ca un soare, puternic ca un zmeu, a cărui fapte minunate erau povestite în serile de iarnă pe la șezători. Logodnicul fu uitat, iubirea lui, curată ca rugăciunea, fu disprețuită și fata căzu pradă cu sufletul și cu trupul, patimii voinicului.

Aice glasul călugărului care, de o bucată de vreme, se făcea din ce în ce mai răgușit, se opri cu totul iar Alimoș a cărui băgare de seamă creștea mereu, îl întrebă cu un tremur în glasul său :

— Cum se numea fata ?

Dar călugărul, fără a răspunde, urmă :

— Bietul tânăr, înștiințat de nenorocirea lui prin șoaptele și șăgile oamenilor, nici nu se gândi să intre în luptă cu voinicul. Știind de mai înainte că nu va putea să iasă decât cu rușine și cu mai multă durere dintr'însa. Indura în tăcere chinurile cele mai grozave. După trei luni de dragoste un războiu neprevăzut despărți pe voinic de iubita lui. Lumea începu să răsune iar de minunile săvârșite de el, dar lunile trecură și fata, care avea să fie mamă, nu mai primea nici o veste de la iubitul ei. Logodnicul părăsit își mântuise judecățile în acest răstimp și era gata să plece la Halici. În ajunul plecării însă, împins de un dor nebun, merse în satul vecin cu gândul că măcar să-și sature ochii și să-și amărasească inima încă o dată cu privirea acelei ce fusese și era încă pentru dânsul ființa cea mai scumpă de pe lume.

Era noapte, o noapte senină și luminoasă de vară. Trecând pe dinaintea grădinei fetei, mușcat de dorul de a mai revedea locul unde petrecuse odinioară ceasuri atât de fericite, sări peste gard.

De abia făcusem câțiva pași când m'am găsit de o dată în fața ei. Am rămas încremenit privind-o :era atât de schimbată că, de mirare și de spaimă era să cadă dacă nu m'aș fi grăbit s'o cuprind în brațe. Am rămas astfel o clipală, fără a putea scoate măcar o vorbă când, de o dată, auzim gardul trosnind și, dinaintea noastră, apare voinicul iubit de Ancuța...

— Ancuța, strigă Toma Alimoș ridicându-se în picioare, galben și cuprins de o tulburare cumplită, o, atuncea ești Pavel Hâncu !

— Taci și ascultă până la sfârșit, zise călugărul și, cu o putere uimitoare într'o ființă atât de

sârbedă, îl sili să se așeze din nou lângă el. Apoi urmă :

— Ancuța se zmulse din brațele mele și, cu un strigăt de bucurie nebună vroi să se arunce pe pieptul lui dar el, dând-o la o parte, grămădi asupra ei cuvinte de mânie și de ocară numind-o muiere fără credință și lipsită de rușine. Ea, cuprinsă de spaimă nu avu glas să se apere iar când eu am deschis gura spre a mărturisi nevinovăția Ancuței, el a scos paloșul și s'o năpustit asupra mea. Nu m'am mișcat din loc, așteptând lovitură dar când paloșul era să se scoboare asupra capului meu, se vede că el și-o schimbat gândul și nu m'o găsit vrednic de tăișul paloșului căci m'o lovit în față cu mânerul, întinzându-mă la pământ fără cunoștință.

Când, după o bucată de vreme, mi-am venit în cunoștință, am auzit un vaier lângă mine : Ancuța se trudea în durerile facerii. Târându-mă amețit până la casă, am chemat pe mama ei și pe femeile din vecinătate.

Dar toate îngrijile au fost zadarnice, Ancuța o murit în acea noapte, dând naștere unui prunc, iar cel de pe urmă cuvânt ce l-o rostit o fost numele acelui pentru iubirea căruia jertfise și cinste și viață.

Călugarul tăcu. Toma Alimoș care numai cu greu își putuse până atunci stăpâni mișcarea, se sculă în picioare și cu un glas răgușit, zise :

— Jură-mi că Ancuța era nevinovată și că ea nu-și călcase credința către mine.

Călugarul se sculă și el ; o privire de dispreț, un fulger ieși din ochii lui.

— Ai cunoscut pe Ancuța, ai fost iubit de dânsa și cutezi să te îndoiești de curătenia sufletului ei ? zise el cu mânie. O, cât de nevrednic fost-ai de iubirea ei. Ascultă ! Pe haina ce o port, pe

cruce, pe nădejdea ce o pun în ispășirea sufletului meu de păcate, pe credința ce o am în mântuirea neamului nostru : îți jur că Ancuța te-o iubit numai pe tine și că ți-o fost credincioasă până la cea de pe urmă a ei suflare.

Toma Alimoș, cuprins de o nemărginită mahnire și de o adâncă remușcare rămase în tăcere.

Dar călugărul urmă :

— Și această ființă care trăia numai pentru tine, care de dragul tău jertfise cinstea ei de fecioară, ai părăsit-o fără cuget după ce ți-ai săturat pofta de frumusețea ei !

— O nu ! strigă Toma Alimoș, am fost vinovat când m'am îndoit de credința ei dar, până atunci nici nu-mi trecuse prin gând s'o părăsesc. Silît să mă despart de ea pentru a mă duce la oaste, am avut nenorocirea să cad în robia dușmanilor și, când prin minune am scăpat, am venit întins la dânsa, neodihnindu-mă nici zi nici noapte, arzând de dorul s'o revăd. Când am ajuns, te-am văzut sărind peste gard ; când te-am urmat și am găsit-o în brațele tale, am crezut-o vinovată. Dar mă jur, pe cinstea mea, pe paloșul meu, pe numele nepătat purtat de strămoșii mei, că venisem nerăbdător și hotărît să fac dintr'însa, chiar a doua zi, soția legiuită a vieții mele.

Călugărul, la rândul lui, asculta în tăcere, uimit.

După oareși-care tăcere, Toma întrebă :

— Dar pruncul ce s'o făcut ? Trăiește ?

— Trăiește, răspunse călugărul.

— Trăiește ! strigă bucuros Toma Alimoș. Unde-i ? Cine-i ?

— E vrednicul fiu al părintelui său, e voinicul cu care te luptai adineoare când v'am despărțit.

Toma Alimoș rămase ca amețit, apoi, sculân-

du-se în picioare zise, cu glasul răgușit de mânie :

— Un lotru ! Fiul lui Toma Alimoș și a îngerului care se numea Ancuța, un lotru ce iese la drumul mare ! Ah ! mare caznă mi se cuvenea, dar aceasta, călugăre ,este prea mare ! Răzbunarea ce ai luat-o pentru răul ce ți l-am putut face întrece orice măsură — și scoțând paloșul îl ridică cu mânie de asupra capului lui Isaia.

Dar acesta nu se mișcă din loc, uitându-se țință în fața uriașului turbat. Ochii lui Toma întâlbind această privire liniștită și pătrunzătoare, fură supuși ca fermecați de dânsa. Mâna lui scăpă paloșul amenințător și el rămase în fața călugărului nemișcat și fără voință.

— Mi-ai sfâșiet inima în bucăți, urmă Isaia cu un glas liniștit, ai zdrobit fericirea tinereții mele, ai învăluit viața mea întreagă în durere și în jale. Aș fi fost în drept să mă răzbun asupra ta și poate că de mi-ar fi fost atunci cu puțință m'aș fi răzbunat. Dar cum crezi, nenorocitul, că m'aș fi răzbunat asupra copilului Ancuței, cum crezi că aș fi dus pe calea pieirei și a necinstei pe fruptul eșit dintr'însa, pe sângele ei ? Nu, să nu-ți fie rușine de fiul tău, ori ce părinte s'ar putea fâli cu asemenea fecior.

— Un lotru ! întrerupse Alimoș cu amărăciune.

— Un oștean ! răspunse Isaia cu mândrie. Un oștean viteaz, cu braț de fier, cu minte aleasă și ageră, cu inimă mare, curată, cinstită ! Toma Alimoș, fiul tău nu este ce seamănă, el nu este căpitan de haiduci ci căpitan de oaste !

— Oaste care iese la drumul mare și se luptă pentru dobândă.

— Oaste care luptă pentru aceiași lucrare pentru care ai jurat și tu să-ți jertfești viața. Nu în folosul lui o pus Păunașul Codrilor vamă pe măr-

furile ce intră în țară ci în folosul Vistieriei norodului român ! Banii strinși de el și de ai săi se strecoară prin mâinile lui fără ca cea mai mică parte să-i rămâie într'însele. Ei sunt păstrați de mine spre a alcătui comoara prin ajutorul căreia voi putea duce la bun sfârșit lupta cu asupritorii noștri.

Fața lui Toma Alimoș se înseninase, el privea acuma pe călugăr cu mirare.

— Lotru Mihule ! urmă Isaia, dar el face război numai lui Sas și celor vânduți acestuia, puternicilor nedrepti și lacomi, dar este prietenul tuturor celor slabi și asupriți. Auzit-ai oare că acel pe care tu îl numești lotru să fi luat ceva de la sărac sau de la cel bogat și drept, sau ca să se fi făcut vr'o dată vinovat de vr'o cruzime ?

— Nu, răspunse Alimoș, poporul îl vorbește numai în bine.

— Crezi oare că puțină trudă am avut până ce am înduplecat pe fiul tău să primească însărcinarea ce i-am dat-o ? De ai ști cât de nesuferit îi pare gândul de a trece drept lotru în ochii lumii ? Numai după ce i-am arătat primirea acestei însărcinări că fiind o jertfă ce el trebuia numai decât s'o aducă neamului său, în suferință, o primit-o.

— Destul, zise Toma, te cred și te-am înțeles. Acuma pricep îndrăzneala și vitejia arătată de el față de mine, venind singur să înfrunte atâția dușmani. Ele nu erau datorite setei de pradă ci izvorau din simțul care împinge pe orice căpitan de oaste să războvească fără întârziere moartea sau neizbânda oștenilor lui, să nu lese cu nici un preț ca faima lui de oștean nebiruit să sufere vr'o știrbire.

— Da, răspunse Isaia, ai priceput. Oștean, căpitan de oști, ocârmuitor de oameni, ai priceput

pe Mihu căci, în locul lui, ai fi făcut ca și dânsul.

Toma, urmă el după o tăcere, am plătit cu ani de durere și de suferință faptul că o dată mi-ai încrucișat calea. Întâlnirea noastră de atunci o pricinuit moartea ființei dulci și blânde pe care am iubit-o amândoi. Au trecut deatunci douăzeci și cinci de ani. Dacă amintirea ei jalnică și sfântă, mireasmă depărtată a tinereței noastre, trăește și va trăi totdeauna în inima celui ce se numea o dată Pavel Hâncu; dacă sufletul lui o hrănit vreme îndelungată simțiri de ură neîmpăcată pentru tine, astăzi te încredințez că ele nu mai au ființă. Dar și astăzi când Toma Alimș înâlnește pe călugărul Isaia, prin o uimitoare asemănare, ei astăzi ca acum douăzeci și cinci de ani, au inimele lor stăpânite de o nemărginită și pătimașă iubire pentru aceeași ființă frumoasă, sfântă și, de astă-dată, pe veci neperitoare.

Toma se uita mirat, nepricepând înțelesul cuvintelor călugărului.

Acesta urmă :

— Iubirea nemărginită și pătimașă care ne stăpânește astăzi pe amândoi este iubirea pentru neamul din care am ieșit. Știu că în sânul tău arde pentru dânsul aceeași flacăra mare și puternică care arde și în pieptul meu. Știu că dorul de a-l trezi din amorțire, de a-l desrobi, de a-l pune pe cale să urmeze menirea măreață la care este chemat prin nașterea sa strălucită, domnește stăpână pe tine ca și pe mine. Dar, dacă iubirea hrănită altă dată în inimile noastre ne-a despărțit pentru un sfert de veac și o adus jale și durere în viața noastră, cea de astăzi ne leagă, ne unește, ne silește să mergem mână în mână și inimă în inimă spre scopul râvnit. Iar Dumnezeuul Atot Puternic să binecuvinteze întâlnirea noastră

de astăzi, să facă roadele acestei întâlniri să fie izbânda și mântuirea obștească.

Și zicând aceste cuvinte, Isaia întinse mâna lui Toma.

— Amin, răspunse voinicul strângând acea mână.

În această clipală se auzi în apropiere strigătul huhurezului, iar Alimoș întorcându-se spre partea de unde pornea acel strigăt, zise :

— Să nu fie acest strigăt vre un semn rău.

— Nu, răspunse călugărul zâmbind, el poate să fie un semn rău numai când este dat de ființele cu pene al căror graiu îl alcătuește. De astă dată el este numai un semn prin care niște tovarăși ai noștri ne înștiințează că se află în apropiere.

La auzul cuvântului : tovarăși, Alimoș, fără voință, făcu o mișcare pentru a căuta mânerul paloșului. Călugărul, însă urmă, făcându-se că nu a văzut această mișcare :

— Cred că vei slobozi pe cei doi oameni pe care-i duceți legați cu voi căci...

— Nu numai că-i voi slobozi, răspunse Alimoș, dar voi face ca vama pusă de Păunașul Codrilor să fie plătită întreit. Nu eu voi fi pricina micșorării renumelui său atât de folositor pricinii noastre. Negustorii care mă însoțesc sunt nepoții unui vechiu prieten și tovarăș de războaie, negustor genovez așezat de ani în Cetatea Albă. M'am legat către dânsul că mărfurile aduse de el de la Liov și Gdansk să ajungă la Dunăre fără a plăti nici o vamă Păunașului Codrilor și fără ca să fie silit să ceară, în acest scop, un steag de slujitori de la Sas, ceia ce l-ar fi ținut, poate, și mai scump. Alegându-mi zece oameni din satele mele, vechi oșteni încărunțiți în războaie i-am dus la granița leșască și când au sosit carele i-am pus să le măe în locul argaților tocmiți. Mă voi ținea

de cuvânt către vechiul meu prieten căci vama va fi plătită din punga mea și renumele Păunșului Codrilor, în loc de a se știrbi, va crește când se va ști că până și Toma Alimoș o fost silit să i se supue.

Părintele Isaia vroi să se scoale spre a se îndrepta spre foc, dar Toma îl reținu :

— Spune-mi, zise el, bănuiește el oare ceva despre nașterea lui ?

— Nimică, răspunse călugărul. Crede că este un fătat, nepot mie.

— În curând va vedea că are un tată gata să-l recunoască și să-l înstărească, răspunse Toma.

— Deocamdată însă nici un cuvânt, zise călugărul hotărît. Ne vom sfătui împreună și vom chibzui chipul în care i se va face această destăinuire. Îți voi arăta temeiurile care le am pentru a cere această amânare. Dar acuma să mergem.

Se îndreptară spre foc și Toma Alimoș, apropiindu-se de Mihi care, la sosirea lor, se ridicase în picioare, îi zise :

— În urma celor ce mi le-o povestit Părintele sunt gata, voinice, să mă supun cererilor Dumitale. Găsesc aceste cereri drepte și recunosc că rău am făcut opunându-mă să plătesc vama cerută de oamenii Dumitale. Voiu plăti-o nu odată ci de trei ori ca gloabă pentru îndărătnicia mea iar, pe voinicii opriți de noi, îi voiu slobozi pe loc. Și, drept dovadă că nu păstrez inimă rea, iată dreapta mea care cere să stringă pe a Dumitale.

Mihu puse voios mâna lui în dreapta puternică a vestitului oștean și amândoi își dădură o stringere voinicească.

— Și acum, adaoase Toma Alimoș urmând să-ți mână, de oarece ne-am făcut prieteni, te rog spune-mi de la cine oare învățat-ai lovitura ce mi-ai purtat-o la urmă ? Era cât pe ce să nu-i pot

înjgheba apărarea destul de repede. Noroc numai că o cunoșteam și-i știam leacul de mult.

— Am învățat-o împreună cu multe altele de la un fruntaș genovez din Cetatea Albă, oștean vestit, meșter în mânuirea spezei și a sulii, pe lângă care am copilărit.

— Și care este numele acelui Genovez? mai întrebă Toma.

— Andrei Landi, răspunse Mihul.

— Landi! strigă Toma în culmea surprinderii.

— Landi! strigară voios cei trei negustori.

Isaia și Mihul rămaseră mirați de mirarea arătată de dânșii.

— Dar marfa din aceste care este a lui Landi, zise Toma Alimoș. El este un vechiu și neprețuit prieten al meu și moșul acestor trei tineri. Iar Dumneta, fără îndoială, ești micul Mihul despre care Landi mi-o vorbit de atâtea ori și care îi fusese incredințat, spre a-l crește și a-l învăța de moșul său, călugărul, când acesta o plecat la Roma. Din deosebite întâmplări n'am fost la Landi în toată vremea cât ai petrecut-o la el, căci altfel ne-am fi cunoscut și noi de mult. Nu mă mir că la școala lui Andrei ai deprins atât de bine meșteșugul armelor. Pe lângă dânsul nu puteai de cât să te faci oștean deplin și viteaz, om de inimă și cărturar bun, și Toma Alimoș scutură din nou mâna lui Mihul, cu mai multă putere.

Apoi, la rândul lor, nepoții lui Landi veniră să strângă mâna Păunașului pe care îl lăsase copil când ei plecase din Cetatea Albă, la învățătură, la Genova și îl găseau acum bărbat.

După ce făcu cunoștința lui Ștefan Stroici, despre care auzise cu patru ani înainte cu prilejul războiului cu Tătarii, Toma Alimoș poronci să se deslege cei doi oameni ai Păunașului care erau

legați la care. Ei primiră de la voinic un dar însemnat iar călugărul îi trimise acasă, cu poruncă să spue părintelui Ignat să se întoarcă și el la Pașcani și să-i trimită de sârg la otacul unde se aflau pe Onea, care trebuia să se abată pe la preot încă de cu noapte.

Genovezii poronciră să se aducă din care mâncări alese și vin vechiu grecesc și sicilian. Mihi, Stroici și cu dâșii, după ce mâncară și băură cu toată pofta tinerețelor, stătură la vorbă glumind și râzând până aproape de ziuă.

Călugărul și cu Toma Alimoș, după o scurtă gustare, se retraseră la o parte și avură împreună o lungă și amănunțită sfătuire în urma căreia se hotărî ca, de la Smirodava, negustorii cu carele să porceadă a doua zi pe Bârlad cu un om al Păunașului, iar Toma să însoțească pe călugăr și pe tovarășii săi în mergerea lor la kneazul Baloș, la Poiana.

Onea sosi înainte de ziuă și Mihi îl trimise să iee măsurile trebuitoare pentru ca oamenii ce trebuiau să se adune în urma semnelor făcute să fie cât mai curând întorși spre vetrele lor.

Ceilalți urmară drumul împreună până în dreptul cetății Smirodava. De aici Genovezii apuca răd spre Bârlad iar ceilalți, trecând Siretul, cărniră în dreapta și pe, la amiazi, ajunseră în dealul Muncelului, deasupra Poienei.

XXI

Pentru ce Mihai uitase drumul Ciortolomului

Satul Poiana se afla pe locul unde este așezat astăzi satul Bălușeștii din ținutul Romanului. Era foarte mare, cuprinzând peste patru sute de case și se afla atunci, întreg, sub stăpânirea kneazului Baloș.

Fusese aice, până în vremurile din urmă, două sate sau cum să zicea atuncea, două județe deosebite, așezate unul lângă altul sub numire de Poiana. Dar kneazul Baloș, luând în căsătorie pe Tudora, singura fiică a kneazului vecin Danciul, întrunise amândouă județele sub stăpânirea lui. Jupâneasa Tudora murise acum de câțiva ani, în urma jalei cumplite ce-i pricinuisese moartea singurului ei fiu, Tudor, ucis la un ospăț de Balc fiul voevodului Moldovei, al cărui tovarăș de petrecere era. Curtenii și cei vânđuți lui Sas ziceau că se luase la ceartă fiind beți amândoi, că nu se știa care a fost cel ce a dat lovitura dintâiu și că mare a fost supărarea lui Balc când s'a trezit și și-a dat seamă de cumplita lui faptă. Cei mulți însă ziceau că dacă Tudor era într'adevăr beat la acel ospăț, Balc era cu totul treaz și că în adins îmbătase pe tovarășul lui, îi căutase gălceavă și-l lovise de moarte, spre a putea răpi și petrece în tihnă cu o fată frumoasă dar din părinți de rând, cu care se iubea Tudor.

Kneazul Baloș care, până la uciderea fiului său, era bine văzut de Vodă și mergea des pe la Curte, prinsese de atuncea, precum era de altminterlea firească, o ură neîmpăcată pe toată casa dom-

nească. Curtea lui se făcuse locul de întâlnire al tuturor nemulțumiților. Era de ajuns ca cineva să vorbească rău de Vodă și de feciorii săi pentru a fi îmbrățșat și dăruit de dânsul. Date fiind pornirile lui Sas, este de crezut că alt kneaz ar fi plătit cu capul o dușmănie atât de fățișă către Domnie. Mulți se mirau de răbdarea lui Vodă și o puneau pe seama remușcării ce o simțea Balc în urma uciderii lui Tudor. Pricina acestei îngădueli era însă cu totul alta. Baloș avea o soră care fusese vestită pentru frumusețea ei și era căsătorită cu fratele lui Andrei Lațc, Voevodul Ardealului. Sas și Balc erau oameni mult prea cuminți pentru a nu fi foarte îngăduitori cu un om atât de bine înrudit.

Pe de altă parte, Părintele Isaia și Bogdan erau, și ei, mult prea ageri pentru a nu se folosi de această nepedepsire a dușmăniei arătate de Baloș Domniei. El fusese unul din cei de întâi câștigați. Iubirea de neam și de țară erau departe de a fi simțirile cari predominau în inima kneazului. Ea era stăpânită întreagă de fudulie, de zgârcenie și de un dor nebun de răzbunare. Dar aceste patimi pentru bărbați pricepuți în mănuierea oamenilor, ca Bogdan și Isaia, erau niște pârgii neprețuite.

Făgăduirea kneazului că după izbânda și așezarea lui Bogdan în scaun, dregătoria de frunte în sfatul noului Domn va fi a sa pe viață împreună cu venitul a jumătate din satele stăpânite de casa lui Sas. Ei știau să mărească peste seamă, față cu Baloș, ajutorul care îl putea da kneazul în răsturnarea Voevodului celui urât și îl lăsau să creadă că acea răsturnare va fi mai ales datorită ajutorului lui și că, fără de el, ei nu s'ar fi putut măcar gândi la dânsa.

Prin aceste mijloace Baloș, fără să-și deie

seamă, se făcuse o uneltă ascultătoare de mare preț în mâinile lui Isaia.

Cu prilejul întrunirii care avea să se ție la Poiana, la kneazul Baloș, călugărul trebuia să aducă înaintea căpeteniilor mișcării pe trimisul lui Bogdan. Iar Stroici avea să lămurească acelor căpetenii care sunt măsurile ce vărul său se îndatorește să iee după așezarea sa în scaun pentru stărpirea asupritoarelor obiceiuri și a impilătoarelor așezări datorite nemernicului Sas. Le această întrunire era, mai cu seamă, să se caute chipul pentru a junge la o hotărâre spre a curma neînțelegerile ivite între săteni și kneji, în privința drepturilor unora și a datoriilor celorlalți.

Părintele Isaia puneă cel mai mare preț pe ajungerea unei înțelegeri în această privință înainte de izbucnirea răscoalei, încredințat fiind că knejii și sătenii vor lupta cu atât mai bine cu cât vor fi mai înțeleși între ei și mai mulțămiiți de drepturile și îndatoririle unuia către celălalt. Acuma, în drum spre Poiana, puneă pe Stroici în cunoștința tuturor amănuntelor și se bucura văzând cât de ușor mintea lui deschisă știa să aleagă îndată calea cea mai dreaptă și cea mai folositoare.

Satul Poiana era așezat atunce, întocmai cum este așezat astăzi satul Bălușeștii, pe botul de deal numit Cătăneasca între valea Cătăneasca despre Răsărit și valea Mănăstirească despre Apus, amândouă vărsându-se în pârâul Tabăra care curge despre Miază-zi. Acest sat a fost fără îndoială descălecat de un oștean priceput în alegerea locurilor tari, căci este astfel apărat despre Răsărit, Apus și Miază-zi de trei pârae cu maluri râpoase care se prelungesc până la culmea Deelor, apărată despre Miază-noapte de niște ponoare cumplite. Iar drumul îngust care ducea dela Smirodava prin

culmea Muncelului la culmea Deelor era foarte ușor de apărat.

Casa kneazului Baloș, cu biserica, se aflau în capătul de Miază-noapte a satului, într'o curte încunjurată de ziduri înalte și așezată în mijlocul unei livezi. Casa foarte încăpătoare era zidită din bolovani: cei patru pereți fiind toți de aceeași lungime, clădirea avea chipul unui pătrat. Teme-lia era destul de înaltă și, de jur împrejur, casa era încunjurată de un cerdac larg de un stângen și jumătate, cu privaz de lespezi de piatră înalt de patru palme și stâlpi, tot de piatră, ciopliți în patru muchii.

La fiecare părete se vedeau patru ferești care ar fi părut înguste astăzi dar care, pentru acea vreme, erau neobișnuit de mari și cuprindeau o mulțime de gîmuri mici, prinse în cercevele de plumb și apărute pe din afară cu zăbrele groase de fier. În mijlocul fiecărui părete se vedea câte o ușă grea de stejar într'un singur canat, îmbrăcată cu fier, întărită cu drugi încrucișați, tot de fier, și prinși de ușă prin puternice și numeroase piroane. Ușile fiind așezate față în față, de la una la alta ducea câte o sală îngustă, astfel că casa era împărțită în patru despărțituri.

De mai multe zile se făceau pregătiri pentru primirea nenumăraților oaspeți poștiți de kneaz sub cuvântul prăznuirii zilei fiicei sale Ileana. De două săptămâni Ileana, căreia era încredințată ducerea întregii gospodării a casei lui Baloș, lucra la pregătirile trebuitoare. Și acele pregătiri nu erau o șagă căci kneazul o vestise că numai din boerime se vor aduna în casa lui, în ziua Sfinților Impărați peste o sută de oaspeți, fără a mai vorbi de slugile lor și de prostimea care trebuia să se stringă din toate părțile. Toată această lulumă trebuia să fie adăpostită și hrănită într'un

chip care să fie vrednic de bogăția și de numele lui Baloș. Căci kneazul era mai fudul de cât era sgârcit și-i plăcea să facă să strălucească bogăția și puterea lui.

Pregătirile fusese făcute astfel în cât, când Ileana se trezi în dimineața zilei Sfinților Constantin și Ileana, ea era încredințată că faima casei kneazului nu va putea de cât să crească în urma praznicului ce avea să se deie în acea zi.

Oaspeții, care începuse să sosească din ajun, urmară neconținut în vremea dimineții, iar curtea, la prânzul cel mare, era înțesată de țărănime venită nu numai din toate satele de pe împrejur, dar din toată Moldova și chiar din fundul Vrancei.

După cea de pe urmă punere la cale, Ileana se duse în odaia ei și începu să se îmbrace spre a fi gata pentru masa ce avea să se deie îndată după sosirea călugărului Isaia, sihastrul de la Cetatea Neamțului, care era așteptat împreună cu alt boier de seamă și pentru adăpostirea cărora se pregătise odaia cea mai bine îmbrăcată. Oamenii ziceau că kneazul Baloș are multe comori dar că una din ele face cât toate celelalte împreună și aceasta este fiica lui, frumoasa și blânda Ileana. Ea era de statură înaltă și mlădioasă. Părul bogat, negru ca pana corbului, când era despletit o acoperea ca o mantie de mătasă neagră : atâta era de lung în cât călca pe el. Sprincenile lungi erau negre și ele, iar ochii de un albastru închis, mari, lucitori ; privirea lor era plină de o nespusă dulceață. Fruntea era lată, nasul drept, nici prea lung nici prea scurt, gura mică cu buze pline și rumene, chipul obrajilor și a bărbiei fără greș. Gâtul era alb ca zăpada, rotund dar gingaș, pieptul plin, brațele rotunde de o albeață ui-

mitoare iar mâinile și picioarele niște adevărate minuni.

Dar Ileana nu era înzestrată numai cu frumuseța feței și a trupului, ea mai era vestită prin împrejurimi pentru bunătatea ei. Nu era nenorocire care să-i ajungă la știre fără ca ea să nu iee îndată măsuri pentru alinarea ei. Numai ea știa să învingă sgârcenia kneazului și să găsească mijloace pentru a face bine la toți. Pe lângă că era frumoasă și bună Ileana mai era deșteaptă și harnică; chipul în care ducea gospodăria Poienei era vestit în țară.

O fată atât de vestită prin naștere, însușiri, frumuseță și bogăție, nu putea să nu aibă numeroși pețitori. Mare era numărul acelor care năzuise la mâna ei dar kneazul răspunsese tuturor că fiica lui încă nu voește să se căsătorească. Kneazul era bucuros să mai păstreze pe lângă el atât fata care-i înveselea casa cât și zestrea însemnată ce ar fi trebuit să i-o deie, dar răspunsul era într'adevăr acel dat de Ileana căci bătrânul nu-i ascunsese nici una din cererile ce i se făcuse. Ileana îi răspunsese tot-de-a-una că se simte foarte fericită în casa lui și nu este de loc nerăbdătoare s'o părăsească. Nici unul din tinerii kneji care, atrași de faima ei, se abătuse pe la Poiana nu știuse să-și întipărească amintirea în gândul sau inima ei: ea privise pe toți cu cea mai desăvârșită nepăsare.

De vre-o câteva luni însă, slugile casei și numeroasele fete din sat care veneau, pe rând, să deie ajutorul lor la lucrările gospodăriei, băgase de seamă că fiica kneazului se cam schimbbase. Li se părea că kneghina pune mai puțină inimă la trebile casnice, că privegherea ei nu mai era așa de ageră ca mai înainte că, ea, a cărei mâni până atunci ei le văzuse vecinic în mișcare, rămânea

acuma adesea ceasuri întregi nemișcată, gânditoare, cu fusul în mână. Erau cu toții de părere că această schimbare era datorită spaimei resimțită de Ileana în urma unei întâmplări de care avusese parte la începutul toamnei trecute.

În ziua de Sânta Maria mică Ileana mersese cu kneazul la Smirodava, unde era zi de târg, spre a cumpăra mai multe lucruri trebuitoare casei. Aicea, în urma unor vești primite, kneazul se văzu silit să plece numai de cât la Bacău și să trimită pe Ileana la Poiana sub paza vatamanului său, Țintă, și a șase argați voinici.

După plecarea stăpână-său, Țintă mai perdu vre-o trei ceasuri cu vânzarea unui cârd de juncani și când, în sfârșit, plecară, începuse a înnopta.

Ileana, împreună cu o tânără slujnică, se afla într'un car mare tras de patru boi frumoși. Ea ședea pe perini moi de lână, așezate pe o scoarță sub care era așternut fân. Înaintea carului mergeau, călări, doi flăcăi zdraveni cu paloșele la brâu și măciuci atârinate la oblâncul șalii; după car, asemenea călare, venea Țintă, purtând și el paloș și ghioagă năstrunjită. În urmă veneau, pe jos, trei argați purtând baltage lungi și grele iar al șaselea argat, fără altă armă de cât o secure în brâu, mâna boii.

Străbătuse jumătate de cale; drumul era pustiu iar noaptea fără lună și cerul cam întunecat. Ileana ședea răzămată a lene pe perine, slujnica adormise chiar bine. Cei doi flăcăi cari mergeau înainte se cam depărtase de car și-și povesteau izbânzele lor pe lângă fetele din sat; Țintă care, cu prilejul târgurilor ce le făcuse în cursul zilei; fusese silit să cinstească de nenumărate ori cu cumpărătorii și cu vânzătorii, avea capul greu și ațipise pe cal, iar cei trei argați din urmă veneau a lene, unul după cellalt, sprijinindu-se fiecare pe

baltag ; s'auzea scârțâitul roților iar omul de la boi rupea și el din când în când tăcerea prin o pocnitură de biciu și un : ța-ho ! răgușit. Drumul mergea acuma la vale prin o țihlă deasă.

De o dată, din țihlă, din dreapta și din stânga, se răpeziră asupra carului vre-o douăzeci de umbre. Omul de la boi fu lovit peste cap cu ciomagul dinainte și trântit la pământ, Țintă dat jos de pe cal și ținut cu putere de brațe vânjoase. Cei doi călăreți auzind sgomot, întoarseră caii și se îndreptară în treapăd spre car, dar alte umbre ieșiră din țihliș, se răpeziră asupra lor, îi dădură jos de pe cai și-i amețiră cu lovituri de mânere de paloș înainte ca ei să fi avut vreme să scoată pe ale lor din teci ; de aceeași soartă avură parte și argații care urmau carul.

Ileana care rămăsese mută de surprindere și de spaimă, mai venindu-și în fire, scoase un țipet :

— Săriți ! Hoții ! Ajutor !

Dar îndată se simți trântită pe perine ,o mână grea apăsa pe gura ei și un glas rosti cuvintele :

— Taci, de-ți este dragă viața.

Dar ea înfipse dinții în mâna care-i strivea buzele cu atâta putere în cât străinul dădu un vaet de durere și fu silit să sloboadă gura fetei care strigă încă o dată din toate puterile :

— Săriți, oameni buni ! Hoții !

Gura îi fu închisă din nou cu mai multă putere, auzi câteva cuvinte rostite cu mânie într'o limbă străină și se găsi în neputință de a face cea mai mică mișcare.

Necunoscuții erau pe cale să întoarcă carul când se auzi tropotul mai multor cai venind de la vale, în fugă. Carul nu era încă întors când se zări umbra uriașă a unui călăreț și se auzi un glas puternic strigând :

— Cine strigă după ajutor ?

Ileana n'avea chip să răspundă căci pe gura ei apăsă cu putere o mână învălită într'o mânășă de fier, dar argatul care mânase boii se trezise din amețeala pricinuită de loviturile primite ; el strigă :

— Hoții vrau să răpească pe fata kneazului Baloș. Săriți oameni buni !

— Ha, răspunse călărețul care s'apropiase acuma de tot, iar avem a face cu nemernicii de feciori domnești. Pe dânșii, Petre !

La o poroncă dată într'o limbă străină de acel care ținea pe Ileana, oamenii lui s'aruncară înaintea noilor veniți.

Aceștia erau numai cinci dar chipul în care începură a mânui paloșele dovedea că erau oameni pentru care lupta era un obicei. Mai ales acel care vorbise părea a fi dracul în carne și oase : de câte ori se scobora paloșul lui cădea câte un dușman la pământ.

Acei care le stăteau împotrivă erau vre-o douăzeci iar alți doi-spre-zece rămăsese împrejurul carului, îl întorsese cu greu în spre Smirodava în drumul îngust și pornise la deal. Scârțâitul roților fu auzit de călăreți.

— Mișei pleacă cu fata, strigă atunce către tovarășii lui, Mihu, căci el era acel pe care întâmplarea îl aducea în ajutorul Ilenei, dați, dați, de tot, băieți, să ne curățim mai repede de acești ticăloși și să mergem s'o scăpăm.

Petrea Cărăbuș și ceilalți trei învărtiră paloșele cu atâta hărnicie, încât în curând acei din potrivnicii lor care rămăsese în viață o rupseră la fugă și se făcură nevăzuți în țihlă.

Fără a pierde vreme, Mihu și cu ai lui se răpeziră după car. Il și găsiră cu boi cu tot, la o depărtare de vre-o sută de stânjeni de locul unde

se luptase, dar nu era nime nici într'însul nici pe împrejur.

— Au fugit mișeii cu fata în țihlă, zise Petrea.

Onea se dădu jos de pe cal, scăpără răpede și aprinzând o făclie se plecă jos și începu să caute urmele fugarilor.

— Uitați-vă, zise el deodată ridicând capul, pe aice au intrat în desime ! Iată ce-a pierdut fata și cu degetul el arată, în marginea țihlăi o mică ciubotă roșie.

Dar înainte ca ceilalți să fi putut zice ceva, se auzi la o mică depărtare, în țihlă un sgomot mare deasupra căruia răsună de trei ori strigătul cucuveicii.

Fetele lui Mihi și a tovarășilor se înveseliră.

— N'au avut noroc, zise Onea cu râsul lui tăcut, au fugit de noi și au dat peste moș Marin cu ai lui.

Sgomotul în țihlă încetase ; Petrea atunci făcu și el să răsune de trei ori strigătul cucuveicii, iar din țihlă i se răspunse prin chiote voioase.

— I-au răpus, zise Petrea, ia să vedem dacă fata o scăpat teafără, și intrând cu toții în țihlă meraseră într'însa ca vre-o sută și cincizeci de stânjeni, apoi dădură într'o poieniță în care văzură mai multe facle aprinse și împrejurul lor o grămadă de oameni.

— Unde-i fata ? întrebă Mihi îndată ce s'aproie de ei.

— Aice, răspunse voios glasul lui moș Marin.

Și Mihi apropiindu-se, văzu, la lumina faclelor, pe Ileana stând răzămată de trunchiul unui ulm bătrân, galbănă ca ceara și cu ochii plini de spaimă. El rămase mut la vederea frumuseței ei, iar după ce-și veni în fire, îi zise închinându-se.

— Fii fără frică kneghină, ești printre prieteni și vei fi dusă la casa Dumitale.

Ochii Ilenei, dând de fața lui Mihău, spaima dintr'înșii dispăru și privirea lor se opri cu o mirare plăcută pe înfățișarea frumoasă și bărbătească a tânărului. Dar, vrând să-i mulțumească, nu putu să rostească decât cuvintele :

— Mulțămesc..., o... mulțămesc....

— Dar cine sunt mișei care au cugetat să răpească o fată de kneaz ? întrebă Mihău pe moș Marin.

— Cine să fie ? Un hotnog de la Smirodava cu o ceată de slujitori unguri.

— Unde sunt ei ?

— Aice, legați cot la cot, vrei să-i vezi ?

— Da, răspunse Mihău și scoțând din brâu un zăbranic negru în care se vedeau două borte, și-l puse pe obraz înnodând capetele la ceafă.

— Du-mă la ei, spuse el moșneagului.

Moșneagul, făcând semn la doi oameni care țineau câte o făclie, îl duse într'un ungher al poienitei unde găsi câți-va oameni de ai lui păzind vreo doisprezece slujitori, legați de mâni și de picioare și răzămați de tufe.

— Care-i hotnogul ? întrebă Mihău.

— Eu sânt hotnogul, zise unul dintr'înșii.

— Ești Ungur ?

— Ba nu, sânt Român, tatăl meu este kneazul Peletucul, de la Peletuci lângă Bacău.

— Cu atâta mai rău, răspunse Mihău. De ce ai răpit pe fata kneazului Baloș.

— Fiindcă așa mi s'o poroncî.

— De cătră cine ?

— De cătră acel care are drept să-mi poroncească : Ștefan.

— Feciorul vitreg al lui Sas ?

— Da, el.

— De ai fi Român adevărat și oștean cinstit n'ai fi îndeplinit o asemenea poroncă, zise Mihi. Apoi, întorcându-se către moș Marin îi zise :

— Moș Marine, eu plec ca să duc pe kneghină până la casa tătâne-său, Dumneta cu oamenii Dumitale îți-vei urma drumul înainte, acolo unde trebuie să mergi, eu înainte de ziuă voi fi iar printre voi. Dar până a nu pleca îmi vei întinde pe acești mișei la pământ și le vei trage câte trei sute de nuiiele : să nu fie în stare să se întoarcă la Smirodava de cât pe brânci ! Ai înțeles ?

— Da, Căpitane, înțeleg, răspunse moș Marin, dar hotnogului ce să-i fac ?

— Să-i tragi cincizeci de nuiiele mai mult decât celorlalți și să fie trase cu mai multă putere,

— Ai milă, Căpitane, strigă hotnogul, bagă de seamă că sânt Român și fiu de boier.

— Cu atâta mai mare rușine pentru tine, ai spurcat prin mârșava-ți faptă și numele de Român și acel de boier. Dar, dacă rușinea nuiielelor îți pare prea mare, poți să fii spânzurat. Moș Marine, îl vei lăsa să aleagă între nuiiele și spânzurătoare.

Apoi Mihi, fără a mai aștepta răspunsul hotnogului, plecă iar spre locul unde lăsase pe Ileana, scoase zăbranicul care-i acoperea fața, se apropiu de ea și-i spuse :

— Kneghină este vreme să plecăm, vom merge pe jos până la carul care așteaptă în drum și te voi însoți eu singur până la curtea kneazului.

Când ajunseră în drum, găsiră împrejurul carului atât pe Țintă cât și pe argați cu slujnica Ilenei. Deși erau amețiți de loviturile primite, își revenise cu toții în fire afară de fata din casă care, de atunci, rămase cam smintită. Dar, din slujitorii care stătuse împotriva lui Mihi și a tovarășilor lui, șase erau morți iar alți șapte zăceau

greu răniți în drum. Mihi, împreună cu Petrea și ceilalți tovarăși ai lui care venise călări, însoți pe Ileana până la poarta kneazului.

Pe drum el îi spusese că fusese răpită de Ștefan, unul din fiii vitregi ai lui Vodă și Pârcălab al cetății Smirodava, vestit pentru desfrânarea lui. Fata se cutremură la gândul primejdiei din care scăpase.

— De ce, zise ea când ajunseră în sat, nu vrei să stai la noi până la sosirea tatălui meu ; el vine deseară și ar fi fericit să-ți mulțamească singur pentru scăparea mea.

— O datorie sfântă mă chiamă în altă parte, răspunse Mihi, apoi, venindu-ți în ajutor n'am făcut decât ceea ce ar fi făcut în locul meu orice creștin și orice oștean vrednic de acest nume. Kneazul nu-mi datorește nici o mulțămire.

Ajunsese acuma la poarta curții.

— Cel puțin, zise Ileana, spune-mi numele Dumitale ca să pot, la rândul meu, să-l spun tatei.

Mihi stătu pe gânduri.

— Numele meu, kneghină, obișnuit nu-l spun, dar Dumitale nu-l voi ascunde.

Să plecă pe cal până la urechia ei și-i șopti :

— Sânt Păunașul Codrilor !

Apoi adaose cu glas tare :

— Rămâi sănătoasă kneghină, sânt mulțămit că te-am putut îndatori. Fii încredințată că nu te voi uita nici o dată !

Și dând pintoni calului se depărtă repede urmat de tovarășii săi în spre obârșile Bârlăzelului unde dăduse întâlnire lui moș Marin. Aice trebuiau să aștepte trecerea unor negustori care duceau marfă bogată de la Chilia în Țara Leșască, marfă ce aveau de gând să o vămuiască.

Dar, de atunci icoana Ilenei rămase vie în min-

tea lui iar acea a Vidrei se ștergea din zi în zi mai mult.

Ileana rămăsese încremenită la auzul numelui aceluia care îi scăpase cinstea. Știa cine era Păunașul Codrilor căci nu era copil în țară care să nu fi auzit despre dânsul. Crescuse la țară, în mijlocul poporului pentru care Păunașul Codrilor era privit ca un al doilea Hristos ; fiică a unui dușman înverșunat al Domnului, nu hrănise nici o dată decât simțiri bine-voitoare pentru dânsul. În ochii ei el fusese totdeauna un viteaz de frunte care se lupta pentru pricina cea sfântă și dreaptă; faptul că datorea acum păstrarea cinstei Păunașului Codrilor, departe de a-i fi neplăcut o măgulea.

Când kneazul, la întoarcerea lui auzi întâmplarea, izbucni în ocări cumplite împotriva mișeiilor de feciori domnești ; ura lui pentru casa lui Sas se făcu mai mare. Pe de altă parte nu găsea cuvinte destule pentru a lăuda și a slăvi pe Păunașul Codrilor ; jura că dacă ar ști unde să-l găsească i-ar dărui jumătate din averea lui.

Aceste cuvinte de laudă pentru Păunașul Codrilor rostite de kneaz erau ascultate de Ileana cu o adevărată lăcomie ; simțea, auzindu-le, o bucurie nespusă. Chipul frumos și vitejesc al mântuitorului ei astfel cum i se arătase dinaintea ochilor uimiți, în poienița din pădure, erau acum neconținut în fața lor, făcând-o să rămâie ceasuri nemișcată cu fusul sau cu șuveica în mână.

Nu este deci lucru de mirare dacă Ileana, pieptănându-și a lene părul bogat în dimineța zilei Sfinților Constantin și Ileana, să fi avut înaintea ochilor chipul lui Mihai și să se fi gândit că cu toate pregătirile făcute în acea zi pentru dânsa nu puteau s'o facă cum ar fi dorit-o, căci el nu avea să fie printre oaspeți.

XXII

Ce s'a întâmplat la Poiana în ziua Sfinților Impărați Constantin și Ileana

O fată din casă intrând în odaie, trezi pe Ileana din visuri dându-i de știre că Părintele Isaia sosisse cu alți boieri de seamă și că kneazul întrebasese de dânsa.

Scuturând-și amorțeala, kneghina se grăbi să se îmbrace. Puse o cămeșă de borangic cusută la piept și la mâneci cu flori de mătasă roșie și presărată peste tot cu puișori de aur; peste cămeșă o bondiță albastră fără mâneci, cusută cu flori albe și roșii amestecate cu fir, o fotă grea, țesută din mătasă albastră, cu dungi largi, roșii și altele mai înguste de fir de aur. Mijlocul îi era strâns de o bată lată țesută asemenea din mătasă albastră cu dungi roșii amestecate cu altele de fir. Pe partea de dinapoi a capului puse o basma de mătasă roșie, cusută pe la margini cu fir, a cărei capete îi atârnavă pe spete. În picioare purta ciuboțele de iuft roșu având mici călcâie ferecate cu argint.

Când ieși din odaia ei, Ileana se îndreptă spre cerdacul din fața porții celei mari a curții, unde kneazul, împreună cu oaspeții lui cei mai însemnați, făceau cerc împrejurul Părintelui Isaia.

Străbătând rândurile boerilor, kneghina merse drept la călugăr, pe care-l cunoștea de mult și, plecându-se îi sărută mâna. Părintele Isaia o binecuvântă, o sărută pe frunte și-i zise cât de fericit se simte că a putut veni de ziua ei să-i ureze ani mulți și fericiți, dar văzu că fata se îngălbeneste și se clatină pe picioare.

— Ce ai ? întrebă el mirat, cuprinzându-i mijlocul cu brațul ca să nu cadă.

Iar kneazul se răpezi și el către fiica sa.

— Nimica, mulțamesc, răspunse Ileana venindu-și în fire, o slăbiciune neașteptată, dar acum am-a trecut.

Slăbiciunea îi era pricinuită de vederea neașteptată a lui Mihai care se ținea în dosul celorlalți oaspeți, dar al cărui cap se ridica deasupra tuturor celorlalți. Era galben, și el, deși așteptase acea zi mai multe săptămâni cu nespusă nerăbdare, cu nemărginit dor, dar și cu mare teamă. Iar când ochii lor se întâlniră și când ceti în ochii fetei bucuria de care era cuprinsă, i se păru că o rază de fericire luminoasă înveselește cerul ; când o văzu șovăind pe picioare cu greu izbuti să se stăpânească și să nu se repadă la dansa pentru a o sprijini.

Ileana își încordă toată voința și putu să răspundă în chipul cerut de obiceiurile vremii urărilor rostite de Toma Alimoș și de Ștefan Stroici, pe care nu-i văzuse nici odată până atunci. La grea cumpănă fu pusă când Mihai se apropie de ea și-i făcu aceleași urări. Cât pe ce era să-i spuie că-l recunoaște și să-l arăte kneazului, în fața tuturor ca fiind acel care o scăpase de rușine dar el, gâcind ce să petrecea în inima ei, îi aruncă o privire din care Ileana pricepu că o roagă să tacă. Se mulțami, deci, să se închine la dansul în tăcere.

Printre boierimea adunată la Poiana nu se afla o singură jupâneasă sau fată de kneaz ; erau numai bărbați. Ii fu deci ușor Ilenei să se retragă la o parte spre a să liniști puțin până la vremea mesei.

Boierii se despărțiră prin cerdacuri și odăi alcătuiind cercuri deosebite împrejurul Părintelui

Isaia, a lui Toma Alimoș și a lui Ștefan Stroici.

În curte domnea veselie cea mai mare : peste două mii de țărani erau adunați împrejurul unei mulțimi de mese acoperite cu mâncări gustoase, iar între mese să vedeau buți desfundate din care vinul se scotea cu coafele. Din toate părțile se ciocneau ulcelile și se cinstea în sănătatea kneghinei Ileana și a kneazului.

În curând boierii fură poftiți la masa pusă în livadă, la umbra unor nuci uriași, unde găsiră pe Ileana care-i aștepta. În capul mesei fu pus Părintele Isaia, între el și Baloș luă loc Toma Alimoș, în stânga călugărului Ileana, iar lângă dânsa Stroici. Mesenii ședeau pe lungi lavițe de lemn peste care erau așezate perine de lână. Slujba era făcută de nenumărate slugi în haine țărănești: ițari, cămeșă albă ca zăpada, brâu roș, chimir de piele cusut cu flori și ciubote.

Masa era alcătuită din borș de pasăre, din păstrăvi și alți pești fierți și afumați, din mulțime de tocături și fierturi de pasere și de carne cu ciuperci și verdețuri, din fripturi de tot soiul, de păseri și de vânat, precum și din prăjituri dulci de tot felul făcute, bine înțeles, cu miere.

Ceștile de argint care înlocuiau paharele se umpleau de slugi neconținut, nu numai cu vinuri vechi din vinațurile cele mai renumite din țară, dar și cu vinațuri grecești aduse cu mare cheltuială de la Țarigrad. Singurii din meseni care nu mâncau și nu beau cu poftă erau Ileana și Mihail. El ședea de aceeași parte a mesei ca Toma Alimoș, numai mult mai jos, cu tineretul ; putea prin urmare să vadă pe Ileana și putea să-l vadă pe dânsul. El se uită numai rar spre dânsa iar ea nu îndrăznește să-i arunce câte o privire decât pe furiș. Fata se simțea cu totul amețită, i se părea că se află în mijlocul unui vis și izbutea numai cu

greu să răspundă la întrebările ce i le puneau Părintele Isaia și Stroici. Când se aduse cea de pe urmă prăjitură și putu prin urmare să se scoale lăsând pe ceilalți meseni să petreacă înainte, i se păru că iese dintr'o caznă nesuferită.

Soarele era jos de tot când kneazul Baloș și cu oaspeții lui părăsiră masa și se îndreptară înspre poarta curții, înaintea căreia flăcăii din satele învecinate întinsese o horă urieșă.

Spre a nu știrbi renumele pivniței kneazului, trebuie să lămuresc că nu toți boierii care luase parte la ospăț întovărașau pe Baloș și pe călugăr; mulți dintr'înșii se sculară de la masă numai pentru a se lungi pe iarbă și a trage câte un somn, iar mulți din acei care urmară pe gazda lor, numai cu oareși-care greutate se țineau pe picioare și mergeau drepți.

Când se opriră lângă horă, fură îndată încunjurați de oamenii mai așezați și mai în vârstă care nu luau parte la joc. Vaza de care se bucura Părintele Isaia era bătătoare la ochi; care de care se îndesa spre a se apropia de el, a-i săruta mâna și a primi binecuvântarea lui. Iar călugărul avea pentru fiecare câte o vorbă bună și, din întrebările ce le punea, era vederat că cunoștea pe mulți din ei.

Knejii cei mai în vârstă, urmând pilda lui, se lăsară și ei în vorbă cu țăranii pe care îi cunoșteau, iar cei mai tineri, atrași de vioiciunea horei în mijlocul căreia cântau două-zeci și patru de lăutari și de cobzari, intrară și ei în joc având, bine înțeles, grijă să iee loc pe lângă fetele cele mai frumoase.

— Frumoasă zi, Părinte, zise către Isaia un țăran cu plete și musteți albe, nalt, încă sprinten, cu o față frumoasă în care luceau niște ochi vioi.

Frumoasă zi și, mai ales, arătând în spre horă, frumoasă frăție.

— Frumoasă frăție, adevărat, moș Șerbane, așa trebuie să fie totdeauna. Doară suntem cu toții, boieri și țărani, frați din același neam, țara asta ne este tuturora mamă și slăvim pe acelaș Dumnezeu !

— Să te audă Dumnezeu, Părinte, așa să fie, cel puțin de astăzi înainte că până acuma o fost altfel, răspunse țăranul uitându-se drept în ochii călugărului.

Acesta, uitându-se împrejurul lui, văzu o mulțime de țărani cu privirile ațintite pe dânsul.

— Dacă n'o fost așa, răspunse el lui Șerban, se vede că au greșit și unii și alții ; datoria noastră este să lucrăm din toate puterile ca, cel puțin de acuma înainte, frăția să domnească între cei mari și cei mici.

Tocmai atunci Toma Alimoș cu alt kneaz, trecând spre horă pentru a o privi mai bine, țăranii care stăteau împrejurul călugărului se dădură în lături și Isaia se folosi de acest prilej pentru a șopti lui Șerban.

— Nici un cuvânt mai mult acuma. Vom avea cum să ne sfătuim și să ne lămurim la noapte, apoi zicând aceste cuvinte călugărul se depărtă de Șerban spre a intra în vorbă cu alt țăran.

Soarele asfințise acuma și cete de țărani începură a ieși pe poartă, dar jocul ținu până după înnoptat. Boierii se retrăsese în cerdac unde petreceau glumind sau ascultând povestirile celor mai bătrâni și mai limbuți.

Îndată după ce cei de pe urmă țărani părăsiră ograda, poarta cea mare fu închisă și cheia ei adusă kneazului de cătră Țintă.

— Oprit-ai pe toți acei pe care ți-i-am însemnat ? întrebă kneazul.

— Pe toți și încă vre-o câțiva peste dâșii, răspunse vatamanul.

Kneazul să uită mirat la dânsul.

— Mai mulți din oamenii noștri cei mai de credință mi-au cerut să opresc prieteni de ai lor, pentru care s'au pus ei chezăș.

— Care sunt aceia ? întrebă călugărul cu glasul îngrijat.

— Preotul Matei Țifrea din Dofteana pe Trotuș, Andrei Țițiriga din Helegiu, Stan Bălțatul din Dumbrăveni și Năstasă Lenea din Ruginești.

— Toți sunt buni, zise călugărul și putem avea toată încrederea într'înșii, numai cel de pe urmă este cam prost. Ce fel de oameni oare oprit-a el sub chezășia lui.

— Pe un văr al lui, un țăran din Vrancea și pe un preot tot de acolo, din satul Neruja.

— Foarte bine, acumă îmi aduc aminte, zise călugărul a cărui față se însenină. Năstasă Lenea se lăudase mai de mult că are neamuri în Vrancea și că printr'înșii are să ne aducă în ajutor o ceată de Vrânceni voinici.

— Nu socotiți, Părinte și Jupâne Baloș, zise atunci unul din knejii de față, că ar fi bine să începem voroava la care ne-ați chemat. Unii din noi șed departe de aicea și, spre a ajunge mâine seara acasă, vor trebui să plece înainte de ziuă.

— Dacă doriți și dacă este cu voia Părintelui, putem începe îndată, zise Baloș.

— N'am de făcut nicio împotrivire, zise Părintele.

— Atunce, zise Baloș către Țintă, pregătește precum ți-am poruncit, du pe țăranii în hrubă și vină de ne dă de știre.

Țintă plecă.

— După cât văd, voiți ca țăranii să iee parte și la acest sfat atât de însemnat prin urmările ce

trebuie să aibă ? zise, întorcându-se către călugăr, unul din kneji, un bărbat nalt și uscăcios cu lungi musteți negre lăsate în jos.

— Tocmai fiindcă urmările sfatului nostru au să fie grele și se vor resfrânge asupra poporului întreg, trebuie ca la el să fie de față bărbați din toate treptele, răspunse Părintele Isaia.

— Și ce lumină poate ieși din sfatul ținut cu mojiicii ? Ce ajutor poate să deie boierilor mintea lor mărginită ? Cu toată supunerea datorită Părintelui, mi se pare că dacă-i chemăm acuma la sfat cu noi, stârnim numai niște pofte care cu greu se vor putea mulțami după izbândă ! zise acelaș kneaz.

— Așa este ! ziseră mai mulți din knejii de față.

— Dacă mojiicii se vor crede semenii noștri, ei nu vor voi să asculte de povățuirea noastră în luptă, mai adaogă kneazul care vorbise.

Părintele Isaia, liniștit și rece, răspunse :

— Lupta care avem s'o dăm are să fie lungă și crudă. Spre a ieși dintr'însa biruitori avem nevoie de toate puterile neamului românesc. Ne trebuiesc mai cu samă oșteni mulți, brațe vânjoase care să se lupte și să înfrunte zilnic truda, foamea, setea, durerea și moartea fără a primi simbrie. Eu acele brațe multe și vânjoase nu le pot căuta și găsi decât în poporul de jos. Pentru ca să învingem trebuie ca oștenii noștri să aibă neconținut înaintea ochilor un țel măreț care să-i însuflețească și să-i facă a-și păstra inimile oțelitate chiar după un șir de înfrângeri, a nu se îngrozi nici la gândul că dușmanul le-ar putea arde coliba, pustii ogorul, nimici tot avutul, robi nevasta și copiii. Dar pentru a-l însufleți astfel acest scop trebuie să fie într'adevăr mare : să deie fiecăruia credința că să luptă pentru a fi, după izbândă,

om desăvârșit care, el și copiii lui, să poată purta pe vecie capul sus, să fie om a cărui cinste și avere să fie în veci la adăpostul împilării și a nedreptății, să fie în veci ferite de necinste și de batjocură. Pentru a-l face să intre în luptă pătruns de această mântuitoare credință, trebuie ca de la început să ne purtăm cu dânsul nu precum ne-am purta cu o turmă de robi ci precum ne-am purta ca frați mai mici și mai tineri. Cu cât îi veți cinsti mai mult cu atâta va pieri mai curând din ei orice bănuială împotriva voastră și, în ceasul nevoii, veți avea oșteni mai ascultători și mai pregătiți să înfrunte primejdia. Vom învinge întâi pe Sas și, pe urmă, pe Craiul Lajos nu cu turme de robi ci cu frați de arme! Vă întreb pe toți care sunteți adunați aici, kneji și juzi fruntași ai țării, care v'ați trăit viața în mijlocul poporului nostru, oare de câte ori l-ați luat cu binișorul, de câte ori ați vorbit cinstei și omeniei lui, datu-va el de greș chiar în împrejurările cele mai grele și când nu avea nimica de câștigat?

— Nu, nu, niciodată, se auzi din toate părțile.

— Apoi, urmă Părintele, dacă el nu v'o dat greș în împrejurări grele când nu avea de așteptat nici un folos, închipuiți-vă cum va ști să vă urmeze, să lupte și să biruiască când va avea totul de câștigat?

— Ai dreptate Părinte! Vom face cum ne sfătuiești! Să mergem să ne sfătuim cu poporul! răspunseră knejii.

Tocmai atunci sosi și Țintă care spuse lui Balș că totul este gata și că oamenii așteaptă.

— Să mergem! zise kneazul și, luând pe Părintele Isaia de braț, se îndreptă spre livadă; toți îl urmau.

Ajunseră în curând la gura unei hrubi unde stăteau două slugi cu fânare care intrară în gârlici

și meraseră înaintea lor spre a le lumina calea. Scoborîră vro douăzeci de scări, apoi urmară un fel de șală îngustă la capătul căreia cărniră în stînga și se găsiră într'o hrubă largă și naltă, luminată de vro treizeci de făclii de ceară. Aice se aflau adunați ca o sută de țărani care la vederea Părintelui, se descoperiră și se închinară.

— Bine v'am găsit oameni buni! zise Părintele. — Să trăiești! răspunseră țăranii.

Erau aproape toți oameni făcuți și, după îmbrăcămintă, frunțași în satele lor. Printre ei se vedeau și câțiva preoți. Țărănimea la venirea boierilor se grămădi în fundul hrubei, intrarea fiind cuprinsă de kneji.

— Oameni buni, zise Părintele cu glas tare, am rugat pe prietenul nostru, kneazul Baloș, să vă oprească astă noapte la dânsul pentru ca să ne putem sfătui încă o dată cu toții împreună, căci ceasul luptei s'apropie cu răpegiune. La sfatul nostru ie parte de astă dată și trimesul aceluia care este menit de noi toți să fie Domn stăpânitor. Kneazul Ștefan Stroici, adaose el luând pe tânăr de mână, vărul Voevodului Bogdan, este însărcinat de el să-i ție locul pînă ce va sosi, să se chibzuiască cu căpeteniile noastre asupra măsurilor ce vor trebui luate pentru a închizășlui izbânda și să facă, în numele lui Bogdan, cu boierimea și cu poporul țării orice legătură vor socoti de trebuință.

— Boieri Dumnea-Voastră și oameni buni, zise Stroici, sînt mîndru de cîntea țe mi-a făcut-o vărul meu, Voevodul Bogdan, cînd mi-a încredințat sarcina măreață de a-l înlocui pînă la sosirea lui printre acei care l-au ales povățuitor și căpitan al lor în mîndra năzuință de a croi neamului nostru o soartă vrednică de el. Voiu face tot ce-mi va sta în putință pentru a mă arăta

vrednic de cinstea ce mi-a făcut-o Bogdan și vrednic de a fi pentru o bucată de vreme, căpitanul vostru. Vă rog pe toți, boieri și locuitori ai satelor, să mă ajutați în îndeplinirea grelei sarcini ce mi s'a încredințat. Lupta noastră va fi grea căci, după ce vom doborî pe Sas, va trebui să ținem piept puterii ungurești. Numai prin ajutorul tuturor, numai dacă vom fi pătrunși cu toți de acelaș dor, numai prin frăția cea mai strinsă între boieri și popor pute-vom vedea încercările noastre încununat de izbândă, pute-vom izbuti să croim pentru acest popor o țară care să fie numai a lui și unde cel mic ca și cel mare să aibă de o potrivă parte la sfânta dreptate!

Infăptoșarea bărbătească a lui Ștefan, fața lui deschisă, însuflețirea cu care rosti aceste cuvinte îi cuceriră bunavoința tuturor celor ce erau de față.

Din toate părțile se auziră strigăte :

— Să trăiești !

— Bine ai vorbit !

— Te vom ajuta !

— Să ai încredere în noi !

— Nu te vom lăsa !

— Să trăiască Bogdan și namestnicul lui !

Când adunarea se mai liniști, un om ieși din rândurile țăranilor, în locul rămas slobod între ei și boieri. Era acel pe care am auzit pe Părintele Isaia numindu-l Șerban.

— Cu voia Dumnea-Voastră, Cuvioase Părinte și cinstiți boieri ,aș dori să grăiesc și eu ceva.

— Cum nu, zise Părintele Isaia, spune ce ai de zis, te-ascultăm, Șerbane.

— Cuvioase Părinte, boieri Dumnea-Voastră ! Frumos o vorbit kneazul de peste munți și mare dreptate are : numai dacă între noi va domni unire și frăție putem să nădăjduim că vom izbuti.

Frumos o vorbit kneazul când ne-o spus că, prin lupta care suntem gata s'o începem, avem să ne croim o țară care să fie numai a noastră și unde cel mic ca și cel mare să aibă de o potrivă parte de sfânta dreptate. Sânt om de șai-zeci de ani trecuți, sânt gospodarul cel mai de frunte din satul meu, din Ghindăoani, am turme de cai, de vite și de oi, am sute de stupi. Dumnezeu mi-o dat nouă feciori, toți în viață, toți mai nați de cât mine, șapte sunt însurați și cu copii, și tus-șapte sunt fruntași în satul nostru. Totuși, pentru a ajunge să ne croim o țară ca aceea de care o vorbit kneazul de peste munți sânt bucuros să jertfesc rămășița mea de viață, să pierd averea mea întreagă, să văd băieții căzând unul după altul sub paloșul sau sub sulița dușmanului, căci va rămânea nădejdea că cel puțin nepoții mei vor fi oameni, că vor putea trăi în tihnă ca oameni deplini; că vor fi feriți de jaf, de siluire, de batjocură, că nici străin nici diregător nedrept nici stăpân lacom nu se vor putea atinge de avutul sau de cinstea lor. Și ca mine, Cuvioase Părinte și boieri Dumnea-Voastră, simte întreg norodul acestei țări.

Nu este unul din noi, care să nu jertfească cu bucurie și viață și avere pentru a pregăti copiilor sau nepoților o soartă mai omenească decât aceea de astăzi. Și nu se vor lupta ca viteji, se vor lupta ca zmei. Căci, să nu vă fie de supărare boieri, grea este astăzi soarta țăranului. Impilările și siluirile domnești vă sunt cunoscute: grele sunt birurile puse de Domnie și noi nu plătim numai cât este hotărât de Domnie. dar plătim cât vra să ne iee diregătorul. Dreptatea este numai pentru acel care are cu ce s'o cumpere; țăranul este privit ca o vită, cel de pe urmă diregător se crede în drept să-și bată joc de dâ-

sul și de cinstea casei lui. Dar mai sunt și alte împilări și alte nedreptăți, boieri Dumnea-Voastră de care nu voiți să știți căci, iertați-mă dacă grăiesc ca un țăran prost, acele împilări se fac de oamenii Dumnea-Voastră. Legea și obiceiul pământului acestuia au fost că kneazul să iee a zecea din toate roadele pământului și fiește-care locuitor să-i facă trei zile de clacă pe an. Însă oamenii Dumnea-Voastră ieu dijma în așa chip în cât adesea partea stăpânului copleșește partea omului, iar cele trei zile de clacă pe an, nu știu prin ce minune, au ajuns împătrite. Să mai vorbesc de altele? Locuitorul nu poate să macine decât la moara stăpânului, așa o fost de când lumea, dar stăpânul trebuie să-l vămuiască drept luându-i un miertic din zece: oamenii Dumnea-Voastră ieu trei. Dar judecățile strâmbe, dar samovolniciile, să mai vorbesc de ele?

Vedeți, boieri Dumnea-Voastră, că mare este deosebirea între starea în care ne aflăm și cea care ne-o juruiește kneazul de peste munți, dacă vom izbuti prin mintea și vitejia Dumnea-Voastră, prin puterea brațelor noastre, să gonim pe Sas și pe puii lui de lup din țară și să înfruntăm puterea ungurească. Proști am fi noi, țăranii, dacă am sta măcar o clipală la gânduri pentru a jertfi o viață atât de amară spre a pregăti copiilor noștri un viitor atât de strălucit. Numai, boieri Dumnea-Voastră, să nu vă supărați, dar mulți dintre noi se tem că vom lupta și vom birui dar că, după luptă și izbândă, numai cei mari se vor folosi, iar pentru prostime tot rău are să fie. Și mă tem că o asemenea bănuială stăpânind multe inimi, ele nu vor mai avea toată tăria trebuitoare pentru a purta lupta cu destulă vitejie, pentru a îndura nevoile și durerile nedespărțite de dânsa cu destulă îndârjire. Și când inima se moaie, știți

Dumnea-Voastră că nici brațele nu mai au putere. Tare mă tem de această bănuială blăstămată și fiindcă dorul de a-mi vedea neamul slăvit și ducând un traiu cinstit îmi arde și-mi pătrunde inima, tare vă rog, Cuvioase Părinte și cinstiți boieri, să faceți Dumnea-Voastră ce veți ști pentru ca să piară bănuiala și să știe Românul că binele lui și a copiilor lui atârnă numai de la ȍțelirea inimei lui, de la vârtutea brațelor lui și că mișel ar fi acela care ar cruța inima sau brațul. Am zis !

Din grămada țăranilor se auziră strigăte de :

— Așa este !

— Bine o vorbit !

— Faceți să piară bănuiala dintre noi.

— Fără încredințarea că soarta ne va fi cu totul schimbată nu putem face ca poporul să intre în luptă cu toată inima și cu tot sufletul, zise un preot bătrân.

Kneazul cu mustețile negre și groase, pe care l'am văzut nemulțămît de sfătuirea cu țăranii, Radomir de lângă Bacău, ieși din rândurile boerimei și ceru de la călugăr încuviințare să vorbească.

Părintele consimțind, Radomir, într'o lungă cuvântare, învinovăți pe țăranii că vor să se folosească de nevoia în care se găsește neamul și țara pentru a dobândi foloase noi pentru dânșii și a știrbi drepturile și veniturile knejilor. El vesteji cu cuvintele cele mai tari o asemenea precupețire a unui ajutor ce nu era decât o datorie sfântă către mama obștească : țara.

Cuvântarea lui Radomir fu primită de o parte din kneji cu semne de mulțămire, țăranii tăcură dar, din rândurile lor, ieși iarăși Șerban din Ghindăoani.

— Greșit este kneazul când zice că țăranii vor

să se folosească de nevoia neamului spre a dobândi foloase noi pentru ei și spre a știrbi și a împruina veniturile boierești. Țăranii nu cer nici un folos nou, nu vor să știrbească nici un drept, ei cer numai să se folosească nesupărați de drepturile de care, în puterea obiceiului pământului, s'au folosit moșii și strămoșii lor. Ei nu vor să se atingă de nici unul din drepturile și din veniturile de care s'au folosit moșii și strămoșii boierilor în puterea aceluiași obicei al pământului, dar vor ca obiceiurile noi, ca dările și îndatoririle noi puse de unii din kneji asupra țăranilor numai din voința lor și cu samovolnicie, dări și îndatoriri care fac din viața țaranului un chin și o nevoie, să piară cu desăvârșire.

— Așa este ! strigă țăranii. Poporul cere numai drepturile care au fost ale sale din veci.

— Vroiți ca knejii să nu mai fie stăpâni pe pământul lor, strigă Radomir.

— Să am iertare, Jupâne, zise atunci preotul cel bătrân care mai vorbise, dar pământul nu este al knejilor, pământul este al neamului care-l locuiește. Neamul întreg l-o luat în stăpânire, neamul întreg l'o apărat cu sângele lui ; norodul o descălecat sate și orașe, norodul o făcut curățiri ; nime n'o împărțit knejilor pământul stăpânit de neam. Dar fiindcă neamul avea trebuință de judecători în vreme de pace și de povățuitori în vreme de războiu, s'au ales cei mai buni de neam, cei mai vrednici și li s'o încredințat lor și scoboritorilor lor puterea de a judeca și de a povățui pe ceilalți. Iar în schimb, spre a răsplăti osteneala lor, li s'au dat dreptul de a lua a zecea din tot rodul pământului, acel de a ținea moară și crâsmă, acel de a globi pe vinovați și s'au îndatorit pe toți Românii să lucreze kneazului câte trei zile de clacă pe an. Știți bine că așa este, căci în această țară

nu stăpânește nici un kneaz pământ pustiu, nelo-cuit iar satele cu pământul locuit împrejurul lor se numesc și astăzi județe.

— Așa este, strigară toți țăranii și chiar mulți din kneji, mai ales din acei mai bătrâni.

— Boieri Dumnea-Voastră, zise iar Șerban, n'o avut dreptate kneazul Radomir când o învinovă-țit pe popor că folosindu-se de nevoia neamului precupețește ajutorul său. Poporul nu precupe-țește nimica, nu vă cere nimica. Dar noi, frun-țașii satelor, noi căroră Cuviosul Părinte ne-o fă-cut cinstea să ne destăinuiască scopul lucrării sale, noi în sânul căroră o știut să deștepte mândria și iubirea de neam, noi care trăim cu poporul, au-zim plângerile lui, știm gândurile lui, datori sun-tem să vă grăim adevărul. Și acest adevăr este că, dacă nu se va face o legătură mare, prin care să se închezășluiască poporului drepturile lui cele vechi și stârpirea obiceiurilor noi și rele, popo-rul va merge la luptă pentru izgonirea lui Sas, dar nu va pune în această luptă însuflețirea și îndârjirea fără de care nu vom putea avea sorti de izbândă. Apoi nu uitați un lucru : cea mai mare parte din kneji este din partea noastră, de unde știți că Sas ca să-și răzbune pe ei și ca să capete oșteni, nu juruiește el poporului mult mai mult decât vă feriți Dumnea-Voastră să-i juruiți ?

Aceste de pe urmă cuvinte ale lui Șerban, care arătau knejilor o primejdie foarte adevărată și foarte mare, la care ei nu se gândise până atun-cea, nu fură pierdute. Ei începură să se sfātu-iască între dâșșii cu jumătate de glas, apoi unul dintr'înșii, un kneaz bătrân de pe Șomuz, numit Liteanu, zise lui Isaia :

— De ce taci, Părinte, și nu ne cinstești cu pă-rărea Cuvioșiei Tale. Cuvioșia Ta ești povățui-torul nostru, căpetenia noastră, acel care o pus la

cale această lucrare măreață. De la Cuvioșia Ta așteptăm lumină.

— N'am vorbit până acuma, răspunse călugărul, fiindcă am vrut ca fiecare să-și spuie părerea neîntrîurit de nimeni. Bănuiala și lipsa de încredere care domnește între boieri și popor alcătuiește o primejdie mare, grozavă pentru isbânda pricinei noastre. Are dreptate Șerban din Ghindăoani când zice că poporul va lupta cu îndoită inimă când va ști că izbânda va pune pe copiii săi la adăpostul tuturor relelor nesuferite de care este bântuit astăzi, și trebuie să mărturisesc că poporul rabdă pe lângă relele și fără de legile venind de la Domnie și altele. Nu toți knejii se poartă cu dreptate; sunt printre dâșii și oameni lacomi și nedrepti care fac soarta țăranului din cale afară amară. Este foarte adevărat că mulți kneji, fără dreptate, numai cu de la sine putere, au incalcat drepturile strămoșești a locuitorilor din județele lor și le-au pus dări și îndatoriri noi, necunoscute de bătrânii noștri. Primejdia despre care ne-o vorbit Șerban este foarte vie și foarte amenințătoare. Trebuie să luăm măsuri pentru a ne feri de dânsa și a face ca poporul să intre în luptă pătruns de gândul că mântuirea lui de toate relele atârnă numai de la vitejia și de la voința lui. Sânt de părere că chiar în astă noapte să se facă între knejii și frunțașii satelor care sunt de față aice o mare legătură, prin jurământ pe evanghelie, să se lege că îndată după gonirea lui Sas să nu mai ceară locuitorilor din județele lor nici o dată, în veci, vreo dare sau vre o îndatorire peste cele obicinuite din vechiu. Iar frunțașii satelor să se îndatorească a păzi cu sfințenie îndatoririle la care au fost supuși bătrânii lor către kneazul sub a cărui ascultare se aflau. Și, spre mai mare credință, această legătură să fie întărită de cătră na-

mestnicul viitorului și mult doritul nostru stăpânitor. Kneazul Stroici să jure în numele lui Bogdan că va face să se păzească cu strășnicie această legătură dintre kneji și poporul acestei țări și că va pedepsi cu asprime pe oricine, kneaz sau țaran, s'ar abate de la îndatoririle legăturii făcută astăzi.

— Așa să fie ! strigară țărani

Boierii se sfătuiră câțva între dânșii, apoi kneazul Liteanu zise cu glas tare :

— Suntem gata să urmăm sfatul Părintelui, să facem jurământul cerut de Cuvioșia Sa și să-l ținem cu sfințenie.

— Dar, zise Radomir, are oare kneazul Stroici putere să iee asemenea îndatorire în numele lui Bogdan ? Văzut-o cineva puterile lui ?

— Eu am văzut puterile lui, zise Părintele, scoțând un pergament de care era atârnată, prin un găitan de mătăasă, o pecete de ceară ; iată-le, să vi le cetesc.

Și, în mijlocul unei adânci tăceri, Părintele Isaia începu să tălmăcească pe românește cartea slavonă prin care Bogdan, printre altele, împuternicea pe Stroici să iee în numele lui, împreună cu Părintele Isaia, ori-ce îndatorire ar crede de cuviință, incredințând că îndatoririle luate de Stroici și făgăduințele făcute de el vor avea aceiași putere ca acelea făcute de însuși Voevodul.

După ce Isaia isprăvi tălmăcirea cărții, el spuse câteva cuvinte la urechea lui Țintă. Acesta ieși până în gura hrubei pentru a veni îndată înapoi însoțit de preotul din Poiana cu crucea și cu evanghelia în mână. Iar după dânsul două slugi aduceau o masă.

Era de înțeles că Isaia, dacă nu pusese însuși la cale, prevăzuse cele ce aveau să se întâmple la această întrunire.

Preotul așeză evanghelia și crucea pe masă unde se mai așezară și două făclii de ceară. Apoi Părintele Isaia chema pe rând pe fiecare din kneji, îi dădea crucea într'o mână, îl puneă să puie cealaltă pe evanghelie și rostea cu glas tare și răspicat cuvintele jurământului prin care kneazul se lega ca, îndată după izgonirea lui Sas, să nu mai ceară locuitorilor din județul lui decât dările și îndatoririle statornicite de obiceiul strămoșesc și să-i judece cu dreptate. Kneazul rostea fiecare din cuvintele zise de călugăr apoi, sărutând evanghelia și crucea zicea : Așa să-mi ajute Dumnezeu, proclat să fiu de-mi voi călca jurământul ! După ce acest jurământ fu făcut de toți boerii, Părintele Isaia chiemă pe țărani, iarăși pe rând, și-i făcu să jure în același chip că se vor supune cu desăvârșire tuturor dărilor și îndatoririlor statornicite de vechiul obicei al țării și datorite kneazului în județul căruia se aflau. Fiecare mai jură credință și ascultare kneazului său. După cel de pe urmă țaran, Stroici luă crucea într'o mână, puse cealaltă pe evanghelie și, cu glasul mișcat dar puternic, rosti la rândul său următorul jurământ :

— În numele Voevodului Bogdan, din poronca și cu voia lui, jur pe sfânta cruce și pe Dumnezeu că dacă Voevodul Bogdan, cu mila Celui Atot Puternic, se va învrednici să apuce și să ție oblăduirea acestei țări, el va priveghia cu strășnicie ca knejii acestui pământ să nu ceară de la locuitorii județelor lor alte dări și alte îndatoriri decât acele statornicite de veacuri de obiceiul pământului, va priveghea ca ei să judece pe locuitori cu dreptate și va înfrâna și pedepsi cu asprime orice călcare a acestei legături. Asemene, jur că dacă Voevodul Bogdan va ajunge la oblăduirea acestei țări el va priveghia ca locuitorii

satelor knezești să împlinească cu sfințenie îndatoririle către knezi statornicite de obiceiul strămoșesc al pământului, că va pedepsi cu strășnicie pe acei ce se vor împotrivi și-i va sili să fie credincioși și ascultători către kneji. Așa să ajute Dumnezeu Voevodului Bogdan. Proklet să fie dacă va călca acest jurământ !

Apoi sărută crucea și evanghelia. Atunci Părintele Isaia zise :

— Dumnezeu Atot Puternicul, martor al jurământului ce l-ați făcut, să binecuvinteze pe acei ce-l vor ținea cu sfințenie, să pedepsească pe acei care vor cuteza să-l calce.

Apoi zise către țărani :

— Sunteți mulțamiți, oameni buni ? Perit-o în sfârșit bănuiala din voi ?

Șerban răspunse pentru tovarășii lui :

— Suntem mulțamiți, Cuvioase Părinte, și cinstiți boieri. Să trăiți, căci astă noapte ați făcut o faptă mare care umple de bucurie un norod întreg. Ați făcut să piară cu desăvârșire dihonnia dintre noi. Noi, fruntașii satelor, vă încredințăm pe cinstea noastră că nu vă veți căi de fapta pe care ați făcut-o. Veți vedea în curând, la luptă și la nevoie, cum știm să ne răsplătim dreptatea care ni se face. Dați-ne răgaz până atunci !

Apoi plecând genunchiul înaintea Părintelui, îi sărută mâna zicând :

— Să trăești, Părinte, ceia ce ai făcut astăzi nu vor uita strănepoții noștri nici peste o mie de ani.

Toți țăranii urmară pilda lui Ștefan și veniră pe rând să sărute mâna lui Isaia.

Acei care aduceau tovarăși noi pe chezeșia lor, îi numeau Părintelui, arătându-i satul din care era noul venit.

Când veni rândul lui Nastasă Lenea din Rugi-

nești, el după ce sărută mâna lui Isaia, îi zise: arătându-i pe un țăran tânăr, nalt și voinic și pe un preot tânăr ce se țineau de el:

— Iată, Părinte, vărul meu, Nistor Mircea, din satul Neruja, cu cumnatul său, Preotul Dănilă, tot de acolo. Ei sunt ai noștri cu trup și cu suflet și s'apucă să ne aducă în ajutor, la cea de întâi cerere, trei sute de munteni voinici, toți arcași de frunte.

— Și nu se tem ei să tragă asupra lor mânia lui Basarab dacă, fără voia lui, vor veni în ajutorul nostru? Întrebă Părintele uitându-se lung la noii veniți cu ochii lui adânci și pătrunzători.

— Vrancea nu este robită lui Basarab, zise preotul Dănilă cu un glas răgușit cu desăvârșire, după ce sărută mâna călugărului, ea se ocârmuște singură, plătindu-i numai bir și dându-i ajutor la război. Dar Vrâncenii se fălesc că sunt Români între Români. Acolo unde se face vre-o lucrare românească ei cer, ca un drept sfânt, să aibă partea lor la lucru. Puțin le pasă dacă fapta lor place sau nu place lui Basarab.

— Glasu-ți este foarte răgușit, fiule, zise părintele Isaia privindu-l cu mulțămire, totuși frumoase și românești sunt cuvintele ce le rostești.

— Părintele o răcit rău pe drum, zise atunci tovarășul preotului, Nistor Mircea, dar inima lui este totdeauna caldă. Așteptăm cu toții cu nerăbdare semnul de a intra în luptă.

Părintele Isaia mai puse străinilor câteva întrebări și ei răspunzând într'un chip care-l mulțămii pe deplin, orice bănuială că crierii cam greoi ai lui Năstasă Lenea ar fi putut să-l facă să aducă la întrunire tovarăși nevrednici de credință pieri din mintea lui Isaia.

Scopul de căpetenie ce-l avea în vedere Părin-

tele Isaia într'această întrunire era curmarea neînțelegerilor dintre kneji și săteni și încetarea nedreptăților și a samovolniciilor de care se tânguiau acei de pe urmă. Precum am văzut acest scop fusese atins. Apoi folosindu-se de faptul că atâția furtași erau adunați în fața împuternicitului lui Bogdan, el le propuse să facă cu toții înaintea lui Stroici jurământ de credință către Domnul ales de ei. Acest jurământ fu făcut de fiecare în parte, adunarea întreagă izbucnind neconținut în strigăt de :

— Să trăiască !

După săvârșirea jurămintelor, Părintele Isaia se mai sfătui cu cei de față asupra mai multor amănunțimi. Se hotărî, între altele, chipul în care era să i se aducă la cunoștință întâmplările cele mai de samă în vremea călătoriei lui.

Apoi adunarea se sparse, cei mai mulți din kneji și din țărani plecară de-a dreptul la casele lor, numai puțini rămaseră la Bălușești peste noapte.

Părintele Isaia cu tovarășii lui plecară în zori de ziuă căci călugărul era așteptat la Iași. Este de crezut că Mihu nu împărtășea graba călugărului și că ar mai fi zăbovit bucuros la Poiana spre a-și mângâia ochii cu privirea Ilenei.

Se vede că kneghina, din partea ei, credea că șederea Părintelui Isaia la tatăl-său avea să fie mai lungă, căci un nor acoperi frumoasa ei față când, la sculare, află că Părintele cu ai săi plecase. Slugile casei văzură cu mirare că, de astă dată, cu toate silințele ce-și dădeau, nu erau în stare să mulțamească pe stăpâna lor, obișnuit atât de răbdătoare și de blândă.

XXIII

Floarea Lăpuşnii

Pe malul înalt al unei scursuri a Lăpuşnii se afla aşezat, pe acea vreme, satul Vişineştii, descălecat, cu un veac înainte, de kneazul Vişin, un viteaz al cărui nume era încă viu în mintea Lăpuşnenilor.

Cele trei sute şi mai bine de case care alcătuiau satul erau, aproape toate, încunjurate de livezi şi de viii întinse, întinzându-se, unele, până la poalele codrilor mărginaşi. Printre gardurile aşezărilor şerpuiau o mulţime de drumuri iar, prin mijlocul satului, trecea şleavul care ducea de la Lăpuşna la Kigheciu.

Intr'o seară senină a începutului lui Iulie, adică vre-o şase săptămâni după întrunirea de la kneazul Baloş, vre-o două ceasuri după stinsul lumânărilor în sat, un călăreţ venea în goana calului dinspre Kigheciu.

Călăreţul era tânăr, înalt, de făptură puternică deşi sprintenă. Pletele lungi care-i cădeau pe umere erau de un castaniu deschis, în ochii albastri închişi, aproape negri, mari şi vioi, scântea îndrăzneala; nasul era drept, musteţile bălane şi răsucite lăsau descoperit chipul frumos al gurii.

Pe cap, purta o pălărie de păslă neagră, cu fundul ridicat şi drept, ale cărei mărgini late şi răsucite erau împodobite cu fir.

Imbrăcămintea îi era alcătuită dintr'un mintean cu mâneci albastru închis, cusut peste tot cu flori roşii şi galbene. Mânecile, strimte până la cot,

largi și spintecate de la cot în jos, erau încheiate de-asupra mânilor. O cingătoare de piele roșie, împodobită cu cuie și cu flori de argint, stringea nădragii largi de aba albastră, cusuți cu flori ca și minteanul și vârați, sub genunchi, în ciubote de iuft roș cu turetcile suflecate.

Calul era un armăsar murg : capul îi era mic, coama lungă și deasă, pieptul și sapa late și puternice iar picioarele subțiri și vânjoase cu copite mici.

Scaunul șalii, de fildeș săpat, acoperit cu o perină de iuft roș, era așezat pe o arșea de postav roș, împodobită, de jur împrejur, cu ceapraz lat de fir de aur, iar popii, căpețala și frâul de piele roșie erau acoperite cu cuie și flori de fir.

Nu se vedea asupra lui altă armă decât, la șoldul stâng, un paloș atârnat de o curea prinsă sub chimir și trecând, sub mintean, pe umărul drept.

Călărețul când se văzu aproape de cele de întâi case, cârni la stânga, pe cărare, schimbând goana calului în umblet.

Inconjurând astfel ,aproape tot satul, ajunse în curând la piciorul unei mici ridicături de pământ, sădită cu vie și cu pomi și împrejmuită cu un gard de nuiete care făcea o cotitură pe loc.

Aproape de cotitură călărețul descălecă, lega calul de o răchită la marginea cărării și cu un pas răpede dar ușor și fără a face sgomot, încunjură colțul gardului având grijă să se ție în umbra lui și, de oarece acest gard nu era înalt, să se plece ca să nu i se poată zări capul peste streșina alcătuită din vreascuri. Când ajunse lângă doi nuci creșcuți unul lângă altul, ca de gemeni și lipiți de gard, auzi tușind ușor și, oprindu-se, văzu între cei doi copaci, trecând peste gardul care aicea era stricat, capul și umerile unei fete. Tânărul se opri privind-o în tăcere. Intr'a-

devăr, era bună de privit Florica Vișin, stăpână pe a treia parte a satului Vișineștii, strănepoată de frate și moștenitoare, atât a lui Drăgan Vișin cât și a Părintelui Ioasaf Vișin, starețul schitului de la Măgura, deasupra Ocnelor, stăpâni și ei amândoi peste câte o treime din Vișinești.

Dar nu era bună de privit numai fiindcă era bogată ceia ce, cum toată lumea știe, nu strică nici odată unei fete ci, mai ales, fiindcă era de o frumuseță vestită pe amândouă malurile Prutului și primise chiar porecla de : Floarea Lăpușnei. Zău, Gheorghită a Șalgăi, căci călărețul nostru nu era altul decât tânărul și viteazul Căpitan de Codru, avea cu ce să-și desmierde ochii privind-o.

Inchipuiți-vă un cap mic, așezat pe un gât alb, rotund, gingaș dar plin ;o frunte albă ca zăpada, lungi sprincene castanii și gene aproape negre sub care luceau doi luceferi căprii, bătând în vânt, strălucitori, veseli, șagalnici și vecinic în mișcare. Buzele gurii gingașe, pline și rumene, deschise într'un surâs, lăsau să se vadă niște mici mărgăritare. În mijlocul bărbiei drăgălașe se vedea o gropiță, alte două pe obraji, iar urechile erau două minuni mici, răsucite și rumene. Din toate trăsăturile, nasul singur poate că nu era fără greș căci după ce pornea și mergea câtva în chip neprihănit, spre capăt se cam ridica în sus și totuși, acest nas departe de a strica cătuși de puțin frumusețea feții, mai marea poate farmecul ei. De pe acest cap se scobora, despletit, pe umeri și pe spete, un potop de păr bălan auriu care, la lumina lunii, semăna a fi o mantie de aur topit.

— Oare, mi-ai cerut să vin să te întâlnesc la gard numai pentru ca să holbești ochii la mine, zise ea, izbucnind într'un râs limpede și argintiu

când văzu că Gheorghită rămâne nemișcat privind-o.

— Ești așa de frumoasă... începu el.

— O știu de mult, îl întrerupse ea începând să râdă din nou. Atât Dumneta cât și alții mi-ai spus de mii de ori această noutate pe care eu o cunoșteam de când eram copilă.

— Atâta bucurie ai să-mi spui după ce nu te-am mai văzut de trei lungi săptămâni? zise Gheorghită, venind la gard și sprijinindu-și coatele pe vreascuri, în fața ei.

— Dar vroai poate să rămân și eu cu ochii cășcați la Dumneta? zise fata urmând să râdă. Zău că mie nu mi-au părut cele trei săptămâni din urmă mai lungi decât altele.

— Cred, răspunse Gheorghită oftând. Intre noi este o deosebire: eu te iubesc la nebunie și Dumitale nu-ți pasă de mine de fel, dar de fel.

— De nu mi-ar păsa așa de fel de fel, ce aș căuta eu aice în puterea nopții? Dacă ar afla mătușa una ca asta ar fi rău de mine.

— Cât îți pasă de mine, îți pasă și de alții: de Constantin Bibire din Lăpușna, de Ioniță Soare din Cornești, de Șerban Flamură de la Turia, de Gavril Gherman de la Ghermănești și chiar de kneazul cel de peste Prut, de Tarziul care-i trecut de patru-zeci de ani, pântecos și cu ochii încrucișați! zise Gheorghită cu amărăciune.

— Nu vorbi rău de Tarziul, zise fata, el nu mai este tânăr, tinerel, nici subțire, nici frumusețel, dar este bărbat de samă, viteaz în războiu, cuminte la sfaturi. Bârlădenii au știut ce fac când l-au pus Voevod peste oștirile lor!

— Dar eu, zise Gheorghită cu un amestec de ciudă și de mândrie, n'am așteptat să-mi fie părul cărunț pentru a-mi face un nume în războaie. Abie împlinisem două-zeci și patru de ani în

toamna trecută când Codrenii, alți oameni decât soponarii din Bârlad, mai cunoscători în de-ale războiului, m'au ales chiar pe câmpul de luptă, Căpitan de Codru în locul viteazului Grigorașcu căzut sub paloșele tătarești !

— Dar vorbitu-te-am de rău ? zise fata. Spus-am vr'odată că nu ești viteaz ?

— Nu, zise Gheorghită, dar este un an de când știi că te iubesc, că gândesc numai la Dumneta, că trăiesc numai pentru a-ți câștiga dragostea. În nenumărate rânduri supusu-ți-am iubirea mea și rugatu-te-am să-mi fii soție. Am trimes pe mama să te ceară de la moșul și mătușa Dumitale, iar răspunsul o fost ca să mai aștept că vei vedea, că nu te poți încă hotărî.

Florico, adaose el, luând mâna fetei în mâinile lui, fie-ți milă de mine, dă-mi un răspuns hotărît. Sau împlinește-mi dorul cel mai scump, sau spune-mi să părăsesc orice nădejde, să-mi iau lumea în cap, să mă duc din nou în țări străine, să caut în războaie moartea sau uitarea chinurilor mele. Nu mă mai chinui, Florico, că-i păcat !

Fata tăcea.

— Să nu-ți fie teamă să-mi încredințezi soarta ta, urmă tânărul. Vei fi fericită cu mine ; vei fi stăpână, eu îți voi fi rob și rob voios ! Florico, spune că mă primești de soț ! Codrul întreg ți se va închina : vei fi Crăiasa lui, și Gheorghită ducând mâna gingașă a fetei la gură, o acoperi cu sărutări fierbinți.

Florica urmând să tacă, el zise din nou :

— Răspunde-mi, Florico !

Iar buzele lui lacome începură să se suie de la mână în sus, spre încheietura cotului.

— Căpitane Gheorghită, zise atuncea fata, des-

prinzându-și mâna din mâinile lui, înainte de a-ți răspunde doresc să-ți fac o întrebare.

— Intreabă, voi răspunde.

— Zici că dacă mă vei lua de soție voi fi Crăiasa Codrului, dar atunci cum rămâne cu mama Dumitale, cu Jupâneasa Șalga ?

— Cum să rămâie, zise Căpitanul, ea va rămâne mama mea și soacra Dumitale.

— Vezi, zise Florica, Jupâneasa Șalga de douăzeci și mai bine de ani este deprinsă să stăpânească, nu numai satele de pe ocinile ei și a răposatului Căpitan Voicu, dar să vadă că Codrul întreg să pleacă la poroncile ei. Nu-i vorbă, ea este o femeie fără seamăn prin mintea și vitejia ei. Dar uite, eu sânt o ființă știurliubatecă : mintea îmi este slabă, vitejii nici nu-mi trec prin gând să fac, însă dacă mă voi hotărî la pasul care mi-l ceri, apoi nu vreau să mă închin nimănui, nu vreau ca să fie nimeni mai mare decât mine în casa mea, nu vreau să-mi poroncească nimeni. Impăcase-va Jupâneasa Șalga cu gândul să șadă altă stăpână în casa în care o poroncit o viață întreagă ?

— Teama de asprimea mamei este pricina pentru care te fereai să-mi răspunzi până acum ? Întrebă Gheorghiță punând din nou stăpânire pe o mână a Floricăi.

— Dacă nu-i singura pricină, este cu bună samă una din cele mai vajnice.

— Poți atunci să o înlătorezi cu totul, zise Gheorghiță voios și începând din nou să-și primele buzele pe mâna iubitei. Mama o stăpânit și stăpânește casa tătâne-meu câtă vreme am fost neînsurat, ea este hotărîtă, îndată ce-mi voi fi găsit soție, să se mute de o parte, în vre unul din satele sale. Nu mai ai nimic de zis, trebuie să mă iei.

— O, mai încet, răspunse Florica încercând dar

nu tocmai cu dinadinsul să-și desprindă iar mâna. Cu Jupâneasa Șalga în casă însă n'aș fi primit nici o dată să-ți fiu soție, căci eu nu vreau stăpână peste mine.

— Prin urmare, zici da ?

— O încă nu, zise Florica, n'am nici o grabă dar, adaoase ea, poate să zic o dată da.

— Când ?

— Peste puțin, poate spre toamnă, să mă mai gândesc puțin.

— Și eu să mai trăiesc în nedumerirea asta încă câteva luni ! strigă Gheorghită cu desnădăjduire. Să mai trăiesc atâta vreme cu teama de a te pierde nedespărțită de mine ! Să-mi fie rece la inimă de câte ori voi auzi că Bibire sau Flamură sau Gherman sau Târziul sau cine mai știe care altul, o fost pe aice. Nu ! Nu ! Florico, nu mai pot răbda ! Simt că-mi va lipsi răbdarea ! Pe cel dintâiu care voi auzi că s'o apropiat de tine îl voi răpune ! Mai cu seamă Bibire, dacă se va mai arăta pe aici, va face cunoștință cu paloșul meu !

— Bibire este pururea bucuros de asemenea cunoștință ! rosti atunci un glas puternic în apropiere și, din partea opusă acelei din care venise Gheorghită, văzură ieșind din umbra gardului, un oștean tânăr și voinic, cu pletele și mustețile negre, îmbrăcat cu haine de același chip ca acele ale Codreanului, numai de culoare roșie și care când zări pe Gheorghită, scoase din teacă lungul paloș ce-i atârna în partea stângă.

Gheorghită, fără a pierde timp, trase pe al său și se aruncă cu furie asupra potrivnicului : paloșele, încrucișându-se, începură a zăngăni și a fulgera.

Florica, care încremenise la vederea lui Bibire, își frângea mâinile.

— Maică Prea Curată ! Au să se ucidă din pricina nebuniei mele ! strigă ea.

Și văzând că lovitură urmează după lovitură, se sui răpede pe gard, sări jos și se aruncă între dânșii strigând :

— Pentru numele lui Dumnezeu , stați !

Dar de abie isprăvisese aceste cuvinte când dădu un țipet de durere și căzu jos strigând :

— M'ați ucis !

Potrivnicii înspăimântați scăpară paloșele din mână și căzură în genunchi lângă dânsa, unul în dreapta și cellalt în stânga ei.

Florica în nemișcare sta întinsă pe iarbă, brațul stâng întins lângă trup, cel drept strins la sân iar pe pieptul cămeșei pete de sânge. O crezură străpunsă de paloșele lor.

— Am ucis-o ! strigă Gheorghită.

— Din pricina ta, mișelule, i se trage moartea ! strigă Bibire.

— Ba tu ești de pricină, nemernicule, răspunse Gheorghită, nebun de mânie, ridicându-se iar în picioare cu paloșul în mână, pildă care fu răpede urmată de celalalt.

Lupta era să înceapă din nou, mai înviersunată când Florica, rămasă nemișcată între ei, ridică capul și zise cu un glas rugător :

— Fie-vă milă de mine și dați-mi ceva apă.

Paloșele ridicate se lăsară din nou în jos și amândoi dușmanii se răpeziră la fântâna care se găsea la câțiva pași departe de ei. Bibire care ajunsese cel dintâiu, puse mâna pe ciutură, o împinse răpede în fundul fântânei și o scoase plină cu apă. Dar Gheorghită o apucă de îndată ce ieși deasupra ghizdeilor, umplu iute cu apă fundul pălăriei și alergă la Florica.

Cu o voioasă surprindere o văzură în picioare. Din brațul drept, pe care îl ținea îndreptat în jos,

cădeau câteva picături de sânge. Din întreaga ei înfătoşare se vedea că rănilor primite nu puteau să fie decât uşoare.

Fără a zice un cuvânt, fata luă în mână stângă apă din pălăria ce i-o întindea Gheorghită şi-şi spălă braţul drept pătat de sânge. La a doua stropire braţul îşi recăştigase albeaţa întreagă, numai pe faţa din întru se vedea o tăietură subţire ca o aţă roşie şi lungă de o şchioapă.

Tot în tăcere, luă o basma din brâu, o aseză pe rană, o învârti de două ori împrejurul braţului, o strinse, se uită la amândoi potrivnicii care erau cu ochii aţintiţi asupra ei, văzu pe Gheorghită cu pălăria plină de apă în mână şi zise lui Bibire :

— Innoadă !

Pe când Bibire înnodea basmaua cu îngrijirea unei mame înfăşându-şi copilul, Gheorghită vărsa cu ciudă apa rămasă în pălărie.

Când basmaua fu innodată, Florica, dându-se puţin înapoi, zise către tineri cu un glas hotărât, uitându-se când la unul când la altul :

— Căpitane Gheorghită şi Căpitane Constantine, aveţi amândoi nume de viteji mari şi astăzi puterile voastre întrunite erau cât pe ce să ucidă pe o biată fată a cărei singură vină este că vă place la amândoi. Amândoi vă juraţi că mă iubiţi la nebunie ,amândoi m'aţi cerut de soţie şi iubirea voastră nu o fost în stare să vă oprească paloşele când m'am aruncat între voi ca să nu vă mai sfâşieţi. Până acum v'am ascultat de o potrivă atât pe unul cât şi pe celalt, însă nu m'am putut hotărî pentru nici unul. Nu-mi place Căpitanul Gheorghită mai mult de cât Căpitanul Constantin, nu-mi place Căpitanul Constantin mai mult de cât Căpitanul Gheorghită. Cum stau lucrurile astăzi mi s'ar părea că fac o nedreptate ale-

gându-mi pe unul dintre voi de soț. Zice-veți că sunt nesimțitoare. Poate, dar așa sânt, nu mă pot preface : în cumpăna inimii mele nu atârnă unul din voi mai mult de cât celalt. Dar ca să vorbesc drept, trebuie să mărturisesc că fiecare din voi îmi place mai bine de cât alții, care, și ei, zic că le sunt dragă și mă cer de nevastă. Sunt plecată să-mi aleg soțul între voi doi, lăsând pe celalalt de o parte. Dar pe care să-l aleg ? Amândoi sunteți tineri, amândoi viteji, amândoi cu vază, amândoi de neam, amândoi bogați, amândoi cu fețe plăcute ! M'am hotărât să aleg pe cel mai vrednic. Soț îmi va fi acel din voi care, înainte de doi ani, va fi trimes să mă pețească vornicel purtând, drept năframă, la sulită, steag dușmănesc cucerit de mâna lui în bătălie. Dar să nu osteniți în zadar vornicel cu steag de Căpitan creștin sau păgân, căci eu mă voiu închina numai înaintea unui steag de Voevod creștin sau de mărzac tătăresc. Iar până atunci, nici unul din voi să nu cuteze să se apropie de mine sau să deie ochi cu mine, căci din clipala în care îl voiu zări, va fi pierdut orice nădejde de a mă putea câștiga, chiar de ar face în urmă minuni de vitejie, și încă un lucru să-l știți : de voiu afla că ati ridicat brațul unul asupra altuia, sau chiar că v'ați gălcevit, jur pe această cruce, și scoase din sân o cruce de aur atârnată de gâtul ei, jur că cât voiu trăi nu voiu mai schimba o vorbă cu vre unul din voi. Și acuma veți pleca fără a rosti o vorbă, Dumneta Căpitane Constantine, spre Lăpușna, Dumneta, Căpitane Gheorghită, spre Kigheciu. Nu, nu, nu vreu să aud nimica, cel care va rosti măcar un cuvânt jur că va fi ca și mort pentru mine. Mergeți fiecare spre casa lui : eu nu mă mișc de aice până ce nu veți fi plecat, ascultați...

se aud glasuri prin vie, slugile mă caută, să nu vă găsească aice în puterea nopții.

Intr'adevăr, se auzeau glasuri în depărtare.

Tinerii, cu totul fărâmați de această stranie ființă, cu toată patima care fierbea într'înșii, se plecară înaintea ei și se îndreptară înspre locurile unde lăsase caii.

Florica rămase nemișcată pe loc până ce îi auzi depărtându-se călări, fiecare spre locul său.

— Nebuni sunt ei, zise ea atunce plecând spre gard, dar mi-se pare că mai nebună sunt eu. Doamne Sfinte ! Ce nenorocire era să se 'ntâmple !

Gheorghită care își ținuse calul la umblet câtă vreme se afla pe cărare, îi dădu drumul la fugă nebună îndată ce se văzu ajuns la drumul mare. Această goană se potrivea cu simțirile care clo-coteau într'însul.

Gheorghită iubea pe Florica Vișin de mai bine de un an și, precum am văzut, o ceruse de soție, dar fata amânase luarea unei hotărîri. Știa din capul locului că ea era pețită și de alți tineri cu vază și cu avere, în curând își dădu seamă că pe fiecare zi se ivea câte un nou pețitor. Acest fapt, departe de a răci iubirea lui, o stârnea și mai tare, dar cu iubirea creșteau și înțepăturile. Ele devenise însă de nesuferit de vre-o două luni, de când se întorsese de la Țarigrad, din slujba împărătească, cu o ceată de Lăpușneni, Constantin Bibire. Fiul unuia din fruntașii Bâcului, numele noului venit, tânăr și frumos, era însoțit de renume mare de viteaz. Cum văzuse pe Florica se îndrăgostise într'înșă și lui Gheorghită i se păru că ea era departe de a-l privi cu răceală. Bănuielele lui crescând din zi în zi, se hotărîse să ceară Floricăi întâlnirea despre care am dat samă mai sus, cu hotărîre de a limpezi starea lucrurilor.

Cele întâmplate ar fi trebuit să-l bucure, căci

ele vădeau că, dacă Florica nu era îndrăgostită într'însul, nu era îndrăgostită nici în Bibire nici în altul și le pusese amândorura, pentru a o câștiga, aceiași îndatorire.

Dar în inima lui, ca în acea a ori cărui îndrăgostit, tot mai trăia până atunce nădejdea că poate este iubit și că, în curând, Florica va fi a sa. Acuma, după cele petrecute în acea noapte, asemenea nădejde trebuie să piară. Il mai jignea dureros faptul că Bibire era pus de Florica pe aceiași treaptă cu dânsul, lucru ce pe un îndrăgostit îl ustură totdeauna cu deosebire.

XXIV

Un sol care cade din copac

Un glas puternic care-i striga să steie trezi pe Gheorghită din gânduri. Tânărul Căpitan domoli mersul calului, strinse cârlogii și, cu mâna dreaptă pe mânerul paloșului, întrebă :

— Cine îmi aține calea ?

— Oameni buni, răspunse acelaș glas.

— Niște călători rătăciți, adaose altul.

Atunce, la câțiva pași înaintea lui, la piciorul unui mic pripor, văzu la lumina lunii, stând pe loc în drumul care șerpuia între tufe, o ceată de oameni și de cai. Gheorghită se opri și el.

— Cine sunteți, de unde veniți și unde mergeți ? întrebă el.

— Eu sunt Toma Alimoș despre care trebuie să fi auzit dacă ești de pe aceste locuri, zise călătorul al cărui glas se auzise întâi. Vin de la Orhei cu niște prieteni ai mei. Am luat-o deadreptul,

în curmezișul văilor. De la un loc am pierdut cărarea, am rătăcit ceasuri prin codru și nu știu dacă acest drum, în care ajunsesem tocmai când te-am auzit venind, duce la satul Gradiștea, pe Galbâna, la Gheorghită a Șalgăi, care-i căpitan de Codru.

Gheorghită, sărind jos de pe cal, se îndreptă către Toma Alimoș care descălecaser și el în mijlocul drumului, își scoase pălăria și închinându-se îi zise :

— Jupân Toma Alimoș, mare este bucuria mea fiindu-mi dat să văd, în sfârșit, pe acel despre a cărui vitejii am tot auzit cu mirare de când eram mic copil. Drumul pe care vă aflați duce întins la Gradiștea și eu sunt Gheorghită a Șalgăi, Căpitan de Codru și sluga Dumitale.

— Norocul ne-o slujit dar bine rătăcindu-ne prin codri ! Mă bucur că fac cunoștința unui tânăr oștean a cărui începuturi îndreptățesc părerea că în curând ne va lăsa pe noi, bătrânii, cu mult în urmă, răspunse Toma Alimoș care se apropie de Gheorghită și-i strinse mâna.

— Dar pe mine, mă mai cunoști ? zise un glas lângă Gheorghită.

Când acesta să întoarse, el dădu un strigăt.

— Mihu !

Și amândoi prietenii se îmbrătoșară lung. S'apropiase acum și Părintele Isaia cu Stroici. Gheorghită nu văzuse nici odată pe călugăr dar, prin credincioși de ai lui, intrase în legături cu el și era câștigat, trup și suflet, pentru mișcarea pregătită de dânsul.

Indată ce îl zări în tovărășia lui Toma Alimoș și a lui Mihu, pricepu cine este și merse să-i sărute mâna, numindu-l : Apostol al neamului.

Când Părintele îi spuse cine este Stroici, Gheorghită își aduse îndată aminte de dânsul. Fusese

și el cu oștile leșești la împresurarea Vilăului, unde văzuse pe kneazul maramureșean și cunoștea vitejeasca lui purtare în năvala de noapte, încercată asupra taberei creștine de cătră Keistut și Olgerd.

— Oare mult mai este de aici până la Gra-diște ? întrebă Părintele Isaia.

— În fuga mare ai ajunge în două ceasuri, zise Gheorghită. Cu mersul obișnuit de drum ne vor trebui patru dacă nu cinci.

Călătorii se uitară unul la altul.

— Caii noștri sunt osteniți cu desăvârșire, zise Toma. Suntem pe drum de două zeci de ceasuri : de abia poposit-am de amiază trei ceasuri. Cred că ar trebui să le dăm puțină odihnă, măcar până în ziuă.

Cu toții se învoiră cu propunerea lui Toma și după ce Gheorghită le arată că în capătul priporului se află o poiană cu iarbă bună, se hotărîră să popăsească într'însa.

Caii fură deșălați și priponiți în poiană, călătorii se puseră jos, la piciorul unui carpan gros și tufos, iar slugile strinseră uscături și aprinseră răpede un foc mare.

Părintele Isaia începu să povestească lui Gheorghită cele puse la cale în călătoria lor.

Pretutindene pe unde umblase până atunci : la Iași, la Hotin, la Orhei, fusese primit și îmbrățosit cu cea mai mare dragoste. Pretutindene găsisse pe frunțașii Românilor gata să deie tot ajutorul lor mișcării pusă la cale de Isaia și menită să închege țărișoarele lor răzlețe într'o Domnie puternică, în stare să-i ferească de năvălirile Tătarilor și de încercările celorlalți dușmani din afară. Atât frunțașii Iășenilor cât și acei ai Hotinenilor și ai Orheiienilor se legase prin jurămnăt față de ei, să le vie în ajutor cu oști, îndată ce

Părintele va fi dat semnul răscoalei împotriva lui Sas. Se hotărîse atât numele căpitanilor care erau să ocârmuiască aceste oști cât și locurile prin care aveau să intre în Moldova.

— Acuma, adaoase Părintele Isaia, veneam la Kigheciu ca să vedem ce ajutor avem de așteptat de la vitejii Codreni.

— Fii încredințat, Părinte, că toate puterile Codrului sunt, chiar de pe acum, la poroncile Cuvioșiei Tale, zise Gheorghiță. Poroncește și peste trei zile vor trece Prutul șase mii de călăreți și două mii de arcași pe jos. Ei îți cer numai un lucru : să-i pui veșnic în frunte, în locul unde primejdia va fi mai mare.

— Nu m'am îndoit niciodată de Codru, zise călugărul : vom avea de pus la cale numai amănunțimile. Cu prilejul șederii noastre în Codru, avem de gând să ne răpezim și la vecinii și prietenii voștri : Lăpușnenii. Deși mai puțini la număr de cât voi, ei sunt viteji de samă și ajutorul lor nu este de lepădat. Am printre ei un prieten vechiu care lucrează pentru mine ; în cărțile lui îmi dă cea mai bună nădejde. Trebuie să cunoști pe Marin Bibire. O fost căpitan vestit în vremea lui : astăzi este om în vrâstă. În locul lui s'o ales Căpitan fiul său, Constantin, iar bătrânul și-o păstrat printre Lăpușneni vaza întreagă.

Fruntea lui Gheorghiță se încreți la auzul numelui de Bibire și, cu galsul silit, zise :

— Da, îl cunosc.

— De ei am tot atât de puțină grijă ca și de voi și îmi este grabă să merg la Bârlad, urmă Părintele.

— Acolo vom avea negreșit de furcă cu păcătoșii de târgoveți, întrerupse Toma Alimoș. Dar ne vom pune pe atâta ca să izbutim și, cu voia lui Dumnezeu, fiindu-ne curat cugetul și scopul

sfânt, vom izbuti. Dumneta trebuie să știi dacă este adevărat vestea care ne-o ajuns în Orhei, acum trei zile și ne-o îngrijit atâta.

— Vestea despre sosirea solei de la Alexandru Basarab ?

— Ai găcit-o, zise Părintele. Oare adevărat să fie ? O sosit în Bârlad ?

— Știu că acum două săptămâni era fierbere mare în Bârlad unde se aflase de venirea unei solii de la Basarab. Se făceau pregătiri pentru găzduirea solilor în casa din târg a kneazului Târziul, noul Voevod ales de Bârlădeni și căpetenia potrivnicilor noștri. Se zicea chiar că Basarab trimisese acea solie în urma unor cărți primite de la Târziul și de la ai săi. Dar, în zilele din urmă, am aflat că solia lui Basarab o lăsat Bârladul de o parte și o apucat de a lungul Dunărei, spre Cetatea Albă unde au treabă cu Genovezii, și numai la întoarcere se va abate pe la Bârlad.

— Mai bine ar fi fost pentru noi dacă nu ar fi trimis Basarab nici o solie la Bârlad dar, dacă o trimis-o, ne este de folos să mai zăbăvească, ca să avem vreme să lucrăm înainte de sosirea ei, zise Părintele. Dar, ești încredințat că este cum ți s'o spus și că solul o plecat spre Cetatea Albă ?

— Nu pot avea cea mai mică îndoială.

Gheorghită nu sfârșise bine aceste cuvinte, când tresăriră cu toții la auzul unui glas care zicea :

— Greșiți sunteți, boiari, solul lui Basarab acilea este. Cu voia Alui dă Sus va merge la orașul Bârlad împreună cu Domniile Voastre și, prin ajutorul său, ieși-veți biruitori.

Și, înainte ca călătorii noștri să-și fi putut aduna mințile, în crengile carpănului sub care se aflau, se auzi un foșnet și, înaintea lor, căzu, în picioare, o ființă minunată, lungă cât o prăjină, cu cap de om împodobit de plete negre, de asupra unui

trup acoperit cu păr lung, de un roș de sânge, la care nu se vedeau nici mâni nici picioare.

Date fiind închipuirile acelei vremi, alți oameni decât acei ce se aflau adunați aice, la vederea unei asemenea arătări, ar fi rupt-o de fugă încredințați că se găsesc în fața celui necurat. Și călătorii noștri săriră în picioare, dar nu pentru a fugi ci pentru a pune mâna pe acea ființă. Intr'o clipă mâinile de oțel ale lui Mihi și ale lui Gheorghită se abătuse pe dânsa, ținând-o strinsă ca într'un clește și puind-o în neputință să facă vre-o mișcare.

— Ii de carne și de oase, zise Mihi, simt umărul lui sub mâna mea.

— Aoleo ! Dar cum să nu fiu dă carne și dă oase nenisorule ! zise ființa necunoscută care nu arătase nici cel mai mic semn de opunere. Sunt doară creștin ca și voi, sunt boiar ca și voi. Faceți bine și nu mă stringeți așa dă tare că-mi fărimați osișioarele. Lăsați-mă slobod căci nu am nici urmă de armă pă mine. N'aveți să vă temeți, sunt singur pe când sunteți mulți.

Gheorghită desprinse mâna stângă care strinzea un braț al necunoscutului și începu să-l pipăe. Atunci se văzu că ceia ce ei luase, la început, drept păr roș, era o sarică roșie cu care era învălit trupul gol al străinului.

Mihi și Gheorghită îi dădură drumul dar rămaseră unul în dreapta și celalt în stânga lui, temându-se ca nu cumva să fugă.

— Cine ești tu ? mai întrebă Toma Alimoș.

— Cine sunt ? Sunt Jupân Pârvu Nedeianu, solul trimis la Cetatea Albă și la Bârlad dă Alexandru Basarab, Domnul Țării Rumânești.

Toți cei de față pufniră în răs.

— Frumos își mai îmbracă Basarab solii, zise Gheorghită.

— Nu-mi dați crezare fiindcă mă vedeți gol, zise pretinsul sol. Ce să fac dacă m'au prădată ră Tătarii pă drum și mi-au omorâtă ră slugile ? Dar, adaoșe el, am cu ce împrăștia ori ce bănuială ați putea avea. Văd cu voi pe un Cuvios Părinte, el trebuie să știe carte.

Și, zicând aceste cuvinte, scoase de sub sarică un săculteț de mătasă ce-i atârna de gât printr'un găitan, desprins găitanul, s'apropie de Părintele Isaia, îi sărută mâna cu evlavie și-i dădu săcultețul.

— Iată cărțile ce le trimite milostivul meu stăpân, Marele Voevod Alexandru Basarab, Domnul Țării Rumânești, Căpitanilor dă la Cetatea Albă și fruntașilor Bârladului, poftindu-i să se încrează în toate câte le voi grăi, dăna partea Mării Sale, eu Pârvu Nedeianu. Mai suntă ră și poruncile lui către namestnicii județelor dăna calea mea.

Părintele Isaia deschise săcultețul și, scoțând dintr'însul mai multe pergamente, s'apropie de foc spre a le ceti.

Pe când călugărul cetea, tovarășii lui se uitau la pretinsul sol, a cărui față era acuma bine luminată de flacăra focului hrănit cu îngrijire de Onea și de celelalte slugi.

Munteanul era un om de vre-o treizeci de ani, de o statură întrecând bine pe acea mijlocie și, după cât lăsa să vadă sărica întredeschisă, de făptura sprintenă.

Pielea, atât pe față cât și pe trup, era foarte smolită. Obrazul era cam lungăreț, nasul subțire și coroietic, gura mare dar de chip frumos ; ochii foarte mari, negri, strălucitori de o vioiciune neobișnuită. Pletele erau negre, lungi și dese ; barba tot neagră, cam ascuțită și puțin creață. După ce isprăvi cetirea cărților, Părintele Isaia se uită lung la Muntean, apoi le ceti a doua oară, de la început până la sfârșit.

— Și Dumneta ești Pârvu Nedeianu, solul Domnului Țării Românești ? întrebă el în sfârșit.

— Da, răspunse Munteanul, eu sunt Pârvu Nedeianu, solul lui Alexandru Basarab.

— Dacă ești într'adevăr, și Părintele Isaia apasă pe acest din urmă cuvânt, solul lui Alexandru Basarab, trebuie să cunoști împrejurările care au făcut pe Voevod să te trimită în solie la Bârlad. Fă bine de ne le împărtășește și ne povestește în urma căror întâmplări ai ajuns gol în cracii acestui copac.

— Da, Părinte, vă voi povesti totul, numai înaintea de a vi le spune, rogu-vă, dați-mi ceva mâncare căci dă trei zile n'am pus măcar nici o fărămitură cât dă mică în gură. Apoi vă voi da nu numai lămuririle care mi le cereți dar și altele ce nu mi le cereți, însă care vor fi dă folos pentru a arunca dăparte orice bănuială dăntre noi. Dar dați-mi să îmbuc ceva căci mă cuprinde leșinul.

Părintele făcu un semn lui Onea care, aducând îndată un desag plin, scoase dintr'însul o pâine, bujăniță de cerb, brânză de oi, fălii de slănină și întinse aceste merinde, împreună cu o ploscă, pe iarbă, la picioarele Munteanului.

Acesta se aruncă asupra lor cu o lăcomie nespusă care dovedea cu prisosință că nu mințise când spusese că de trei zile postea.

Călătorii se pusese și ei jos, alcătuind o jumătate de cerc împrejurul străinului și priveau în tăcere, minunându-se de răpegiunea cu care merindele dispăreau în gura lui.

Toma Alimoș, care se afla lângă Părintele Isaia, îi șopti la ureche :

— Nu samănă a boier !

Iar Părintele îi șopti la rîndul său :

— Nu samănă a sol, dar cărțile îi sunt în cea

mai deplină orânduială. În ele se cere Căpitanilor Cetății-Albe și fruntașilor Bârladului să deie deplină încredere la toate câte le va grăi credinciosul boer a lui Basarab, Pârvu Nedeianu. Nu poate încăpea îndoială că cărțile sunt adevărate.

— Să nu le fi furat.

— Poate, voiui vedea. Dacă, într'adevăr, este solul și credinciosul lui Basarab, trebuie să cunoască multe împrejurări necunoscute obștii dar care eu le știu. După cum va răspunde întrebărilor mele voiui vedea cu cine am a face.

Munteanul care acuma isprăvisese merindele, dăduse năvală la ploscă, o dusesese la gură și se părea că a rămas lipită de buzele lui. Noroc că nu era plină căci, altfel, nu s'ar fi despărțit treaz de dânsa. Incredințându-se că n'a mai rămas în ea, nici o picătură, o puse în sfârșit jos, se ridică în picioare, făcu semnul crucei, apoi se așază iar pe iarbă și zise călugărului.

— Crez, Părinte, că dorința Cuvioșii Tale este să auzi din gura mea, nu numai chipul cum m'au lovită ră și m'au prădată ră hoții dă Tătari dar, mai cu seamă, scopul soliei încredințată mie dă Basarab. Dacă am ghicit bine gândul Cuvioșii Tale ,apoi tă rog să bine-voiești a-mi spune dacă pociu vorbi dăschis, atât înaintea boerilor care ne înconjură cât și înaintea ăstor oameni, și arată cu mâna spre slugi. Printre lucrurile ce am să ți le destăinuiesc sunt taine a căror răspândire poate să pună în primejdie, nu numai viața noastră și aceea a altora mai sus puși decât noi, dar pot primejdui chiar ființa unor noroade.

La un semn al Părintelui, Onea și cu celelalte slugi se depărtară.

— Poți vorbi deschis înaintea acestor boieri, zise călugărul, pentru ei nu am taine.

XXV

Pătăniile unui sol

După ce tuși de mai multe ori, Munteanul începu :

— Cuvioase Părinte și cinstiți boiari ! Să nu credeți ca mi-a scăpată ră dăn vedere bănuială vădită cu care m'ați primită ră. Nu pociu tăgădui că o asemenea bănuială este firească și ar fi împărtășită de orice om cu minte, văzând că sare dăn pom un om gol, învelit numai într'o sarică roșie și strigă că este solul lui Alexandru, Domnul Țării Rumânești. Cu toate cărțile ce le va fi având la el, un om în asemenea împrejurări nu poate decât să fie bănuir, mai ales când, ca mine, nu este încă ajuns la vrâsta la care se aleg obișnuit solii. Să nu credeți, deci, că o asemenea bănuială ar putea să mă supere sau chiar să mă mire. Vă mai spui că am cu ce s'o împrăștii.

Mă numesc Pârveu Nedeianu, sunt fiu lui Preda Nedeianu care, și el, se trage dăn neamul Basarabilor și a Sandei, o vară primară cu Domnul. Taica Dumnezeu să-l ierte, a crescută ră cu Vodă, până la moartea lui a trăită ră la Curte, având loc dă frunte atât la oști cât și la sfaturi. Pă mine m'a botezată ră chiar însuși Basarab ; dă mic copil m'a luată ră la Curte, crescându-mă cu feciorii lui, cu Vlaicu și cu Radu.

Nu-mi răsărise încă bine barba și eram Căpitan păste o sută de călăreți olteni, viteji aleși, unul și unul, cu cari făcuiu pârjol printre Bulgari când ne-am războită ră cu ei, acum câțiva ani. Mi-a rămas semn cinsteș dăn războiul ăla, priviți !

Dând sarica la o parte, el se întoarse pentru ca focul să bată în plin asupra lui și arătă, sub țâța dreaptă, adânc săpat pe pielea smolită, semnul unei cumplite lovituri de sulită.

— Dă atunce, urmă el, n'a fostără războiu în care să nu fi luat parte, și nu mai sunt în stare să număr dușmanii căzuți sub paloșul sau sub sulita mea. Dar am știut să ajut pă Basarab, nu numai prin puterea ăstui braț, dar și prin agerimea ăstor creeri, și zicând aceste cuvinte se bătu pe frunte. M'a trimis în solie la Țarul Bulgarilor, la Craiul Sârbilor, la Voevodul Ardealului, în împrejurări grele, în vremuri dă cumpănă, când un cuvânt prea mult putea să aducă peire, când trebuia să ghicești însemnarea unui zâmbet, a unei încrunțări de sprânceană, și chiar adesea acea a unei tăceri prelungite. Nici odată nu m'am întors fără a fi izbutită și a fi depășită nădejdea pusă dă Vodă în mine. Iată pentru ce sunt nelipsit dă la sfaturile lui și pentru ce Vodă nu are taină pentru mine.

Dar să încetez a vă mai vorbi dă mine, căci ați putea să credeți că sunt om lăudăros și să vă spui în ce împrejurări și în ce scopuri m'a trimis Basarab la Bârlad.

Cuvioase Părinte și cinstiți boiari ! Mai bine dă cât mie vă este știut că toată Rumânimea care locuște în țara care se află între munții ăi mari, Nistru și Mare se află în a mai cumplită fierbere.

Călătorii noștri se uitară unul la altul.

— Impilările și fărădelegile lui Sas, Voevodul Moldovei, plecarea lui oarbă la toate poruncile Ungurilor au stârnită în Moldova nemulțumirile ăle mai cumplite, poporul stă gata să se răscoale. Celelalte țări : Bârladul, Hotinul, Iașul, Orheiul, Lăpușna, Codru, trăiesc cu groaza pustii-

rilor tătărești, puterile lor răzlețe putând cu greu să se apere dă păgâni. Pă dă altă parte, Craiul Laios, cu floarea puterii ungurești, a plecatără tocmai la Napoli pentru ca să răzbune moartea frăține-său și să cucerească crăiia aia.

Alexandru Basarab, care are știință dă toate câte se petrec în țările vecine cu a păste care domnește, a urmărit dă la început, cu osibită băgare de seamă, mișcarea Rumânimii d'acilea. Știut trebuie să fie că el, dă mult, umblă pă lângă Bârlădeni pentru ca ei să se închine lui, îndatorându-se din parte-i a-i apăra dă Tătari și dă orice alt dușman. N'a izbutitără pentru că Bârlădenii erau neuniți și nu se înțelegeau între dânșii. A intrat în vorbă și cu Codrenii dară n'a izbutit fiind că vitejii dă Codreni s'au crezutără în stare să se apere singuri dă Tătari fără a-și mai da stăpân.

Tot îmi zicea Basarab: Pârvule, fătul meu, cum stau lucrurile pă Siret și pă Prut, i-ar ajunge unui bărbat îndrăzneț să aibă numai puțin noroc, pentru a face dân atâtea țărișoare mici și slabe o țară mare și cu putere. Ce păcat că nu se ivește un asemenea bărbat sau că nu pociu eu să prind picior în Bârlad sau în Codru!

În iarna trecută ne veniră însă vești dăspre alcătuirea, în munții Moldovei, a unui fel dă frăție pentru alungarea lui Sas și dăzrobirea țării de sub ascultarea Ungurilor. În curând mai sosiră altele, zicând că frăția aia se întinde păste hotarele Moldovei, prin Bârlad, prin Codru, prin Lăpușna, până la Orhei, până la Iași, până la Hotin. S'a mai aflatără dăspre ivirea unui voinic, poreclit Păunașul Codrilor, care purta și poartă războiu cu Sas și cu ai lui și ia vamă dă la negustorii care intră și iese dân țara Moldovei și dăspre care am bănuitără, Basarab și cu mine, că trebuie să fie în

legătură cu frăția care voiește să desrobească Moldova. Dar iată că, acum o lună, ne vine veste că căpetenia, sufletul întregii mișcări, este un călugăr care lucrează pentru un kneaz vestit din Maramureș : Bogdan dă la Cuhnia !

La auzul acestor cuvinte Toma Alimoș, Mihu, Ștefan și Gheorghită cu greu se putură împiedeca de a sări de pe locurile lor. Iar Părintele Isaia zise Munteanului, cu glas liniștit :

— De unde ați aflat această veste ; de unde știți că este adevărată ?

— De unde am aflat-o, răspunse Munteanul cu oareși-care mândrie, dă la iscoadele noastre. Nu este Domn să aibă iscoade ca ălea care slujesc lui Basarab. Se vâra ori unde, află până și ce gândeste omul. Adevărat că și darnic stăpân e Alexandru Vodă : știe să prețuiască și să răsplătească slujbele făcute, ți-e drag să-l slujești !

Știm că vestea este adevărată urmă el, căci ăl care a adus-o a auzit cu urechile lui pă frunțașii Moldovei, la un kneaz Baloș, dân satul Poiana, jurând ascultare unui boier dă peste munți anume trimis dă Bogdan în Moldova. Dar mai bine dăcăt mine, știi Cuvioșia Ta că grăiesc adevărul, căci le văzură toate ochii Cuvioșii Tale și le puse la cale toate mintea Cuvioșiii Tale.

— Crezi ? întrebă călugărul uimit.

— Părinte, câte le spuseiu până acum le știam d'acasă, cu ajutorul lor am înțeles, după vorbele ce le auzii cât am stat ascuns în ăst carpin, că călugărul dăspre care ni se spuse că este în capul mișcării dă dăzrobire a Moldovei nu este altul dă cât Cuvioșia Ta ! Oare, după câte vă ziseiu până acum, vă mai îndoiiți că sunt Pârveu Nedeianu, so-lul lui Alexandru Basarab ?

— Nu, răspunse Părintele Isaia uimit, aproape îngrozit, văzând că tainele lucrării sale erau cu-

noscute într'o țară străină până în amănunțimile lor. Nu mă mai îndoiesc.

Iar Toma Alimoș adause :

— Intre noi o fost un trădător !

— Trădător nu, răspunse Pârvu liniștit, dar o iscoadă dășteaptă, plătită dă noi. Dar să vă arăt cum ajunseiu acilea. Basarab aflând amănunțimile ce vi le spusei, după ce rămase singur cu mine, îmi zise :

Pârvule, fătul meu, veștile ce le auzirăm mă silesc să iau fără întârziere o hotărîre în privința mișcării ce este pă cale d'a izbucni în Moldova și a cărei izbândă îmi pare mai pre sus dă îndoială, dat fiind potopul de ură ce a strânit nemernicul dă Sas. El va fi alungat și cu bună seamă că nu-i vom da nici un sprijin. Dar Ungurii nu vor putea să-l lase și Voevodul Ardealului va veni cu bună seamă în ajutorul lui. Dă oarece însă oștile ungurești ale mari se află cu craiul la Napoli, iar altele pă granițele Sârbiei, nu va fi în stare Voevodul Ardealului să răpuie pă Românii dă la Siret și Prut, mai ales dă vor fi toți strinși împrejurul aluiași steag. Aș putea să mă folosesc dă această tulburare și să pun mâna pă Bârlad. Dar punând mâna pă Bârlad ași micșora mult sorții dă izbândă a Rumânilor și ași ușura pă a Ungurilor care s'ar arăta în urmă mai trufași dăcât sunt azi. Apoi, înainte dă toate sunt Rumân, și doresc izbânda Rumânimei. Dacă Bogdan va izbuti să întemeieze o nouă Domnie rumânească între munți și Nistru, o astfel dă Domnie numai dă folos ne poate fi și dă sprijin mare la întâmplare dă războiu cu Ungurii sau cu alte neamuri. Trebuie deci să dau lui Bogdan mână de ajutor. Dacă nu-l pociu ajuta pă față, cu arma, căci nu se știe cum se întorc lucrurile, pociu să-i folosesc mult pă sub mână. Iar eu îmi voiu căuta vreun câștig păste munții noștri în

Ardeal, și-l voiu dobândi cu ușurință, căci Ungurii având dă furcă pă Siret pă vremi îndelungate, nu vor îndrăzni să se strice pă față și cu mine.

Insă fruntașii negustorilor din Bârlad, cu noul lor Voevod, Kneazul Târziul, fiindu-mi câștigați și hotărâți a se închina mie, mi-e teamă că nu vor primi să dea ajutor Moldovenilor și lui Bogdan, și că se vor întâmpla vrajbe cu knejii și cu poporul dă la țară, care se țin dă Toma Alimoș și sunt câștigați mișcării. Trebuie deci să trimit la Bârlad un om dă încredere care să-i povățuiască pă Bârlădeni spre bine, dar fără a mă da de gol, ca să nu poată găsi pă urmă Ungurii prilej de răzbu-nare, dacă vor fi biruitori. Gândesc deci să te trimit pă tine, căci altul mai deștept și mai dă încredere știi că n'am.

Pleacă deci, fătule, la Bârlad, chiar de mâine dacă poți. Vei avea la tine cărți din parte-mi către Târziul și ai săi, prin care le voiu zice să dea crezământ dăplin la toate câte vor auzi dă la tine. Le vei zice că Basarab înainte dă toate este Rumân ; și dorește mai presus dă toate mărirea și izbândirea Rumânimii ; că cei ce vor să întemeieze o nouă Domnie rumânească lucrează la un lucru care numai plăcut poate fi unui Domnitor rumân. Le vei zice că față cu mișcarea pornită în Moldova, Basarab le cere să dea uitări făgăduințele făcute lui, să uite vrăjbele și neînțelegerile ce au cu Toma Alimoș și ai săi și cu toții împreună să dea sprijinul ăl mai puternic întemeierii noiei Domnii.

Multe a vorbitără Basarab cu mine, căci o noapte întreagă ne-am tot sfătuitără, acușia vă spui numai miezul sfătuirii noastre. A treia zi, de dimineață, plecat-am cu cărți dă la Vodă atât pentru Bârlădeni cât și pentru Căpitanul dă la Cetatea Albă unde, după isprăvirea trebilor ce le

aveam la Bârlad, urma să merg pentru a curma niște neînțelegeri cu Genovezii în privința vânzării mărfurilor lor. Când ajunsesem la Siret, iată, nene, că mă ajunge un credincios al lui Basarab cu poruncă să mă duc întins la Cetatea Albă, unde să nu zăbovesc mai mult decât trei zile, iar d'acolo să merg să sâng la Bârlad, unde să mă opresc numai o noapte. Înțeleseiu că Vodă nu voește ca lumea să creadă că solia lui este menită mai cu seamă pentru Bârlădeni, ci că menirea ei să capetenie este să pună capăt neînțelegerilor cu Genovezii, iar că prin Bârlad trec numai cu prilejul întoarcerii mele.

Am pornit deci drept înaintea spre Cetatea Albă, însoțit de vre-o șase slugi ale mele și de trei-zeci de roșiori dâni straja Curții Domnești. Acum trei zile popăsisem să seară în niște stufării, în capătul despre Răsărit al Ialpuhului. Incepuse a înnopta și, strinși împrejurul focurilor, așteptam să se gătească mâncarea când d'odată auzim niște strigăte sălbatece și, din stufărie, năvălesc asupra noastră o mulțime de Tătari. Cei mai mulți dâni noi nici nu puturăm apuca să ne apărăm. Eu, de abia pusesem mâna pe paloș când o lovitură cumplită pe cap mă întinse fără cunoștință la pământ. Când imi venii iarăși în fire, soarele era sus, iar eu eram gol ca în ziua în care m'a născut mămica, și împrejurul meu zăceau trupurile măcelărite ale tovarășilor mei dăspoiate și ele de toată îmbrăcămintea lor.

Simțeam o greutate mare la cap, dar rana-mi era ușoară, căci calpacul ce-l purtam amortise lovitură Tătarului. Mă duseiu la apă, îmi răcoriiu trupul într'însa, luai niște iarbă și udându-o bine, o puseiu pe cap, schimbându-o dâni când în când și în curând mă simțiu mai bine. Făcându-mi-se foame, mă întorseiu la locul luptei și

căutaiu dacă nu găsesc ceva merinde dă mâncare, dar nu putui da măcar dă o fărămiță dă mălaiu.

D'odată, aproape dă locul pă care zăcusem în nesimțire, văz ceva alb, mă plec și găsesc cărțile lui Vodă către Bârlădeni și Genovezi.

Le țineam într'o geantă dă piele încredințată slugii mele alei mai credincioase. Tătarii luase geanta dar aruncase velința cu cărțile ca netreb-nice. Mi-o legaiu îndată dă grumaz cu un capăt dă curea ce-l găsiu. D'odată auzii un cal nechezând la spetele mele și mă înspăimântaiu crezând că iar dau Tătarii păste mine. Când mă întorc însă, văz unul din căii mei, un armăsar sur. Se vede că rămăsese toată noaptea ascuns în stuf, nu fusese găsit dă Tătari și acuma ieșise. Cu mare greu prinsu-l-am și cu mare nevoie încă am izbutitără, ținându-l cu mâna stângă dă coamă, a împleti un feliu dă frânghie dă stuf dăn care îi făcui un căpăstru și așa, gol pă părul lui, am plecatără spre Miază-Noapte unde știam că voiui da dă țara vitejilor dă Codreni.

Toată ziua dă alaltăeri mers-am prin câmpie, găsind în vre-o două locuri leșiuri dă oameni. și de cai; am înțeles că au trecutără Tătarii și p'acolo. Se vede că mă lăsaiu prea înspre Răsărit căci noaptea târziu tot în câmpie mă aflam și nu dădusem încă dă mărginile Codrului. Mort dă obo-seală și dă foame, m'am opritără lângă un lac și numai după ce împletiiu un nou odgon dă papură și iarbă pentru a împiedeca calul, m'am culcatără. Am dormitără însă rău și, dă teamă să pierz calul, m'am trezitără neconținut. În ziuă am pornitără din nou și cu mare bucurie, după o călătorie dă vre-o două ceasuri, ajunseiu la poalele unui codru.

Innaintam acușica voios. Pă la amiază, intrând într'o poiană, auzii un lătrat de căne și văzuiu

înaintea mea o colibă. Dăscalec, mă îndrept spre colibă și, când ajung aproape dă dânsa, văz că-mi iese înaintea un unchiaș care, cum mă vede gol, dă un țipăt dă spaimă și o rupe dă fugă.

Eu mă iau după el și mă încerc cu vorbe bune să-l liniștesc. Văzând că nu se oprește, încep să alerg și eu ca să-l prinz, să aflu dă la el calea spre locuințe omenești.

El, văzând că sunt mai sprinten și că nu se poate scăpa de mine, găsește calul meu în cale, sare pe el, îi pune picerele în burtă și se face nevăzut în codru. Vă închipuiți ciuda și necazul meu văzându-mă iar singur singurel și, peste toate, pă jos, cu picerele goale. Mă purtam cu nădejdea că voi găsi în colibă cevași mâncare dar, când caut, nimic decât sarica ce o vedeți pă mine și opincile ăstea vechi și rupte care le-am în picere. Imprejurul colibei, în partea opusă ălei prin care venisem, era o prisacă dă vre-o câteva sute dă stupi, dar fiind gol nici nu era dă gândit să mă pui să scot miere ; fiindcă m'am apropiată ră prea tare mă și aleseiu cu câteva împunsături care m'au durut ră toată ziua. Inșă ce să mai lungesc vorba ; văzând că nu găsesc nimic ca să-mi astâmpăr foamea, am încălțată ră opincile ăle vechi și rupte, am luat ră sarica, nevoia făcându-mă tâlhar și împingându-mă să fur dă la un biet prisăcar, eu Pârvu Nedeianu, sol și nepot lui Alexandru Basarab, venit să devin la iarnă Ban al Craiovei, eu stăpânul a șaptesprezece sate păste Olt, nouă dă la Craiova în sus și opt dă la Craiova în jos, fără a număra ăle dân Vlașca, ăle dân Teleorman, locurile dă pășiune pă Ialomița și codrii dân Vâlcea și Gorjiu. Căci ce era să fac, gol cum eram : soarele îmi arsese trupșorul ziua, iar frigul mă înghețase noaptea, apoi dăscuț cum era să umblu prin codru, eu dă-

prins dă mic copil să calc pă covoarele moi ale Curții unchiu-meu ?

Am pornită deci, pă jos, prin codrul pustiu, tot la deal, urcând zeci de dealuri, scoborând în zeci dă vâi, toată ziua până târziu noaptea când, istovit dă oboseală și dă foame, am ajuns în ăst pisc de deal. Dă teamă să nu dea păste mine fiare dă care văzusem mai multe prin codru, sau oameni răi, mai primejdioși ca fiarele, mă urcaiu în ăst carpin în a cărui crengi tufoase mi-am făcutură un culcuș și am adormit.

Nu știu cât dormisem când sgomotul ce-l făceați m'a deșteptată ; am ascultată vorbele ce le ziserăți, ca să pricep ce fel dă oameni sunteți, buni sau răi. În curând am pricepută că norocul m'a slujită minunat și, dând laude Domnului, am sărită dăn pom ca să vă liniștesc grițile ce vă cuprinsese în privința soliei lui Alexandru Basarab.

— Și acuma, urmă el după o clipă de tăcere, aștept dă la Domniile Voastre răspuns : dacă mă recunoașteți dă sol al lui Basarab sau nu.

Uimitoarea cunoștință dovedită de Muntean, atât în privința împrejurărilor din țările învecinate cu acele locuite de Români cât și în acea a amănunțimilor mișcării de desrobire în capul căreia să află Părintele Isaia și Bogdan, amănunțimi ce le credeau necunoscute aiurea decât într'un cerc foarte restrins, risipise bănuiele stârnite de chipul uimitor în care le apăruse solul lui Basarab. Părintelui Isaia i se părea cu neputință ca altul decât un bărbat trăind în atingere zilnică cu Domnul muntenesc să fie în stare a lămuri scopurile lui Basarab într'un chip atât de luminos. El se ridică deci în picioare și întinzând mâna Munteanului zise :

— Jupân Pârvu Nedeianu, iartă bănuiele.

stârnite în inimile noastre prin chipul neobișnuit în care ai apărut înaintea noastră, bănuiești ce orice om cuminte nu le-ar putea numi decât binecuvântate. În urma lămuririlor Dumitale nu mai avem nici pic de îndoială că ești solul Mare-lui și înțelptului Voevod al Țării Românești. Tare ne bucurăm văzându-te printre noi, date fiind mai ales liniștitoarele știri ce ne aduci, că departe de a se pune de a curmeșizul năzuințelor noastre, Alexandru Vodă râvnește numai la binele neamului românesc și ne dă puternicul lui sprijin pe lângă norodul bârlădean. Bun sosit, printre noi, Jupân Pârvu Nedeianu, și călugărul îi strinse mâna cu putere, iar Munteanul plecându-se, sărută cu evlavie mâna Părintelui.

Călugărul îi spuse pe urmă numele fiecăruia din tovarășii săi și toți, începând cu Toma Alimoș, veniră pe rând să stringă mâna străinului.

Dar Toma Alimoș, când se văzu iar lângă călugăr, îi șopti la ureche :

— Deștept, bun de gură, știe lucruri care m'au uimit, dar nu samănă a boier.

Părintele Isaia ridică umerii drept răspuns.

— Boierilor, zise Pârvu, nevoia mă silește să vă fac o rugămintă. Nu cumva ați putea să mă împrumutați cu niscaiva dăn hainele dă prisos ce trebuie să le aveți la Dumneavoastră.

— Cum nu, se grăbi să răspundă Stroici, suntem de acelaș stat și cam de aceiași făptură : am în desagi un rând întreg de haine de prisos și de tot nou ; cu bucurie îl pun la poroncile solului lui Alexandru Basarab.

Făcu lui Pârvu semn să-l urmeze și-l duse la niște tufe, în dosul cărora Onea adăpostise șălile și lucrurile lor. În curând, Pârvu ieși de acolo îmbrăcat, într'o haină de vânătoare care cuprindea cioresci verzi și un dolman tot verde, împodobit cu

găitan negru, cu ciubote de iuft negru venind până la genunchi, purtând pe cap căciuliță ușoară, brumărie, de catifea verde cu o pană de naghăț înfiptă într'însa. Părintele Isaia, Miha și Gheorghită nu se putură împiedeca să recunoască că-i șede bine Munteanului. Numai Toma Alimoș, dând din umere, zise din nou, dar cu jumătate glas :

— Nu samănă a boier.

Părintele Isaia, apropiindu-se, zise atunci :

— Aș fi de părere că dacă Jupân Pârvu are de gând să steie cu noi, ar fi bine să nu deie în vileag împrejurarea că este solul lui Basarab.

— Dorești să trec drept un om de rând ? întrebă Pârvu.

— Ba nu, de loc, răspunse Isaia, voi spune tuturor că ești un boier de frunte a Țării Românești, neam cu Basarab, care o fost prădat de Tătari și pe urmă o scăpat ca prin minune din mânele lor. După cele ce ni le-ai spus cred că ai de gând să mergi la Bârlad împreună cu noi pentru folosul pricinii noastre. Ar fi nemerit să sosim împreună în Bârlad și ca sosirea noastră să fie neașteptată pentru ca și lovitura ce o vom purta-o potrivnicilor noștri să fie neașteptată și prin urmare mai puternică.

— Ai dreptate, Părinte, zise Pârvu, cuminte ai vorbit : dă acuma înainte și până ce vom sosi în Bârlad eu nu sunt Pârvu Nedeianu, ci Pârvu Izvoranu, după o moșie de zece mii dă pogoane ce o am în Teleorman, boier din Curtea lui Basarab și neam cu el.

Se luminase acuma chiar bine de ziuă și Gheorghită propuse călătorilor să se puie pe drum. Neopunându-se nime, slugile primiră poroncă să puie șalile pe cai.

— Cred, zise Gheorghită apropiindu-se de Pârvu, că îmi vei face cinstea să stai câteva zile

în casa mea, cel puțin până când vom putea pune la cale călătoria Dumitale spre Bârlad. Gradiștea, satul în care locuiesc, este în apropiere.

— Cu bucurie și recunoștință, răspunse Pârnu, căci dă m'ați lăsa singur acilea, ași fi în mare primejdie să mor dă foame, necunoscând pă nimeni și neavând lețcaie la mine. Dar nu știu cum vă voi putea urma căci sunt pă jos.

— N'ai grijă ,răspunse Toma Alimoș, am cu mine doi cai slobozi, înșăuați gata. Vei lua pe unul din ei.

În curând ei plecară și se îndreptară în jos spre Gradiște, în umbletul cailor. Pornise abia de jumătate de ceas când se auzi în urma lor sgomot de fugă de cal nebună. Se opriră pe loc și, de departe, se văzu un călăreț care venea într'un vârtej de colb. Când fu aproape de ei, Gheorghită strigă :

— Toma Făgău ! Să nu se fi întâmplat ceva mamei.

Toma Făgădău, căci călărețul nu era altul decât vechea noastră cunoștință de la otacul de sub Perkiu ,opri pe loc calul scaldat în spumă, sări jos și alergând la Gheorghită, îi zise :

— Căpitane, de ieri de amiază te caut. Te-am urmărit pe la Kigheciu, pe la Vișinești, pe la Lapușna ; toată noaptea am fost călare.

— Dar ce este ? Mama ?

— Sănătoasă și voinică cu voia lui Dumnezeu. O plecat ieri, de amiază, cu toți flăcăii noștri și cu oameni din Gâncești, Gura Galbână și toate satele megieșe, peste tot ca la vr'o mie de sulți, în urmărirea unui drâmbe de Tătari venind despre Prut și care o ridicat turmele ce pășteau în Valea adâncă, măcelărind aproape toți păzitorii ; numai vr'o câțiva au putut să scăpe răniți. Pe mine m'o trimes la Khigeciu cu poroncă să te

caut și să dau de știre Căpitanului Băncilă să-i vie și el în ajutor. Pe Petrea Mănâilă l'o trimese la Lăpușna, după Lăpușneni ; m'am întâlnit cu el astă noapte ; acum trebuie să fi plecat din Lăpușna, în ajutorul Jupănesei, Căpitanul Constantin Bibire cu cinci sute de sulii.

— Tătarii erau mulți ?

— După cât am putut înțelege trebuie să fi fost mai multe mii. Dar, cum ți-am zis, acei din păzitorii noștri care au scăpat acasă sunt mai toți răniți și zăpăciți rău, nu-i prea poți înțelege.

— Boieri, zise Gheorghiță către tovarășii lui, vestea care am primit-o mă silește să mă grăbesc să ajung acasă. Domniile Voastre n'aveți nevoie să vă grăbiți ; voi da poronci pentru ca să fiți bine ospătați, și cu aceste cuvinte dădu pinteni calului.

Dar tovarășii lui strigară într'un glas :

— Nu ne despărțim de Dumneta, unde vei merge vom merge, și dând la rândul lor pinteni cailor, se ținură de el.

XXVI

La Grădiște

Soarele era aproape de prânzul cel mic când ceata călătorilor noștri ajunse în fața satului Grădiște, așezat pe râpa stângă a pârâului Galbâna. Deasupra satului, în mijlocul unei ogrăzi întinse, împrejmuită cu un zid de piatră nalt de trei stânjani și mai bine, având trei laturi încunjurate cu șanțuri adânci, iar a patra așezată de-asupra unei râpi, se vedea casa lui Gheorghiță. Era o zidire

pătrată, având la fiecare lature câte un cerdac cu stâlpi de piatră.

Încă de la oareși care depărtare de sat Gheorghită și acei ce-l urmau ajunsese sau întrecuse cete de călăreți înarmați cu arcuri, sulii și paloșe. Mulți din ei purtau pe cap coifuri de chipuri deosebite : unii erau îmbrăcați în cămeși de zale, alții aveau pieptul și brațele apărute prin platoșe de oțel. Printre dâșii erau și arcași pedestri dar în număr mic.

Erau oameni din gura Galbenii, din Găncești și de pe hotarul Băcului, care rămăsese în urmă dintr'un prilej sau altul și care se grăbeau acum să ajungă cât mai curând în Gradiște. Indată ce recunoșteau pe Gheorghită, dădeau pinteni cailor pentru a-l urma cât mai de aproape. Astfel când, după ce străbătu satul, tânărul Căpitan de Codru ajunsese la podul ridicător de la poarta curții sale, își opri calul și se uită în urmă, se văzu urmat de o ceată numărând mai multe sute de oșteni.

Podul fu lăsat în jos, greaua ușă de stejar, căptușită întreagă cu platoșe de fier și legată cu drugi groși, se deschise și călătorii intrară într'o ogradă mare cât un câmp care era plină de oameni înarmați și de cai.

Unii adăpau caii, alții le spânzurau în cap trastele cu grăunțe ; unii din ei curățau și ascuțeau armele, alții îmbucau câte ceva din glugele cu merinde iar cea mai mare parte alcătuia cercuri și se sfătuia. Acești Codreni aveau înfătoșarea unui neam de oameni voinici, nalți, spătoși, vânjoși bine hrăniți și bine îmbrăcați, iar fețele lor pârlite de soare, privirea lor mândră și hotărâtă arătau îndestul că erau deprinși să înfrunte primejdia.

Cum zăriră pe Căpitanul lor, scoaseră niște chiote de bucurie care făcură să răsune văile și codri de pe împrejur.

Cea d'întâiu grijă a lui Gheorghită, îndată ce se dădu jos de pe cal, fu de a cere unei slugi cu barba albă, dar încă verde, care-i ieșise înainte la scară, dacă au primit vești de la Jupâneasa.

— Până acuma nu știm nimica de la Jupâneasa, Căpitane. I-am trimes în cursul serii și a nopții vre-o patru, cinci sute de ostași sosiți aice după plecarea Dumisale și am mai aflat de la Kigheciu că Căpitanul Băncilă trebuia să plece astăzi, înainte de revărsatul zorilor, cu vre-o două mii de oșteni. Despre Tatars am aflat vești de la alt păzitor al nostru, care o căzut aice tocmai pe la miezul nopții și ne spune ca sunt peste zece mii, sub steagurile lui Kara-Katuș, mărzacul cel vestit.

— Dar n'ați putut să opriți pe mama de la un pas atât de primejdios? Aș fi crezut, Axinte, că pot să am mai multă încredere în tine.

— Căpitane, atât eu cât și ceilalți câți îți măn-căm pânea, am făcut tot ce ne-o stat prin putință spre a îndupleca pe Jupâneasă să nu plece împotriva păgânilor. Am îngenunchiet cu toții înaintea ei și am rugat-o cu lacrimi să ne lese pe noi să întoarcem paguba. I-am arătat că Codru are destui viteji pentru a da păgânilor o pedeapsă strașnică, i-am spus că pasul care-l face are să te măn-nească și că ai să ne ții de rău că n'am oprit-o. Jupâneasa de fel nu ne-o ascultat: ba cu mare greu am făcut-o să aștepte sosirea oștenilor din satele învecinate. Voia să plece înainte numai cu slugile Dumitale, pentru a prinde cât mai curând limbă cu Tătarii, zicând că nu se va lăsa în luptă cu ei până ce nu vor sosi ajutoarele.

— Și mama are numai o mie de sulți cu dânsa? zise Gheorghită a cărui față arăta acuma o îngrijire vădită.

— Până acuma, cu câți i-am trimes de aice și

câți au mai ajuns negreșit, porniți din alte părți, trebuie să fie încunjurată de două mii de oșteni dacă nu mai bine.

Sosise acuma și descălecaser toți călătorii; Gheorghită, văzându-i zise cătră Toma Alimoș.

— Mă iertați boieri, că întâia mea grijă o fost pentru mama și nu pentru Dumnea-Voastră. Iată vechea mea slugă, Axinte, are să vă poarte de grijă ca să nu lipsască nimica celor ce se vor simți prea obosiți pentru a mă însoți în ajutorul mamei...

Iar ei într'un glas întrerupseră :

— Mergem cu Dumneta !

— Cum, zice Gheorghită Părintelui Isaia, și Cuvioșia Ta vrei să mergi la războiu ?

— Nu mă despart de tovarășii mei, răspunse călugărul, Evanghelia ne învață că acolo unde este turma trebuie să fie și păstorul.

— Vă mulțumesc din inimă, zise Gheorghită ; rugăciunile unui cuvios ca Părintele și paloșele unor viteji vestiți ca boierii care îl însoțesc nu pot decât să ne fie de folos neprețuit.

— Vor vedea mișei dă păgâni cât dă greu cântărește braț dă Oltean. Imi voi răzbuna eu acușica paguba și batjocura ce ai cutezători au cutezat să o facă..

— Solului lui Basarab, era să strige Pârveu, dar se opri la vreme și adăogi :

— ...Unui boiar dă a lui Basarab.

— Până ce voi face pregătirile de plecare și voi alege cai pentru Dumneavoastră, vă rog să urmați pe Axinte în casă, pentru a vă răcori și a îmbuca câte ceva înainte de plecare.

Pe când călătorii urmau vechea slugă în casă, Gheorghită, fără a pierde vreme, adună împrejurul său căpeteniile oștenilor care umpleau ograda spre a-și da samă amănunțită de numărul de oa-

meni ce avea sub mână. De la cei doi kneji și zece hotnogi față, află că erau adunați aproape opt sute de călăreți și vre-o sută și mai bine de arcași pedestri. Apoi puse de se aduse înaintea lui pe păzitorul de vite, despre sosirea căruia în cursul nopții îi vorbise Axinte și începu să-l cerceteze.

Din spusele lui reieșea că Tătarii, după ce trecuse Nistrul, o luase răpede de alungul Dunărei, unde prădase satele, trecuse Prutul, prădase pe Covurlui și, dintr'o pricină sau din alta, se întorsese răpede spre Nistru, dând peste cirezile de vite ale Codrenilor care pășteau fără grijă pe întinsele pășuni din pustietatea ce se întindea între Codru și Dunăre. Acest păzitor nu era cu vitele ci venea la ele când Tătarii le răpise. Avusesse noorcul să se poată ascunde, cu cal cu tot, într'o stufărie de unde privise, trecând înaintea ochilor lui, întreaga Tătărime, cu pradă cu tot.

După dânsul numărul păgânilor trecea cu mult peste zece mii de călăreți și se vedea că omul nerănit, nefugărit, nespăriet și foarte deștept de feliul lui, vorbea numai curatul adevăr.

Gheorghiță, din ce în ce mai îngrijat pentru maică-sa, care-i era mai scumpă de cât orice, poronci ca toată lumea să fie gata de pornire peste o jumătate de ceas, se duse la grajduri ca să aleagă caii trebuitori pentru oaspeți și apoi se întoarse la ei.

Îi găsi la masă cu knejii și oștenii cei mai de samă; erau primeniți, înzăoați și încinși cu paloșele. Cu greu îl făcură să se puie jos și să iee și el câte ceva. Vinul vechiu de Nicorești ce-l pusese Axinte pe masă, în niște ploști urieșe, fusese foarte gustat de Pârvu. În scurtul timp care trecuse de la punerea lor la masă, el se împrietenise de tot cu kneazul Maxim de la Maxi-

mești, lângă Găncești. Tânărul knez, de abie întors acasă din oștile leșești, se simțea foarte măgulit de această prietenie și mai ales de lipsa de fudulie ce o arăta acest neam a unui Voevod cu nume mare între Codreni, cum era Alexandru Basarab. De abie se pusese la masă și Pârvu îl tutuia ; încă până a nu sosi Gheorghită jurase că de vor scăpa amândoi din mâna păgânilor se leagă frate de cruce cu Maxim. Iar după ce Gheorghită se așează la masă, veselie și vioiciunea lui se făcură cu totul uimitoare. Toma Alimoș șoptise de vre-o două ori până atunce la urechea Părintelui Isaia :

— Nu samănă a boier !

Iar Părintele se mulțămise să zâmbească. Cum se așează Gheorghită la masă, Pârvu se sculă în picioare :

— Să bem, zise el ridicându-și cupa, întâi în sănătatea viteazului și puternicului nostru oaspe Căpitanul Gheorghită, care se poate făli că este nu numai fiu de viteaz ci și de vitează. Să bem apoi, în sănătatea vitezei și strălucitei sale mume, Kneghina Șalga, fala femeilor rumâne. Faima vitejiilor împlinite dă ea a pătrunseră până printre noi. Ea astăzi are să întrunească sub steagul ei Rumânii dă la Prut, dă la Siret, dă la Moldova, dă la Maramureș, dă la Olt. Cu ea în frunte, acoperi-vom câmpia dă leșiuri, dă păgâni. Eu, Pârvu Izvoranu rudă cu marele și puternicul Voevod Alexandru Basarab, Domn al Țării Rumânești, mă jur pe cinstea mea de boiar, să nu bag paloșul în teacă până ce brațul meu nu va fi obosită ciopârțind în carne dă Tătar. Trăiască Kneghina Șalga !

Cu toți reluară strigătul și deșartară cupele lor, Toma Alimoș ca și ceilalți, dar bătrânul Voe-

vod nu pierdu prilejul să șoptească din nou la urechea Părintelui Isaia :

— Nu samănă a boier !

— Poate că așa sunt boierii în țara lui, răspunse călugărul ,dar cel puțin omul pare plin de inimă.

Tocmai atunce intră în odaie bătrânul Axinte și spuse lui Gheorghită că caii sunt la scară.

Cu toții se sculară și ,după ce Părintele Isaia zise o scurtă rugăciune de mulțămire, ieșiră și urmară pe Gheorghită la scară.

Aice găsiră, înșăuați și ținuți în mână de argați, șase armăsari din vestitele grajduri de la Gradiște, pentru dâșii, precum și caii knezilor și a hotnogilor care șezuse la masă cu ei. Oștenii din ogradă încălecase acuma cu toții și, tocmiți în șire, oștenește, așteptau semnul pornirii. Gheorghită arătă fiecărui din oaspeți calul care trebuia să-l încalece, dând cel mai blând și cel mai cuminte Părintelui Isaia.

După ce încălecă călugărul, se aduse calul lui Toma Alimoș, ca cel mai bătrân și mai dă samă, iar pe urmă veni rândul lui Pârvu, ca rudă a Voevoului Țării Românești. Când Munteanul puse piciorul în scară se auzi un țipet de spaimă, urmat de strigăte de :

— Dracu ! Dracu ! Iaca dracu !

Iar când cei de față, uimiți se uitară spre locul din care porneau țipetele, văzură lângă colțul casei, un moșneag cu ochii holbați de spaimă, care tremura și țipa.

— Ii Cozma Prisacarul, zise Axinte, pe semne că a fi înnebunit.

Când Gheorghită poronci să-l aducă, el se înspăimântă și mai rău ; argați fură siliți să-l aducă în brațe. Iar când stăpânul său îl întrebă ce are și de ce s'a tulburat așa, bătrânul, fără a putea

răspunde, arăta cu degetul pe Pârvu. Dar atunci, Pârvul recunoscându-l, strigă :

— Pre legea mea, ăsta e afurisitul dă unchiaș care mi-a furată ieri calul și dăspre care vă spuseiu astă noapte ! Ce ai făcut cu armăsarul meu, moșiule ? zise el către moșneag.

În locul bătrânului, care nu era în stare să scoată un cuvânt, Axinte răspunse :

— Ieri, pe la toacă, am văzut pe moș Cozma venind în fuga mare, pe un armăsar sur rotat. Era foarte spăriet și când l-am întrebat de ce o lăsat prisaca, mi-o răspuns că o dat peste el un drac, negru și gol, și care o voit să-l stringă de gât și că o scăpat cu vai nevoie, sărind pe calul dracului și venind în fuga mare la Curte. Calul este la câmp : îi frumos și pare de soiu.

— Și cum să nu fie dă soiu, neică, dacă e chiar dă la Basarab, zise Pârvu.

— N'aibi girjă, Jupâne, spuse atunci Gheorghită, văzând să se întârzie cu vorba și fiind nerăbdător să plece, calul Dumitale va fi îngrijit ca și în grajdurile lui Basarab Voevod. De-o camdată, fă bine și încălecă pe acest murg : cred că te va mulțumi căci îl am de bun.

Pârvu sări sprinten pe armăsarul de soiu pe care-l ținea cu greu un argat și pilda lui fu urmată de Ștefan și de Mihu, apoi Gheorghită încălecă și el. Trecură dinaintea oștenilor înșirați care, tocmindu-se câte doi, îi urmară pe poartă.

Până devala de sat, merșeră în pasul cailor dar, îndată ce se găsiră pe loc drept, puseră caii la umblet pentru care erau vestiți.

În cap mergea Gheorghită cu Părintele Isaia, cu Toma Alimoș și cu Oprea Corobană, cel mai bătrân dintre kneji. Apoi veneau Mihu cu Ștefan și, îndată după dânșii, Pârvu cu cel mai tânăr din kneji și cu un hotnog mai în vrâstă, iar în urma

acestora întregul șir al oștenilor. Venind vorba despre Șalga, Pârvu zise către tovarășii care mergeau pe lângă el :

— Ce minunată fămeie trebuie să fie Jupâneasa Șalga ! Vestea dăspre vitejiile ei au pătrunseră până la Curtea lui Basarab, iar lăutarii le cântă nu numai păste Olt, dar chiar păste Dunăre, după cum singur mă putuiu încredința cu prilejul ălei dă pă urmă solii a mele, la țarul Dușan.

— Ii femeie minunată de tot, zise kneazul Maxim, nu-i numai vitează fără seamăn, dar am auzit de la tată-meu că nu poți găsi cap de bărbat iscusit, ager și cuminte ca al ei la sfaturi, iar de la mama că gospodină ca dânsa nu este între munți și Nistru. Ș'apoi ce frumuseță de femeie !

— Oare de câți ani să fie ? întrebă Pârvu.

— Zău nu știu ,răspunse Maxim, nu cred să fie mare tare de ani, poate știi Dumneta, hotnoage Vlad ?

— Are patru zeci și doi până la patru-zeci și trei de ani, răspunse hotnogul care călărea de cealaltă parte a lui Pârvu. Țin minte că când o furat-o Căpitanul Voicu umbla vorba că împlinea șapte-spre-zece ani. De atunci sunt două-zeci și cinci de ani, prin urmare Jupâneasa Șalga este acuma de patru-zeci și doi.

— Cum, întrebă Pârvu, ea a fost furată dă la părinți ? Te rog, hotnoage, fă-mi parte și mie dă această povestire.

Hotnogul, bucuros de vorbă și măgulit că are și el ceva de povestit rudei unui Voevod străin, se grăbi să-i împlinească dorința.

XXVII

Ș a l g a

— Jupâneasa Șalga, zise el după ce tuși, este fiica kneazului Degeratu de la Degerați, pe Nistru, lângă Soroca. Kneazul Degeratul era viteaz bun, om cuminte, mulți ani Căpitan ot Soroca și cuprins foarte, dar zgârcit, îndărătnic și neîndurat.

El avea trei fii, toți viteji de soiu și o fată, kneghina Șalga. Ce să vă spun, boieri Dumnea-voastră, multe femei frumoase sunt în țările noastre, în multe țări străine oștit-am și multe femei văzut-am, dar niciodată n'o fost dat ochilor mei să privească frumuseță ca a Jupânesei Șalga!

Frații ei slujau în oștile leșești și cel mai mare, Andrei, era cât pe ce să piară, noaptea, într-o cursă: fusese scăpat de moarte numai prin ajutorul unui prieten al său, viteaz leah de neam mare.

Andrei Degeratu își împlinise sorocul său de slujbă și era de doui ani acasă, la tată-său, când Leahul care-l scăpase de moarte, venindu-i dor de el, sosi le Degerați ca să-l vadă.

Andrei și cu tatăl său îl primiră cu mare cinste căci, precum v'am spus, pe lângă prietenia ce o arătase lui Andrei Degeratu, el era om de neam mare, înrudit prin mamă cu Craiul Leșilor și peste samă de bogat. Dacă nu mă înșel numele lui era Osolinski.

Indată ce Osolinski văzu pe Șalga se îndrăgosti nebun de dânsa; nu trecuse nici săptămâna de la sosirea lui la Degerați și iată că o

ceruse de soție lui Degeratu și încă cu rugămintele mare. Kneazul se bucură tare de astfel de ginere neașteptat, mai ales că Leahul îi spusese că Șalga fiind comoară neprețuită, nu-i mai cere nici un ban zestre.

Cu vre-o două săptămâni înainte de sosirea lui Osolinski, fusese adus la Degerați, rănit într-o luptă peste Nistru cu Tătarii, kneazul Voicu de la Gradiște, tatăl Căpitanului Gheorghită. El atunci nu era încă Căpitan de Codru, dar era cunoscut ca viteaz bun și căpătase rana urmărind pe niște Tătari care se încercase să prade poalele Codrului despre Bâcu. Fusese bine primit în casa lui Degeratu din pricina prieteniei și a frăției de cruce care legase odinioară pe Degeratu cu Căpitanul Preda, tatăl lui Voicu.

Voicu, care avea numai două-zeci și patru de ani, era om vestit de frumos : chipul lui tulbura somnul tuturor fetelor și a multor neveste dintre Nistru și Prut și chiar de mai departe. Dar dulcele lor zâmbete și privirile lor galeșe și desmierdătoare îl lăsau cu totul nesimțitor. El avea două ibovnice care, pe rând, îl stăpâneau cu desăvârșire : războiul și vânatul.

Însă cum văzu pe kneghina Șalga, lucrurile se schimbă ; ochii ei negri îl cucerise cu desăvârșire de la întâia privire. Fie îngrijirea bună, fie puterea iubirii, deși rănile lui erau departe de a fi ușoare, kneazul Voicu era în picioare după zece zile și-și lua ziua bună după două săptămâni, adică chiar în ziua în care sosise Osolinski. Dar el părăsea Degerații numai după ce izbutise să capete de la kneghina Șalga, în seara din ajunul plecării sale, în livada de deasupra Nistrului, făgăduința că-i va fi soție. Făgăduința fusese dată fără greutate căci puținele ceasuri care le petre-

cuse împreună ajunsese ca s'o facă și pe dânsa să-l iubească la nebunie.

Prin urmare vă puteți închipui cu ce simțiri o aflat kneghina Șalga vestea neașteptată că Osolinski o cere de soție.

Kneazul care-i împărtăși singur această veste, căci soția lui murise de mult, se aștepta ca Șalga s'o primească cu mare bucurie. Care nu i-o fost însă mirarea când o văzut pe fică-sa îngălbenindu-se, cuprinsă de un tremur și izbucnind în hohote de plâns. Crezu dintâi că bucuria o aduce în asemenea stare, dar această închipuire o fost răpede împrăștiată căci fata, izbutind să-și mai stăpânească scârba, îi hotărî că nici odată nu va fi soția lui Osolinski. Iar la toate întrebările kneazului asupra pricinii unei hotărîri atât de neașteptate, ea rămânea mută.

În zadar îi arătă bătrânul că Osolinski este un pețitor cum ea nici nu-l putea visa, că are o stare strălucită, că este unul din cei mai cu vază boieri ai Țărei Leșești, că să înrudește chiar cu Craiul și că luând-o de soție are să facă dintr'însa fată crescută la țară, una din podoabele fâlnicii Curți leșești. La toate câte-i le spunea kneazul, Șalga se mulțamea să răspundă : nu pot.

Bătrânul Degeratu, zgârcit și neînduplecat, nu era om să scăpe din mână un ginere ca Osolinski pentru toana sucită a unei fete, cum zicea el, mai ales când acel ginere nu-i cerea nici măcar un ban zestre. El hotărî Șalgăi că voința lui s'o deie lui Osolinski este nestrămutată, că logodna se va face în aceeași seară, iar nunta peste o lună, având Osolinski nevoie să se întoarcă acasă pentru a pune la cale cele trebuitoare și a-și aduna rudele și prietenii ce voia să-i aibe de față la nunta lui. Kneazul ieși din odaia fetei poroncindu-i să se gătească pentru logodnă.

Sosi ceasul mesei, toți oaspeții erau adunați, când o slujnică veni să vestească pe Degeratu că kneghinei venindu-i rău, s'o pus în pat și nu poate veni la masă. Kneazul, supărat, se răpezi până la dânsa ca s'o silească să vie, dar o găsi culcată și în prada unei astfel de fierbințeli în cât nu avu ce să mai spuie. Se întoarse la oaspeți și liniști pe Osolinski zicându-i că Șalga, zdruncinată de fericirea neașteptată de care avea parte, o fost cuprinsă de friguri și silită să se culce dar că, a doua zi, îi va fi negreșit bine. Se puseră deci la masă fără de dânsa.

Dar, pe când Degeratu și Osolinski mâncau și beau fără poftă, un călăreț sprinten, călare pe un fugar de soiu, pleca din Degerați spre Gradiște. Era un flăcău din sat, îndrăgostit până în cap cu Ioana, cea mai frumoasă din slujnicele Șalgăi. El merse toată noaptea pe poteci necunoscute obștii și, a doua zi, pe la toacă, calul lui acoperit de spumă cădea mort la scara curții lui Voicu, iar călărețul cerea să fie adus de sârg înaintea kneazului.

Nu se știe ce vorbiră împreună dar nu trecuse ceasul de la sosirea flăcului și iată-l că pleca de iznoavă, călare pe cel mai iute din caii Voicului, cu punga plină de zloți și traista ticsită de merinde alese. A doua zi, de amiază, flăcăul fu văzut vorbind cu Ioana la gardul curții lui Degeratu. Nu se știe ce au vorbit, dar nu trecu nici jumătate de ceas și kneghina Șalga, care nu părăsise patul de două zile, trimise răspuns kneazului că se simte mai bine și are de gând să se scoale.

Ea făcu chiar mai mult, căci primi să vadă pe Osolinski și când acesta îi arată iubirea lui și îi ceru să-i fie soție, Șalga răspunse că de vreme ce tatăl ei o dat-o lui Osolinski, ea, ca fiică ascultătoare, nu poate de cât să se închine înaintea vo-

inței lui. Dar când Osolinski o întrebă dacă acea-
stă supunere a ei către voința părintească îi este
cu voie, ea îi răspunse zâmbind :

— Mulțamește-te de o cam dată cu atâta.

Leahul avu nebunia să se încreadă și a doua zi
plecă înspre țara lui. În răstimpul de șase săptămă-
mâni care o despărțea de ziua nunții Șalga se arătă
liniștită și kneazul Degeratu își freca mânele când
gândea la viitorul strălucit ce se pregătea pentru
fiică-sa, dar mai ales când își aducea aminte de
sacii de zloți pregătiți pentru zestrea Șalgei, care
puteau acuma să-și urmeze somnul în lăzile cele
ferecate din tainiță.

Oamenii din sat însă nu înțelegeau pentru ce
Sandu al Măriuței, flăcăul cel mai mândru din sat
era acuma vecinic pe drumuri și tot de una s'în-
torcea pe alt cal de cât pe acel care-l încăleca
la plecare. Se văzură chiar bătrâni și mai ales bă-
trâne clătinând din cap și dând a înțelege că San-
dul poate că s'o apucat de negustorie necinstită
și că s'ar putea prea bine ca caii să nu fi fost
dobândiți în chip cinstit. Cine știe dacă Sandu
n'ar fi dat peste vreo supărare cu vornicul satului
din pricina acestor cai, dacă întoarcerea lui Oso-
linski cu o ceată mare de prieteni și de slugi, de
cai și de care, nu ar fi dat alte prilejuri de vorbă
bătrânilor și mai ales bătrânelor din Degerați.

Drept să spun, n'am văzut de atunce asemenea
adunătură de bogății. Când intrau în curtea lui
Degeratu mătășurile, aurul, argintul și pietrele
scumpe care acopereau oamenii și caii tovarășilor
lui Osolinski își luau ochii. Slugile din casă
povesteau că darurile aduse de Leah logodnicei
sale umpleau două odăi și că atât de strălucitoare
erau pietrele care le acopereau în cât noaptea lu-
minau singure acele odăi. Șalga primise pe vii-
torul ei soț, pe rudele și prietenii lui fără a arăta

vre-o bucurie deosebită, dar, cu liniște și cuviință. Oamenii băgară de samă însă, că ea căuta, pe cât îi era cu putință, să înlăture prilejurile de a se găsi singură cu mirele.

Degeratu poftise la nuntă nu numai pe toată boierimea de la Nistru și de la Prut, dar încă mulți kneji și viteji de peste Prut. Era poftit și Voicu, despre a cărui legături de dragoste Degeratu nu avea nici cea mai mică bănuială. Voicu însă nu sosi decât în dimineața nunții, după ce popăsise toată noaptea la un sat apropiat. Cu dânsul mai erau câțiva kneji, tot tineri ca și el, vre-o douăzeci de oșteni care se țineau de casa lui, printre care mă afluam și eu și o ceată destul de însemnată de slugi, tot alese, una și una : oameni vâncioși, colțoși, gata să se vâre în foc numai pentru a avea pe urmă plăcerea să se lupte spre a ieși dintr'însul.

Când încălecasem de dimineață, Voicu ne strinsese pe toți ; boieri, oșteni și slugi împrejurul lui, ne cinstise cu vin vechiu de la bunicul său, ne spusese că este hotărât să fure pe kneghina Șalga înaintea de intrarea nunții în biserică și ne ceruse ajutorul nostru. I-l făgăduirăm într'un glas. Cei mulți din noi, nu avusese de mult prilej să scoată paloșul din teacă și ne părea că ne amorteșc brațele. Apoi ne sfătuirăm pe scurt asupra chipului și a mijloacelor acestei răpiri ; Voicu arătă fiecăruia partea ce trebuia s'o îndeplinească.

Când intrarăm în curtea lui Degeratu, o găsirăm ticsită de oameni și de cai. Kneazul, cu Șalga și cu Osolinski, erau în cerdac, încunjurați de oaspeții cei mai de samă, iar ceilalți umpleau odăile casei și se țineau și pe afară, împrejurul cerdacului.

Șalga era gătită ca mireasă, cu peteala în cap. Degeratu veni cu brațele întinse către noi.

— Bun sosit, boieri ! zise el knejilor, strângându-le mâna, bun sosit, vitejilor ! adaoase el întorcându-se cătră noi.

Apoi, băgând de samă că suntem cu toții în-cinși cu paloșele și că slugile noastre sunt cu ar-curile și tolbele în spinare, izbucni în râs.

— Se vede că voi, Codrenii, dormiți cu armele voastre. S'o mai auzit să vie oamenii la nuntă pregătiți par'că de Tătari ? Ia mai lepădați acele paloșe, căci atârnă greu și are să vă fie cald tare cu ele.

— Indată după cununie moș Kneze, răspunse atunce Voicu, nu știi că așa este obiceiul la noi, în Codru, să întovărășim mireasa până la biserică cu paloșele goale.

Kneazul dădu din umere.

— Cum voiți, zise el râzând, multe obiceiuri ciu-date mai aveți voi.

Șalga, când Voicu se arătă înaintea ei, îl privi drept în ochi, dar cu cea mai desăvârșită liniște și fără a arăta vre-o tulburare. Cu aceiași liniște și cu un glas nemișcat răspunse ea urărilor lui de fericire.

— Sau se înșală Voicu, crezând în iubirea fetei, sau ea este într'adevăr vrednică să fie, nu Căpi-tăneasă de Codru, dar Impărăteasă, îmi șopti la ureche kneazul Mitru Veveriță, vărul lui Voicu. Dar uite, adaoase el, Voicu n'o dat mâna cu Lea-hul.

Intr'adevăr, când Degeratu, arătând pe Voicu lui Osolinski, îi zise.

— Knezul Voicu de la Gradiște, un viteaz frun-taș din Codrii Kigheciului, despre care ai mai auzit aice.

Osolinski întinse mâna lui Voicu, dar el, făcân-du-se că n'o vede, se mulțami să se închine în-a-intea potrivnicului său. Osolinski se uită cam mi-

rat, dar tocmai atunci glasul lui Degeratu se auzi zicând :

— Iată preotul catolic este gata, înveșmântat, să mergem !

Osolinski stăruise să fie cununat și de un preot de legea lui și ca această cununie să se facă înaintea acelei făcute în biserica noastră drept credincioasă.

La o mică depărtare de cerdac, în livadă, se vedea un altar și un preot catolic stând înveșmântat alături.

Ne uitarăm uimiți unul la altul ; noi știam de o singură cununie, la biserica pravoslavnică de lângă curte și eram înțeleși să furăm pe Șalga în vremea mergerii la biserică. Dar Voicu, înțelegând îndată nedumerirea noastră, șopti la urechea lui Mitru :

— Fiți gata acuma, înainte ca mireasa să ajungă la altar.

Toți Codrenii ne scoborirăm din cerdac.

— Să mergem, zise Degeratu.

Atunci Osolinski, luându-și locul lângă Șalga, păși printre rândurile oaspeților urmat de Degeratu.

Când ajunseră la scară, Voicu strigă :

— Codreni, paloșele afară pentru cinstea miresei.

Intr'o clipală scânteiau și fulgerau la soare treizeci de paloșe ascuțite, apoi ne desfăcurăm pe două rânduri, luând pe mire și pe mireasă în mijlocul nostru și-i urmarăm spre altar.

Dar, la jumătatea drumului, de o dată vedem că Voicu se răpede, ametește cu o lovitură a mânerului paloșului pe Osolinski, îl trânteste la pământ cu un ghiont puternic, cuprinde mireasa în brațe și dă printre noi fuga spre locul unde așteptau slugile noastre și caii rămași cu șălile

pe dâșii. Noi îl urmarăm iar mulțimea nuntașilor înlemnise de mirare și stătea nemișcată. Băieții lui Degeratul și câți-va din prietenii lui Osołinski, desmeticindu-se mai de grabă, se răpeziră spre noi, dar noi o luasem acuma bine înaintea și puțin ne păsa de ei căci erau aproape toți fără arme. Grija noastră era să nu fim opriți de mulțimea slugilor și de țărănimea care umplea ograda. Băieții lui Degeratu și unii din Leși începură să strige, unii românește și alții leșește, să saie lumea și să ne oprească calea. Câteva slugi leșești se puseră în mișcare pentru a ne tăie calea, dar numai mișcarea amenințătoare a paloșelor noastre ajunse pentru ca să-i ademenească a se retrage: scosese paloșele și slugele noastre.

De la locul în care Voicu pusese mâna pe mireasă până la cai nu erau nici trei sute de pași, astfel că încălecasem înaintea ca să se fi luat vre-o măsură temeinică pentru oprirea noastră.

Atunce numai, ceata nuntașilor venindu-și în fire, auzind strigătele bătrânului Degeratu care îi ruga, să răzbune batjocura ce o făcusem casei lui, se hotărî să se răpadă asupra noastră. Tot odată, mulți din oamenii kneazului puseră mâna pe topoare, furci și ciomege și se aruncară înainte pentru ca să ne oprească calea și să închidă poarta. Dar paloșele noastre izbutiră fără prea multă greutate să-i împrăstie și ne văzurăm în curând afară de ograda kneazului care acuma răsună de zbierete, de vaiete și de sudălmi: par'că ajunsesse un metoh al iadului.

Cum ne văzurăm afară, începurăm a lucra cu pintenii și caii noștri zburau de ți se părea că s'au prefăcut în rândunele. Înaintea noastră era Voicu cu Șalga în brațe, și cu toată această îndoită povară, armăsarul lui cel șarg, din prăsilă im-

părătească, de abie atingea pământul cu copitele.

Știam bine că vom fi urmăriți, atât de obștea oaspeților datori să răsbune batjocura făcută gazdei lor cât și de ceata rudelor și a slugilor lui Değeratu și a lui Osolinski ; mai știam că numărul lor avea să fie îndoit și întreit mai mare de cât al nostru. Dar pricepând că vor pierde vreme până ce vor pune șălile pe cai și se vor înarma, ne încercărăm să ne folosim de răgaz și să punem între ei și noi cât mai mult câmp se putea.

Alergam acum ca de vre-un ceas ; ne depărtasem binișor de Nistru, scoborîsem într'o vale strimă și ne urcasem pe un tapșan întins pe care se vedea, la vre-o două bătaii de arc de noi, o dumbravă deasă prin care trecea un drum. Atunci auzirăm strigăte în urma noastră și văzurăm, scoborînd în vale, ceata gonașilor noștri ; la o bătaie de arc înaintea lor venea ca un vârtej, călare pe un fugar negru, un om a cărui haine străluceau de departe în fir de aur și pietre scumpe. Era Osolinski. Voicu întorcându-se, îl zări și opri calul pe loc.

— La pas !

Domolirăm cu greu avântul cailor și ne grămdirăm împrejurul lui. Osolinski trecuse acum peste valea cea strimă și nu se mai vedea căci urca suișul pe care venisem : în schimb însă se vedea întreaga ceată a urmăritorilor ajungând în vale. Erau vre-o două sute și mai bine.

— Unul la patru, zise Mitru Veveriță, are să fie o luptă frumoasă, dar am avut noi parte și de mai frumoase.

Tocmai atunci se aude o trâmbiță la spatele noastre și, când ne întoarcem mirați, vedem ieșind din dumbravă, în treapădul cailor, o mândră ceată de călăreți înarmați. La cea dintâi ochire

nu numai că pricep că sunt Codreni dar recunosc steagul lui Voicu. Erau cinci sute de călăreți aleși din satele lui, plecați, după cum am aflat mai târziu, în urma noastră și duși de Ionașcu Făgău, hotnogul cel vestit.

El avea poroncă de la Voicu ca în ceasul cununii, să se afle în apropiere de noi dar fără ca Degeratul să poată bănuî ceva despre ființa lor înainte de sfârșitul cununiei și, îndată ce va sosi, să sune de trei ori din trâmbiță. Făgău își chibzuisese mersul de minune ; venise în urma noastră, tot prin codri și prin poteci puțin umblate. Dacă împrejurarea cu cununia catolică n'ar fi silit pe Voicu să-și schimbe întreaga punere la cale, apoi hotnogul Ionașcu ar fi sosit în Degerați tocmai pe la sfârșitul cununii a cărui ceas se cunoștea de toți și numai la sunetul trâmbițelor ar fi încercat Voicu să răpească pe Șalga.

Ai noștri recunoscând pe hotnog, izbucniră în chiote voioase, la care oamenii lui Ionașcu răspunseră cu prisos, grăbind mersul lor spre noi.

Dar Ionașcu, îmbătrânit în lupte purtate în toate țările care ne încunjură, dă o poroncă scurtă și ceata oștenilor lui cârnește la dreapta, domolește pasul cailor, apoi se oprește cu fața la drumul pe care venisem, la cincizeci de pași de acel drum și la vre-o două sute de capătul priperului care ducea la tapșan.

Iată că tocmai atunce ajunge și Osolinski în vârful priporului. El ne zărește și, dând un strigăt sălbatec, voiește să se răpadă drept la noi, dar dă cu ochii de ceata lui Ionașcu rămasă acumă neclintită și, cu toate că recunoaște dușmani în ea, nu se întoarce nici nu stă, numai scoate paloșul și domolește calul, urmându-și mersul spre noi.

Voicu văzând aceste, zice două cuvinte Șalgăi, descalecă, o așează bine pe cal, îi dă frâiele în

mână, apoi, liniștit, se oprește în mijlocul drumului, înaintea cetei noastre.

Osolinski, ajungând în fața lui, îl recunoaște, sare de pe cal și se răpede la el, strigând în limba lui :

— Mișelule, înapoește-mi mireasa care mi-ai furat-o.

Voicu care, ca aproape toți Codrenii de samă, slujise în oștile leșești și vorbea bine leșește, îi răspunse :

— Nu eu ți-am furat mireasa ta, ci tu te-ai încercat să furi pe a mea. Șalga era logodită cu mine înainte ca tu s'o fi văzut. Intoarce-te în țara ta dacă vrei să rămâi în viață.

— Minți, strigă Osolinski, Șalga este mireasa mea.

— Spune singură a cui mireasă ești, răspunse atunce liniștit Voicu. Răspunde, Șalgo, adăose el ridicând glasul, a cui mireasă ești și a cui soție voiești să fii.

Atunce Șalga, rămasă călare înaintea noastră, răspunse cu un glas tare și hotărât :

— Sunt mireasa kneazului Voicu, pe care îl iubesc din toată puterea sufletului și pe care voiesc să-l ieu de soț, împărtaşind cu el atât dulceața cât și amărăciunea vieții.

— Auzi ! zise Voicul lui Osolinski. Inchină-te înaintea voinței sale și pleacă.

— Niciodată ! strigă Leahul, ne mai putându-și stăpâni mânia și purtând lui Voicu o puternică lovitură de paloș.

Voicu sări sprinten în lături, scoțând tot odată paloșul și punându-se în apărare, dar nu destul de răpede pentru a rămânea nevătămat : obrazul stâng îi fu atins de vârful săbiei lui Osolinski.

— Iată o lovitură pentru care mâna care o purtat-o nu va mai vedea Țara Leșască, urmă Voicu

cu același glas liniștit, făcându-se că voiește la rândul său să însemne obrazul potrivnicului, dar când acesta își acoperi fața cu paloșul, kneazul întoarse fierul și dând cu el cum ar fi dat cu un biciu, rătează mâna cu o bucată de braț a Leahului.

Leahul, galbăn ca ceara, rămase câțva în picioare apoi, învins de durere și de slăbiciune căci sângele curgea din brațul ciuntit mai tare de cât apa dintr'un șipot de munte, se prăbuși și căzu leșinat la pământ lângă mâna care stringea încă paloșul.

Acuma ajunsese pe tapșan ceata urmărilor noștri și văzându-ne în fața ei, se îndreptase cu turbare spre noi. Dar atunci Ionașcu, ridicând paloșul și slobozind o poroncă, trâmbițele lui sunară și ceata întreagă se clătină și se puse în mișcare la treapd.

La vederea acestor potrivnici, copleșindu-i de trei ori cu numărul, și amenințându-i în coastă, băieții lui Degeratu și Leșii înțăpeniră frâele, se opriră pe loc și începură a se sfătui. Ionașcu opri și el pe ai săi. Atunci Voicu spuse să se lege strins brațul drept al lui Osolinski, de asupra ciuntirii, poronci la patru slugi să-l iee în brațe și ne rugă, pe Mitru și pe mine, să-l ducem tovarășilor săi și să le arătăm că dacă vor războiu, el este gata și pregătit căci, pe lângă oștenii lui Ionașcu, mai are încă pe atâția care trebuiesc să sosească în curând cu alt hotnog, dar că el îl sfătuiește să se întoarcă în liniște la locurile lor. Ne-o mai însărcinat să zicem băieților lui Degeratu să nu aibă nici o grijă pentru fericirea Șalgei căci căsătoria o va face la cea dintâiu biserică ce o va găsi pe drum și că Șalga va fi fericită cu el căci ea îi este mai dragă de cât lumina ochilor.

Ce să vă mai zic ? Cu mare jale și cu mare mâr-

nire primit-au Leșii și băieții lui Degeratu trupul ciuntit al lui Osolinski. Nici vorbă, ei aproape toți erau oameni viteji, dar ce era să ne facă când eram de trei ori mai mulți decât ei și așteptam încă pe atâția tovarăși în ajutor? După o scurtă sfătuire au plecat jalnic spre Degerați iar noi ne-am reluat voios drumul spre Gradiște.

În curând ne-am întâlnit cu a doua ceată de oșteni din satele lui Voicu, sub povățuirea hotnogului Pătrașcu, apoi oprindu-ne la cea dintâiu biserică, s'o făcut cununia Kneazului Voicu cu Kneghina Șalga, nuni fiind hotnogul Ionașcu și preuteasa popei care slujea. Iar la ieșirea din biserică, am luat pe mire și pe mireasă și i-am dus pe umere până la casa preutească. Cum s'au așezat Voicu și cu Șalga în Gradiștea au și venit la dâșii Ioana ce fusese slugă credincioasă a Șalgăi și Sandu, ibovnicul ei. I-au cununat kneazul și kneghina și i-au miluit cu casă bună, cu turme de vite și în mare cinste și iubire i-au ținut.

S'o aflat atunci că când Sandu o venit pentru întâiaș dată la Grădiște, de o adus kneazului veste că Degeratu voiește numai de cât să căsătorească pe fiică-sa cu Osolinski, Voicu trimesese răspuns Șalgăi : să se facă că se pleacă la voința tătâne-său și să-i trimită de două ori pe săptămână vești despre cele ce se întâmplă la Degerați ; că va avea el grijă s'o scăpe de orice soț altul de cât el : să fie fără grijă și să se încreadă în el cum se încrede și el într'însa. Și s'au încrezut unul altuia și au izbutit de s'au luat.

Și cât au trăit împreună, deplină încredere o urmat să aibă unul în altul și au fost fericiți căci nu trecuse șase luni de la nunta lor când, căzând unul din Căpitanii de Codru în luptă cu Tătarii, s'o ales Voicu în locul lui. Nu trecuse anul dela căsătorie și le-o hărăzit Dumnezeu un băiet fru-

mos și voinic care nu-i altul de cât Căpitanul Gheorghită.

Dar dacă fericirea lor o fost nemărginită, ea n'o ținut mult, căci în al patrulea an după căsătorie, Căpitanul Voicu o căzut greu rănit în luptă cu păgânii și cu mare nevoie l-au adus în viață la casa lui, la Gradiște. În zadar l'au căutat zi și noapte, Șalga cu vracii cei mai vestiți din Codru și din Bârlad. În zadar s'au rugat pentru însănătoșirea lui, zi și noapte, nu numai toți preoții de pe la toate bisericile și toți călugării de pe la toate mănăstirile și schiturile, dar și poporul întreg, cu mic și cu mare, căci era om iubit și cinstit de obștea întreagă. Voința lui Dumnezeu o fost să moară plin de zile și o murit plin de zile, în al douăzeci și optulea an al vieții.

Când o văzut că nu mai este pentru el nici o nădejde de scăpare, înainte de a-și pierde cunoștința, o mulțamit Șalgăi pentru fericirea ce i-o hărăzise în scurtul răstimp al căsătoriei lor și o rugat-o că, astfel precum ea nu cruțase nimica pentru fericirea și binele lui, de acum înainte să-și puie toată silința și toată grija pentru fericirea și binele copilului lor.

— Fii liniștit, i-o răspuns ea, voi fi pentru el nu numai o mamă neadormită și iubitoare dar voi căuta să-i fiu și o bucată de tată, ager, harnic, viteaz la trebuință.

— Am încredere, o răspuns el cu un zâmbet și acestea i-au fost cele de pe urmă cuvinte.

Și Șalga s'o ținut de cuvânt cu sfințenie. De la moartea lui Voicu ea o trăit numai pentru Gheorghită. Mamă mai neadormită, mai cu grijă de binele copilului, mai harnică, mai pricepută n'o fost nici n'are să fie. Știam cu toții că ea este înțeleaptă și harnică, că are un suflet curat ; cât trăia Voicu se făcuse vestită pentru bunătatea și mi-

lostenia ei. Ea o dovedit în curând că pe lângă însușirile femeii alese, în sufletul ei este loc și pentru acele care împodobesc pe bărbatul de frunte. Folosindu-se de faptul că o oaste mare de Codreni plecase în leafă în slujba împărătească, o ceată de Tătari pustii poalele Codrului și ridică, între altele aproape toate cirezile lui Gheorghită.

Șalga, știind că nu are de la cine cere ajutor, o încălecat singură, o strâns oamenii din satele lui Voicu și pe acei rămași de prin cele din vecinătate, s'o pus în urmărirea păgânilor, i-o ajuns și le-o dat războiu mare. Mă aflu și eu cu dânsa și parc'o văd și astăzi, călare pe un cal murg, încinsă cu paloșul cu care Voicu rătezase mâna lui Osolinski, cu pălărie neagră peste ștergarul alb, de o frumuseță uimitoare, dând năvală în fruntea noastră. Biruința ei o fost desăvârșită, toată paguba întoarsă : două mii de leșuri tătarești acopereau câmpul de luptă și printre ele, acel al mărzacului, Demir Khan, cu capul rătezat de paloșul Șalgăi. Noi, oșteni desăvârșiți, rămăsesem uimiți de chipul cum această femeie, care până atunce învărtise numai acul și fusul, știa să mânuiască sabia.

De atunce și până ce o ajuns Gheorghită în vrâstă de a ieși singur la hartă, n'o fost an în care să nu mai fi avut Șalga prilej să-și arăte vitejia și iscusința în meșteșugul războiului. Puțini din noi sunt a căror brațe au răpus atâția păgâni. Tătarii se îngălbeneau numai la auzul numelui ei.

Era neadormită în toate. Vre-o doi vecini lacomi dar puternici încercară să știrbească hotarele unor sate ale fiului său, crezând că-și vor putea împlini cu ușurință scopurile față cu o femeie și cu un copil, dar s'au înșelat amar. Șalga nu s'o odihnit până ce, nu numai i-o silit să deie înapoi tot ce răpise pe nedrept, dar i-o mai fă-

cut și de rușine în fața tuturor knejilor din Codru adunați în Kigheciu, silindu-i chiar să se ducă din țară pentru câțeva vreme.

Când o murit tatăl Șalgăi, bătrânul Degeratu, fiii lui s'au ispitit s'apuce toată averea, zicând că surorii lor nu i se cuvine nimica fiind că fugise din casa părintească. Dar Șalga s'o dus numai de cât la Soroca și, ce-o făcut ce-o dres, și-o luat partea întreagă. Și doară nu-i lăcomă de avere: femeie mai darnică nu este, dar spunea că ceia ce i se cuvenea de la tatăl său trebuie să meargă lui Gheorghită și nu voiește ca moștenirea acestuia să fie știrbită măcar cu un ban.

Hotnogul Vlad mai știa multe amănunțimi despre Șalga și le povesti tovarășilor pe lângă care se mai alăturase, încă de la începutul povestirii Mihui și cu Ștefan.

XXVIII

Spre Nistru

Pe la toacă Gheorghită dădu poroncă de oprire lângă un iaz, spre a odihni și a adăpa caii. Oștenii de abie avusese vreme să descalece și să desprindă chingile șălelor când, în mâna dreaptă, se văzu un nour de colb și în curând se zăriră strălucind coifuri și arme ce veneau despre Kigheciu. Ei din partea lor văzuse cetele lui Gheorghită și le recunoscuse, căci se auziră sunete de trâmbițe și chiote voioase.

— Oare cine să fie? întrebă Gheorghită pe Oprea Corobană. Aș crede că-i căpitanul Băn-

cilă, dar după cele ce-mi zicea Axinte, Băncilă trebuie să fie înaintea noastră.

— Poate că s'a fi întârziat, zise Oprea, ei vin de la Kigheciu și nu pot fi decât Codrenii noștri, sub povățuirea lui Băncilă.

— Sunt și Lăpușneni printre ei, strigă atunci tânărul kneaz Maxim, care era vestit pentru vederea lui, văd mintene și nădragi roșii. Este o oaste întreagă. Dar iată doi călăreți care se răpăd spre noi în fugă.

Și într'adevăr se vedeau doi oșteni gonind spre ceata lui Gheorghită.

— Savin Băncilă, fiul Căpitanului și Ichim Clopoțel, din Lăpușna, strigă Maxim când călăreții fură mai aproape.

Călăreții fură în curând în mijlocul lor și, sărind de pe cai, salutară pe Gheorghită cu câte un :

— Să trăiești, Căpitane !

— Să trăiți și voi ! Dar cu cine sunteți, între-bă Gheorghită.

— Cu tata care aduce două mii două sute de călăreți și cu Căpitanul Constantin Bibire din Lăpușna, care are cu el șase sute de Lăpușneni aleși.

— Vă credeam înaintea noastră ; mi se spusese că aveți să plecați de cu ziuă.

— Da, trebuia să plecăm de cu ziua, dar oamenii fiind vestiți ieri târziu, au tot curs neconținut în cete mici. Azi dimineată, când tata s'o sculat, nu se adunase nici o mie de sulți. De abie pe la prânzul cel mic am putut pleca. Și încă tot o mai rămas mulți să vie în urmă.

Când sosi Căpitanul Băncilă, un bărbat chipes și voinic, încă în toată puterea, Gheorghită se grăbi să-i iasă înainte.

— Să trăiești, moș Căpitane.

— Să trăiești, nepoate, răspunse Băncilă, descă-

lecând și stringându-i mâna. Ce veste de la Jupâneasa ?

— Până acuma nici una. Drept să spun foarte sunt îngrijat.

— Stringeți grija în chimir, răspunse Băncilă râzând, Dumneta n'ai purtat ca mine zece astfel de războaie împreună cu Jupâneasa. Pre cât e de vitează, tot pre atâta este pricepută și cumințe. De ai cunoaște-o bine nu ai avea nici o grijă.

Acuma se apropia de el Constantin Bibire, cam cu sfială, din pricina sfezei lor din ajun. Dar Gheorghiță păși răpede către el și-i întinse mâna zicând :

— Bun sosit, frate Căpitane. Mulțămesc pentru grabnicul ajutor și în izbânda de care vom avea parte, doresc ca Dumneta și vitejii care te însoțesc să aveți partea cea mai mare.

— Urarea Dumitale este urare de viteaz ade-vărat, răspunse Bibire apucând mâna întinsă și stringând-o cu căldură, în lupta care avea s'o purtăm, locul de frunte poate fi numai al Dumitale.

Gheorghiță era să răspundă când se auziră izbucnind strigăte de bucurie.

Knejii și hotnogii codreni recunoscuse pe Toma Alimoș, sub ale cărui poronci luase parte la numeroase războaie și arătau astfel bucuria ce o simțeau văzându-se încă odată strânși împrejurul încercatului Voevod.

— Moș Căpitane, zise Gheorghiță lui Băncilă după oareși care curgere de vreme, caii mei sunt odihniți și au fost adăpați ; după cât aud Dumneavoastră mai dinioarea făcurăți popas, nu crezi că ar fi nemerit să ne dai poroncă de pornire ?

— Și oare de ce, nepoate, să dau poroncă tocmai eu, întrebă Băncilă.

— Dar mi se pare că suntem numai doi Căpitani, Dumneta și eu, și Dumneta ești de două ori mai bătrân decât mine.

— Oi fi, oi fi, nepoate, răspunse Băncilă, deși îmi pare rău și m'ași mulțami bucuros să fiu eu cel mai tânăr. Dar cred, când avem cinstea să numărăm printre ai noștri pe un voinic și un Voevod încercat ca Toma Alimoș, că nu putem face altfel decât să-l rugăm să primească el povățuirea peste noi.

— Ai dreptate, moșule, zise Gheorghită bucuros, dar Dumneta să-i faci cererea.

Băncilă după ce luă și părerea lui Bibire, care primi cu bucurie, se apropie de Toma Alimoș și, cu pălăria scoasă, îl rugă în numele tuturor oștenilor strinși împrejurul lor să primească să le fie Voevod și să-i ducă la izbândă sub povățuirea lui.

Toma Alimoș, măgulit de încrederea ce i se arăta, primi cu bucurie și după o scurtă consfătuire dădu poronca de plecare.

În tot timpul opririi lor pe malul aceluia iaz sosise neconținut, despre Kigheciu cât și despre Gradiște, oșteni care întârziind din deosebite împrejurări, nu putuse pleca odată cu dânșii. Astfel că, la plecare, oastea adunată sub poroncile lui Toma Alimoș număra peste patru mii de călăreți și vre-o patru sute de arcași pedestri cari știuse să se ție la o scurtă depărtare în urma celor dintâiu.

Caii călăreților erau aproape toți de soiu, bine hrăniți și bine îngrijiți. Oștenii purtau, unii coif de oțel dar cei mulți pălării de pâslă neagră, mințene cu mâneci și nădragi largi de aba albastră, cusută cu flori roșii, albe și galbene la Codreni; iar de aba roșie cusută cu flori albastre, albe și galbene la Lăpușneni. Puțini din ei purtau că-

meși de zale sau platoșe de oțel pe piept. Erau încălțați cu ciubote având turetcile suflecate, acele ale oștenilor de rând fiind de piele obișnuită, neagră, pe când acele purtate de căpetenii erau de iuft roș sau galben. Asemene, toți purtau chimire largi, împodobite unele cu cuie și flori de alamă, altele cu flori și cuie de argint sau chiar de aur. Cuie de același fel împodobeau curelele de la care atârnavu paloșele, căpețelele, dârlogii și popii șălelor.

Pe lângă paloșe aveau ca arme sulii lungi, în trei muchii, cu coada de lemn vâpsit, atârnată de umăr printr'o curea bătută de mijlocul cozii, a cărui capăt de dinapoi intra într'o verigă de piele înțăpenită de scară, arcuri în tocuri de piele, purtate sau prinse, împreună cu tolba de săgeți, de capătul de dinapoi al scaunului șălei, buzdu-gane, baltage și ghioage năstrujite prinse de oblânc.

Printre Codreni se vedeau atât oameni trecuți de sase zeci de ani cât și băieți de abie ieșiți din copilărie, pe când Lăpușnenii erau numai oameni aleși între două zeci și trei zeci de ani. Când oastea se clăti spre plecare, se văzură ieșind dintr'însa, în urma poroncilor date de Toma Alimoș, două străji de câte cinci zeci de oameni, dusă fiecare de un hotnog destoinic. Aceste străji o apucară în treapădul cel mare pe câmpia nemărginită, una în dreapta și cealaltă în stânga grosului care urma la umbletul obișnuit. Patru ceasuri pline își urmară mersul spre Nistru, oprindu-se prea puțin în două locuri pentru a mai lăsa caii să răsufle. Soarele era aproape de asfințit când se văzu venind un călăreț.

— Străjile au dat de dușman sau este vre un oștean trimis cu vești de la mama, zise Gheorghiță, care, împreună cu Mihă, mergea în urma

lui Alimoș. Și, ne mai putându-și stăpâni nerăbdarea și grija, dădu pinteni calului și se răpezi spre acel care venea.

Recunoscu de departe pe un flăcău din Gra-diște, și-i strigă :

— Ce veste de la mama, Ioniță ?

— Mila Domnului, Jupâneasa este teafără, zise flăcăul oprindu-și calul : Tătarii au împresurat-o pe un tăpșan încunjurat de bălți la vre-o zece bătai de arc de Nistru. Se poate ajunge la acel tapșan numai pe o cărare unde doi cai de abie au loc și care neconținut șerpuieste între părății de stuf, de aceia mi-o fost ușor să ies singur de acolo. Am ajuns aproape de ei fără ca să mă vadă, iar când m'au zărit, am scăpat printre dânșii fără multă greutate. Au tras cu arcul după mine dar fără a mă nemeri, nici pe mine nici pe calul meu. De dat năvală asupra tapșanului nici gând nu este pentru ei. Numai cu de a le mângării o duce Jupâneasa cam greu. Apă este destulă dar cam proastă, iar iarbă pentru cai am avut până acuma căci tapșanul este întins.

— Dar săgețile păgânilor nu ajung ele oare pe ai noștri ? întrebă Gheorghită întorcându-și calul și îndreptându-se spre Toma Alimoș.

— Doamne ferește, bălțile au o lungime de cel puțin patru bătai de arc, răspunse Ioniță. De ar fi merinde ar putea rămânea Jupâneasa în liniște acolo și până la anul.

— Ai întâlnit străjile noastre ?

— Da, ele se află acum la vre-o douăzeci de bătai de arc. Au popăsit lângă un rediu și ni s'o părut că fac pregătiri de otac.

Ajungând lângă Toma Alimoș, se opriră cu toții și Ioniță puse și pe Voevod în cunoștința celor povestite lui Gheorghită.

— Cam câți Tătari rămas-au dincoace de Nistru ? întrebă Toma.

— N'o trecut nici un Tătar dincolo de Nistru, răspunse flăcăul, toți sunt de astă parte a apei și au cu dânșii toate cârdurile de vite răpite de ei. De pe tapșanul nostru le vedem bine ; moș Stanciu Herghelegiu făcea azi dimineată socoteală că trebuie să fie peste douăzeci de mii de capete de vite mari numai.

— Dar de ce nu au trecut dincolo ?

— Când au ajuns la Nistru au văzut că apa o venit mare de tot, pe semne în urma unor ploii cumplite, căzute departe în sus, pe la obirșia ei. Dincolo se vede altă tabără mare de păgâni.

— Cam câți să fie ? mai întrebă Alimoș.

— Cel puțin douăsprezece mii de partea asta, răspunse flăcăul și tot atâția dincolo de Nistru. Acei din partea asta sunt împărțiți în două cete : una mai mică, ca o treime din numărul lor, păzește vitele iar rămășița păzește pe Jupăneasa.

— Departe sunt vitele de locul în care se află Jupăneasa ?

— Vitele pasc chiar pe malul Nistrului, pe o întindere care cu greu ai putea-o înconjura într'un ceas, călare pe un umblător bun. Tapșanul pe care se află Jupăneasa poate să fie la douăzeci de bătaii de arc de capătul de la deal a locului unde pasc vitele. Tătarii care păzesc vitele fac cerc împrejurul lor, acei care păzesc pe Jupăneasă stau tăbărâți grămadă.

— Cum o ajuns Jupăneasa pe acel tapșan ?

— Am dat de Tătari înainte ca ei să ajungă la Nistru, astăzi în zori de ziuă. Ei atunci încă nu știau că apa venise mare și că nu vor putea trece ; singura lor grijă era să vadă cârdurile de vite pe celalt mal. Deci, pe de-o parte au grăbit mer-sul lor și acel al cirezilor, iar pe de alta au tri-

mes împotriva noastră vre-o patru mii de ai lor ca să ne ție pe loc. Ne-am hărțuit cu ei ca vre-o două ceasuri : când îi alungam noi pe ei, când ei pe noi. Dar Jupâneasa pricepuse scopul lor și voia cu orice preț să-i ție pe loc cu vitele, să nu le îngăduie trecerea până la sosirea ajutoarelor. Cu mare meșteșug, despărțindu-ne în trei cete, am izbutit să zăpăcim pe Tătarii care ne stăteau în potrivă și, lunecând ca șopârla printre păgâni, să ajungem aproape de grosul lor, lângă Nistru. Cum ne-am apropiet de apă, am văzut de departe că o venit mare de tot și că până în două sau trei zile n'ar fi cu putință s'o treacă Tătarii. Jupâneasa cunoștea bine locul și, aducându-și aminte de tapșanul încunjurat de bălți, iar ne o despărțit în trei cete și cu ele s'o hotărât să-l apuce și să-l ție până la sosirea Dumitale. S'o prefăcut că vrea să tăbărască asupra păgânilor, când într'un loc când în altul. Când i-o văzut bine încurcați și înșelați, o strins răpede cetele împreună și s'o răpezit de-am apucat capătul drumului care duce, printre bălți, la acel tapșan. Aice parte din noi am descălecat și, cu arcurile, am ținut pe Tătari la o depărtare bună, până ce s'au strecurat ai noștri printre bălți ; apoi cu încetul i-am urmat și noi.

— Pierdut-ați oameni mulți ? întrebă Gheorghiță.

— Numai trei morți și vre-o două-zeci de răniți, din care nici unul n'o căzut în mâinile păgânilor.

— Cât mai este de aice la Nistru ?

— Două până la trei ceasuri de umblet bun.

Toma Alimoș făcu un semn și oștenii care-l încunjurau, toți nerăbdători să afle vești, se depărtară, rămânând lângă dânsul numai căpeteniile și călătorii noștri.

— Dumnezeu este cu noi, zise Voevodul. Venirea mare a Nistrului are să fie pricina peirii Tătarilor și a izbânzii noastre ; mă gândesc să popăsim și să hrănim caii în locul în care au descălecat străjile noastre. Pe la miezul nopții vom încăleca și vom merge cu toții împreună până aproape de apă, la care trebuie să ajungem înainte de revărsatul zorilor și unde ne vom despărți în două cete. Cea mai slabă va lovi pe Tătarii care păzesc vitele. Lovirea va trebui să fie cât de neașteptată și cât de puternică, se va face cu zgomot mare, chiote prelungite și sunete de trâmbiți. Este de crezut că Tătarii care păzesc pe Jupâneasa vor trimite numai de cât ajutor tovarășilor lor și atunce trebuie să ne aflăm destul de aproape pre a năvăli asupra lor și a-i pune pe fugă. Odată împreunați cu ceata Jupânesei vom fi peste șase mii de oșteni și socot că șase mii de Codreni și de Lăpușneni plătesc nu numai cât două-spre-zece dar și cât două-zeci și patru de mii de Tătari.

— Ne cunoști Dumneta, căci ne-ai mai văzut la treabă, zise Băncilă, și cu mila lui Dumnezeu ne vei mai vedea astăzi și-ți vom dovedi că nu ne-am muțet de atunce.

— Să mergem, zise Toma, căci caii sunt flă mânzi și așteaptă popasul cu nerăbdare.

Peste o jumătate de ceas întreaga oaste descăleca pe marginea unui rediu mare de sălcii și plopilor lângă care era un iaz cu apă limpede, alcătuit din scurgerea unor puternice izvoare. Șălele fură luate de pe cai iar aceștia fură adăpați și apoi priponiți și hrăniți. Traistele se deslegară și oștenii întinși pe iarbă făcură cinste merindelor puse în ele de gospodine.

Toma Alimoș dădu poroncă să nu se aprindă nici un foc și, îndată după ce oamenii mâncară, trimise trei puternice străji cu poroncă ca fie-

care din ele să se oprească la câte două-zeci de bătai de arc și să rămâie acolo toată noaptea cu caii înșauați. Aveau poroncă să fie în atingere una cu alta și să aibă, înaintea fiecăreia, la cinci bătai de arc, un număr îndestulător de străjări cari să se schimbe din ceas în ceas.

Nu trecuse o jumătate de ceas după plecarea străjilor și în otac domnea liniștea cea mai desăvârșită : oștenii deprinși din copilărie a se folosi de cea mai mică clipală de odihnă de care puteau să aibă parte, dormeau duși. Singur hotnogul de rând și Gheorghită erau treji. Pleoapele tânărului Căpitan rămâneau neatinse de somn, gândul îi era la mamă și acel gând stârnea în pieptul lui remușcarea.

Ea fusese pentru dânsul mai mult decât este în deobște chiar mama cea mai iubită. Dacă cu drag își aducea aminte de îngrijirile și de dezmierdările ei cele dulci, de graba și de agerimea cu care ea îi ghicea și-i împlinea dorințele, de chipul cum îi păstrase și-i sporise starea, își aducea aminte că ea îl pusese pe cal, îi dăduse paloș și sulită în mână, că alături cu dânsa înfruntase păgânul pentru întâia oară, că lângă ea își căpătase întâia rană, că paloșul ei întinsese la pământ pe Tătarul care-l rănise. Ea făgăduise lui Voicu că va fi mamă și tată copilului lor și se ținuse de cuvânt.

Mama lui era femeia cea mai frumoasă ce o văzuse pe lume, nu-și putea închipui îngerii din ceriu decât cu trăsăturile ei. Mama lui era o sfântă : niciodată minciuna nu necinstise buzele ei, nici odată nevoieșul nu ceruse de la dânsa ajutor în zadar, nici odată ea nu scăpase prilejul să facă un bine, să aline o durere. Mama lui era ființa cea mai înțeleaptă, ea avea înțelepciunea cea mai înaltă ce o cunoscuse. Toate sfaturile ce-i dă-

duse erau sfinte, nici odată nu o văzuse înșelându-se în judecățile ei : bărbații cei mai însemnați din țară căutau sfatul Jupânesei Șalga și se grăbeau să-l urmeze. Mama lui sădise în inima lui numai simțiri alese și frumoase, după chipul simțirilor ei.

Când venise în Codru vestea despre cele urzite de Părintele Isaia, cine decât mama lui îl împinsese să făgăduiască călugărului întreg ajutorul lui, cine rostise cuvintele : Dumnezeu în ceriuri, cinstea și binele neamului pe pământ !

Și el cum se purtase cu o astfel de mamă ? Ca un copil răsfățat.

Știa că mama lui nu vede cu ochi buni curtea care o făcea Floricăi Vișin, despre care zicea că nu va iubi nici odată pe nime decât însuși pe dânsa. Gheorghită cam bănuia că mama lui are dreptate și judecă pe Florica drept, dar totuși fermecat de ochii ei cei vineți, fugea de mamă și de certările ei și își căznea mintea pentru a găsi prilejuri să vadă pe Florica.

Și iată că acuma fiindcă, ca un nebun, se dusesese să-i vorbească noaptea la gard și se făcuse de râs atât el cât și Bibire, mama lui înfruntase moartea pentru a recuceri o parte din avuția lui.

Și nu-și putea ascunde că răspunderea primejdii în care se afla Șalga cădea asupra lui, căci de s'ar fi găsit acasă la sosirea vestei despre răpirea cirezilor, ar fi mers el în urmărirea Tătarilor și Șalga ar fi rămas la Gradiște.

Și grija pentru viața ei creștea cumplit în pieptul lui. În zadar își zicea că Tătarii n'au ce-i face, că nu pot pătrunde în locul în care se află, că în ziuă vor fi cu toții lângă dânsa și că toată lupta era un joc pentru atâția Codreni duși de un Căpitan ca Toma Alimoș. Grija creștea și povara ce simțea pe pieptul lui, tot mai greu îl apăsa.

Ura acum pe Florica, n'o mai găsea frumoasă ar fi dat jumătate din avere ca să n'o fi cunoscut nici odată, era hotărît s'o lese lui Bibire.

XXIX

Cea de pe urmă izbândă a Șalgăi

Când hotnogul însărcinat cu privegherea străjilor începu să trezească pe oșteni, zicându-le că este vreme de plecare, căci Toma Alimoș dăduse poroncă ca să nu cumva să se sune trâmbițele, nu-i fu greu lui Gheorghită să fie printre cei din-tăiu în picioare : el nu închisese încă ochii.

Pripoanele fură desfăcute, caii duși la apă și șălele puse pe ei. Toma Alimoș strinse împrejurul său căpeteniile, le dădu poroncile trebuitoare și puse la cale alcătuirea celor două cete.

Hotărî să meargă cu cea mai numeroasă, care trebuia să lovească grosul Tătarilor. Cu dânsul rămaseră Băncilă, Părintele Isaia, Gheorghită și Mihai. Cealaltă fu pusă sub poroncile lui Bibire ; kneazul Maxim și Pârvu se alipiră și ei de dânsul. Această de pe urmă ceată număra o mie cinci sute de călăreți, cealaltă două mii cinci sute, căci vre-o două sute mai sosise în timpul odihnei precum și arcașii pedestri toți, în număr de peste cinci sute.

Pe drum, străjile se alipiră fiecare de ceata din care aveau a face parte și vreme de două ceasuri oastea merse toată împreună. Înaintarea era aco-perită printr'o perdea de o sută de oameni, reșchirată pe o mare întindere de loc, în fruntea căroră mergea hotnogul Vlad cu Ioniță, flăcăul trimis de Șalga. Noaptea era fără lună și cerul

acoperit cu nouri, întunericul era desăvârșit. La un loc se opriră și așteptară sosirea grosului.

— Ce este ? întrebă Alimoș.

— Flăcăul spune că nu mai putem fi departe de Nistru și se teme că, dacă vom mai înainta, vom da peste vre-o strajă tătărească.

Alimoș, chibzuind că este vreme ca cele două cete să se despartă, dădu poroncile trebuitoare și Bibire cu ai săi, se îndreptară spre dreapta.

Alimoș opri ceata lui pe loc și ceru să iasă din rânduri zece oameni de nădejde care să descalece și, târându-se prin iarbă pe brânci, să vadă dacă nu se pot apropie de Tătari. În loc de zece ieșiră o sută, dar Băncilă și Gheorghită aleseră pe cei zece mai de nădejde.

Precum am văzut din povestirea făcută de Ioniță, Tătarii care împresurase pe Șalga erau mult mai aproape de locul în care se despărțise cetele și rămăsese Alimoș, de cât acei care străjuiau împrejurul vitelor.

Nu trecu mult și cercetașii se întorceau cu răspuns că tabăra tătărească se află ca la o mie de stânjani de locul unde se află Voevodul, că într'însa domnește cea mai desăvârșită liniște și că atât la ducere cât și la întoarcere, au întâlnit două străji la jumătate de cale între creștini și otacul păgânilor, dar că iarba fiind mare s'au putut ascunde și au rămas nevăzuți.

Alimoș își făcu toate pregătirile pentru năvală. Ingrijat pentru părintele Isaia și nevoind să-l bage în luptă, îl sili să făgăduiască că va rămânea pe loc, sub paza a două zeci de oameni aleși de Gheorghită. Cum își isprăvea pregătirile, sosiră oștenii din urmă cu arcașii și se auziră trâmbițele lui Bibire sunând năvală. Aceste sunete fiind urmate de chiote voioase a creștinilor și de strigăte sălbatece din partea păgânilor.

Alimoș poronci pornirea la treapăd și ajuns la vre-o cinci sute de stâneni de locul unde pornise, își opri iar ceata.

Trâmbițele, chiotele și urletele se auzeau acum la vale pe o mare întindere, dar se auzeau zgomote și la deal de ei și în curând un puternic tropot de călăreți trecu la vre-o două bătaï de arc de dâșii și făcu să se cutremure pământul. Erau mai aproape de dușmani decât credeau. Alimoș așteptă până ce tropotul se pierdu la vale apoi, scoțând paloșul și dând pinteni calului, strigă :

— Năvală.

Intr'o clipă ajunse cu Codrenii care se țineau scurt după dânsul, în mijlocul otacului Tătarilor fără ca aceștia, înșelați prin lovirea lui Bibire, de la vale, să fi bănuït măcar ființa dușmanilor în asemenea apropiere. Cei mai mulți din ei plecase în jos în ajutorul tovarășilor lor, iar din cei rămași puțini apucase să încalece. Fu mai mult o căsăpie decât o luptă. În câteva clipe nu mai era Tătar viu unde fusese otacul lor, numai puțini putură să scape pentru a aduce mărzacului, plecat și el la vale, vestea înfrângerii.

Tocmai atunce se crăpa de ziuă și Șalga cu oștenii ei care, la auzul trâmbițelor lui Bibire, încălecase și se ținea gata de plecare, putură, de pe înălțimea pe care se aflau să vadă pe tovarășii lor ridicând pălăriile în vârful sulitelor. Impresurații de până atunce se puseră în mișcare în cap cu Șalga și în curând ieșeau la câmpie.

În capul lor venea, pe un armăsar negru, o femeie de statură impunătoare. Fața era palidă dar trăsăturile îi erau de o frumuseță mare, cu ochi negri, mari, luminoși, pătrunzători, plini de viață, de vitejie dar și de bunătate : niște ochi care zugrăveau bine întreaga ființă. Părul care

ieșea pe la tâmpile din ștergar, era negru închis, fără niciun fir de argint.

Peste ștergarul de pânză de in era așezată o pălărie de pâslă neagră, cu marginile largi, împodobită numai cu un găitan negru împrejurul fundului. Purta un mintean de aba neagră, cu mânecile spintecate la cot, lăsând să se vadă mânecile cămeșii de pânză de in, înbumbiet la piept cu bumbi negri și împodobit cu găitan negru. Fota era de lână neagră cu dungi albastre deschise și prinsă de mijloc printr'un chimir de piele neagră, împodobit cu cuie de argint. La picioare purta ciubote de iuft negru. Un paloș lung dar ușor, cu mâner de abanos și teacă de piele, îi atârna de la brâu în partea stângă, la oblâncul șalei era spânzurat un buzdugan.

Gheorghită care era în capătul cărării, sări jos de pe cal și, alergând la Șalga, căzu în genunchi înaintea ei, sărutându-i scara.

— Mamă dragă, iartă-mă !

Dar ea, îi cuprinse capul în brațe și, dându-i pălăria jos, începu să-l sărute ca pe un odor, cu evlavie, pe păr, pe frunte, pe obraz.

El urmând a o ruga să-l ierte, ea zise :

— Și pentru ce să te iert, dragul meu ! Fiindcă ai venit să mă scoți din primejdie ?

— Fiindcă, prin lipsa mea de acasă, când trebuia să fiu acolo, te-am lăsat să intri în primejdie.

— Poate că aveai alte trebi, mai grabnice, zise Șalga cu un zâmbet. Dar iată și cumătru Ion Băncilă ! adaoase ea îndreptându-se pe șea. Buna dimineață, cumetre ! și întinse mâna Căpitanului.

— Bună dimineața, cumătro ! zise Băncilă cu pălăria scoasă, plecându-se și sărutându-i mâna.

Ți-am adus pe o cunoștință veche și arată pe Toma Alimoș!

— E Toma Alimoș! strigă Șalga cu bucurie. Mult doream să te mai văd dar nu îndrăzneam să nădăjduiesc că ne vom mai întâlni vre-odată pe câmpul de luptă.

Toma Alimoș îi sărută mâna.

— Mă bucur că te găsesc cum te-am lăsat acum zece ani, zise el, tot pe malul Nistrului și tot după o izbândă asupra păgânilor, frumoasă, vitează, înțeleaptă.

Înainte ca Șalga să fi putut răspunde, se auziră oștenii strigând:

— Fug, fug.

— Cine fuge? întrebă Alimoș.

— Căpitanul Bibire!

— Fuga lui este prefăcută, trebuia să fugă! răspunse Voevodul.

Intr'adevăr, departe în jos, se vedea o lungă perdeă subțire și dreaptă de călăreți fugind, iar, în urma lor, urmărindu-i, altă perdeă mai groasă, încovoiată la amândouă capetele care întreceau lungimea perdelei dintâi.

— Mă tem că i-o lăsat să s'apropie prea tare, zise Băncilă. Au să-l prindă Tătarii în coarne.

— Așa mă tem și eu, zise Alimoș.

— Să sune trâmbițele și să năvălim asupra lor, zise atunce Șalga. Auzindu-ne și văzându-ne, Tătarii vor da dosul ca să nu fie apucați din două părți.

— Ai grăit cu înțelepciune, ca totdeauna, zise Alimoș, apoi strigă:

— Călări cu toții.

Intr'o clipală oștenii erau călări și șirurile alcătuite, par'că era să fie o căutare de oaste.

— Dar Dumneta, Jupâneasă, destul ți-ai pus viața în primejdie. Acuma m'au ales pe mine

Voevod pentru această oaste și ca Voevod îți poroncesc să stai pe loc aici.

— Dar eu nu vreau să știu de Voevod căci îmi fac astăzi cea de pe urmă viteză, răspunse Șalga râzând, după mine copii! și dând pinteni calului porni în goană spre Tătari.

Năvala lui Bibire asupra Tătarilor care păzeau vitele, făcută cu pricepere și cu hotărâre, izbutise pe deplin. Deși creștinii dăduse peste o strajă tătărească, păgânii fură cu totul luați pe neașteptate și măcelăriți pe toată întinderea liniei ținută de ei. Rămășițele lor împrăstiate o luară la fuga în cotro puteau.

Bibire nu lăsase pe ai săi să se împrăstie ci îi ținuse strinși împreună și-i oprise pe loc ca să răsufle caii, când, la lumina zorilor, văzu înaintând spre el Tătărimea care, de la otacul din fața tapșanului apărat de Șalga, venea în ajutorul tovarășilor lor. Năvala aceasta era lucru prevăzut și așteptat. Bibire, trecând răpede printre cele două șiruri pe care erau așezați oștenii lui, le poronci că când vor porni să-și cruțe caii și să ție cu îngrijire pas cu dânsul.

Când Tătarii ajunseră numai la o sută de stânjani de creștini și începură a face să răsune văzduhul cu urletele lor, Bibire ridică paloșul și dădu poronca de plecare. Atunci toată linia creștinilor făcu la dreapta împrejur și o luă în spre câmpie, întorcând spatele Nistrului.

Tătarii, schimbându-și și ei îndreptarea mer-sului, se luară după dânsii. După obicei, voia să se folosească de numărul lor mai mare, spre a învâli pe creștini, întinzându-și linia lor în dreapta și în stânga, în chip de coarne, menite a apuca pe creștini între ele.

Dar deși tânăr, Bibire purtase războiul cu Tătarii încă din copilărie și le cunoștea toate meș-

teșugurile, de aceia poroncise să se cruțe caii. Oștenii lui aveau încredere în el și erau deprinși să împlinească într'o clipală ori ce mișcare li se poroncea.

El pândi bine clipa și când coarnele tătărești fură aproape alcătuite, înainte ca acest clește să se închidă, la o poroncă a lui și fără a domoli pasul cailor, creștinii se găsiră alcătuiți pe patru șiruri strinse, în loc de două rășchirate, apoi ocolind de odată spre stânga, numărul șirurilor spori la opt și ceata lor, astfel ghemuită, se năpusti cu o furie nebună asupra aripei drepte a Tătarilor. Ucigând, răsturnând și călcând tot în calea lor, trecură peste păgâni ca o vijelie, îndreptându-se spre oastea lui Toma Alimoș care se vedea apropiindu-se.

Tătarii, zăpăciți atât de năvala neașteptată a oștenilor lui Bibire, despre a căror desăvârșită nimicire nu se îndoise, cât și de sunetul trâmbițelor lui Alimoș, se opriră pe loc spre a se tocmi din nou și a se sfătui. Șalga, după o sută de stânjâni, domolise fuga calului și fusese ajunsă de Gheorghită, de Alimoș și de Băncilă. Inaintând cu toții la treapd, se împreunară în urmă cu Bibire.

Toma Alimoș aduse acestuia mari laude pentru chipul strălucit în care își mânuiuse ceata, proorocindu-i viitor de viteaz mare. Pierderile creștinilor fusese până atunci neînsemnate; se aflau acuma adunați împreună peste șase mii de călăreți. Din potrivă, păgubele Tătarilor fusese foarte însemnate: ei pierduse în morți, răniți și mai cu samă în oameni împrăștiați pe câmp, aproape de o treime din numărul lor.

Totuși acest număr întrecea încă simțitor pe acel al creștinilor și mârzacul lor, vestitul Kara-Katuș, mai păstrând încă nădejde de izbândă, se

hotărî să nu lese din mână bogata pradă ce o făcuse. Nădăjduia că, cel puțin, va putea ținea pe creștini pe loc până ce va scădea Nistrul și va îngădui pe Tătarii tăbărâți dincolo de apă să treacă și să zdrobească pe dușmani.

De oarece cirezile rămăsese fără păzitori, el trimise la ele două mii de Tătari și cu rămășița puterilor lui, vreo șase până la șapte mii de oameni, se hotărî să rămâie în așteptare dar gata la orice întâmplare. Creștinii se sfătuiseră din partea lor și toate căpeteniile, fără deosebire, se rostise pentru a năvăli asupra Tătarilor.

Se făcură deci pregătirile de luptă. Creștinii se împărțiră în trei cete : acea a lui Bibire, acea a lui Gheorghită, alcătuită din oamenii care venise cu Șalga, cătră care se mai alipiră o mie de Codreni și a treia ceată, sub povățuirea Căpitanului Băncilă.

Se hotărî ca întâia năvală să fie făcută de Gheorghită asupra mijlocului Tătarilor ; după cum aveau să răspundă Tătarii la această năvală urma să se îndrepte ajutorul adus de a doua ceată, a lui Bibire, iar a treia, a lui Băncilă, pe lângă care era să rămâie Toma Alimoș, trebuia să deie lovitura hotărîtoare. Gheorghită rugă pe Șalga să rămâie de o parte sau cel puțin cu ceata lui Băncilă, dar în zadar : ea spuse că este hotărîită să-și împlinească în acea zi cea de pe urmă vitejie și rămase neclintită cu toate rugămințile lui Alimoș, a Părintelui Isaia, care sosise acuma și el și a celorlalți kneji și hotnogi. Gheorghită luă pe Mihule de o parte.

— Frate dragă, zise el, nu știu de ce nu mai pot de grijă pentru mama. Am o presimțire rea și tare mă tem de o nenorocire. Sunt hotărît să fac tot ce atârnă de mine spre a o scăpa de primejdie. Te rog, ține-te în dreapta ei și veghează

asupra ei, știu cât plătește brațul și ochiul tău, am nădejde în tine ca în nime altul. În stânga mamei, voi fi eu.

Mihu îi făgădui că-i va împlini dorința.

Ceata lui Gheorghiță, odată tocmită pe patru rânduri, porni la treapăd urmată de celelalte două. Paloșele erau în tecile lor. Tătarii se văzură atunci întinzându-se în niște șiruri lungi și subțiri și mișcându-se în această tocmeală spre mijloc.

— Tot același meșteșug, zise Șalga, nu înțeleg ei oare că îl cunoaștem și avem leac pentru el?

Ajunși la două sute de stâneni de dușmani, cele două cete din urmă se opriră, iar Gheorghiță, scoțând paloșul, poronci:

— Năvală, cu sulița!

Cele două mii cinci-sute de suliți se plecară înțâpenite înainte de niște mâni vânjoase și Codrenii se răpeziră în goană asupra dușmanului, scoțând chioțe asurzitoare.

Dar mijlocul Tătarilor amenințat de acest zid de suliți, nu așteptă lovitura lor, și în loc de a le ținea piept, se deschise înaintea creștinilor care trecură printr'înșii ca un vârtej. Dar cu o răpejiune uimitoare, Codrenii se întoarseră din fugă și se năpustiră din nou cu sulițele întinse asupra aripei stângi a Tătarilor. Păgânii nu se așteptau de loc la această năvală și aripa lor, nefiind de loc tocmită pentru a-i face față, porni în risipă. Când aripa dreaptă făcu o mișcare pentru a-i alerga în ajutor, Bibire se aruncă asupra ei făcându-se o ciocnire grozavă. Mijlocul Tătarilor, care dăduse dos înaintea întâii năvăli a lui Gheorghiță, se întoarse acuma și, cu mârzacul în frunte, se năpusti asupra cetei tânărului Căpitan de Codru.

Alimoș și cu Băncilă, văzând primejdia în care se afla Gheorghită, se răpeziră cu a treia ceată în ajutorul lui. Invălmășala era grozavă. Codrenii neavând loc pentru mânuirea lungilor lor sulii, se apucase de paloșe și de buzdugane. Tătarii, simțind că dacă sunt biruiți pierе orice nădejde de scăpare pentru ei, se luptau ca niște fiare.

În asemenea împrejurări, numărul luptătorilor fiind acelaș într-o parte ca în cealaltă, izbânda nu putea să fie decât a celor mai hotărâți, mai puternici și mai bine înarmați care, fără îndoială, erau creștinii.

Numărul Tătarilor se împuțina văzând cu ochii și cei rămași în viață luptau numai pentru a-și face drum spre câmpul slobod.

Toma Alimoș făcea minuni: capetele și brațele de păgâni sburau sub cumplitе lovituri ale paloșului său. Băncilă lovea rar dar nu lovea niciodată în zadar sau de două ori pe același Tătar.

În urma lui Băncilă, Ștefan Stroici tăia și împungea cu lăcomia oșteanului care de mult fusese dorit de asemenea sărbătoare, Bibire făcea palancă pe unde trecea. Pârvu zbiera și suduia pe munte-nește cât îl iertau plămânii: legea și străbunele păgânilor erau pomenite în cuvinte puțin alese deși sunătoare, dar aproape la fiecare asemenea pomenire paloșul lui se abătea cu furie asupra unui Tătar și Tătarul scăpa dârlogii din mână și luneca sub cal.

Întâmplarea luptei aducându-l lângă Toma Alimoș, un Tătar îndreptă cu vârful săbii, spre pieptul Munteanului, o lovitură care, dacă l-ar fi nemerit, fără îndoială îi curma zilele. Dar Pârvu prinsese de veste și izbuti să depărteze la vreme vârful fierului amenințător, însă fără a mai putea răspunde prin vre-o lovitură din parte-i, neiz-

bândă care aduse pe buzele lui o sudalmă mai îngrozitoare de cât toate acele care le rostise până atunci.

— Ii viteaz dar nu samănă a boier ! zise Voevodul printre dinți, rătezând totodată capul păgânului dintr'o singură întorsătură a paloșului.

Dar pustiirile cele mai cumplite printre păgâni le făceau Șalga, Gheorghită și Mihu, care alcătuiau un feliu de troiță nedespărțită, cu trei capete, trei cai și trei paloșe vajnice. Ei sfărâmau rândurile tătărăști ca o vijelie ; pe urma lor rămânea palancă.

Gheorghită și cu Mihu alcătuiau acuma niște scuturi vii a Șalgăi, unul în dreapta și celalt în stânga ; nimic nu o putea atinge fără a fi străbătut mai întâi prin unul din ei.

De odată ei se găsesc în fața mârzacului, ușor de recunoscut în mulțimea Tătarilor prin hainele lui cele scumpe, prin coiful și panterul de oțel suflate cu aur și mai ales prin steagul purtat în urma lui.

Cum îl vede Șalga, se răpede la dânsul și în cârnitura la care silește pe calul ei cel negru, acesta calcă pe copita calului lui Mihu care potihnește și este împiedecat de la cădere numai de mâna ageră a călărețului.

Dar Șalga a scăpat din închisoarea vie în care se afla și, într'o clipală, calul ei se ridică în două picioare în fața lui Kara-Katuș, paloșul ei se abate asupra gâtului mârzacului, dar răsună pe platoșa de oțel care-l apără. Un Tătar poartă vitezei o lovitură de sabie la cap, dar înainte ca sabia s'o ajungă, Mihu, din urmă, dintr'o singură lovitură, spintecă în două nu numai capul dar și pieptul păgânului. Lovitura care mârzacul o poartă Șalgăi ca răspuns la cea neizbutită a ei, nu nemește deși atinge și rănește destul de adânc brațul

drept al lui Gheorghită, împins înainte în ajutorul mamei. Şalga poartă a doua lovitură care atinge pe păgân în faţă, o taie de la frunte până la gât, chiorându-l cu sânge.

Mârzacul ameţit, întoarce calul, îi infundă pîtenii în pînă şi, răsturnând tot ce-i stă în faţă, o rupe la fugă fără a-şi da samă unde fuge. Şalga dă şi ea pîteni calului şi urmează în uliţa deschisă de Kara-Katuş, fără a băga în seamă căte o lovitură de paloş purtată de Tătarii lângă care trecea, lovitură care o atingea uşor pe braţe sau pe umere.

Gheorghită şi Mihă se ieu după dânsa dar uliţa deschisă de mârzac este îngustă şi Tătarii le stau împotrivă; vitejii noştri doboară pe păgâni la pămînt, dar rămân ceva în urmă.

Kara-Katuş a ajuns în sfârşit la câmp cu Şalga pe urma lui; fără a-şi da samă, fuge înspre tapşanul încunjurat de bălţi pe care împresurase pe Şalga. Armăsarul cel negru al Şalgăi, din prăsila Impăraţilor ţarigrădeni, este mai voinic şi mai iute de căt calul mârzacului. Depărtarea dintre Şalga şi Kara-Katuş descreşte văzând cu ochii. Mihă şi Gheorghită, care au ieşit şi ei din învălmăşală, vin în goană, dar sunt la mai bine de o sută de stînjani în urmă.

Tătarul ajunge lângă stufărie, se întoarce pe şea, vede că Şalga este aproape să-l ajungă dar că tovarăşii îi sunt departe, întoarce calul şi se răpede la ea cu paloşul ridicat. Dar viteaza atîta a aşteptat. Dă calului o puternică lovitură de pîteni şi el, cu pieptul, se loveşte cu putere de pieptul calului lui Kara-Katuş, făcându-l să cadă pe picioarele de dinapoi. Şalgă depărtează fierul Tătarului printr'o lovitură dealungul aceluia fier, de la vîrf spre mîner, apoi îndreptînd vîrfu pa-

loșului spre dușman, îl vără întreg sub brațul rămas ridicat, strigând :

— Așa moare hoțul, de mâna unei muieri.

Kara-Katuș bătu vântul cu brațele apoi, răsturnându-se pe spate, căzu de pe cal, mort.

Șalga privea în nemișcare dușmanul ucis de mâna ei și simțea acum ca un fior rece pe spinare. Mihu și Gheorghită nu mai erau de cât la vre-o zece stânjani de dânsa.

În cursul acestei lupte între Șalga și mârzac, o mână dădu înlături perețele de stuf de lângă ei și, în deschiderea astfel făcută, apăru capul ras al unui Tătar. Tătarul ținea un arc în mână. Când văzu ce se petrece, potrive răpede o săgeată și luă pe Șalga la ochi. Dar mișcările ei și acele ale lui Kara-Katuș erau atât de răpezi în cât nu îndrăzni să tragă, temându-se să nu lovească pe mârzac. Dar când acesta căzu mort, Tătarul ieși cu totul din stuf și folosindu-se de nemișcarea Șalgăi precum și de faptul că ea se uita la dușmanul mort, făcu doi pași spre dânsa și trase. Se auzi strigătul dat de Mihu și de Gheorghită care văzuse fapta Tătarului și auzise zbârnâitura arcului. Tătarul ucigaș căzu cu capul spintecat de paloșul lui Mihu, dar vai ! Săgeata intrase aproape întreagă în coasta Șalgăi, care ar fi căzut de pe cal dacă n'ar fi primit-o Gheorghită în brațe. O crezu moartă căci avea ochii închiși. O întinse pe iarbă rămânând nimicit, în genunchi dinaintea ei. Dar ea deschise ochii. Mihu atunci, scoase răpede șaua de pe calul Șalgăi și ridicându-i încetisor capul, împinse șaua dedesubt. Șalga îi mulțami din ochi, apoi căutând cu privirea pe Gheorghită și văzându-l pierdut de durere, întinse mâna spre el zicând :

— Dragul meu !

Iar el izbucni în lacrimi și Mihu, la vederea ne-

mărginitei durerii a acestui oștean atât de înalt și de voinic, care atât de des se jucase cu moartea, se simțea gata să plângă și el.

— Mamă, mamă dragă, de ce nu ne-ai ascultat, de ce n'ai rămas de o parte, zise Gheorghită cu un glas înecat în lacrimi și întretăiet de hohote.

— Nu plânge așa, zise ea, căci durerea ta mă doare și pe mine. Ceia ce s'o întâmplat trebuia să se întâmple odată, și mâna ei găsind mâna fiului, o strinse încă cu destulă putere.

După o tăcere, ea vorbi iar :

— Când tatăl meu o vrut să mă deie după un străin, neștiind că iubeam pe tatăl tău, pe scumpul meu Voicu, m'am spăimântat tare știind pe tata om aspru și neîndurat. Nebună de grijă, am trimis la Voicu să-i cer ajutor.

El mi-a trimes răspuns să am încredere într'însul căci el are să mă scape de Leah și nu va lăsa să fiu a altuia de cât a lui. Din clipa în care am aflat cuvintele lui, ori ce teamă o pierit din inima mea, căci mă încredeam într'însul. Și am avut dreptate căci el m'o scăpat și i-am fost soție, iar atât de mare fost-au fericirea traiului meu cu el în cât lumea îmi părea prea mică spre a o cuprinde. Bine că mă încrezusem în el.

Glasul Șalgăi care slăbea din ce în ce, tăcu acum. Mihu se răpezi la apă și, umplându-și pălăria, o aduse rănitei, dându-i să beie dintr'însa și stropindu-i fața.

— Când Dumnezeu mi l-o răpit, reluă Șalga cu glasul ceva mai tare, am simțit că lumea se confundă cu mine în întuneric. Dar el îmi spusese să îngrijesc de tine, să-ți feresc copilăria de primejdii și de pagube și să te cresc în frica lui Dumnezeu și în iubirea de neam.

I-am jurat că-i voiu împlini toate dorințele și

știu că el o închis ochii având desăvârșita încredere că-mi voiu îndeplini jurământul.

Aice iar tăcu și făcu semn lui Mihu să-i deie apă. După ce bău urmă :

— Mi-am împlinit jurământul, nu cu sfințenie dar cu dragoste, căci după fericirea de care avusesem parte cu Voicu, nu puteam să am alta mai mare de cât aceea de a te vedea crescând în putere, în minte, în frumuseță, o podoabă a ochilor mei ! Toate dorințele pe câte o mamă o putut să le aibă, tu le-ai împlinit.

— Mamă, am fost nevrednic de bunătatea ta, izbucni atunci Gheorghiță, acoperind mâna rănitei cu sărutări fierbinți.

— Nu vorbi astfel dragul meu. Care o fost mama, care o avut parte de fiul blând cătră dânsa ca tine, înțelept ca tine, viteaz ca tine, frumos ca tine. Mamă mândră de copilul ei ca mine, n'o fost nici n'are să mai fie.

Și acuma, dragul meu, puțin să se mai suie soarele și voiu fi departe, departe de tine ; tu mângâierea văduviei mele. Voiu fi iar lângă Voicu meu iubit și-i voiu putea arăta cum am răsplătit încrederea care o pus-o în mine, îi voiu putea mulțami pentru darul ce mi l-o făcut în tine.

Cele de pe urmă cuvinte erau mai mult un șoptet ; Șalga tăcu și închise ochii. Fața ei se făcuse albă ca varul, trupul rămăsese nemișcat.

Gheorghiță crezând-o moartă, se aplecă și o sărută pe frunte. La această desmierdare, deschise ochii și-i făcu cu dâșșii semn că n'a murit încă apoi îi închise iar.

După o tăcere destul de lungă îi deschise și glasul ei se auzi, dar acuma slab de tot.

— Inainte de a muri trebuie să-ți dau un sfat. Știu că iubești pe o fată. Ea este frumoasă și de neam bun. Ți doresc să fii fericit cu dânsa, dar

făgăduiești-mi că vei lua-o în căsătorie numai dacă vei simți că ai încredere deplină, nemărginită într'însa cum am avut eu în tatăl tău, cum o avut el în mine. Jură-mi că cât vei avea cea mai mică, cea mai neînsemnată îndoială despre iubirea sau despre statornicia ei, nu vei lua-o.

— Mamă, zise Gheorghiuță cu hotărîre. Acea fată este pricina morții tale fiindcă, de rămâneam acasă în loc să mă duc s'o văd, plecam eu în locul tău și nu te pierdeam. Mamă, de acum înainte pot avea numai ură pentru acea fată căci o privesc ca ucigașa ta, inima ta de mamă a judecat-o bine. Îți jur, mamă, că ea nici odată nu-mi va fi soție.

— Bine cuvântat să fii, și Dumnezeu să-ți audă jurământul, zise atunce Șalga cu glasul mai tare și, trăgându-l ușor de mână îl făcu să se plece și-l sărută pe frunte și pe obraz, îi netezi părul cu mâna : apoi zise încet, ca pentru dânsa :

— Nu mor în zadar.

Dar acum se auzi un tropot de cai și glasuri numeroase.

Toma Alimoș cu părintele Isaia, cu Băncilă, cu Bibire și cu toate căpeteniile s'apropiau răpede de ei.

— Ce văd aice, strigă Toma Alimoș, sărind de pe cal, Jupâneasa rănită și după o izbândă ca aceea de astăzi, dar nădăjduiesc că rana este ușoară.

Mihu făcu semn că nu mai este nici o nădejde.

Cu toții o încunjurară, pătrunși de durere, căci ea era privită ca o mamă de întreg Codrul și de întreaga Lăpușnă. Ochii ei care se uitau împrejur dădură de Părintele Isaia ; făcu semn să i se deie puțină apă și, după ce bău ceru să fie lăsată singură cu călugărul, ca să se spovăduiască.

Cu toții se depărtară, mânăniți până în fundul inimii.

Spovăduirea fu scurtă, în curând călugărul îi

chemă și Gheorghită în genunchiă din nou lângă Șalga : ea îi netezi fața cu mâna, uitându-se la el cu nespusă iubire și nespusă jale și apoi, făcându-i semn să-i ridice capul și umerile, își adună puterile și zise cu un glas întretăiet dar încă destul de tare :

— Voevoade Toma, Căpitanilor, kneji, hotnogi și oșteni. De multe ori auzitu-v'am zicând că nu este dorință a mea care nu a-ți împlini-o cu bucurie. Sunt în ceasul morții și aș voi să vă cer să vă legați prin jurământ că-mi veți împlini cea de pe urmă voință.

Toți strigară într'un glas :

— Jurăm să-ți împlinim dorința ori care ar fi.

— Te rog, Părinte, pune-mi crucea pe piept.

Părintele Isaia îi puse pe piept crucea de abanos ce o purta atârnată de gât.

— Intindeți fiecare dreapta de asupra crucii.

Toți răspunseră într'un glas :

— Jurați, zise ea, că veți da ajutorul vostru întreg și fără preget oricărui Român care va lucra pentru întărirea și mărirea neamului nostru.

Toți întinseră mâna.

— Jurăm.

— Iar tu, adaoase ea către Gheorghită, jură mamei tale care are numai câteva clipe de traiu, că vei fi în fruntea oricărei lupte pentru întărirea și mărirea neamului român.

— Jur ! zise Gheorghită.

Peste puține clipe Șalga își dădea cel de pe urmă suflăt.

După ce Gheorghită îi închise ochii, se făcu o targă alcătuită din suliți legate împreună și încrucișate, apoi trupul mamei tânărului Căpitan de Codru fu depus pe această targă și acoperit cu mantale oștenești. Fu pornit spre Gradiște unde îl urmau toate căpeteniile oastei.

Izbânda creștinilor fusese desăvârșită. Din douăsprezece mii de Tătari numai o mie scăpase cu viața și aceia robiți și meniți să fie vânduți în Țara Românească și peste Dunăre. Cirezile de vite fură aduse înapoi, pe pășunile de pe care fusese răpite.

Steagul mârzacului fusese cucerit de Bibire. Nu trecuse un ceas după moartea Șalgăi și un om al căpitanului lăpușnean gonea spre Vișinești cu steagul legat de șea. Dar nu avea poroncă să-l ducă, precum s'ar putea crede, frumoasei Florica. Era însărcinat să-l deie în mâna preotului bisericii din Vișinești cu hramul Sfinților împărați Constantin și Ileana spre a fi așezat lângă icoana lor.

În a treia zi după bătălie, trupul Șalgăi fu astrucat în mormântul soțului ei și la astrucare luă parte Codrul întreg precum și mare parte din Lăpușna.

Mare și adâncă fu durerea lui Gheorghiță. El pierduse în Șalga, pe lângă o mamă duioasă, un sfetnic de frunte, cu minte ageră și iscusită. Se simțea acuma ca un vas fără cârmă.

Părintele Isaia, în urma rugămintei lui Mihiu, se hotărîse să-și prelungească șederea la Gradiște. Înțelegerea cu Codrenii fusese desăvârșită chiar a doua zi după înmormântarea Șalgăi, dar Mihiu dorea să nu lese pe prietenul său singur, cu jalea cumplită în care se găsea. Rămaseră deci în Gradiște până la începutul lui August când plecară la Bârlad întovărășiți de Gheorghiță până la malul Prutului.

XXX

**In care se vede sosirea călătorilor noștri la Bârlad
și găzduirea lor la fostul șoltuz, Ploscan.**

Călătorii maseră în acea noapte la Urlați, unul din satele lui Toma Alimoș, la casa vatamanului, de unde mânecându-se, ajunseră a doua zi, pe la toacă, în Bârlad.

Bârladul, pe acea vreme, nu se afla chiar pe locul unde este așezat astăzi, ci ceva mai la vale, în șes, iar apa Bârladului tăia drept în două orașul care era încunjurat de șanțuri adânci.

Deasupra șanțurilor erau întăriri alcătuite din pari de stejar, groși ca cofa, bătuți în pământ de un stânjăn, legați unul de altul, nați de trei stânjăni deasupra pământului, ascuțiți la vârf și căptușiți, până la o palmă de acel vârf, atât despre oraș cât și despre șanț, cu pământ îndesat între mai multe garduri de nuiele, alcătuind un fel de zid, gros da șase palme bune. La unghiurile acestui zid înconjurător se vedea turnuri clădite, asemenea, din lemn de stejar și din pământ bătut între garduri de nuiele, și ridicate de trei stânjăni deasupra zidului. La fiecare din cele patru porți ale orașului erau câte două asemenea turnuri.

Toma Alimoș fu întâmpinat, la poarta despre Răsărit, de cătră Ploscan, un negustor fruntaș, fost de mai multe ori șoltuz, prieten și tovarăș de arme al Voevodului. El fusese vestit de sosirea lor și venise călare să-i ieie și să-i ducă în gazdă la casa lui spre care se îndreptară îndată după ce făcu cunoștință cu toți călătorii. Casa lui Plo-

scan aflându-se în partea despre Apus a oraşului, îl străbătură aproape întreg.

Uliţele erau strimte fără, bine înţeles, nici o urmă de podeală : plouase cu două zile înainte şi caii intrau în glod până aproape de genunchi.

Casele erau, în cea mai mare parte, de lemn, aproape toate cu două rânduri, acoperite cu olane, înguste şi strinse una lângă alta ; curţile se întindeau în dosul lor. Toate fereştile erau la faţă, la rândul de sus se vedeau numai câte una sau două ferestruici mici iar rândul de jos, aproape pretutindene, era alcătuit dintr'o dugheană cu uşa şi taraba de lemn de stejar, căptuşit cu fier. Numai tărăbile dughenilor celor mai sărace erau de lemn necăptuşit, dar legat cu drugi de fier.

În cele mai multe dugheni se vedea câte un singur fel de marfă, numai acele care ţineau marfă străină o ţineau de mai multe feliuri.

Deşi era zi de lucru, mişcarea pe uliţă era mare; prin uşile dughenilor se vedea lume multă intrând şi ieşind din ele, iar prin tărăbile deschise se zăreau numeroşi meseriaşi, care împingând andreaua, care trăgând acul, care mânuind ciocanul sau barda. Ştefan Stroici spuse lui Ploscan că oraşul lui se aseamănă cu un ştiubeiu de albine.

Ploscan zâmbi.

— Astăzi îi linişte, Jupâne, să vezi ce este în zi de târg. Păcat că n'ai venit luna trecută, în vremea iarmarocului : de sgomot mare ce era pe uliţă nici nu te mai puteai auzi când vorbeai cu un prieten.

Părintele Isaia, din tinereţele lui nu mai fusese prin Bârlad, tăcea dar se vedea că inima îi este adânc mişcată prin amintirile stârnite într'însa.

În sfârşit ajunseră la casa lui Ploscan, o clădire de piatră cu două rânduri, lată de vre-o şapte

stânjăni la uliță, dar prelungindu-se mult în curtea care era mai lată decât casa și împrejmuită cu zid. Ei nu intrară ca în celelalte case, prin dușeana care cuprindea tot rândul de jos, ci prin o poartă mare care se afla în partea din dreapta zidului, despre uliță. Spre mirarea călătorilor, Ploscan, care apucase înainte, nu cârni la stânga, spre casă, dar merse drept spre grădina ce se vedea în fund și care era despărțită de ogradă printr'un zaplaz.

— În rândul de sus al casei celei mari sunt odăi unde, în schimbul unei plăți, se adăpostesc călătorii, zise Toma Alimoș tovarășilor săi, dar pe noi Ploscan ne găzduiește în casa din grădina unde șede însuși.

O porțiță așezată în zaplaz ducea în grădină și înaintea ei așteptau mai mulți argați. Ploscan descălecă, rugă pe oaspeții săi să descalece și ei și să încredințeze caii lor argaților apoi, deschizându-le porțița, îi pofti să intre.

De a lungul zaplazului era ca o perdea de soci care ascundea casa cu un singur rând și cu aco-perimântul de olane, așezată numai la vre-o trei stânjăni de această perdea și a cărei față era întoarsă spre grădină. Intrați printr'un cerdac ridicat de trei palme deasupra pământului, lat de patru palme la capete iar, la mijloc, deasupra gârliciului pivniții, de șase. În capul scării îi aștepta o fată tânără, cu părul negru, cu ochi mari și negri ca murile și fața de o frumuseță plină de gingăsie. De statură mijlocie, purta deasupra unei cămeși albe, cusută cu fir, o bondă fără mâneci de catifea neagră, căptușită cu atlas galbăn, un colan de fir de aur, închis cu paftale mari de argint, suflate cu flori de aur și, peste o fustă albă cusută cu fir la marginea de jos, o fotă de țesătură de mătasă neagră, cu dungi înguste de fir.

Pe cap avea o basma de mătasă galbănă, cu găitan și ceapraz de fir la margini, iar în picioare cisme de piele galbănă.

Când Părintele Isaia ajunsese la scară, fata scoborî răpede treptele, căzu în genunchi, îi sărută mâna și-i ură bună venire în casa tătâne-său. Părintele o sărută pe frunte, o ridică și o binecuvântă. Fata se închină înaintea lui Toma Alimoș care o netezi pe obraz, zicându-i :

— Bine te-am găsit, fetiço.

Apoi, arătând cu mâna spre cei trei tineri, îi numi pe rând, pe jupân Pârvu, ruda lui Basarab, Voevodul Țării Românești, pe kneazul Ștefan Stroici de peste munți și pe jupân Mihă, nepotul Părintelui Isaia.

Fata se închină adânc la rostirea numelui rudei lui Basarab și în privirea ei, tot odată spărietă și mirată, se ceti destul de lămurit plăcerea de a se găsi în fața unui om așa de însemnat. Închinarea de care avură parte Stroici și Mihă fu mult mai puțin adâncă deși zâmbetul fetei arăta că fețele lor frumoase și deschise nu-i desplăceau.

Părintele cu tovarășii săi urcară treptele ; Ploscan și fiică-sa îi urmară. Casa fiind încăpătoare, patru odăi erau pregătite pentru cinci oaspeți ; în trei fură găzduiți Părintele, Toma Alimoș și Pârvu, fiecare în deosebi, Stroici și cu Mihă împărțiră pe a patra.

Ploscan era un om de vre-o cincizeci și cinci de ani, cu o față rumănă și deșteaptă, împodobită cu o păreche de lungi musteți albe care atârnavă în jos. De statură mijlocie, era spătos și începea a face pânțece. Peste bonda albastră, cusută cu găitan negru, purta un fel de dulamă de aba, tot albastră, a cărei piepturi, când se încheia, se încrucișau, sponcile mergând de la umărul stâng

la șoldul drept. Mijlocul îi era cuprins într'un brâu lat de piele neagră, fără flori, dar având mai multe buzunare. Brâul stringea nădragii de aba albastră care, la genunchi, intrau în ciubote de iuft negru.

Ploscan era unul din negustorii cei mai bogați din Bârlad ; în dughenile și în hambarele lui ținea tot feliul de marfă : băcălii, țăsături, fier și lucruri de aramă venind din Țarigrad, dela Veneția și de la Genova. El vindea mai ales cu ridicata. Fiu de negustori bogați, în tinerețele lui călătorise mult, mergând să-și facă cumpărăturile la locul unde se făcea marfa și aducea în schimb pe acea din țările care se învecinau cu Dunărea. Văzuse toate șchelele Răsăritului, Italia întreagă și ajunsese chiar până la Marsilia și la Barcelona.

După ce înaintase în vrâstă și ajunsese de mai multe ori șoltuz al Bârladului, treapta cea mai înaltă la care putea năzui un negustor, începuse să trimită pe fiul său, Mitru, pentru a face cumpărăturile în țări străine. Cu patru ani înaintea întâmplărilor povestite aici, Ploscan fusese lovit de o crudă nenorocire. Mitru căzu la Candia sub cuțitul unui căpitan de vas sicilian cu care se certase la prilejul unei petreceri cu muieri. Lovitura era mai ales crudă pentru soția negustorului, Tofana, care iubea pe fiul ei peste tot. Ea nu-i supraviețui decât câteva luni și lăsă pe Ploscan singur cu fiică-sa, Mitrana.

Călătorii rămaseră uimiți de bogăția îmbrăcăminte și de îndemânările de tot soiul ce erau în casa lui Ploscan. Se vedea că multe din obiceiurile țărilor prin care călătorise făcuse asupra lui o întipărire adâncă. Casa era mai încăpătoare și mai bine împărțită decât casele boierilor celor mai bogați, avea îmbrăcăminte mai multă, mai înde-

mânatecă, era plină de covoare și de lucruri de preț. Așternuturile erau mai moi și mai bogate; în toate unghiurile se zăreau o mulțime de lucruri despre a căror întrebuințare Mihai nu-și putea da seamă și pe care chiar Ștefan Stroici le vedea cu mirare.

Bogația mesei la care se adunară după ce se răcorise și se primenise, chipul în care erau sluiți la dânsa, mâncările alese, parte încă necunoscute lor, vinurile scumpe, atât străine cât și din țară, turnate cu îmbielșugare, îi uimi și mai tare. Pârvu, mai ales, nu-și putea stăpâni mirarea.

— Da bogați mai suntă ră negustorii d'acilea, neică, zise el lui Stroici lângă care ședea. Asta face cât zece boiari! Pre legea mea, nici curțile mele dă la Târgoviștea nu suntă ră îmbrăcate mai frumos decât ăle d'acilea și nu știu dacă nu aș schimba pă bucătarul meu pă bucătarul lui.

— În cât mă privește, răspunse Stroici scurt, trebuie să mărturisesc că atât casa cât și masa mea sunt departe de a se apropia de asemenea bogăție.

După masă se scoborâră cu toții în grădina care se întindea până departe de casă și în care oaspeții lui Ploscan văzură, pe lângă pomi roditori și flori frumoase, tufișuri dese pe lângă care erau așezate laviți de lemn. Părintele Isaia cu Toma Alimoș și cu Ploscan se așezară pe una din ele iar cei trei tineri pe alta, în altă parte a grădinei. Pe când ei petreceau istorisindu-și deosebite întâmplări războinice, la care fusese față sau despre care auzise de la alții, Ploscan lămurea călugărului și vechiului său prieten starea în care se afla atunci Bârladul.

Sfatul care se afla în capul trebilor era alcătuit din șoltuzii Bârladului și ai Tecuciului, din patru negustori de frunte, aleși de târgoveți și din

patru kneji. Numai unul din kneji, bătrânul Pogan și șoltuzul din Tecuci, țineau cu Toma Alimoș și cu Ploscan și erau câștigați pentru scopurile urmărite de călugăr. Ceilalți erau cu totul sub înrâurirea kneazului Târziul, un boier bogat, ales de Bârlădeni spre a povățui oștile lor în războiu și despre care a mai fost vorba în această povestire.

Târziul, care trăise mai multă vreme la curtea lui Sas, cu care era chiar înrudit, părăsise Suceava în urma unei sfezi cu Balc și de când se întorsese în satele lui, se zicea că s'a dat în partea lui Basarab și lucrează pentru a aduce Bârlădul sub stăpânirea acestui Voevod.

Prin bani izbutise să intre în sfat, împreună cu doi kneji și patru negustori plecați lui, dar se făcuse urât atât knejilor cât și multor negustori prin o trufie nesuferită. Ploscan era încredințat că, la nouile alegeri, care trebuiau să aibă loc în ziua de Simedriu, Târziul și ai lui nu puteau de cât să cadă cu rușine și că aveau să intre în sfat Toma Alimoș cu dânsul și alți prieteni de ai lor. Dar Ploscan nu putea să ascundă mirarea ce-l cuprinsese când auzise că solul lui Basarab venea cu dâșii și mai ales când Toma Alimoș, cu care stătuse de vorbă înainte de masă, îl încredințase că Pârvu are poronca Domnului său să ceară de la acei care țineau cu dânsul tot sprijinul lor pentru întemeierea noiei Domnii.

— Și pe mine, zise Părintele, m'o uimit această veste și aș fi bănuț vr'o înșelăciune dacă cărțile care mi le-o arătat solul și, mai ales, lucrurile care mi le-o spus n'ar fi făcut să piară din mine orice îndoială. De altmintrelea vom vedea numai de cât dacă el este său nu de bună credință, după cum se va purta și cum va lucra aice. Întâlnirea cu dânsul ne-o făcut, pe Voievod, arătând spre

Toma Alimoș, și pe mine să părăsim calea la care eram hotărâți. Precum știi, ne propusesem să ne folosim de nemulțămirea pricinuită în țărâtime prin împilările unora din kneji și prin lăcomia multora din negustori. Eram hotărâți să răsculam poporul de la țară în numele unui Domnitor care făgăduia că, sub oblăduirea lui, vor pieri toate obiceiurile rele și locuitorii satelor nu vor mai fi supuși la alte dări și îndatoriri decât acele statornicite de obiceiul strămoșesc. Voevodul Toma trebuia să se puie în fruntea mișcării; Dumneta, cu Marcu, șoltuzul din Tecuci și cu alți negustori cu iubire de neam, era să ne dați ajutorul vostru și nu poate încăpea îndoială că Târziul, și ai lui, cu negustorii, dușmani nouă, nici nu s'ar fi putut împotrivi unei asemenea furtuni și ar fi trebuit să se supuie nouă sau să fugă în țări străine. Izbânda era a noastră fără îndoială, dar oareși care vărsare de sânge tot trebuia să se facă și dihonie mare avea negreșit să se nască între biruitori și biruiți. Întâlnirea minunată cu Pârvu, veștile neașteptate ce ni le-o adus de la Basarab, ne-au făcut să ne gândim că am putea ajunge la scopul dorit aice fără vărsare de sânge românesc și fără dihonie mare între oameni care locuiesc în același oraș, și sunt legați între ei prin înrudire. Imprejurarea că chiar Basarab dorește izbânda noastră nu poate decât să facă pe obștia negustorilor care ține cu el și pe mulți din knejii care ne sunt potrivnici să se deie cu noi. Vor rămânea de o parte numai Târziul cu câțiva din knejii robiți lui prin datorii bănești, șoltuzul Ifrim Coțofană, cu puținii negustori pe care i-o orbit prin laudele lui și cei câțiva kneji și negustori care, uitându-și cu desăvârșire legea și neamul și-au pus toată nădejdea în Unguri. Acești dușmani, fiind puțini la număr și desbinați între

dânșii nu vor îndrăzni să ni se împotrivească cu armele : izbânda noastră va fi desăvârșită fără vărsare de sânge și nemulțămii vor rămânea prea puțini. Apoi mai este ceva. După izbândă, o poroncă a lui Bogdan va stârpi împilările la care sunt supuse satele și va opri pe viitor dările și îndatoririle adăogite peste cele cunoscute din vechime.

Astfel pe de o parte se va face dreptate poporului iar, pe de alta, nu vom datori izbânda noastră numai țărănimii, lucru primejdios, căci ea, simțindu-și astfel puterea, ar putea să fie ușor împinsă s'o întrebuițeze și pe viitor numai pentru folosul ei.

— Târziul și cu ai săi bănuiesc ei oare că solul lui Basarab este cu noi ?

— De unde să afle, răspunse Ploscan, chiar eu am aflat această veste numai în astă noapte, din gura credinciosului ce mi l-o trimis de la Urlați Jupân Toma.

— Știau ei că trebuie să vie aice un sol al lui Basarab ?

— Târziul se tot laudă de o bucată de vreme că, în urma cărților trimise de dânsul la Târgoviștea, Basarab s'o hotărît să trimită aice pe un boier al lui și că acel boier are să tragă în gazdă la casa din târg a lui, a Târziului, și are să ție voroavă cu sfatul despre mai multe trebi vajnice. Întâi era vorbă că solul trebuie să sosească îndată ; Târziul făcuse chiar pregătiri mari pentru primirea lui dar, în urmă, s'o auzit că solul o mers întâi la Cetatea Albă unde are de împăcat niște gâlcevi cu Genovezii și va veni la noi numai după ce își va isprăvi trebile acolo.

— În curând da-vom lucrul pe față, zise călugărul ; dar ar fi bine să ne sfătuim și cu Munteanul.

— Nu-ți pare el, Cuvioase Părinte, cam tânăr pentru o asemenea însărcinare și cam...

Ploscan căuta, fără a-l găsi, un cuvânt nemerit.

— Cam nu samănă a boier, zise Toma Alimoș zâmbind.

Călugărul dădu din umere.

— Hotărît lucru, zise el, Pârvu nu-i vine la socoteală. Așa sunt Muntenii, mai vioi, mai sburdalnici, mai puțin cumpăniți la vorbă, mai lăudaroși de cât noi.

— Mă iartă, Părinte, am cunoscut și eu mulți boieri munteni, căci nu puține sunt războaiele ce le-am purtat avându-i drept tovarăși. Intr'adevăr vioi, sburdalnici, bucuroși de vorbă și de laudă erau acei boieri, dar aceste toate erau în alt chip decât la Pârvu al nostru. Adevărat este însă că o trecut multă vreme de atunci și poate s'or fi schimbat și ei. Însă nu tăgăduiesc că întâlnirea noastră cu acest Muntean fost-au spre marele bine a pricinii noastre și că ajutorul ce ni-l dă de neprețuit folos ne este. Dar iată-l că vine.

Intr'adevăr, Pârvu cu Stroici și cu Mihu veneau spre dânșii.

Fără a mai răspunde lui Toma Alimoș, călugărul se ridică de pe laviță și urmat de Voevod și de Ploscan, merse înaintea tinerilor și când se întâlniră, propuse lui Pârvu și lui Stroici să meargă cu toții în casă spre a se sfătui asupra celor ce aveau de făcut.

Ei nefăcând nici o împotrivire, se îndreptară cu toții înspre casă. Noaptea căzuse cu totul, o noapte de vară, fără lună, senină și caldă. Când se apropiară de casă, auziră sunetele unei lăute însoțite de un glas de femeie, dulce și limpede care zicea un cântec duios. Fără ca să se fi sfătuit, ei se opriră cu toții și ascultară în tăcere,

dar cântecul fiind pe sfârșite sunetele încetară în curând.

— Ce cântec duios, zise Ștefan rupând tăcerea, rar auzit-am glas atât de dulce !

— Privighitoarele să se ascunză, strigă Pârvu, ăsta era glas de înger ; ascultându-l mi s'a părută că m'au luatără îngerașii pă aripioare și m'au dusără în raiu ! Mă prinz că gâttelejul dân care iese e mai alb ca zăpada dă pe Negoiu, este prins dă trup fraged și mlădios și ține față dă fecioară pă lângă care crinii și trandafirii rămân dă rușine.

— Glasul este al Mitranei, fiica gazdei noastre, zise Toma Alimoș, râzând de focul cu care vorbise Munteanul. Ea într'adevăr este plăcută, atât la privit cât și la auzit dar dacă glasul ei îți place într'atâta, ușor lucru este să te facem să-l mai auzi. Mitrano, fetiță, zise el ridicând glasul, ia zi-mi cântecul Cucului și a Turturicăi, tare mi-i dor de el căci de mult nu l-am mai auzit și știi cât îmi place. Dar luați loc, boieri.

Ei se așezară pe o laviță care se găsea alături. Laută răsună din nou din mijlocul tăcerii, se ridică iar dulce și limpede dar puternic și cald glasul fetei, zicând viersul duios al celui mai gingaș dintre cântecele poporului nostru. Voevodul era mișcat până în fundul inimei, căci auzise acest cântec altă dată, din gura Ancuței.

El făcea să apară înaintea ochilor lui icoanele acelui trecut depărtat, atât de dureros și, totuși nespus de dulce. Când glasul amuți și după ce bătăile în palme, în semn de mulțămire, încetară, Toma Alimoș ceru fetei alt cântec și pe urmă iar altul. Ea, din dosul tufișului care o ascundea, se grăbea să-i împlinească dorința, fără ca glasul să-i fie ostenit sau să piardă cătuși de puțin din dulceața sau din limpezimea lui. Voevodul ar fi fă-

cut-o să cânte până după miezul nopții, dar când se săvârși al patrulea cântec, Ploscan le aminti că mai aveau nevoie să ție sfat despre lucruri vajnice și că ceasul era înaintat.

Călugărul se sculă îndată și se îndreptă spre casă; tovarășii săi, deși cu vederată părere de rău, se văzură siliți să-l urmeze. Înainte de a se depărta, Toma Alimoș strigă Mitranei:

— Mulțămesc, fetițo, mi-ai desmierdat urechile și mi-ai mângâiet inima. Noapte bună și somn ușor!

Iar Pârvu, urmând pe ceilalți, strigă:

— Pă boiaria mea, atare frumusețe și atare glas ar face mândria și podoaba curții lui Basarab.

Ploscan duse oaspeții în odaia cea mare în care șezuse la masă. Îndată ce sosise acolo, slugile, aduseră, pe tablale de aramă, ulcioare cu vinuri grecești răcite în fântână și cupe de argint. Când cupele fură pline și slugile plecate, călugărul începu să lămurească lui Pârvu atât starea lucrurilor în Bârlad cât și ceea ce aștepta de la dânsul pentru folosul pricinii obștești.

După ce isprăvi, Munteanul care ascultase cu cea mai mare băgare de seamă, se ridică de pe patul pe care ședea și răspunse:

Cuvioase Părinte, străluciți boiari și cinstite oaspete! Starea lucrurilor dâin Bârlad îmi este cunoscută dă mult. Nu se întâmplă nimic în țările ale mai depărtate fără ca vestea întâmplării să nu ajungă la urechile lui Basarab, dâin țările învecinate are știri zilnice dăspre ale mai mici amănunțimi. Ce știe Basarab știu și eu, căci Basarab pentru mine taină nu are. Câte mi le-a zis Părintele, le știam aproape toate. Precum vă spus eu când avui norocul să vă întâlnesc, Basarab dorește izbânda Domniilor Voastre. Intemeierea unei puternice Domnii rumânești pă locurile ăste

i-ar fi plăcută ; decât să văză Bârladul în mânilor Ungurilor, mai bine să-l apuce Jupân Bogdan. Sunt gata să lucrez precum doriți, împreună cu Cuvioșia Ta și cu Domniile Voastre, sunt gata să mă întâlnesc cu fruntașii Bârladului, kneji și negustori, sunt gata să le spui că Basarab se lea-padă dă orice gând dă stăpânie asupra Bârladului, sunt gata să-i îndrept spre Domniile Voastre și spre Bogdan, fără a da în vileag scopurile ce le urmăriți, lăsându-vă și Domniilor Voastre grija dă a le face la vreme destăinuirile ce veți crede dă cuviință. Cu bucurie ași începe chiar dă mâine. Dar, Cuvioase Părinte, străluciți boiari, cinstite oaspete, cu toată rușinea mă văz silit să vă amin-tesc că m'ați întâlnitără gol și învelit numai într'o sarică Hainele mele, armele mele ale scumpe, caii mei ai de soiu, desagii ai cu bani, le-au luatără păgânii, slugile mele au fostără ucise. Hainele ce le port astăzi pă mine le datoresc bună-tății kneazului Stroici, nu am cu ce să mă schimb. Nu pociu zice că punga îmi este goală căci nici măcar pungă nu am. Sunteți acilea un Cuvios Părinte, munte dă înțelepciune, niște străluciți boiari dăprinși cu treburi mari, dă care atârnă soarta popoarelor, un negustor dă frunte, bogat, purtat prin țări streine care a văzutără și știe mult. Vă întreb pă Domniile-Voastre, poate oare solul și ruda Marelui Voevod Basarab să se arăte în asemenea stare frunțașilor unui popor strein ? Ce fel dă trecere poate să aibă un sol care are un singur rând dă haine și chiar ăla a altuia, imprumutat lui dă pomană ? Credeți Domniile Voastre că vorbele și sfaturile unui sol cu cismele pleznite și cu hainele cârpite să aibă mare răsunet în mintile și în inimile Bârlădenilor ?

Pârvu încercând să vorbească, Părintele Isaia se sculă de pe scaunul pe care ședea.

— Solul lui Basarab, zise el, se va arăta knejilor și negustorilor din țara Bârladului, în hainele ce se cade să fie purtate de un boier de sama lui, rudă a Marelui și puternicului Alexandru Basarab.

— Vedeți, prin urmare, întrerupse Pârvu, că nu pociu să încep a lucra cum doriți Domniile Voastre și cum doresc eu însumi, înainte dă a avea ale trebuitoare pentru a nu da pă Basarab, pă Domniile Voastre și pă mine dă rușine. Trebuie deci să-mi dați un om călăreț, pă care să-l trimiț dă sârg la Târgoviște, să vestească pă Basarab dă câte mi s'au întâmplată, să ducă vorbă acasă la mine ca să mi să trimită bani, haine, cai și slugi căci, slava Domnului, dăstule am acolo și chiar dă prisos.

La auzul acestei propuneri, Părintele Isaia, Toma Alimoș și cu Ploscan putură ascunde numai cu greu supărarea și grija de care fură cuprinși. Bănuiala cu care cei doi de pe urmă priveau pe Muntean deveni și mai vie, ea începu să fie împărtășită și de călugăr.

Fără să se fi sfătuit, tus-trei făcură presupunerea că se putea prea bine ca ei să fi fost niște jucării în mâinile lui Pârvu care știind, nu puteau pricepe de unde, parte din tainele lor, izbutise să afle mare parte din câte mai rămăsese, înșelându-i cu o închipuită bună voință a lui Basarab pentru scopurile lor. Un schimb de cărți ori de vești între Domnul Țării Românești și solul său trebuia împiedecat cu orice preț, cel puțin până când erau să aibe dovezi neîndoielnice despre buna credință a lui Pârvu.

Ingrijirea cu care Munteanul aștepta un răspuns la propunerea ce o făcuse se cetea ușor în ochii lui ; bănuiala celorlalți crescua. După o lungă

tăcere, călugărul vorbi, uitându-se țintă în ochii Munteanului :

— Și ce nevoie este să trimeți tocmai la Târgoviște ca să-ți aducă niște lucruri care, cu cea mai mare ușurință, ți le putem găsi aice cu mult mai puțină zăbavă.

Călugărul văzu cu surprindere că fața lui Pârvu se luminează.

— Nu cred, adaose Părintele, că ne vei ține de rău dacă te vom ruga să primești de la noi, bine înțeles ca împrumut, ori cât ți-ar trebui pentru a-ți face hainele trebuitoare, a-ți cumpăra arme și cai, pentru a-ți tocmi slugi.

Fața lui Pârvu se luminează cu totul.

— Cuvioase Părinte, străluciți boiari, cinstite oaspete, zise el închinându-se. Primesc cu mare mulțumire să mă folosesc de ajutorul Domniilor-Voastre numai pentru că sunt nerăbdător să iau și eu parte la lucrările Domniilor-Voastre. Dar oare găsise-vor acilea croitori, ceaprazari și cismari dăstul de meșteri pentru a face haine și încălțăminte vrednice de solul lui Basarab? Suntă oare în dughenile negustorilor d'acilea catifele și mătăsuri dăn care să-mi pot alege?

— Fii pe pace, Jupâne, zise Ploscan zâmbind, îți vom aduce mâne mătăsuri și catifele, ceaprazuri, găitane cum n'ai văzut adesea nici la Târgoviștea. Iar în cât privește croitorul, avem aice pe un Genovez care, în vremea când străbăteam eu mările, era cel de întâi meșter în Genova. Având păcatul să facă, într'un ceas de beție, moarte de om a fost silit să fugă și o nemerit tocmai la noi. Iar pentru bani, poroncește, te voi împrumuta cu câți îți vor trebui.

Pârvu mulțămi din nou și se hotărî ca Ploscan să iee măsuri pentru ca chiar a doua zi să se aducă, acasă la dânsul, mărfurile din care să-și

aleagă Pârvu cele de trebuință și pentru ca croitorul Leonardo să fie și el de față.

Se mai hotărî, cu primirea tuturor, ca însușirea de sol a lui Pârvu să nu fie încă dată în vileag, având el de o cam dată a rămânea un boier munten călător, prădat de Tătari în drumul său.

Dar de vreme ce hainele nu puteau să fie gata înainte de câteva zile, se hotărî ca călugărul, Toma Alimoș și Stroici să meargă în această vreme la Pungești, satul unde Voevodul își avea așezarea, spre a aduna acolo knejii prieteni lui și fruntașii satelor din întreaga țară a Bârladului, spre a se sfătui cu dânsii. Plecarea lor fu hotărâtă pentru dimineața zilei următoare iar Mihu rămase în Bârlad, unde aștepta vești de la oamenii lui.

Când, a doua zi, Pârvu se sculă și ieși din odaie, fu întâmpinat de Ploscan care îl rugă să-l urmeze în odaia cea mare unde, pe paturi, pe scaune, și pe mese erau întinse o mulțime de pânzături, de mătăsuri și de catifele, de toate colorile, de ceapraze și de găitane de aur și de argint, de iufuri negre, galbene și roșii.

Uimit, Pârvu întrebă pe Ploscan :

— Dar pentru cine țin negustorii dîn Bârlad lucruri atât dă minunate ?

— Pentru cine ? răspunse Ploscan. Pentru toți boierii țărilor dintre munți, Dunăre și Nistru, pentru curțile lui Basarab și a lui Sas și, mai ales, pentru boierii cei mari din Țara Leșască. Să nu uiți că Bârladul este o șchele, din care se strecoară în țările mărginașe toate mărfurile Răsăritului și chiar mare parte din acele din Apus.

Alegerea și potrivirea materiilor pentru alcătuirea celor șase rânduri de haine, fără de care Pârvu zicea că solul și ruda lui Basarab nu se poate arăta obștei Bârlădenilor, precum și luarea

măsurilor de cătră Leonardo, croitorul genovez, ținu dimineța întreagă și se mai prelungi până după amiazi când veni rândul ciubotarului. Zi-lele următoare trecură cu încercatul și cu îndreptarea cusurilor găsite.

Mihu care, de la început, nu simțise nici o aplecare către Muntean și care avea câțiva cunoscuți în oraș, își petrecea vremea mai mult pe la ei și se întâlnea cu Pârvu numai la prânz și la cină. Serile le petreceau în grădină, cu Ploscan care, peste zi, era sau în dughenile și hambarele lui de marfă sau în oraș, pe la alți negustori cu care avea afaceri.

Mihu fu uimit de silințele ce-și dădea Pârvu spre a se împrieteni cu gazda lor. Încercările lui, la început, fură primite cu mare răceală, vederat că bătrânului negustor nu-i era plăcut Munteanul. Dar Pârvu îi arătă atâta plecăciune, îi ceru sfaturile într'un chip atât de măgulitor, găsi cuvinte atât de frumoase pentru a-i lăuda gospodăria și mai ales asculta povestirile lui Ploscan asupra călătoriilor sale cu atâta bună voință în cât, a treia zi, cucerirea negustorului era desăvârșită. Mihu auzea cu surprindere pe Ploscan lăudând agerimea de minte, învățătura și buna creștere a lui Pârvu.

Se vede, adăogă negustorul, că iese din soiu bun, că-i rudă de Domn.

A patra zi, Pârvu isbutise să cunoască toate afacerile lui Ploscan și să-și deie samă mai lămurită de bogăția lui. Se vede că această bogăție era foarte mare căci Munteanul devenise și mai plecat față de gazda lor.

Parte din haine se isprăvise. Pârvu lepădase aceea ce o avea de la Stroici și care începea să deie semne neîndoielnice de oboseală, pentru a se îmbrăca în cele lucrate de Leonardo : numai ca-

tifea și mătasă, cusute cu găitane și ceaprazuri scumpe.

Cu două zile înainte de întoarcerea Părintelui Isaia, Mihu își putu da samă, la masă, că frumoasa Mitrana privea pe Pârvu cu cea mai vedeată plăcere și că ea era departe de a fi nepăsătoare pentru dânsul. Pârvu încerca acum niște cai de călărie trimeși, în urma cererii lui Ploscan, din herghelia unui kneaz ieșan; se întâmplă că încălecând pe unul dintr'înșii, și stringând frâul prea tare, calul se ridicase în două picioare și se răsturnase pe spate, iar el scăpase de moarte numai aruncându-se jos la vreme. Fata, la care Mihu se uita din întâmplare tocmai în acea clipală și a cărei ochi păreau ferecați asupra Munteanului, se făcu de odată mai albă de cât varul și fu silită să se sprijine cu mâna de masă ca să nu cadă îndărăt. Pârvu, căruia spaima Mitranei nu-i scăpase, începu îndată să povestească alte întâmplări de același soi, cu prilejul cărora scăpase de moarte numai ca printre urechile acului. Mitrana asculta tremurând și îngălbenindu-se la fiecare povestire.

Din întâmplare Mihu ieși după masă, împreună cu Ploscan, spre a merge la un negustor prieten lor, de la care trebuia să afle despre intrarea în țară a mai multor negustori venind din Țara Ungurească. Se întoarse singur la gazdă căci Ploscan avea de descurcat niște socoteli destul de lungi cu același negustor. Inoptase de vre-o două ceasuri, cerul era întunecat și nădușala mare. În depărtare se vedeau fulgere și se auzeau tunete. Căldura în odaie fiind nesuferită, Mihu ieși în grădină și începu să-i colindeze cărările, pierdut în gânduri și cu chipul Ilenei înaintea ochilor. De odată, în tufișul pe lângă care trecea, auzi răsunând o sărutare. Oprindu-se mirat, auzi șoapte

și o nouă sărutare, mai răsunătoare de cât cea de întâi. Tocmai atunci un fulger mai puternic de cât celelalte luminează cerul și, printre crengi, Mihiu putu să vadă în chip foarte lămurit, pe Pârvu, stând pe o laviță și stringând în brațe pe Mitrana care ședea lângă el.

Mihu rămase uimit. Era vederat pentru dânsul că Pârvu, folosindu-se de trecerea care știuse s'o cucerească pe lângă Ploscan și de rătăcirea fetei, era pe cale să necinstească casa gazdei lor. Firea cinstită a lui Mihiu fu cuprinsă de scârbă și de mânie. Nu-i era iertat să îngăduie săvârșirea unei fapte atât de mișelești. Era cât pe ce să intre în tufiș și să zică lui Pârvu, în fața fetei, ce gândeste despre purtarea lui când, despre casă, se auzi glasul lui Ploscan care striga pe o slugă.

— Vai ! Tata ! zise Mitrana și, scăpând din brațele lui Pârvu, se îndreptă cu fuga spre casă, ieșind din tufiș prin partea opusă celei în care se afla Mihiu. Acesta rămase o clipală în nedumerire dacă trebuie sau nu să se arate lui Pârvu, apoi aducându-și aminte că Părintele Isaia avea să sosească a doua zi, înainte de vremea mesei, se hotărî să nu facă nimic până ce nu-i va fi luat sfatul. Se depărtă deci și el spre casă îndată ce se auzi un tunet puternic și prelungit care acoperi zgomotul pașilor lui.

Călătorii sosiră a doua zi, la ceasul hotărît, vioși și bine dispuși căci se încredințase că treburile lor mergeau de minune : toți knejii și țăranii cu care vorbise, bine pregătiți de Toma Alimoș, erau cu totul câștigați scopurilor lor și gata să urmeze în luptă steagul bătrânului Voevod. Atât călugărul cât și Stroici aduceau laudele cele mai mari poporului bârlădean pe care îl găseau mai vioiu, mai ager la minte, mai ușor de însuflețit decât locuitorii părții dintre Siret și munți. La

auzul acestor laude, Toma Alimoș clătina din cap, râzând și răspundea.

— Da, ei se însuflețesc mai răpede, dar această însuflețire piere, în schimb mai curând decât la Moldoveni. Am dus la războiu oșteni din Moldova și oșteni din Bârlad; mai mult foc au ai noștri, mai năprasnici sunt ei la năvala cea dintăiu, nici odată nu măsoară mărimea primejdiei ce au de gând s'o înfrunte, dar dacă acea dintăiu năvală este respinsă, nu arată, în fața neizbândeii, stăruința și îndârjirea Moldovenilor. Numai Codrenii sunt, ca îndrăzneală, mai presus decât toți!

Părintele Isaia și cu Voevodul auziră cu mare bucurie că Pârvu era înzestrat acum cu toate cele trebuitoare spre a se putea arăta Bârlădenilor cu întreaga podoabă cuvenită solului lui Basarab.

Se hotărî ca el să înceapă să se pună în legătură cu fruntașii Bârladului în ziua următoare, văzând mai întâiu pe Târziul și pe șoltuz. Apoi, seara, urma să poftească la o întrunire, la Ploscan, pe knejii aflători în oraș, pe preoții de samă, fruntea negustorimii și meseriașii cei mai cu vază. Se mai hotărî că, spre a lămuri faptul că orașul fusese, vreme de atâtea zile, ținut în desăvârșită neștiință despre sosirea lui, să se povestească curatul adevăr, adică prădarea lui Pârvu de către Tătari și trebuința neapărată în care se găsisse de a se închipui cu haine, arme și cai.

După ce se retraseră cu toții în odăile lor, Mihui ieși dintr'a lui, se duse la Părintele Isaia și-i povesti cu amănuntime atât cum Pârvu știuse să se puie bine cu Ploscan, cât și ce văzuse în ajun, în grădină. Părintele nu putea să-l creadă.

Părere deosebită despre însușirile sufletești ale lui Pârvu nu avusese călugărul din capul locu-

lui, dar o asemenea faptă era dovada unei firi din cale afară stricată și lipsită de cinste.

— Nu știu ce încredere mai putem avea într'însul, zise călugărul. De la un om care este în stare să încerce pângărirea fetei aceluia care i-o deschis casa spre a-l găzdui, a aceluia a cărui pâne și sare o mănâncă, te poți aștepta la orice vicleșug, la orice trădare! Nemernic fost-am dându-i încrederea ce i-am dat-o; de unde știu că nu am a face cu un trădător care, cunoscând acuma scopurile noastre în toate amănunțimile are să lucreze la nimicirea lor? De unde știu eu că, într'adevăr, însărcinările ce i le-o dat Basarab sunt acele care ni le-o spus? Tare mă tem că am ajuns de râsul aceluia viclean! Și Isaia, neputându-și stăpâni îngrijirea, bătu la ușa care ducea din odaia lui în odaia Voevodului și-l întrebă dacă doarme. Drept răspuns, ușa se deschise și Toma Alimoș, pe jumătate desbrăcat, intra în odaia călugărului care îi împărtăși numai decât vestea ce i-o dăduse Mihul.

Voevodul, la auzul purtării scârboase a Munteanului, fu cuprins de mânie și strigă că urechile mișelului trebuiesc tăiete chiar în ceasul acela. Voevodul era cu atât mai mânios cu cât o asemenea ocară se făcea fetei unui prieten pe care-l iubea și îl prețuia, unei copile ce o cunoștea de când era încă în fașe. Călugărul izbutind, deși cu oareși care greutate, să-l liniștească, îi făcu parte de îngrijirile de care era cuprins. Toma Alimoș le împărtășea și el.

— Chiar, zise călugărul, dacă el în întrunirile la care voi fi față sau în acele deschise la care vă fi lume multă, nu ar îndrăzni să vorbească în potriva scopurilor noastre, chiar dacă prin vorbele lui s'ar arăta prielnic lor, asta nu ar însemna nimica și nu ar putea să îndrepte răul ce ni-l poate

face în convorbirile deosebite ce le va avea, între patru ochi cu Târziul, cu șoltuzul și cu alții. Dacă el, în vorbele lui cu dânșii, le va zice că ține partea noastră numai cu chip de meșteșug, pentru ca noi să fim nebănuitori și să-i descoperim toate scopurile noastre, apoi cu bună seamă că ei vor ști cum să lucreze asupra oamenilor lor spre ai face să nu deie ascultare la câte va vorbi Munteanul în fața obștii.

— Dar, zise Voevodul, lucrând astfel într'ascuns în potriva noastră, tot nu ne face răul ce ni l-ar putea face dacă ar arăta pe față că Domnul lui ne este potrivnic.

Stroici fu chemat și el la sfatul care se prelungi până târziu după miezul nopții și din chibzuirea lor ieși hotărârea de a nu arăta lui Pârvu, deocamdată, bănuielile deșteptate asupra bunei lui credinți ci numai de a fi cu îndoită băgare de samă asupra tuturor faptelor și vorbelor lui. În cât privea purtarea lui cu Mitrana însă, rămase ca a doua zi, de dimineață, Părintele Isaia să-i vorbească și să-i zică hotărât că dacă nu va pune capăt încercărilor sale de a necinsti pe fata gazdei lor, vor destăinui lui Ploscan întreaga împrejurare. Intr'adevăr, îndată ce Pârvu ieși din odaia lui, întâlni pe Părintele care îl rugă să-l urmeze la dânsul, având a-i vorbi ; Munteanul îl urmă fără nicio bănuială. După ce călugărul închise ușa și-l pofti să șadă, așezându-se și el pe un scaun, în fața lui, îi zise :

— Mă văd silit, Jupâne, cu mare părere de rău, să-ți spun că am fost în cunoștința unei fapte rele ce ești pe cale s'o faci.

Pârvu îngălbeni.

— Eu, o faptă rea ? Luminează-mă, Părinte, căci cugetul îmi este tot atât de nevinovat ca și când sugream la sânul mamei.

— Da, o faptă rea cu desăvârșire, reluă Părintele, ne-ai înșelat pe toți.

Pârvu sări în sus, fața lui era mai albă decât varul și trupul îi era cuprins de tremur.

— Credeam, urmă călugărul, că aveam a face cu un boier, cu un oștean adevărat.

— Și de ce oare n'aș fi boiar și oștean adevărat? îngână Pârvu.

— Pentru că vrei să răsplătești cu răutate binele ce ți s'o făcut și ai de gând să necinstești pe copila celui sub a cărui acoperământ te adăpostești, a cărui pâine și sare o mănânci.

Pârvu trase sufletul lung, iar fața i se înveseli.

— Încă odată, Părinte, zise el, dar de astă dată cu liniște, te rog vorbește lămurit, nu te înțeleg.

— Mă înțelegi prea bine, răspunse Părintele; zic că frumusețea fetei lui Ploscan o stârnit în Dumneta poftă necurate și că vrei să le mulțamești necinstind-o.

Pârvu care-și revenise cu toul în fire se uită lung la călugăr, apoi zise cu glas apăsător și răspicat.

— Sunt fermecat de frumusețea Mitranei și vreau s'o iau de soție. Nu știam că o asemenea faptă se poate numi rea.

Fu rândul călugărului să rămâie uimit.

— Dumneta vrei să iei de soție pe Mitrana, pe fata unui negustor, zise el în sfârșit, vrei să-ți bați joc de mine.

— Departe de mine este o atare cugetare, răspunse Pârvu, vreau să iau dă soție pe Mitrana, fata lui Ploscan, dacă Ploscan va binevoi să mi-o dea.

— Dar ești boier. neam de Domn, zise Părintele, și ea este numai fată de negustor. Ce vor zice Basarab și rudele Dumitale când te vor vedea

întorcându-te la Târgoviște cu fata unui negustor drept soție ?

— Vor zice ce vor voi, zise Pârvu, fata îmi place și voiui s'o iau. Neamul dâן care mă trag este dăstul dă strălucit pentru a cuprinde în strălucirea lui și pă nevastă mea pă lângă mine. Dacă Basarab s'ar supăra pă mine dâן această pricină, voiui părăsi Curtea lui și mă voiui retrage la satele mele, mila Domnului, dăstule am, și nu eu ci Basarab va fi păgubașul. La ăl dântăi războiu se va grăbi să trimită după mine. Știu bine că la noi toate fetele dă boier se bat pentru mine. Boiarii ăi mai mari dă păste munți și dă păste Dunăre, mi-au trimis vorbă că mi-ar da cu bucurie dă ales dântre fetele lor și mi-ar da drept zestre sate și lăzi cu bani. Dar până acuma nu s'a găsitără încă fată la vederea căreia să se fi mișcatără inimioara mea. Numai fața și glasul Mitranei o făcură să vorbească și eu îi voiui asculta cuvântul.

În uimirea lui, călugărul nu știa ce să răspundă. Auzind pasul lui Toma Alimoș care trecea pe dinaintea ușii, merse să-l cheme.

— Jupân Pârvu mi-o arătat, zise el Voevodului, că este hotărât să ieie de soție pe Mitrana.

— Și sunt hotărât s'o cer gazdei noastre chiar astăzi, adaoșe Pârvu. Rău voitori au povestitără Părintelui că voiui să necinstesc pă Mitrana, nu voiui mai da prilej la astfel de bârfeli.

Toma Alimoș rămase și el mut de mirare dar, împreună cu călugărul, erau bucuroși de această întorsătură a lucrurilor căci ea făcea să piară orice bănuială asupra bunei credinți a lui Pârvu. Faptul că un om în starea lui putuse să se îndrăgostească atât de cumplit într'o fată pe care o cunoștea numai de câteva zile și care era pe o treaptă cu atâta mai jos decât cea pe care stătea el, le părea peste seamă de copilăros și de ne-

potrivit, dar tocmai această copilărie făcea să piară orice prepus de rea credință și de vicleșug din partea Munteanului. Apoi această căsătorie, dacă era să se facă, alcătuia o puternică chizășie că Pârvu lucra cu tot înadinsul și cu bună credință pentru izbutirea scopurilor lor.

Pârvu rupse tăcerea care se făcuse în odaie.

— Crez Părinte, zise el, că recunoști acuma netemeinicia învinovățirilor ce mi le-ai adus.

— Recunosc cu bucurie că rău te-am nedreptățit, zise Isaia, și te rog să mă ierți. Poate că la pasul ce ești pe cale să-l faci pășești în chip cam ușuratec, dar nu poate încăpea îndoială că el dovedește o inimă curată și cinstită.

— Pociu oare să nădăjduiesc că Domnia Voastră veți sprijini cererea ce am de gând s'o fac chiar acuma taicăi Mitranei?

Călugărul și cu Voevodul se sfătuiră din ochi apoi cel dintâiu spuse :

— Vorbește-i Dumneta și dacă va fi nevoie îi vom mai vorbi și noi.

Spre marea mirare a Părintelui și a lui Toma Alimoș care se așteptau la greutăți din partea lui Ploscan acesta, după întâia mirare, primi cu mulțămire cererea lui Pârvu.

Gândul că fiica sa era să fie soția unui boier mare, neam cu Basarab cel vestit, că avea să strălucească la curtea din Târgoviște și că el era să aibă nepoți boieri mari și rude domnești, îl măgulea într'atâta în cât cam ieșise din simțiri. Duse îndată pe pețitor la fiică-sa, care și ea, la auzul vestei, era cât pe ce să nebunească de bucurie și făgădui că le va da o zestre împărătească.

Pârvu, arătând că atât datoria cătră Domn cât și treburile sale cer grabnica lui întoarcere la Târgoviștea, izbuti ca Ploscan să primească ca căsă-

toria să se facă în a doua Duminecă ce avea să vie.

Pârvu văzu pe Târziul și pe Șoltuz în aceeași zi. Dacă știrea despre aflarea lui în Bârlad, răspândită în aceeași dimineață de oamenii lui Ploscan, mirase pe kneaz și pe acei care țineau cu el, veștile neașteptate despre hotărârile lui Basarab, aduse de sol, fură pentru ei niște adevărate lovituri de trăsnet.

Pârvu le spuse amândorura că față cu năzuințele Ungurilor asupra Bârladului, Basarab era hotărât să retragă pe ale sale, neputând să se puie rău cu Craiul Ungariei, dar că el, ca Român, sfătuiește pe Bârlădeni să nu se închine unui craiu străin ci să caute să intre într'o unire strinsă cu Românii de peste Siret și de peste Prut, spre a putea să se opuiască cu mai multă putere oricărui dușman care ar dori să-i calce. Le mai spuse că Basarab sfătuia pe Târziul și pe Șoltuz să se împace cu Toma Alimoș și cu ai săi și să-l aleagă, chiar în vreme de pace, ca povățuitor al oștilor pentru războaiele ce ar putea izbucni pe viitor, căci alt Voevod român care să se bucure de un renume atât de mare nu era.

La întrunirea cea mare care se ținu la Ploscan, după prânz și unde venise atât de mulți în cât de abie intrau în casă și în grădină, Pârvu ținu mai multe cuvântări, iar Părintele Isaia și cu Stroici nu se putură opri să recunoască că mare meșter de vorbă era Munteanul și că ei nu văzuse încă om care să știe să zică mulțimei ceea ce avea să-i zică în chip atât de plăcut ei.

Numai Toma Alimoș dădea din umere și găsea că prea mult povestește despre rudenia cu Basarab, prea se laudă cu trecerea ce o are la Domn și prea mult vorbește de moșiile lui. Dar și voevodul era mulțămît căci era vederat că se por-

nise o mișcare hotărîită a negustorilor spre dânsul, iar mulți kneji care nu vorbeau cu el de ani se grămădeau acuma împrejurul lui.

XXXI

Un trăsnet din senin

Pregătirile nunții și sfătuirile cu fruntașii orașului umplură zilele următoare. Numărul celor care mai țineau cu Târziul și cu șoltuzul rămăsese acuma cu totul neînsemnat. Lucrul era firesc căci trecerea de care ei se bucurase până atunce era mai cu samă datorită faptului că treceau drept oamenii lui Basarab.

Ajutorul lui Pârvu în aceste împrejurări fu neprețuit mai ales pe lângă negustorii cei mici și breslași. Vobeile curgeau din gura lui cu aceiași ușurință cu care curge apa din șipot. Nici Părintele Isaia, nici tovarășii lui nu știau să găsească ca Munteanul cuvinte potrivite pentru a pătrunde în inimile negustorilor și a meseriașilor bârlădeni și a stârni în ele iubirea de neam și dorul de a lucra pentru mărirea lui. El izbuti să rupă de la Târziul și de la șoltuz atât de mulți oameni despre a căror credință erau cu desăvârșire incredințați, se arată un dușman atât de vajnic, în cât din mai multe părți îi veni sfatul să se păzească și să nu iasă decât bine întovărașit, căci potrivnicii sunt hotărîți să se mântuie de el cu orice preț.

Bănuielile ce le avusese călugărul și, mai ales, Toma Alimoș, dispăruse cu desăvârșire : amândoi priveau acuma pe Muntean ca pe un tovarăș de

luptă minunat, pus în calea lor de voința lui Dumnezeu. Dacă Pârvu întrebuița ziua întreagă pentru a aduce pe cât mai mulți în partea Părintelui Isaia și a Voevodului, serile le petrecea cu Mitrana în grădină, făcându-i jurăminte de dragoste și povestindu-i pe lung despre cele făptuite de dânsul în războaie până atunce, despre curtea lui Basarab și despre curțile de peste Dunăre, la care fusese trimis în solie.

Fata asculta cu o adevărată lăcomie aceste povestiri care i se păreau că vin dintr'o lume fărâncată, și când și-le reamintea peste zi, i se părea că ceasul fericit în care va putea să aibă și ea parte de asemenea viață de încântări, cu Pârvu alături, n'are să mai vie.

Și totuși vremea trecea răpede. Se aflau acum în seara ajunului cununiei, când se făcu logodna.

O mulțime mare se înghesuia în casa și în grădina lui Ploscan. Nu numai fruntea negustorimii, dar și cea mai mare parte din knejii bârlădeni erau de față cu soțiile și cu fetele lor ; peste treizeci de fete vestite prin naștere și bogăție depănase peteala miresei.

Se lăți de odată vestea printre cei de față că însuși Târziul și cu Ifrim Coțofană, șoltuzul Bârladului, au trimis lui Ploscan vorbă că doresc să deie uitării vrăjbele lor măcar pentru o noapte și o zi, că dorind să ieie și ei parte la bucuria lui, sunt gata să vie la dânsul dacă-i primește în casa lui. Vestea, deși uimitoare, era adevărată iar Ploscan, după o scurtă sfătuire cu Toma Alimoș și cu Isaia, răspunse că dacă kneazul Târziul și cu șoltuzul Coțofană îi vor face marea cinste să vie să ieie parte la veselia lui, îl vor găsi la poarta grădinei așteptându-i cu toată nunta.

Peste puțină vreme se văzu o slugă care venea fuga, strigând :

— Iată-i că vin !

Ploscan, urmat de miri, de nunta întreagă și de nenumărate slugi purtând făclii aprinse, se grăbi să meargă la poarta grădinei. În curând se văzură, străbătând ograda luminată ca ziua prin putini pline cu păcură și în care juca, și se veselea mulțimea, kneazul Târziul cu șoltuzul lângă el și cu tovarăși mulți în urma lor. Cum se apropiară de nuntași fură primiți cu chiote voioase. Ploscan făcu un pas spre dânșii și, cu amândouă mâinile întinse spre ei, le ură bună venire în casa lui. Târziul și cu șoltuzul luară fiecare câte una din mâinile întinse, o scuturară lung și Târziul zise cu glas tare, care fu auzit de toți : că cinstea strălucitei căsătorii ce o face fiica lui Ploscan, revărsându-se asupra orașului și chiar a întregii țări a Bârladului, n'au voit să steie de o parte și uitând pentru o zi neînțelegerile cele vechi, au venit și ei cu prietenii lor ca să aducă urări tinerii părechi și să ieie parte la veselie ca potrivnici cinstiți și fără vicleșug.

Ploscan, foarte mișcat și cât se poate de măgulit, le mulțami în câteva cuvinte și luându-i fiecare de o mână, îi aduse spre miri și spre oaspeții care alcătuiau un cerc împrejurul lor .

Târziul era un om de vre-o patruzeci de ani, înalt, spătos, pântecos, cu părul și mustețile negre și cu ochii încrucișați. Imbrăcămintea lui, de catifea roșie, era acoperită cu găitane de fir, brâul, lat ca de patru degete, era alcătuit din solzi de aur legați între verigi, tot de aur, iar pietre scumpe străluceau pe mânerul paloșului și pe acel al junghierului.

Ifrim Coțofană era mic, uscăcios, cu fața spână și părul galbăn. Purta haine de aba verde deschisă, subțire, împodobite cu găitane mai închise.

Târziul se apropie de miri și făcu Mitranei, într-o limbă destul de întortochiată, o lungă urare de fericire, mulțămindu-i la urmă pentru alegerea unui soț care făcea atâta cinste Bârladului. Iar lui Pârvu îi zise că dacă flăcăii bârlădeni trebuie să fie supărați pentru paguba ce le-a făcut-o răpindu-le floarea cea mai frumoasă a Bârladului, oamenii gospodari sunt fericiți căci știu că prin această căsătorie au câștigat pe un nou prieten care, prin rudenia lui cu Basarab și însușirile sale, va alcătui pentru ei un sprijin neprețuit.

Pârvu mulțami kneazului și, ridicând glasul, se jură că cât va trăi va lucra pentru binele orașului unde s'a născut soția lui iubită care îl părăsește spre a fi podoaba Târgoviștei.

Pârvu își trăgea sufletul ca să mai vorbească când, dintre acei care venise cu Târziul, se auzi un glas care zicea :

— Fetei i-ar ședea foarte bine și la Târgoviște păcat numai că ăl dă care ea voiește să-și lege soarta ar nemeri mai curând la spânzurătoare decât la curte.

Toți rămaseră uimiți.

— Cine e ăla care cutează să rostească astfel de vorbe, strigă Pârvu punând mâna pe mânerul junghierului care-i atârna de brâu, dar alb ca varul.

Atunce, dintre knejii și negustorii care venise cu șoltuzul și cu Târziul, ieși un om învălit într-o manta de aba roșie care îi cădea până la glezne și purtând o pălărie care-i acoperea fața. Cu pasul liniștit el se apropie de Pârvu, lepădă manta, aruncă pălăria jos și încrucișând brațele pe piept, se uită ținută în ochii mirelui și zise :

— Eu !

Era un om nalt și spătos, între cinci zeci și șase zeci de ani ; fața era frumoasă cu ochii ne-

gri, mari, pătrunzători, cu nasul drept ; pletele și mustețile lungi erau cărunte ! Hainele de catifea vânăta erau fără găitan, fără ceapraz. Nu purta paloș ci numai un junghier cu mânere de argint, atârnat la brâu de piele de aceeași culoare ca hainele. Infătoșarea îi era mândră și liniștită.

La vederea lui, Pârveu încremenise pe loc, tremurând, cu ochii holbați în fața care acum se făcuse verde.

— Și cine ești Dumneta ? strigă atunci către necunoscut, Ploscan uimit și îngrozit.

— Să-ți răspundă ginerele Dumitale, răspunse necunoscutul liniștit.

Dar Pârveu nu răspunse nimic ; era scuturat de același tremur, ochii lui aveau aceeași privire de groază.

— Nu-ți vine să răspunzi, zise străinul, voi răspunde eu în locul tău. Eu sunt Pârveu Nedeianu, solul lui Basarab.

— Minți, strigă Ploscan, Pârveu Nedeianu este el, și arată spre mirele fiicei lui.

— Uită-te la el și uită-te la mine, apoi hotărăște singur care din noi minte și care seamănă a sol, zise străinul cu aceeași liniște.

Din mulțimea care privea uimită, nu mai era măcar unul care să se îndoiască că noul venit vorbește adevărul. Mitrana căzu leșinată. Ploscan, mai întrebă :

— Dar atunci, el, cine este ?

— El, răspunse străinul, este Manea Fărtatul, căpetenia iscoadelor lui Basarab.

Plin de mânie, Ploscan apucă pe mire de umăr și-l scutură cu putere.

— Mut ești ? Răspunde, spus-o străinul adevărul.

— Da, răspunse în sfârșit, cu un glas surd acel

ce până atunce se dăduse drept Pârvu Nedeianu.

— El este Pârvu Nedeianu, solul lui Basarab ? mai întrebă Ploscan fără a-i slăbi umărul.

— Da.

— Adevărat este că tu ești Manea Fărtatul, iscoada lui Basarab ? urmă Ploscan.

— Da.

— Și de ce oare bătutu-ți-ai joc de noi, mișelule, strigă Ploscan și, în furia de care era cuprins, îl împinse cu atâta putere în cât nenorocitul care de abie se ținea pe picioare, căzu jos la câțiva pași. Ploscan se răpezi la dânsul și cine știe ce i-ar fi făcut dacă nu l-ar fi reținut mâna puternică a lui Toma Alimoș.

Manea, căci astfel îl vom numi de acum înainte, se sculă rușinat. Mitrana fusese dusă în casă. Pârvu Nedeianu, făcând un pas cătră Toma Alimoș și Părintele Isaia, zise :

— Cred de datoria mea să vă lămuresc cum și pentru ce mă aflu aci. Trimis de Domnul meu cu cărți d'ale sale cătră Genovezii dă la Cetatea Albă și cătră orășenii d'aci, am fost lovit dă Tătari pă neașteptate în drumul meu spre Mare. Credeam că ăi ce mă urmau fusese măcelăriți cu toții, se vedea însă că Manea Fărtatul care era și el cu dânsii a scăpat. Tătarii m'au dus păste Nistru și acolo avuiu norocul să găsesc pă un mărzac căruia îi dăruisem viața cu câțiva ani înainte, când căzuse rănit sub paloșul meu.

Cu ajutorul lui putui să ajung la Cetatea Albă, unde Căpitanul genovez, pă care îl cunoșteam dă mult, dădu crezare celor vorbite dă mine, cu toate că cărțile lui Vodă către el rămăsese, credeam eu, pă locul unde fuseiu lovit dă Tătari. După isprăvirea treburilor mele la Cetatea Albă, m'am îndreptat spre Bârlad unde am ajuns astăzi la

amiazi. Am tras în gazdă la kneazul Târziul care, uimit dă sosirea mea, nu știa dacă trebuie să mă recunoască dă sol și mi-a dat crezare numai în urma sosirii nouilor cărți trimise mie acilea dă Basarab, în urma cererii ce-i făcusem prin înadins călăreț repezit la Târgoviștea în ziua ajungerii mele la Cetatea Albă. Kneazul mi-a povestit cum a sosit în Bârlad dă câteva zile alt sol, având cărți dă la Basarab și dându-se drept Pârvu Nedeianu.

Din amănuntele ce mi le-au dat kneazul și șoltuzul am înțeles numai decât că acel viclean nu poate fi altul decât Manea Fărtatul. Când kneazul și șoltuzul m'au înștiințat că mișelul a izbutit a ademeni pă un negustor fruntaș să-i dea fata în căsătorie, încrezându-se în toate znoavele ce i le-a povestit și că cununia se va face chiar mâine, i-am rugat să vină cu mine acilea spre a împiedeca cu ori ce preț săvârșirea unei astfel dă nenorociri.

Crez că toată lumea este acuma luminată și că părintele fetei va izgoni cu rușine pă nevrednicul care a cutezat să fure un nume falnic și însușiri streine, cu scop de a-l înșela și d'a nenoroci pă fata lui. Nădăjduiesc că nu mă va ține dă rău că i-am turburat veselia căci turburând-o, am împiedecat jale adâncă pentru viitor. Nu-mi mai rămâne dă cât să mă retrag, lăsându-vă să faceți cu el ceia ce veți crede dă cuviință, și închinându-se cu o curtenie plină de mândrie, Pârvu Nedeianu se depărtă urmat de Târziul și de Ifrim Coțofană cu ai lor, precum și din cea mai mare parte a oaspeților lui Ploscan.

Cetitorul își poate închipui cu ce simțiri Isaia, Toma Alimoș, Stroici și Mihai privise la cele ce s'întâmplase sub ochii lor, mânia și rușinea de

care erau cuprinși văzându-și scopurile cu totul primejduite și ei ajunși de răsul potrivnicilor.

Călugărul însă, și cu Toma Alimoș, își păstrase sângele rece. Văzând că mulțimea oaspeților a plecat și că acei puțini rămași în grădină și care umblau să se strecoare și ei pe poartă, unul câte unul, erau din cei mai credincioși lor, Voevodul zise cu glas tare :

— Rog pe toți prietenii noștri să nu plece, spre a fi față la judecata ce avem s'o ținem aci. Apoi, întorcându-se către două din slugile lui, le zise. arătându-le pe Manea care rămăsese nemișcat și ca pironit pe loc :

— Păziți pe acel mișel și nu-l lăsați să scăpe.

Călugărul se apropie de el și amândoi, după ce schimbă câteva vorbe, chemară pe Ploscan. După o scurtă sfătuire, Ploscan dădu slugilor o poroncă și ele, respândindu-se prin casă și prin grădină, se întoarseră în curând aducând scaune și lăviți, pe care le așezară în locul slobod ce se întindea între casă și curte. Atunce Toma Alimoș zise către toți cei de față :

— Frați boieri și cinstiți negustori. ați fost de față la uimitoarea întâmplare din astă seară, vă rugăm să rămâneți de față și la judecarea aceluia care, înșelându-ne pe noi, ne-o făcut să vă înșelăm și noi pe Dumnea-Voastră. Vă rog luați loc.

Se așezară cu toții pe lavițe și pe scaune. Călugărul, Voevodul, Stroici, bătrânul Pogan, șoltuzul Tecuciului, Ploscan și doi negustori luară loc pe scaunele din față.

La un semn al lui Toma Alimoș, cele două slugi cărora le poroncise să privegheze pe Manea îl împinseră înaintea lui și Voevodul îi zise cu un glas aspru :

— Avem să te judecăm. Bagă bine de seamă

să răspunzi drept la întrebările ce ți le vom pune: nu căuta să ne încurci prin noi minciuni și nu crede că prin tăcere vei scăpa de judecată, căci cunosc mijloace pentru a face vorbăreț chiar pe omul cel mai îndărătnic.

Dar se vede că Manea avusese vreme să iasă din amețeala în care îl aruncase vederea neașteptată a adevăratului Pârvu Nedeianu: fața nu-i mai era atât de galbână și glasul era ca cel obișnuit lui.

— Sunt gata, boieri Dumnea-Voastră, să răspund la toate întrebările ce veți bine voi să mi le puneți.

— Care ți-o fost scopul înșelându-ne precum ne-ai înșelat și dându-te drept solul lui Basarab?

Manea rămase câțva în tăcere, se uită la Voevod și la cei care ședeau lângă dânsul: se vedea că într'însul se dădea o luptă.

— Vorbește, poronci Toma Alimoș cu un glas amenințător.

Manea tuși, apoi începu cu un gals hotărît:

— Voiu vorbi, boiari Dumnea-Voastră și dă astă dată, voiu vorbi numai adevărul. Boiari Dumnea-Voastră, eu sunt Manea Fărtatul, căpetenia iscoadelor Voevodului Alexandru Basarab. Mese-ria mea și a oamenilor care stau sub poroncile mele este d'a afla ori-ce dorește să știe Domnul nostru, d'a urmări tot ce se petrece prin țările învecinate. Astă primă-vară fuseiu însărcinat dă însuși Vodă să urmăresc cu d'amănuntul tot ce se petrece în Moldova căci se știa că fierberea împotriva lui Sas era mare și o răscoală apropiată. În-tâmplarea mă făcu să dau, pă drumul dă la Buzău spre Siret, păste un prost, păste Năstasă Le-nea dăn Ruginești.

Dân vorbele lui înțeleseiu că știe lucruri dă

seamnă pentru noi și că în Moldova se pregătesc întâmplări neașteptate. Mai mult nu putui să aflu dar, când era să ne despărțim, prostul scăpă vorbe care îmi dădură a înțelege că Nistor Mircea, dânsatul Neruja, trebuia să știe și el multe din ale ce doream să le aflu. Cată să vă spun că Nistor Mircea este cumnat cu mine, dă vreme ce el, la ieșirea lui dâns straja domnească, în care a slujit opt ani, la Târgoviște, a luată în căsătorie pe sora mea, Marina. Făcui ce făcui și nu numai ca scosei dă la Nistor tot ce știa, dar am izbutit chiar să-l ademenesc să mă ducă, împreună cu dânsul, la întrunirea ce s'a ținută în ziua dă Sfintii Impărați Constantin și Ileana, la kneazul Baloș, în Poiană. Cuvioase Părinte, eu sunt preotul Dănilă, al cărui glas ți se părea atât dă răgușit. La întoarcerea mea în Târgoviște, unde dădai seamă dă ale aflate dă mine, mi s'a poroncită să însoțesc pă solul ce îl trimitea Basarab la Cetatea-Albă și la Bârlad, pă Pârnu Nedeianu, pentru a-i fi dă ajutor, mai cu seamă în ăst dă pă urmă oraș, spre a afla lucrurile până la care nu ar putea să pătrună însuși solul. V'am povestită cum ne lovira Tătarii și cum mă lăsară întins pă iarbă după ce mă desbrăcară crezându-mă mort.

Toate câte vi le spusei atunci : găsirea cărților dă solie, găsirea calului, întâlnirea cu unchiul în prisacă, sunt adevărate. Dormeam la rădăcina unui carpin când am auzit sgomot. Dă frică m'am suit în crengi. Dumnea-Voastră v'ați așezată sub ăl pom și ați începută a vorbi dăpre trebile Dumnea-Voastră. Eu, după voroave, numai dăcât am pricepută cine sunteți. Atunci mi-a venită gândul să mă scobor dâns carpin și să mă dau drept Pârnu Nedeianu. Vă mărturisesc că scopul meu era de a afla toate tainele câte

le mai aveți, pentru ca, în urmă, părăsindu-vă când mi se va părea nemerit, să dau seamă dă ele la Târgoviște. Mărturisesc că n'aveam altă țintă când v'am însoțit până acilea, în Bârlad, dă unde îmi propuneam să fug la Târgoviște cu ajutorul ălor d'acilea care țin cu Basarab. Dar, urmă el după o scurtă tăcere în cursul căreia se păru că ie o hotărîre, bogăția gazdei noastre și frumusețea fiicei sale treziră în mine pofte noi. Înainte ca Dumnea-Voastră, în seara sosirii noastre, să mă fi chemat la sfat, eram hotărît să părăsesc slujba lui Basarab și să mă statornicesc în Bârlad, luând dă soție pă fiica gazdei noastre.

— A căne! întrerupse Ploscan.

— Rău faci că te superi, Jupâne, scopurile mele erau curate căci hotărîi să mă fac om dă treabă, să nu mă mai întorc în Țara Rumânească și să lucrez cu Dumnea-Voastră. Văz că Voevodul râde. N'ai pentru ce râde, Jupâne, am fost dă bună credință cu Dumnea-Voastră; ați văzutără cu ce inimă am lucrat printre negustorași și popor, pă câți am atras în partea Dumnea-Voastră.

Dar eram muncit d'o teamă mare. Printre leșurile ălor căzuți uciși dă Tătari, nu găsisem pe ăl al lui Jupân Pârvu; presupuneam că a fost luat rob dă cătră Tătari, precum ați văzutără că s'a și întâmplatără și mă temeam să nu răsără dă undeva precum iarăși ați văzutără că s'a întâmplatără și tocmai când viața îmi era mai dragă. Mă mai temeam ca nu cumva să vină dân Țara Rumânească acilea cineva care să fi cunoscut pă Jupân Pârvu și să mă fi dat de gol și d'aia grăbeam nunta pă cât îmi era cu puțință.

Ași putea să mă mulțumesc cu atâta și să nu mai adaog nimic, totuși, nădăjduind că veți fi miostivi cu mine și vrând să mă arăt vrednic dă mila Dumnea-Voastră, mai adaog ceva: să știți

că, într'adevăr, este poruncă dă la Basarab cătră oamenii săi, kneazul Târziul și șoltuzul Ifrim, să nu pună piedici unei mișcări menite a întemeia o Domnie rumânească și în părțile ăste. Nu crez că al doilea rând dă poronci ce le-a dată Basarab lui Jupân Pârvu să sune întru altfel. Nu mai am nimic dă zis, boiari Dumnea-Voastră, aștept pedeapsa ce veți binevoi să mi-o dați, dar vă rog să fiți milostivi cu mine.

— Și răul care l-ai făcut copilei mele, oare să rămâie nepedepsit, ticălosule? strigă Ploscan. Nu mă voi lăsa până ce nu te voi vedea murind sub biciu!

Munteanul tăcu și lăsă capul în jos. Mărturisirea lui pe care toți o primiseră de adevărată, dispusese la milă pe cei adunați ca să-l judece, afară de Ploscan și de Toma Alimoș.

Acesta, ridicându-se, zise că batjocura făcută de Pârvu lui Ploscan trebuia să capete o pedeapsă din cele mai aspre. Apoi datoria lor era să fie neînduplecați căci, astfel, potrivnicii lor ar putea să creadă că au fost părtași la înșelăciunea lui Manea. A-l lăsa pe acesta nepedepsit, ar însemna că mărturisesc părtășie la înșelăciunea lui și vor să-și cruțe tovarășul. Voevodul își sfârși cuvântarea arătând că este de părerea lui Ploscan și că înșelătorul trebuie să piară sub biciu. Această pedeapsă păru din cale afară crudă celorlalți. Stroici, cu kneazul Pogan și cu șoltuzul Marcu, erau dispuși a se arăta milostivi, mai ales după cea de pe urmă arătare făcută de Muntean. Se hotărî în sfârșit ca Manea să primească trei sute de lovituri de biciu chiar în acel ceas, în ograda lui Ploscan, apoi să fie aruncat în uliță.

Când Munteanul auzi aceasta groaznică hotărîre el, fără a-și schimba fața câtuși de puțin,

facu un pas înainte, se închină cătră acei care îl osândise și zise :

— Vă mulțumesc, boiari, că mă lăsați cu viața. Crudă și rușinoasă este bătaia dar, totuși, este mai puțin aspră ca moartea. Nădăjduiesc că voi fi odată în stare să vă răsplătesc pentru mila ce mi-o arătați.

— Auziți, mișelul, strigă Ploscan, el mai cutează să ne amenințe !

— Fii incredințat, Jupâne că, față de Dumneta, voi ști să mă port tot deauna ca un ginere, zise Manea.

Amenințările lui ar fi putut prea bine să-i aducă o înăsprire a pedepsei, dar kneazul Pogan făcu semn acelor care-l păzeau, și ei îl luară de brațe și-l duseră în ogradă, unde își primi osânda, îndată, de la mâna argaților lui Ploscan.

Deși lovire fără milă, Manea nu scoase măcar un vaiet. Pe urmă, îl desbrăcară de hainele lui cele scumpe, îl îmbrăcară cu o cămeșă și cu o păreche de izmene vechi și, de oarece nu mai era în stare să se miște, îl duseră în uliță.

După depărtarea lui Manea din grădină și pe când el își primea pedeapsa, cei rămași se mai sfătuiră puțin asupra întorsăturii luată de împrejurări ; cu toții fură de părere că, dacă poroncile date de Basarab solului său erau, într'adevăr, acele arătate de Manea, ei nu pierduse nimic în urma celor ce se întâmplase. În sfârșit se despărțiră fiecare mergând la gazda sa, iar acei care locuiau la Ploscan se duseră să caute puțină odihnă.

Numai atunci merse Ploscan să vadă ce face Mitrana pe care n'o mai văzuse de când fusese dusă în casă leșinată. Fata își venise în fire dar plângea necontenit. Ploscan o desmierdă, o sărută, căută s'o mângâie, dar în zadar : ea urma să

plângă fără a zice măcar un cuvânt. După un ceas tatăl ei o lăasă în grija femeilor din casă și se duse și el să se odihnească.

A doua zi, după o lungă sfătuire, se hotărî ca Isaia, cu Stroici și cu Mihă, să plece înapoi spre Moldova unde ființa lor era de neapărată trebuință, iar Toma Alimoș să rămăie în Bârlad, având a le trimite veste despre cele rostite și făcute de cătră solul lui Basarab.

Stroici, întrebând ce s'a făcut cu Pâră, slugile nu putură să-i deie alt răspuns decât că, dimineața, când au deschis porțile, nu l-au mai văzut în uliță : nu se știa încotro se dusesese.

Mitrana era aproape în aceeași stare, ea nu ieși de loc din odaie. Ploscan, însă, nu se îngrijea din pricina ei, încredințat fiind că jalea îi va trece în curând.

În cursul zilei mai mulți din kneji și din negustori veniră la Toma Alimoș. El află de la dânșii că solul muntenesc nu se arătase nimănui și că atât Târziul cât și șoltuzul se arătau supărați și năcăjiți. Arătarea făcută de Manea în privința poroncilor dată de Basarab solului, părea deci să fie adevărate. Mihă plecă chiar în acea seară cu kneazul Pogan la satul căruia, pe valea Tutovei, avea să măie spre a putea pleca a doua zi, Miercuri de cu noapte, spre Smirodava unde zicea că are trebă grabnice. Părintele Isaia, cu Stroici și cu slugile, plecară a doua zi în tovărășia șoltuzului Marcu și-a mai multor negustori spre Tecuci unde trebuia să petreacă noaptea.

CUPRINSUL

	Pag.
Cuvânt înainte, de Generalul R. Rosetti	7

CU PALOȘUL

1. La Voevodul Bogdan vine un oaspe neașteptat	9
2. Pentru ce Ștefan Stroici părăsise oastea Craiului Lajos	16
3. În care se vorbește de facerea unei țări	24
4. Un popas de cărauși sub Perkiu	36
5. Oaspele căraușilor codreni	46
6. În care facem cunoștința unui Neamț foarte îndrăgostit	55
7. În care facem cunoștința unui popă sătul de popie	65
8. Cine era Mihai	74
9. Ștefan Stroici întâlnește pe jupâneasă puțin prietenoasă	83
10. Român și Ungur	93
11. Dreptatea Păunașului	105
12. În care Ștefan își regăsește logodnica	111
13. În care Ștefan Stroici află lucruri de seamă pentru el	121
14. Maria este hotărâtă să rămâie credincioasă soțului ei	132
15. Ștefan Stroici în fața Părintelui Isala	142

16.	Părintele Isaia arată lui Ștefan Stroici chipul în care a lucrat	152
17.	Ștefan Stroici face cunoștință cu Mihul	162
18.	Părintele Isaia povestește ce a făcut la Țari- grad și la Roma	169
19.	Un călător greu de vămuit	178
20.	Tatăl și fiul	189
21.	Pentru ce Mihul uitase drumul Ciortolomului	207
22.	Ce s'a întâmplat la Poiana în ziua Sfinților Impărați Constantin și Ileana	221
23.	Floarea Lăpușii	242
24.	Un sol care cade din copac	253
25.	Pășuniile unui sol	262
26.	La Gradiște	275
27.	Șalga	284
28.	Spre Nistru	300
29.	Cea de pe urmă izbândă a Șalgăi	311
30.	În care se vede sosirea călătorilor noștri la Bârlad și găzduirea lor la fostul șoltuz, Ploscan	329
31.	Un trăsnet din senin	355

